

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი

ფილოლოგია
(ინგლისური ფილოლოგია)

სოფიო თოთიბაძე

გენდერული სტერეოტიპების ენობრივი გამოხატულება ევროპულ და
ქართულ ზღაპრებში

ფილოლოგიის დოქტორის აკადემიური ხარისხის
მოსაპოვებლად წარმოდგენილი
დისერტაცია

სამეცნიერო ხელმძღვანელი
რუსუდან დოლიძე
ფილოლოგიის დოქტორი,
ასოცირებული პროფესორი

თბილისი
2020

“It’s not every day you hear a four-year-old say Prince Charming is a
douchebag who’s only holding Cinderella back.”

— Emma Chase, *Tangled*

ანოტაცია	1
Abstract	2
შესავალი	5
თავი I	12
გენდერი როგორც ინტერდისციპლინური კვლევის ობიექტი (თეორიული მიმოხილვა)	12
1.1. გენდერი, ფემინიზმი და ენა	12
1.1.1. გენდერის კვლევის ობიექტი და მეთოდები, გენდერის ინტერდისციპლინურობა	18
1.1.2. გენდერი, სქესი და ენა სოციოლინგვისტური პოზიციებიდან	20
1.1.3. გენდერი, ენა და ძალაუფლება	25
1.1.4. სოციალური კატეგორიები და გენდერული იდენტობა	28
1.1.5. სოციალური როლების თეორია	30
1.2. ზღაპარი- მისი ისტორია და დანიშნულება	36
1.2.2. ზღაპრის სოციოლინგვისტური და გენდერული ფუნქციები	42
1.2.2.2. პოლიტიკური დისკურსი და ზღაპარი	46
თავი II	51
ევროპული და ქართული ზღაპრის სოციოლინგვისტური ანალიზი	51
2.2. ევროპული ზღაპარი	58
2.2.1. ევროპული ზღაპარი როგორც სოციოკულტურული ფენომენი და მისი ევოლუცია	60
2.2.2. ევროპული ზღაპრის სოციოლინგვისტური და კულტურული თავისებურებები	65
2.2.2.1. „წითელქუდა“	68
2.2.2.2 „კონკია“	76
2.2.2.3. „რაპუნცელი“	90
2.2.2.4 „მძინარე მზეთუნახავი“	99
2.3. ბრიტანული ზღაპარი	109
2.4. ქართული ზღაპარი	120
2.4.1. ძველი ქართული ზღაპრები	120
2.4.2. თანამედროვე ქართული ზღაპრები	130
თავი III	142

გენდერული სტერეოტიპები ზღაპრებში	142
კვლევა- ექსპერიმენტი	142
3.1. მეთოდოლოგია	142
3.2. კვლევა-ექსპერიმენტი	143
ზოგადი დასკვნები	176
გამოყენებული ლიტერატურა	184
დანართი 1	198
დანართი 2	203
დანართი 3	209

ანოტაცია

ზღაპარი, როგორც სოციოლინგვისტური ფენომენი, ასახავს და საშუალებას გვაძლევს, ჩავწვდეთ კონკრეტულ სოციუმში დამკვიდრებულ გენდერულ სტერეოტიპებს. ამასთან ერთად, ზღაპარი წარმოადგენს ერთ-ერთ პირველ წყაროს, რომელიც ბავშვს ქალისა და მამაკაცის როლებისადმი სტერეოტიპულ მოლოდინებსა და ცრურწმენებს უყალიბებს.

სადისერტაციო ნაშრომში განხილულია ევროპულ და ქართულ ზღაპრებში გამოკვეთილი გენდერული სტერეოტიპების ენობრივი და სოციალური გამოვლინებები და მათი გავლენა როგორც პატარა, ისე ზრდასრული მკითხველის გენდერული მსოფლმხედველობის ჩამოყალიბებაზე. კვლევის შედეგები ადასტურებენ, რომ განხილულ ზღაპრებში მართლაც ჩანს ქალი პერსონაჟებისადმი სტერეოტიპული დამოკიდებულება, რაც გამოიხატება ქალის უპირატესად საოჯახო სივრცესთან ასოცირებით, მისი ინდივიდუალური და სოციალური ხმის ჩახშობით გარეგნული სილამაზის წინამონწევის ხარჯზე, ქალის კოგნიტიური შესაძლებლობების დაკნინებით. გენდერული სტერეოტიპები და საზოგადოებაში დამკვიდრებული გენდერული როლების გადანაწილების სპეციფიკა ზღაპრის ავტორის მიერ თხრობის დროს გამოყენებულ, გენდერულად მარკირებულ ლინგვისტურ არჩევანშიც ვლინდება. კერძოდ, ამ თვალსაზრისით, მასალის კვლევამ ჰალიდის (1985, 2014) მიერ მოწოდებული კლასიფიკაციაზე დაყრდნობით გამოავლინა, რომ ევროპულ და ქართულ ზღაპრებში ქალი პასიური, მწირი ან უარყოფითი გონებრივი შესაძლებლობის აღმნიშვნელი კოგნიტიური პროცესის ზმნებით არიან დახასიათებული, განსხვავებით მამაკაცი პერსონაჟებისგან, რომელთა ფიზიკური თუ ფსიქოლოგიური პორტრეტები აქტიური მოქმედების აღმნიშვნელი ზმნებითა და დადებითი კონოტაციის ლექსიკის გამოყენებით იხატება. ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ ზღაპრის ენაში, ნარატივის გაშლის დროს გამოხატული სტილისტური ხერხებიც გენდერულად არის მარკირებული. საინტერესოა, ასევე, ზღაპრებში ემოციის გამოხატვის სპეციფიკის კვლევაც, რომელიც ცხადყოფს, რომ პატარა მკითხველს ადრეული ასაკიდანვე ექმნება არაჯანსაღი მოლოდინი როგორც, ზოგადად, გენდერული როლების საზოგადოებაში გადანაწილებასთან დაკავშირებით, ასევე,

გარეგნული და შინაგანის სილამაზის სტანდარტებისა თუ ემოციების შებოჭვა-გამოხატვის თვალსაზრისითაც.

დისერტაციის მეორე ნაწილში აღწერილი ექსპერიმენტით გამოვლენილია, თუ რამდენად სტერეოტიპულად აზროვნებენ სხვადასხვა კულტურისა თუ ასაკის ცდისპირები გენდერულ როლებთან დაკავშირებით.

დისერტაცია ადასტურებს აზრს (ბურტონი, 1982), რომლის მიხედვითაც ლინგვისტური (ჩვენს შემთხვევაში, სოციოლინგვისტური და სტილისტური) ანალიზი გვევლინება ენის საშუალებით და ენაში აგებული „რეალობის“ აღქმის ერთ-ერთ გზად.

რადგანაც ზღაპარი ბავშვის განვითარებაში უმნიშვნელოვანეს როლს ასრულებს, აუცილებელია მკითხველისათვის თანამედროვე, პოლიტიკურად კორექტული ზღაპრების მიწოდება, რომელშიც, ტრადიციული ფორმებისაგან განსხვავებით, მოდიფიცირებული და პროგრესულად დანახულია ქალისა და მამაკაცის გენდერული როლები.

Abstract

The fairy tale which is considered as a sociolinguistic phenomenon reflects the gender stereotypes established in a particular society. Besides, the fairy tale is one of the first sources formulating stereotypical expectations and superstitions concerning gender roles.

This dissertation discusses the linguistic and social manifestations of gender stereotypes in European and Georgian fairy tales and their impact on the formation of the gender worldview of both young and older readers. The results of the study confirm that the stories in question reveal stereotypical attitudes towards female characters, which is mostly manifested in a woman being associated with family space, suppressing her voice and reducing the cognitive abilities of a woman at the expense of foregrounding her external beauty. Gender stereotypes established in society are also revealed in the gendered linguistic choices employed by the author while unfolding the narrative. In particular, in this regard, the study of the material based on the classification provided by Halliday (1985, 2014) revealed that in European and Georgian fairy tales women are characterised by passive and negative cognitive process verbs, unlike male characters whose

physical or psychological portraits are described through active verbs. It should also be noted that in the language of fairy tales, the stylistic means emerging in the narrative are also gender-marked. It is also interesting to study the specifics of the expression of emotions in fairy tales, which shows that a young reader has unhealthy expectations from an early age regarding the general distribution of gender roles in society, standards of external and internal beauty and finally, expressing emotions.

Experiments described in the second part of the dissertation show how stereotypically biased cultures or age groups within them are regarding gender roles.

The dissertation confirms the idea (Burton, 1982) that linguistic (or, in this case, sociolinguistic and stylistic) analysis is one way of perceiving language and the construction of "reality" built in the language.

Because the fairy tale plays one of the most significant roles in the development of the child, it is advisable to provide young readers with modern, more politically correct tales, in which, unlike traditional forms, the gender roles of women and men are modified and presented from a more progressive point of view.

შესავალი

ზღაპრის შესწავლა, სოციოლინგვისტური თვალსაზრისით, გულისხმობს იმ სოციალური პრობლემების შესწავლასაც, რომლებსაც უნდა გამკლავებოდა საზოგადოება ზღაპრის შექმნისა თუ დანერგვის პერიოდში. შესაბამისად, ზღაპარი როგორც სოციალური ფენომენი, აირეკლავს საზოგადოებაში ფესვგადგმულ სტერეოტიპებს, მათ შორის გენდერულ როლებსაც. ამიტომ, ზღაპარი შეიძლება მივიჩნიოთ სოციოლინგვისტური ცოდნის საბაზოდად, რომელიც საშუალებას გვაძლევს იგი მრავალი განსხვავებული თვალთახედვიდან გავაანალიზოთ.

გენდერული კვლევები არასდროს ყოფილა ისეთი აქტუალური, როგორც ახლა, ოცდამეერთე საუკუნეში, როდესაც დემოკრატიული ქვეყნები ცდილობენ, შექმნან საზოგადოება, სადაც ქალსა და მამაკაცს ექნება თანაბარი უფლებები და, შესაბამისად, თვითრეალიზების თანასწორი შესაძლებლობა. რეალობა საკმაოდ განსხვავებულია-საზოგადოება დღემდე ოპერირებს ორივე სქესისთვის ფიქსირებული, წინასწარ განსაზღვრული, თანაც განსხვავებული სტანდარტებით, რომლის მიხედვითაც იმართება საზოგადოებრივი ცხოვრება. საზოგადოებისგან ავტომატურად მინიჭებული სოციალური როლები იპყრობენ ადამიანის ცხოვრების ყველა ასპექტს და განსაზღვრავენ მის ქცევას, პროფესიასა და ლინგვისტურ-კონტექსტურ არჩევანსაც კი. შესაბამისად, უაღრესად მნიშვნელოვანია, საფუძვლიანად შევისწავლოთ და გავაანალიზოთ იმ სტერეოტიპების ნებისმიერი გამოვლინება, რომლებიც ხელს გვიშლიან საზოგადოება თანასწორუფლებიანი გავხადოთ.

ზღაპარი როგორც სოციოლინგვისტური ფენომენი, საშუალებას გვაძლევს, ჩავწვდეთ გენდერულ სტერეოტიპებს, რომელიც ოდითგანვე გადაეცემოდა თაობიდან თაობას. უფრო მეტიც, ზღაპარი შეიძლება წარმოვიდგინოთ ერთ-ერთ პირველწყაროდ, რომელიც ბავშვს ქალისა და მამაკაცის როლებისადმი სტერეოტიპულ მოლოდინებსა და ცრურწმენებს უყალიბებს.

წინამდებარე სადისერტაციო ნაშრომი შეისწავლის ევროპულ და ქართულ ზღაპრებში გენდერული სტერეოტიპების ენობრივ და სოციალურ გამოვლინებებს და მათ გავლენას როგორც პატარა, ისე ზრდასრული მკითხველის გენდერული

მსოფლმხედველობის ჩამოყალიბებაზე. აქედან გამომდინარე, ნაშრომის კვლევით მიზანს წარმოადგენს, დაადგინოს:

(1) რა ლინგვისტური ხერხები გამოიყენება მდედრობითი და მამრობითი პერსონაჟების აღსაწერად ზღაპარში და ჩანს თუ არა ავტორის ლინგვისტურ არჩევანში სტერეოტიპული მიდგომა- არიან თუ არა მდედრობითი პერსონაჟები დახასიათებული, უპირატესად პასიური, ხოლო მამრობითი პერსონაჟები- აქტიური მოქმედებით;

(2) ნარატივის გაშლის დროს, როგორ ლინგვისტურ არჩევანს აკეთებენ პერსონაჟები, რამდენად განსაზღვრავს ეს არჩევანი თავად პერსონაჟსა და მის ხასიათს.

(3) როგორ არიან წარმოჩენილი როგორც ქალი, ისე მამაკაცი პერსონაჟები და რა გენდერულ/სოციალურ როლებს გამოხატავენ ისინი ზღაპრებში;

(4) იკვებება თუ არა გენდერული სტერეოტიპები ევროპულ და ქართულ ზღაპრებში და რა სავარაუდო მიზეზით შეიძლება იყოს გამონწვეული მათი საერთო თუ განსხვავებული თემატიკა;

(5) გარდა ამისა, ნაშრომში აღწერილია ქალი და მამაკაცი პერსონაჟების სოციოლინგვისტური კვლევა ძველი და თანამედროვე ზღაპრების შედარების საფუძველზე;

(6) დადგენილია გენდერული თვალსაზრისით დისკრიმინაციული ლექსიკის აქტუალიზაცია ევროპულ და ქართულ ზღაპრებში.

ნაშრომის ექსპერიმენტული ნაწილი მიზნად ისახავს, გაანალიზებული ზღაპრების დისკურსისა და ლექსიკური ერთეულების საფუძველზე, გამოავლინოს, რამდენად სტერეოტიპულად აზროვნებს როგორც ქართული, ისე ევროპული საზოგადოება; აისახება თუ არა განსხვავებული მიდგომები სტერეოტიპებისადმი და მათი რღვევა საზოგადოებების განსხვავებულ ასაკობრივ თუ კულტურულ ჯგუფებში.

ნაშრომის ემპირიული ბაზა მოიცავს ძველ და თანამედროვე ევროპულ და ქართულ ზღაპრებს. შესწავლილი 346 ზღაპრიდან დისერტაციაში გაანალიზებულია

31 ზღაპარი. გარდა ამისა, დამატებით განხილულია 4 ზღაპრის (წითელქუდა, კონკია, მძინარე მზეთუნახავი, რაპუნცელი) 15 ვერსია, რაც, შესაბამისად, ქმნის 46 ქვემოთ ჩამოთვლილ ზღაპარს:

ევროპული ზღაპრები

1.წითელქუდა

1. Little Red Riding Hood - Charles Perrault
2. Little Red Cap - Jacob and Wilhelm Grimm
3. Little Red Hood - Germany/Poland
4. Little Red Hat - Italy/ Austria
5. The Grandmother- France
6. The True History of Little Golden-Hood- Charles Marelles

2.კონკია

1. The Cinder Maid - Europe, Joseph Jacobs
2. Cinderella; or, The Little Glass Slipper - France, Charles Perrault
3. Cinderella- Germany (Jacob and Wilhelm Grimm)

3. მძინარე მზეთუნახავი

1. Giambattista Basile- Sun, Moon, and Talia (Italy)
2. Charles Perrault- The Sleeping Beauty in the Wood (France)
3. Jacob and Wilhelm Grimm- Little Briar-Rose (Germany)

4.რაპუნცელი

1. Rapunzel - Jacob and Wilhelm Grimm
2. Parsley [Petrosinella]- Italy
3. Parsillette - France

5.Princess Canterbury- Joseph Jacobs

6.The White Lady- Joseph Jacobs

7.Little Maia- Andrew Lang- Joseph Jacobs

8.Earl Mar's Daughter- Joseph Jacobs

9.The Golden Ball- Joseph Jacobs

10.Lame Molly (folklore)

11. The Story of the Three Bears- Robert Southey

ქართული ზღაპრები

12. ანანა
13. მზექალა და მზევარდა
14. ვაჟად ქცეული ქალი
15. ვინც საქმე გააკეთა, პურიც იმანა ჭამოს
16. ზნიანი ქალი
17. ხელმწიფე და გლეხის ქალი
18. პატარძალი
19. ჯელი მოსამართლე და მისი ცოლი
20. ოქრუა
21. ჭკვიანი რძალი
22. ტყუილი ტირილი
23. ცოლის მორჯულება
24. მენახირის ქალი
25. ღარიბი გლეხი და უჭკუო ცოლი
26. რძალ-მაზლის ამბავი
27. მთის გული
28. მზის მეომარი მათა
29. მაგრამ ასე ერჩია
30. ამბავი პრინცესა მართა-მარიამისა
31. მაღალი და დაბალი ქვაბები და ცაში გაფრენა

დისერტაციის ძირითადი თეორიული ბაზა ეფუძნება სოციოლინგვისტიკის (Lakoff, R. (1975). Language and woman's place; Mills, S. (2003)- Gender and Politeness; Tannen, D. (1990). You just don't understand: Women and men in conversation; Levorato, A. (2003). Language and gender in the fairy tale tradition: a linguistic analysis of old and new story-telling; Paterson, K. (2014). It's harder to catch a boy because they're tougher: Using fairytales in the classroom to explore children's understandings of gender; Baker-Sperry, L. (2007). The production of meaning through peer interaction: Children and Walt Disney's Cinderella), ტექსტისა და

კორპუსის ანალიზის (Stubbs, M. (1996a). Text and corpus analysis; Stubbs, M. (1996). Computer-Assisted Text and Corpus Analysis: Lexical Cohesion and Communicative Competence; Leeuwen, T. van. (1995). The Representation of Social Actors; Halliday, M. A. K., & Matthiessen, C. M. I. M. (2014). *Halliday's Introduction to functional grammar*.) სოციოლოგიისა და ფსიქოლოგიის (Tajfel, H. (1981): Human Groups and Social Categories; Tomasello, M. (1999). *The cultural origins of human cognition*; Weatherall, A & Gallois, C. (2003). Gender and identity: Representation and social action; Williams, Jennifer A., & Giles, Howard. (1978). The changing status of women in society) სფეროში გამოქვეყნებულ ფუნდამენტურ თეორიებსა და კვლევებს.

კვლევის მეთოდოლოგია. დისერტაციაში ზღაპარი შესწავლილია თვისობრივი ანალიზის მეთოდზე დაყრდნობით. პირველ რიგში, დადგენილია, ტექსტში ყველაზე ხშირად გამოყენებული ლექსიკური ერთეულების კატეგორია და მეტყველების რანსონების გამოიყენება მთავარი პერსონაჟების აღწერისას. ასევე, თუ რა ლექსიკურ ერთეულებს ირჩევს ავტორი საკუთარი თუ პერსონაჟების აზრის გამოხატვისას და იკვთება თუ არა რაიმე ზოგადი ტენდენცია მათ არჩევანში გენდერული თვალსაზრისით. გმირთა მოქმედებისა ან გარეგნობის აღწერის ტიპოლოგიის დახასიათებისას დისერტაციაში გამოყენებულია „პირდაპირი“ და „ირიბი“ ზმნების ჰალიდის მიერ მონოდეული კლასიფიკაცია (ჰალიდი, 1985, 2014). ჰალიდის დიქტომიით განსაზღვრულია აქტიური და პასიური აქტანტები. მონაცემების სიხშირის გამოთვლის შემდეგ, შედარებულია და გამოკვლეულია, თუ რამდენად აძლიერებს კვლევის შედეგად მოპოვებული მასალა საზოგადოებაში არსებულ სტერეოტიპს, რომლის მიხედვითაც ქალი წარმოდგენილია როგორც პასიური პერსონაჟი და, ასევე, რა შემთხვევაში გამოდის ქალი როგორც აქტიური ქმედების ინიციატორი, რაც ხელს უწყობს სტერეოტიპის რღვევას. ამ შემთხვევაში, ნაშრომი ეყრდნობა კვლევის შედარებით-შეპირისპირებით მეთოდოლოგიას.

რაც შეეხება დისერტაციაში აღწერილ და გაანალიზებულ კვლევა-ექსპერიმენტს, მასალა მოპოვებული და გაანალიზებულია როგორც თვისობრივი, ისე რაოდენობრივი კვლევის მეთოდების გამოყენებით. კვლევისას გამოყენებულია ელექტრონული კითხვარი, რომელიც შეავსო კვლევის ყველა მონაწილემ. გარდა ამისა, ექსპერიმენტის

პირველი სამიზნე ჯგუფი (სკოლის მოსწავლეები) გამოიკითხა როგორც ჩალრმავებული, ისე ჯგუფური ინტერვიუებისა და ჯგუფზე დაკვირვების მეთოდების გამოყენებით. როგორც აღინიშნა, ზღაპრების კვლევისა და შედეგების ანალიზისას გამოყენებულია, ასევე, შეპირისპირებისა და შედარების მეთოდები.

ნაშრომის მეცნიერულ სიახლეს განაპირობებს ის ფაქტი, რომ ქართულ სამეცნიერო სივრცეში პირველად ჩატარდა ძველი და თანამედროვე ევროპული და ქართული ზღაპრების გენდერული პრობლემატიკის შედარებითი სოციოლინგვისტური და, გარკვეულწილად, კულტუროლოგიური ანალიზი, რომელიც აღნუსხავს, იკვლევს და აანალიზებს იმ ენობრივ არსენალს, რომელიც ხსენებული პრობლემებისთვის არის დამახასიათებელი. ნაშრომში მიღებული შედეგები და დასკვნები კი, ჩვენი აზრით, შეიძლება იქცეს ერთ-ერთ საშუალებად გენდერულად მარკირებული, ზოგიერთ შემთხვევაში, დისკრიმინაციული ლექსიკური ერთეულების გამოყენების სიხშირის შესამცირებლად საზოგადოებაში, და, ზოგადად, გენდერული უთანასწორობის დასაძლევად.

გარდა ამისა, დისერტაციაში განხილული თეორიული და პრაქტიკული პრობლემატიკა, მისი დასკვნები შეიძლება გამოყენებულ იქნეს სტილისტიკის, ლექსიკოლოგიის, თარგმანის თეორიის, სოციოლინგვისტიკისა და ფოლკლორის კურსებში. დისერტაციის პრობლემატიკა საინტერესოა, ასევე, ზოგადად, გენდერთა და გენდერული სოციალური როლებით დაინტერესებული მკითხველისთვის.

დისერტაცია შედგება შემდეგი ნაწილებისგან: შესავალი, თავი I- საკვლევი საკითხის თეორიული მიმოხილვა, სადაც განხილულია როგორც თანამედროვე ზოგადლინგვისტური, სოციოლინგვისტური და დისკურსის თეორიები, ისე გენდერისადმი მიძღვნილი პრობლემატიკაც. თავი II- ევროპული და ქართული ზღაპრის სოციოლინგვისტური ანალიზი, სადაც გაანალიზებულია შესწავლილი ძველი და თანამედროვე ევროპული და ქართული ზღაპრები და დადგენილია განსხვავებული კულტურებში არსებული გენდერული სტერეოტიპები და მათი გამოხატვის ლინგვისტური თავისებურებები, რომელიც ჩანს ორივე კულტურის ზღაპრებში; თავი III- გენდერული სტერეოტიპები ზღაპრებში, კვლევა-ექსპერიმენტი. ნაშრომის ამ ნაწილში წარმოდგენილია ჩატარებული ექსპერიმენტის ეტაპები და მეთოდები და მიღებული შედეგები, რომელიც ზღაპრების ტექსტებზე დაყრდნობით ამოწმებს გენდერული როლებისადმი, როგორც ევროპულ, ისე ქართულ საზოგადოებაში არსებულ

სტერეოტიპულ დამოკიდებულებას. დისერტაციის საბოლოო ნაწილში წარმოდგენილია ზოგადი დასკვნები, რომლებშიც შეჯამებულია ნაშრომში აღწერილი თეორიული და პრაქტიკული კვლევის შედეგები.

დისერტაცია შედგება 217 ბეჭდური გვერდისგან. მას თან ახლავს გამოყენებული ლიტერატურის სია და დანართი, სადაც მოცემულია ექსპერიმენტის დროს გამოყენებული ზღაპრის ავტორის მიერ შესრულებული თარგმანი და თბილისის ერთ-ერთ საშუალო სკოლაში ჩატარებული ექსპერიმენტის კითხვარი და გრაფები, რომლებიც დეტალურად აჩვენებს ელექტრონული კვლევაში მონაწილეთა პასუხებს კითხვარზე და მიღებულ მონაცემთა პროცენტულ გადანაწილებას.

თავი I

გენდერი როგორც ინტერდისციპლინური კვლევის ობიექტი (თეორიული მიმოხილვა)

1.1. გენდერი, ფემინიზმი და ენა

გენდერთან დაკავშირებული პრობლემატიკა როგორც საკვლევი თემა მას შემდეგ გახდა პოპულარული, რაც, ტექნოლოგიების განვითარებისა და გლობალიზაციის შედეგად, აღმოჩნდა, რომ მსოფლიოს მოსახლეობის უმეტესობას არათანაბარ პირობებში უწევს ცხოვრება. გენდერის ცნება პირველად სწორედ ენათმეცნიერებაში იქნა შემოტანილი და შემდგომ განვითარდა, როგორც ენისა და გენდერის ურთიერთკავშირის კვლევა, რომელიც ისეთ საკითხებს ეხება, როგორცაა გენდერული განსხვავებების ასახვა საუბარში და მათი სოციალური პირობებით განპირობებულობა ენაში (ლექსიკონი, ტანენი, პოლემი, კრამერი, ვესტი და ზიმერმანი და ა.შ.).

როგორც ცნობილია, გენდერული როლები პრეისტორიული პერიოდიდანვე გადანაწილდა, როდესაც მამაკაცს დაევალა ნადირობა და ქალის დაცვა, ქალს კი, ბიოლოგიური როლიდან გამომდინარე, სახლში დარჩენა და ბავშვების გამოკვება. ამის შედეგად, დროთა განმავლობაში, ქალის სოციალური ფუნქცია სახლთან ასოცირდა, ხოლო მამაკაცი- სოციალურ სფეროში უფრო დომინანტური გახდა. გარდა ამისა, ადამიანის, როგორც საზოგადოებრივი არსების ჩამოყალიბებაში დიდი როლი ითამაშა არა ადამიანის ბიოლოგიურმა სქესმა, არამედ იმ როლებმა, რომელთაც საზოგადოების წევრებს საზოგადოებაზე უწესებს და აქცევს მათ ქალურად (ფემინინურად) ან მამაკაცურად (მასკულინურად). გენდერული როლი აქცევს საზოგადოების წევრებს იმ ჩარჩოებში, რომლებიც მიჩნეულია ამა თუ იმ კულტურის წარმომადგენლისთვის მისაღები ქცევის ნორმად. აღსანიშნავია, რომ ჰოფსტედე

ნაშრომში „კულტურათა თეორია“ (1991) გამოყოფს მასკულინურ და ფემინინურ კულტურებს. მამაკაცური (მასკულინური) კულტურებისთვის დამახასიათებელია ძლიერი მამაკაცისა და ქალის არსებობა. ასეთ საზოგადოებაში ორივე გენდერი ხასიათდება ამბიციურობითა და კონკურენტუნარიანობით. მეორე მხრივ, ფემინინური კულტურის წარმომადგენელი ქალებიცა და მამაკაცებიც შედარებით არაძალისმიერი ღირებულებების მქონენი არიან. აქედან გამომდინარე, როგორც ავტორი გვთავაზობს, ქალური კულტურის წარმომადგენელი მამაკაცები უფრო ფემინიზირებულნი არიან, ვიდრე ქალები მამაკაცურ კულტურაში (ჰოფსტედე, 1991).

1970-იან წლებში ლინგვისტიკისა და ფსიქოლოგიების ყურადღება მიიპყრო ქალისა და მამაკაცის ენამ და აქტიურად დაიწყო გენდერთან დაკავშირებულ ენობრივ განსხვავებებზე საუბარი და კვლევა. ამ პრობლემატიკით დაინტერესებულ მეცნიერთა შორის იყვნენ რობინ ლეიკოფი, რომელსაც მიაჩნდა, რომ ქალის გენდერული ენა, მამაკაცის გენდერულ ენასთან შედარებით, განუვითარებელი იყო. თორნი, რომელის საპირისპირო აზრზე იდგა, ამტკიცებდა, რომ სწორედ მამაკაცის გენდერული ენა იყო „ნაკლული“ და ქალის გენდერული ენა ბევრად აღემატებოდა მას (გუ, 2013).

რობინ ლეიკოფი სტატიაში „ენა და ქალის ადგილი“ (Language and Woman's Place) (1975), ენას განიხილავს როგორც სტერეოტიპების გამავრცელებელს და ამტკიცებს, რომ ენას ქალის ლინგვისტური დისკრიმინაცია ხელეწიფება. ეს კი განპირობებულია ორი საკითხით- უპირველესად იმით, თუ როგორ ვსწავლობთ ენის გამოყენებას გარკვეულ კონტექსტში და როგორ ვიყენებთ მას, კონკრეტულად, ქალთან მიმართებაში. საინტერესოა, რომ ერთსა და იმავე სიტყვას, იმის და მიხედვით, თუ რა როლს თამაშობს გენდერული პრობლემა საზოგადოებაში, შეიძლება განსხვავებული მნიშვნელობა ჰქონდეს, როდესაც იგი გამოიყენება მამაკაცთან და ქალთან მიმართებაში. ასევე, ერთი და იგივე წინადადება შეიძლება განსხვავებულად იყოს აღქმული იმის მიხედვით, თუ ვინ წარმოთქვამს მას- ქალი თუ მამაკაცი. ეს, ბუნებრივია, განპირობებულია საზოგადოებრივი სტერეოტიპებით, რომლებიც განსაზღვრავენ, თუ რა შეფერება ქალს და რა- მამაკაცს. ლეიკოფი იყენებს ტერმინს „ქალთა ენა“ (women's language), რომელიც აღნიშნავს როგორც ენას, რომელსაც იყენებენ ქალები, ასევე ენას, რომლებსაც მამაკაცები იყენებენ ქალთან მიმართებით და მის აღსაწერად. ლეიკოფი მიიჩნევს, რომ თუ გოგონა შეეცდება უხეში

ლექსიკით ლაპარაკს, მას დასცინებენ ან უსაყვედურებენ, მაშინ, როცა ბიჭისთვის ეს სრულიად ნორმალურად ითვლება. უფრო მეტიც, ენის საშუალებით ქალებს მუდმივად უზღუდავენ ძალაუფლებას. ლეიკოფი (1975) ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ ამ პროცესში უდიდეს როლს თამაშობს ენა და მისი მეშვეობით დანერგილი სტერეოტიპები. საინტერესოა, რომ ქალთა ენა გრამატიკის ყველა ასპექტს მოიცავს. კერძოდ, ქალისა და მამაკაცის საუბარში განსხვავება აღინიშნება ლექსიკური ერთეულების არჩევასა და მათ გამოყენებაში, ასევე, სინტაქსურ არჩევანშიც. როგორც ლეიკოფი (1975) აღნიშნავს, ხშირად შეინიშნება განსხვავებები ქალთა და მამაკაცთა ლინგვისტურ არჩევანში. ეს განსხვავებები განსაკუთრებით აშკარაა, მაგალითად, ფერებზე საუბრისას, ქალების მიერ 'უმნიშვნელო' სიტყვებისა თუ „კუდიანი კითხვების“ (tag questions) გამოყენებისკენ მიდრეკილებაში, ასევე, საინტერესოა, რომ, როგორც აღინიშნა, სქესებს შორის არჩეულ ლინგვისტურ ფორმებს შორის განსხვავება შეიძლება გამოიხატოს სინტაქსურ დონეზეც. ცნობილი ფაქტია, რომ ქალები და მამაკაცები განსხვავებულად აღიქვამენ ფერებს და ორი სქესის თეზაურუსში ფერების აღმნიშვნელი სიტყვების განსხვავებული რაოდენობაა თავმოყრილი. ლეიკოფი (1975) ირწმუნება, რომ ამის დასაბამი მამაკაცების ფსიქოლოგიაში უნდა ვეძიოთ. საქმე ის არის, რომ მამაკაცებს მიაჩნიათ რომ, ფერები და სხვა „უმნიშვნელო საკითხები“ უფრო ქალური თემებია და, შესაბამისად, მათ ნაკლებ ყურადღებას აქცევენ. მამაკაცების აზრით, იქიდან გამომდინარე, რომ ქალებს არ უნევთ ისეთ მნიშვნელოვან საკითხებზე ფიქრი, როგორცაა სამსახური თუ პოლიტიკა, მათ შეუძლიათ იფიქრონ ისეთ თემებზე, თუ რა ფერისაა კედელი- მენამული, იასამნისფერი თუ იისფერი. მეორე მხრივ, ბუნებრივია, შესაძლებელია არსებობდეს გამონაკლისი შემთხვევებიც იმისდა მიხედვით, თუ რა სფეროში მოღვაწეობენ ქალები და მამაკაცები. მაგალითად, მხატვარი ან ღიზინერი მამაკაცი, ბუნებრივია, განსხვავებულად აღიქვამს ფერებს. ასევე, საინტერესოა, რომ მეცნიერი მამაკაცების საუბარს ხშირად ამსგავსებენ 'ქალთა ენას', რადგანაც მათი საქმიანობა არ არის ისეთი „მამაკაცური“, როგორც, მაგალითად, გადამზიდი მანქანის მძღოლისა. აკადემიური სფეროს წარმომადგენელი მამაკაცების საუბრის მანერა და ლექსიკური არსენალი შეიძლება დაცინვის საგანიც გახდეს მაჩოისტური მამაკაცების მხრიდან. ლეიკოფი (1975) გვთავაზობს სიტუაციას, სადაც აკადემიკოსი მამაკაცი მანქანის მძღოლს 'ქალთა ენისთვის' დამახასიათებელი ლექსიკური ერთეულით (lovely) უქებს ქუდს- 'what a lovely hat!'. ბუნებრივია, ეს, მძღოლის გადმოსახედიდან,

სასაცილოა, რაც ავტორს კიდევ უფრო უღრმავებს სტერეოტიპს, რომ პროფესორები სნობების რიცხვს მიეკუთვნებიან.

ფერების გარდა, გენდერული განსხვავებები მამაკაცისა და ქალის დისკურსში გამოიხატება ნაწილაკების (particles) მეშვეობით, რასაც გრამატიკოსები ხშირად „უმნიშვნელო სიტყვებს“ უწოდებენ. უნდა აღინიშნოს, სახელწოდების მიუხედავად, მათ ნამდვილად დიდი მნიშვნელობა აქვთ ლინგვისტური ანალიზისას, რადგანაც ისინი აღნიშნავენ გამონათქვამის სოციალურ კონტექსტს, მიგვანიშნებენ მოსაუბრის განწყობაზე თანამოსაუბრისა და საუბრის თემის მიმართ. გარდა ამისა, ნაწილაკებზე დაკვირვებისას მარტივია იმის გარკვევა, თუ ვინ წარმოთქვა ესა თუ ის წინადადება-ქალმა თუ მამაკაცმა. ლეიკოფმა (1975) ჩაატარა ექსპერიმენტი, რომელშიც მონაწილეობა მიიღეს ცდის პირებმა, რომელთათვისაც ამერიკული ინგლისური მშობლიური ენა იყო. მათ უნდა გამოეცნოთ, რომელ სქესს შეეძლო მოცემული წინადადების წარმოთქმა:

ა) ღმერთო, არაქისის კარაქი ისევ მაცივარში შეგიღვამს.

Oh dear, you've put the peanut butter in the refrigerator again.

ბ) ჯანდაბა, არაქისის კარაქი ისევ მაცივარში შეგიღვამს.

Oh shit, you've put the peanut butter in the refrigerator again.

კვლევის შედეგებმა 'ა' წინადადება აშკარად მიაკუთვნა ქალის ენას, ხოლო 'ბ' წინადადება, შესაბამისად, მამაკაცის ენას. ამით კი ლეიკოფი ასკვნის, რომ ხსენებულ ნაწილაკებს აქვთ ფუნქცია, გადმოსცენ, თუ რამდენად აძლევს მოსაუბრე თავს უფლებას, გადმოსცეს ემოცია და მისი ინტენსივობა, გარდა ამისა, მათ, ასევე, აქვთ გამოხატული სოციალური ფუნქცია. საინტერესოა, რომ მსგავსი შედეგი აჩვენა სიგლერისა და სიგლერის (1976), ფიშმანის (1980) და პრაისლერის (1986) კვლევებმაც.

ლეიკოფის (1975) აზრით, ასევე არსებობს ზედსართავი სახელები, რომლებიც შეიძლება იყოს აშკარად „მამაკაცური“, „ქალური“ ან ნეიტრალური. მაგალითად, ისეთ ზედსართავებს როგორცაა great, terrific, cool ორივე სქესი იყენებს, ხოლო ზედსართავები, როგორცაა adorable, charming, sweet, lovely, უმეტესად, ქალთა ენისთვისაა დამახასიათებელი.

რაც შეეხება სინტაქსს, ბუნებრივია, არ არსებობს რაიმე სინტაქსური სტრუქტურა, რომელსაც მხოლოდ ქალები, ან მხოლოდ მამაკაცები იყენებენ, თუმცა ლეიკოფის მიხედვით, არსებობს გარკვეული მეტყველების ნაწილები, რომლებსაც ქალები უფრო ხშირად იყენებენ, ვიდრე მამაკაცები. ავტორის აზრით, ეს კვლავ სოციალური კონტექსტით არის განპირობებული, ანუ დამოკიდებულია იმაზე, თუ რა პოზიცია და სტატუსი აქვს მოსაუბრეს საზოგადოებაში. სინტაქსურ სტრუქტურაში, რომელზეც ლეიკოფი საუბრობს, იგულისხმება ე.წ. „კუდიანი კითხვები“, რომელსაც ლინგვისტები (ტანენი, ლეიკოფი) უფრო ქალურ ფორმებს მიაკუთვნებენ. ლეიკოფი, როგორც უკვე აღინიშნა, ამგვარ ფორმებს ქალებს მიანერს და აცხადებს, რომ ეს უკანასკნელნი, ამ ფორმების გამოყენებით, თავიდან ირიდებენ პასუხისმგებლობას, კონფლიქტსა თუ გაუგებრობას, რადგანაც მოსაუბრისაგან ელოდებიან დასტურს- “The war in Vietnam is terrible, isn’t it?” (გვ. 55). ეს შეიძლება გამოწვეული იყოს იმ გარემოებითაც, რომ ქალის საუბარი უფრო ზრდილობიან ფორმადაა მიჩნეული, ვიდრე მამაკაცისა. შესაბამისად, რაც უფრო მეტ „კუდიან“, ანუ ფრაზულ კითხვას თუ ნაწილაკს გამოიყენებს ქალი საუბრისას, მით უფრო თავაზიანი გამოჩნდება მისი დისკურსი მსმენელის თვალში. აღსანიშნავია, რომ ჰოლმსი (1984) თავის ნაშრომში ასკვნის, რომ ქალები და მამაკაცები დიდად არ განსხვავდებიან ფრაზული კითხვების გამოყენების სიხშირის მხრივ, თუმცა ისიც ცხადია, რომ ქალები უფრო ხშირად იყენებენ მათ საკუთარი აზრის დასტურისათვის. ჰოლმსი ქალებს საუბრის ფასილიტატორებსაც კი უწოდებს და მიიჩნევს, რომ ისინი საკუთარ თავზე იღებენ საუბრის მშვიდ მსვლელობას (ლეიკოფი, 1975).

ლეიკოფი (1975) მსჯელობს ევფემიზმებზეც. კერძოდ, მის ყურადღებას იპყრობს ისე გარემოება, რომ ინგლისურში სიტყვა ქალს (woman) მოეპოვება ევფემიზმი lady, ხოლო მამაკაცს (man) -არა. ლეიკოფის აზრით, თუნდაც ეს ფაქტი კიდევ ერთხელ უსვამს ხაზს საზოგადოების მიერ ქალის დისკრიმინაციის ენაში არეკლილ ფაქტს, რომელიც ღრმად არის ჩვენს ცნობიერებაში გამჭადარი. გარდა ამისა, აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ ქალის სტატუსი, ხშირად, კაცთან მიმართებაში განიმარტება, ამას მოწმობს ინგლისური Mr and Mrs ჯონის ცოლი (John’s wife) და არა პირიქით. რობინ ლეიკოფი იხსენებს სან ფრანცისკოში ჩატარებულ არჩევნებს, სადაც ქალ კანდიდატურას მოიხსენებდნენ როგორც Mrs Feinstein და არა მხოლოდ გვართ,

როდესაც მის კონკურენტ მამაკაცებს მხოლოდ გვართ მიმართავდნენ. ასევე დისკრიმინაციული სახისაა ინგლისური სიტყვები bachelor და sprinter (ბერბიჭა და შინაბერა), სადაც, კონოტაციის თვალსაზრისით, მამაკაცის აღმნიშვნელი სიტყვა (bachelor) გულისხმობს, რომ იგი თავისუფალია და მხოლოდ მასზე დამოკიდებული, ცოლს მოიყვანს თუ არა, ხოლო sprinter (გაუთხოვარი, შინაბერა), ტოვებს ისეთი ქალის შთაბეჭდილებას, რომელიც არ მოსწონთ ან არ მოსწონთ სათანადოდ იმისთვის, რომ ცოლად მოიყვანონ, ანუ, საბოლოოდ, ის არასასურველი ქალია (ლეიკოფი, 1975). ასევე საინტერესოა პარალელების გავლება ქართულ რეალობასთან, სადაც ოჯახის შექმნა მამაკაცთან მიმართებით გამოიხატება, როგორც „დაოჯახება“ ან „ცოლის მოყვანა“, ხოლო ქალთან მიმართებით, იხმარება ზმნა „(გა)თხოვება“, რომელიც ასევე დისკრიმინაციული ფორმაა და ასევე საფუძვლიანადაა ჩანერგილი საზოგადოების აზროვნებაში.

ლეიკოფი (1975) მიიჩნევს, რომ მსგავსი ლინგვისტური, დისკრიმინაციული ელემენტების შესწავლა ყველა ენაში ენათმეცნიერების ვალდებულებაა, რადგანაც ამგვარმა კვლევებმა საბოლოოდ უნდა აღმოთხვრას ენიდან და, შესაბამისად, ცნობიერებიდან ის სტერეოტიპები, რომელიც საზოგადოებაშია ფეხგადგმული. გარდა ამისა, ამ ტიპის პრობლემების კვლევისას უფრო მეტი ადამიანი მიხვდება, თუ რა შედეგი შეიძლება მოჰყვეს მათ გაუაზრებელ, დისკრიმინაციულ რეპლიკებს, რომელსაც დიდი ფსიქოლოგიური ზიანის მიყენებაც კი შეუძლია ადრესატისთვის.

მიუხედავად იმისა, რომ ლეიკოფის ნაშრომი ერთ-ერთი პირველი ლინგვისტური გამოკვლევა იყო, რომელმაც საზოგადოების ყურადღება მიაპყრო გენდერულ პრობლემას და დღეს მისი თეორია ცნობილია, როგორც ‘ლეიკოფის ჰიპოთეზა’, იგი მაინც მოხვდა ფემინისტების კრიტიკის ეპიცენტრში. ეს, სავარაუდოდ, გამომწვეულია იმით, რომ ლეიკოფის თეორია ააშკარავებდა სტერეოტიპულ აზროვნებას, რომ მამაკაცის ენა არის სტანდარტი, ხოლო ქალისა- მისგან გადახვევა. ეს კი, ბუნებრივია, კიდევ უფრო აძლიერებს ქალისა და მამაკაცის გენდერულ დიქოტომიას საზოგადოებაში.

საინტერესოა იუკი მიზოკამის (2001) მიერ შეჯამებული ლინგვისტური გენდერული კვლევები, სადაც ის მართებულად სვამს რამდენიმე საკითხს, რომლის

მიხედვითაც, თვით ფემინისტი ლინგვისტებიც კი ხდებიან სტერეოტიპული აზროვნების მსხვერპლი და ხშირად მიდიან ისეთ დასკვნებამდე, რომლებიც ასახავს და კიდევ უფრო ამძაფრებს სტერეოტიპულ აზროვნებას ამა თუ იმ სქესის მიმართ. მიზოკამი სვამს კითხვას, შეიძლება თუ არა სქესი იყოს კატეგორია, რომელიც განსაზღვრავს ადამიანურ კომუნიკაციას. თუმცა ავტორი არ უარყოფს სქესის მნიშვნელობას ამ თვალსაზრისით, მას სწორად არ მიაჩნია ამ სოციალური კატეგორიის ორ ნაწილად დაყოფა, რადგანაც ქალი და მამაკაცი per se არ გულისხმობს ჰომოგენურობას და ქალისა თუ მამაკაცის ქცევა განპირობებული შეიძლება იყოს როგორც სოციალური ფენით, ისე ასაკით, სტატუსითა თუ რასით, ასევე კონტექსტითა და გარემო სიტუაციით. მაგალითად, ავტორის აზრით, ქალისა და მამაკაცის ენა თავის თავშივე მოიცავს განსხვავებულ რეგისტრს იმისდა მიხედვით, თუ ვის და რა თემებზე ესაუბრებიან ისინი. მაგალითად, ქალი განსხვავებული ლექსიკით ელაპარაკება დედამისს ტანსაცმელზე, ასევე განსხვავებულ ფორმებს იყენებს, როდესაც ერთვება საუნივერსიტეტო დისკუსიაში, ანდა, როდესაც კლასელს ელაპარაკება ზოგად თემებზე. იგივე აზრს მისდევს პოინტონი (1985), რომლის მიხედვითაც, მასალა, რომელიც მოგვეპოვება გენდერულ და ლინგვისტურ კვლევებში, ორიენტირებულია მხოლოდ ორ ვარიაციაზე- მამაკაცურ თუ ქალურ ენაზე და არ კონცენტრირდება თუნდაც ორივე სქესის წარმომადგენელ ინდივიდებს შორის არსებულ განსხვავებებზე.

1.1.1. გენდერის კვლევის ობიექტი და მეთოდები, გენდერის ინტერდისციპლინურობა

გენდერული კვლევები თანამედროვე ინტერდისციპლინური თეორიების ერთ-ერთი მთავარი შემადგენელი ნაწილია, როდესაც ვეხებით ისეთ გლობალურ პრობლემებს, როგორცაა მიგრაცია, არათანაბარი გლობალური ძალაუფლება და გლობალური დათბობაც კი (ვუდვარდი და ვუდვარდი, 2015). თანამედროვე სამყაროში ძირითადი პრობლემების უმეტესობა გამოწვეულია საზოგადოების სოციალური დაყოფით და დაფუძნებულია გენდერულ და სქესთა შორის განსხვავებებზე.

შესაბამისად, გენდერული კვლევები გახდა ისეთი მრავალფეროვანი სფეროების განუყოფელი ნაწილი, როგორცაა ისტორია, ლიტერატურა, ლინგვისტიკა, მეცნიერება, სოციოლოგია და ეკონომიკა (ვუდვარდი, 2014).

ფემინისტური და ქალთა კვლევებისგან განსხვავებით, გენდერული კვლევები შეისწავლის ორივე სქესს, რათა დაამტკიცონ, რომ როგორც ქალი, ისე მამაკაციც შეიძლება გახდეს გენდერულად მარკირებული. ქალთა კვლევებიდან ზოგად გენდერულ კვლევებზე გადასვლა ნიშნავს იმასაც, რომ გენდერი და სექსუალობა აქტიურად არის ჩართული ინტერდისციპლინურ კვლევებში. ამის შედეგად, ბევრი ფემინისტური თუ გენდერული ბრძოლა დასრულდა გენდეროლოგების გამარჯვებით, რამაც მნიშვნელოვანი გავლენა იქონია ენაზეც. მაგალითად, დღეს ინგლისურენოვან ქვეყნებში ნაკლებად იყენებენ ფრაზას maternity leave, რადგანაც ადგილი დაიმკვიდრა სიტყვათშეთანხმებამ parental leave. ასევე, კვების ქცევითი დარღვევები აღარ არის მხოლოდ ქალებისთვის დამახასიათებელი, არამედ იქცა, ზოგადად, თინეიჯერულ პრობლემად.

როგორც უკვე აღინიშნა, ვუდვარდის (2014) მიხედვით, თანამედროვე თეორიებში ასევე ხშირად განიხილება მამაკაცურობა და მამაკაცური სტერეოტიპები. ეს თეორიები ამტკიცებენ, რომ გენდერი არ არის მხოლოდ მდედრობითი სქესის განმსაზღვრელი მარკერი. შესაბამისად, გენდერულმა კვლევებმა უნდა შეისწავლონ როგორც სქესთა შორის ძირეული განსხვავებები, ისე მათი თანასწორობის პრობლემატიკაც. გენდერული კვლევები ყველაზე პროდუქტიული და შემოქმედებითი აღმოჩნდა მათემატიკაში, ზუსტ მეცნიერებებში, ფსიქოლოგიასა და ტექნოლოგიაში; კერძოდ, აქ იკვლევენ, თუ როგორ არის დაკავშირებული ერთმანეთთან ტექნოლოგია, მეცნიერება და გენდერი. გარდა ამისა, გენდერი სწავლობს სოციალური ძალაუფლების გადანაწილებას საზოგადოებაში. შესაბამისად, შეიძლება ითქვას, რომ, ზოგადად, გენდერი შეისწავლის პოლიტიკას და ერთვება საზოგადოების განვითარებისა და ფუნქციონირების სოციალურ, ეკონომიკურ და კულტურულ სფეროებში, რასაც ჰუმანიტარულ და სოციალურ მეცნიერებებამდე მივყავართ.

გენდერული კვლევის მეთოდოლოგია ჩამოყალიბდა ფემინისტური და ქალთა დისკურსის ლინგვისტური თუ სოციალური კვლევების წიაღიდან. ფემინიზმი არა მხოლოდ ცდილობს, რომ აღმოაჩინოს და განმარტოს სოციალური უთანასწორობა, არამედ, ასევე შეამსუბუქოს და აღმოფხვრას დასახელებული პრობლემა. გენდერული

კვლევები გვთავაზობენ ინოვაციურ მეთოდებს, რომლებიც ეხმარება სოციალურ ცვლილებებს. გენდერის როგორც ინტერდისციპლინარულ სფეროს ჩამოყალიბებას, ბუნებრივია, მოჰყვება ძალიან პროდუქტიული და საინტერესო კვლევები. ფემინისტური კვლევის ერთ-ერთი მთავარი მეთოდოლოგია თვისობრივი კვლევაა, რომელიც შეისწავლის გენდერული უთანასწორობის მაგალითებს. თუმცა, გენდერის ინტერდისციპლინურობა მეცნიერებს აძლევს არა მხოლოდ იმის საშუალებას, რომ გამოიყენონ ყველა ის მეთოდი, რომლებიც დანერგულია სხვადასხვა დისციპლინებში, არამედ შექმნან ახალი, ინტერდისციპლინური მეთოდებიც. გენდერული როლების ჩამოყალიბებიდან დაწყებული, გენდერული და სექსუალური პოლიტიკისა თუ სოციალური, ეკონომიკური და პოლიტიკური პრობლემების გარდა, გენდერული კვლევა ეყრდნობა და შეისწავლის უამრავ ემპირიულ მასალას, მათ შორის სტატისტიკურს, რაოდენობრივსა და თვისობრივს, ასევე ეთნოგრაფიულს, კრიტიკულს, დისკურსულსა და ფსიქო-სოციალურსაც, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც იკვლევენ სქესისა და გენდერის ამბივალენტობას. აქედან გამომდინარე, გენდერი 21-ე საუკუნის ერთ-ერთ მთავარ, საინტერესო და მნიშვნელოვან სფეროდ ჩამოყალიბდა (ვუდვარდი, 2014).

1.1.2. გენდერი, სქესი და ენა სოციოლინგვისტური პოზიციებიდან

მიუხედავად იმისა, რომ “სქესი” და “გენდერი” ურთიერთდაკავშირებულ და იდენტურ ტერმინებად ითვლება, მათ შორის ფუნდამენტალური განსხვავებაა. რობერტ სტოლერმა 1960-იან წლებში პირველად განასხვავა ეს ორი ტერმინი ერთმანეთისგან, რაც შემდეგ ყველა სხვა რელიგვანტური განმარტების ბაზისად იქცა, უფრო მეტიც, განსხვავება სქესსა და გენდერს შორის ფემინიზმისა და ფემინური დისკურსის ერთ-ერთ ფუნდამენტალურ იდეად ითვლება. გავრცელებული განმარტების თანახმად, ტერმინი „სქესი“ გამოიყენება ქალსა და მამაკაცს შორის არსებულ ბიოლოგიურ განსხვავებებზე საუბრისას, ხოლო ტერმინი „გენდერი“ იხმარება სოციალურ,

კულტურულ თუ ფსიქოლოგიურ განსხვავებებთან მიმართებაში, რომლებიც დამყარებულია ბიოლოგიურ სქესზე (ბრაუნი, 1992). ამგვარ განსხვავებებში ხშირად იგულისხმება ის, რომ სოციალურად შექმნილი “გენდერი” ბევრად უფრო მარტივად ცვლადია, ვიდრე ბიოლოგიური “სქესი”, რადგანაც გენდერული იდენტობა განპირობებულია საზოგადოებით. გარდა ამისა, აღსანიშნავია ისიც, რომ გენდერული როლები თუ სტერეოტიპები ერთსა და იმავე საზოგადოებაში მისი განვითარების სხვადასხვა ეტაპზე შეიძლება ერთმანეთისგან რადიკალურად განსხვავდებოდეს.

იქიდან გამომდინარე, რომ ბოლო პერიოდში ქალმა საზოგადოებაში მნიშვნელოვანი როლი დაიკავა, გენდერი, როგორც საკვლევი თემა, საინტერესო გახდა სხვადასხვა მეცნიერებისთვის, განსაკუთრებით კი სოციოლინგვისტიკისთვის. შესაბამისად, ხშირად ისმის კითხვა, მართლა განსხვავებულად საუბრობენ ქალები და კაცები?! კოატის (2004) აზრით, ჩვენ ყველას გვაქვს საკუთარი დამოკიდებულება ამ საკითხის მიმართ, არა მხოლოდ ლინგვისტური გადმოსახედიდან, არამედ, ზოგადად, ცხოვრებისეული გამოცდილებიდან. მაგალითად, გავრცელებული სტერეოტიპებისა და მითების მიხედვით, ქალი ხშირად ჭორაობს, ხოლო კაცი ასევე ხშირად ბილწისიტყვაობს. მაგრამ შეიძლება კი მოსაუბრეების მხოლოდ ორ, ბინარულ ჯგუფად- ქალებად და კაცებად- დაყოფა?! (2004).

მკვლევრები, რომლებიც ბიოლოგიურ განსხვავებებზე, ანუ სქესზე არიან ორიენტირებული, ირწმუნებიან, რომ ქალთა და მამაკაცთა შორის განსხვავება, უპირველესად, განპირობებულია ჰორმონებითა და განსხვავებული ტვინის სტრუქტურით. ექსპერიმენტების შედეგების მეშვეობით, ისინი ცდილობენ დაამტკიცონ, რომ ანდროგენების სიჭარბის გამო, მამაკაცთა ქცევა უფრო აგრესიულია, შესაბამისად, მათი ქცევები და საუბარი განპირობებულია ბიოლოგიური სქესით. თუმცა, აღსანიშნავია, რომ ეს აზრი ხშირად იწვევს ეჭვსა და კრიტიკას (გიდენსი, 1989).

აღნიშნული საკითხი სოციოლინგვისტიკის საკვლევი არეალის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ობიექტია. სოციოლინგვისტიკის პოზიციებიდან, კულტურა და სოციუმი მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ადამიანის განვითარებაში, საზოგადოებაში მისი ქცევისა და საუბრის სტილის ჩამოყალიბებაში. ამ მიდგომის მიხედვით, გენდერულ როლებს ადამიანი ითვისებს იმ საზოგადოებიდან, რომელშიც ცხოვრობს. შესაბამისად,

სქესებს შორის განსხვავებებს განაპირობებს მოცემული საზოგადოების კულტურა. აქედან გამომდინარე, კულტურა არის ის გასაღები, რომლის მეშვეობითაც შეგვიძლია გავიგოთ, თუ რატომ აქვს ქალს მამაკაცისგან განსხვავებული მიდგომები და ქცევის ნორმები; უფრო მეტიც, რატომ მოითხოვს ასეთ განსხვავებებს საზოგადოება. ცხადია, რომ სხვადასხვა სქესის ადამიანი არ იბადება განსხვავებული ქცევითი მოდელით, არამედ ისინი ხასიათდებიან ანატომიური განსხვავებებით; ადრეული ასაკიდან კი გოგონები და ბიჭები მშობლებისგან თუ სხვადასხვა სოციალური ინსტიტუტებისგან (ბაღი, სკოლა) სწავლობენ, თუ როგორ უნდა მოიქცნენ და რა შეესაბამება საზოგადოებისთვის ნორმატულად მიღებულ ქცევით მოდელს იმისდა მიხედვით, თუ რომელ სქესს მიეკუთვნებიან ისინი (რენზეტი, კურანი, 1998).

მიუხედავად იმისა, რომ ქალებისა და კაცების საუბრის განსხვავებას ლინგვისტები დიდი ხნის განმავლობაში სწავლობენ, მხოლოდ 1960-იანი წლებიდან დაიწყო თავისუფლად მსჯელობა იმის შესახებ, რომ ენა ის ერთ-ერთი ინსტრუმენტია, რომლის მეშვეობითაც ხდებოდა მამაკაცის მიერ ქალის ჩაგვრა. უფრო მეტიც, ენა არა მხოლოდ პატრიარქალურ სისტემას აირეკლავდა, არამედ ხაზს უსვამდა კაცის უპირატესობას ქალზე (მაგალითად, ისეთი ტერმინები, როგორიცაა manpower, man-made, mankind, etc.). უფრო მეტიც, ისეთი ცნობილი და მნიშვნელოვანი სოციოლინგვისტებიც კი, როგორიცაა, მაგალითად ლაბოვი (1972 ა, 1972 ბ), თავიანთ კვლევებში ძირითადად ყურადღებას ამახვილებდნენ მამაკაცის მიერ გამოყენებულ სასაუბრო მახასიათებლებზე.

კვლევები, რომლებიც გენდერისა და ენის ურთიერთობას ეძღვნება, ხშირად ეყრდნობიან პარადიგმის ორ მოდელს- დომინანტობის (ფიშმანი, 1983; ზიმერმანი და უესტი, 1975) და კულტურული სხვაობის (ტანენი, 1984) მოდელს. დომინანტობის მოდელის მიხედვით, ქალები მამაკაცთან საუბრისას “უუფლებონი” არიან. გარდა ამისა, მამაკაცები უფრო ხშირად აწყვეტინებენ საპირისპირო სქესის მოსაუბრეს საუბარს, ვიდრე ქალები. კულტურული განსხვავების მოდელის მიხედვით კი, ქალები და მამაკაცები ერთ საზოგადოებაში არსებული სხვადასხვა კულტურის წარმომადგენლები არიან.

ლინგვისტური კვლევები ცხადყოფენ, რომ გენდერი საოცრად დიდ როლს თამაშობს ადამიანის ლინგვისტური აზროვნების ჩამოყალიბებაში. მაგალითად, ჰოლმის მიხედვით, ქალები და კაცები ენის ფუნქციას სხვადასხვანაირად აღიქვამენ. მაშინ, როდესაც ქალები სასაუბრო აქტს მიიჩნევენ პირადი ურთიერთობების ჩამოყალიბების საშუალებად, მამაკაცებისთვის ენა, უპირველესად, ინფორმაციის გადმოცემის საშუალებაა (ჰოლმი, 1995). გენდერთ დაინტერესებული კვლევების შედეგების მიხედვით, ქალისა და მამაკაცის საუბრის მანერა განსხვავდება ერთმანეთისგან და ეს განპირობებულია საზოგადოებაში ქალისა და მამაკაცის როლების მიმართ დამოკიდებულებით (კრესპი, 2003; მერჩანტი, 2012). ჰოლმი მიიჩნევს, რომ მამაკაცის ენისთვის დამახასიათებელია გამტანობა, კონკურენტუნარიანობა, აგრესიულობა; მამაკაცი არის პირდაპირი, ავტონომიური, დომინანტური და პრობლემაზე ორიენტირებული. მეორე მხრივ, ქალის ენისთვის დამახასიათებელია ემპათიურობა; ქალები ნაკლებად მიდრეკილნი არიან, მოსაუბრეს შეწყვეტონ საუბარი, უფრო განათულნი არიან ჯერის დაცვაში, არიან თავაზიანები და ნაკლებად კონფლიქტურები (ჰოლმი, 2006). მამაკაცებისგან განსხვავებით, ქალები იყენებენ საუბრის „არაძალაუფლებიან“ და არაძალადობრივ ფორმებს, როგორცაა თავაზიანობის ფორმულები, ფრაზული კითხვები, ფრაზული ზმნები, იდიომები და ზომიერი კონოტაციის ლექსიკა. თუმცა, აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ ბეატის (1981) კვლევებმა გამოავლინა, რომ მდებარეობითი სქესის სტუდენტები უფრო ჩართულები არიან და უფრო ხშირად აწყვეტინებენ ლექტორს საუბარს, ვიდრე მამაკაცები, რაც კიდევ ერთხელ ხაზს უსვამს იმ ფაქტს, რომ სტერეოტიპები არ უნდა მივიღოთ მეცნიერულ ჭეშმარიტებად, არამედ მხოლოდ ანდროცენტრულ პროდუქტად, რომელიც ქალს დაქვემდებარებულის პოზიციას ანიჭებს საუბარში.

აღსანიშნავია, რომ გენდერული განსხვავებები არ აისახება მხოლოდ საუბარში, არამედ ორი სქესის განსხვავებული ცხოვრების სტილსა და დამოკიდებულებებშიც (გუ, 2013). უფრო მეტიც, ტანენს (1990) მიაჩნია, რომ ქალები და მამაკაცები სხვადასხვა კულტურის წარმომადგენლები არიან და მათი საუბარი შეიძლება ჩაითვალოს ტრანსკულტურულ კომუნიკაციად, რადგანაც ისინი საუბრობენ განსხვავებულ ერთი ენის ორ, განსხვავებულ დიალექტზე- გენდერლექტზე. შესაბამისად, ის ფაქტი, რომ ქალები და მამაკაცები ერთმანეთს ვერ უგებენ, სავსებით ნორმალურია (ტანენი, 1990).

თრადგილმა (1972) დაადგინა, რომ ბრიტანელი ქალები და მამაკაცები ნამდვილად განსხვავებული ინგლისურით საუბრობენ. კონკრეტულად, აღმოჩნდა, რომ ქალი კორესპონდენტები, მამაკაცი კოლეგებისაგან განსხვავებით, იყენებდნენ შედარებით პრესტიჟულ ენობრივ ფორმებს. კვლევის შედეგების თანახმად, ეს გამოწვეული იყო იმით, რომ ბრიტანულ და ამერიკულ საზოგადოებაში ქალი შედარებით მცირე უფლებებით სარგებლობდა, ვიდრე მამაკაცი, ამიტომ, ისინი ამ ნაკლს საუბრის დახვეწილი ფორმებითა და მანერით „ანაზღაურებდნენ“. ავტორის აზრით, ეს აუცილებელიც კი არის, რადგანაც მამაკაცებს აფასებენ იმის მიხედვით, თუ რას საქმიანობენ, რას აკეთებენ ისინი, ხოლო ქალებს განსჯიან იმისდა მიხედვით, თუ როგორ გამოიყურებიან ისინი. შესაბამისად, ამ უკანასკნელებისათვის საუბრის დახვეწილი მანერა ძალიან მნიშვნელოვანია. გარდა ამისა, ქალები უფრო კონსერვატორულები არიან ენასთან მიმართებაში, ვიდრე მამაკაცები და, შესაბამისად, მდებარეობითი სქესის წარმომადგენლები უფრო დახვეწილ ენობრივ ფორმებს იყენებენ, ვიდრე მამაკაცები. მონტანაში გროსის ტომებზე დაკვირვების შემდეგ ფლანერიმ (1953) აღმოაჩინა, რომ ქალისა და მამაკაცის ენა ფონეტიკურადაც განსხვავდება და ისინი განსხვავებულად წარმოთქვამენ ბგერებს. გარდა ამისა, თუ ქალი და მამაკაცი საპირისპირო სქესისთვის დამახასიათებელი ტონითა და ბგერებით საუბრობენ, მათ აღიქვამენ როგორც ბისექსუალს (1953). საფაირმა იანას ტომზე დაკვირვებით დაადგინა, რომ იმისდა მიხედვით, თუ ვინ მონაწილეობს საუბარში, მამაკაცი-მამაკაცი, ქალი- ქალი, ქალი-მამაკაცი, მამაკაცი-ქალი, სხვადასხვა ლინგვისტური ფორმები გვხვდება (საფაირი, 1922). თუმცა, ამავდროულად, ობარისა და ატკინის (1980) სასამართლო მსვლელობების ანალიზის მიხედვით, ქალური ენის ზოგიერთი მახასიათებლები სულაც არ არის დამახასიათებელი ყველა ქალისთვის ან მხოლოდ ქალისთვის. უფრო მეტიც, ენობრივი განსხვავებები გამოწვეულია არა გენდერით, არამედ სიტუაციური პოზიციებითა და ძალაუფლებით.

1.1.3. გენდერი, ენა და ძალაუფლება

გენდერის და ენის, უფრო ხშირად, ქალის ენის, შესწავლისას, როგორც კოატი აღნიშნავს წიგნში “ქალები, მამაკაცები და ენა” (Women, men and language, 2004), გამოიყოფა რამდენიმე მიდგომა. ესენია ქალის ენის დეფიციტურობის (deficit), დომინანტურობის (dominance), განსხვავებულობისა (difference) და დინამიურობის (dynamic) მიდგომები.

დეფიციტურობის თეორია ქალის ენას უყურებს როგორც ლინგვისტურ კონსტრუქტს, რომელსაც ახასიათებს ე.წ. ცარიელი, არათვისმთქმელი (empty adjectives), ან უადგილოდ გამოყენებული ზედსართავი სახელები. კერძოდ, ისეთი ზედსართავები, როგორიცაა, მაგალითად, შესანიშნავი, ლამაზი, არაჩვეულებრივი; ასევე, გადამეტებული საუბარი, სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, სუსტი, შესაბამისად, „დეფიციტური“ საუბარი. ქალის საუბრის შესწავლა შეიძლება მამაკაცის ენასთან შედარებით, რაც იმაზე მიუთითებს, რომ მამაკაცის ენა, უფრო კონკრეტულად კი თეთრი, კავკასიური რასის მამაკაცის ენა, არის ნორმა, სტანდარტი და თუ ქალებს სურთ, რომ ისინი სერიოზულად მიიღონ, მათ „მამაკაცურად“ უნდა დაინწყონ საუბარი.

დომინანტურობის მიდგომა ქალებს საზოგადოების დაჩაგრულ ნაწილად მიიჩნევს და შეისწავლის მამაკაცური ენის დომინანტურობის მახასიათებლებსა და ქალური ენის მასზე დამოკიდებულების პრობლემებს.

მესამე, განსხვავებულობის თეორია ქალსა და მამაკაცს განიხილავს განსხვავებულ სუბკულტურებად. ამ მიდგომის მთავარ არგუმენტს წარმოადგენს ის, რომ ქალის ენა შეიძლება განხილულ იქნას მამაკაცის ენისგან განცალკევებით, მისი „დაჩაგრულობისა“ თუ ძალაუფლების ნაკლებობის გარეშე.

მეოთხე და ყველაზე თანამედროვე მიდგომის მიხედვით, გენდერული იდენტობა არის სოციალურად აგებული და არა „მინიჭებული“ (given) კატეგორია (კოატი, 2004). ვესტი და ზიმერმანიც (1987) ხშირად იმეორებდნენ იმ მოსაზრებას, რომ ადამიანს აქვს არა უბრალოდ გენდერი, არამედ ის მოქმედებს ისე, როგორც მის გენდერს შეეფერება. მოგვიანებით იგივე იდეა განავრცო კროუფორდმა (1995) და მიიჩნია, რომ გენდერი უნდა იყოს არა არსებითი სახელი, არამედ - ზმნა.

მოუხედავად ზემოთქმულისა, რომ არსებობს აშკარა განსხვავებები ქალისა და მამაკაცის საუბარს შორის, იქნება ეს დომინანტურობის, დეფიციტურობის თუ განსხვავებულობის თეორიის პოზიციიდან, საინტერესოა, თუ რა საერთო მახასიათებლები აქვს ორივე „ენას“. გუ (2013) მიიჩნევს, რომ ვერც ერთი ლინგვისტური თუ სოციოლინგვისტური, გენდერთან დაკავშირებული კვლევა ვერ იქნება სრულყოფილი, თუ მას მხოლოდ ერთი გადმოსახედიდან, ანუ ‘გენდერლექტებს’ შორის არსებული განსხვავებების კუთხით შევისწავლით. უპირველეს ყოვლისა, რადგანაც მართლაც არსებობს განსხვავებები ქალისა და მამაკაცის ენებს შორის, სრულიად შესაძლებელია, რომ ამ ორ სქესს შორის ვერ შედგეს სრულყოფილი კომუნიკაცია, რომ არა საერთო მახასიათებლები, რადგანაც ორივე სქესი ერთმანეთს საკუთარი გადმოსახედიდან განსჯის, რომლებიც, ამავე დროს, ცალსახად განსხვავდება ერთმანეთისგან. გარდა ამისა, მეცნიერები, როგორც უკვე აღინიშნა, ქალებს და მამაკაცებს ორ ჯგუფად ყოფენ და უგულვებელყოფენ მათ ინდივიდუალურ მონაცემებს. ასევე, შეუძლებელია საკითხის მხოლოდ ერთი ცვლადის, კერძოდ, ‘გენდერის’ კუთხით შესწავლა, რადგანაც სრული ლინგვისტური სურათისთვის აუცილებელია არა მხოლოდ მოსაუბრე და ადრესატი და მათი სქესი, არამედ კონტექსტი და საუბრის მიზანი, რომელიც შეიძლება უფრო მნიშვნელოვანი აღმოჩნდეს, ვიდრე გენდერი. უფრო მეტიც, ძალიან ბევრ მკვლევარს უკვე წინასწარ განსაზღვრული სტერეოტიპული, ცრუ მიდგომა აქვს ენასა და გენდერთან დაკავშირებით და, შესაბამისად, ისინი ხშირად მიდიან იმ შედეგებამდე, რომლებიც მათვე სურთ და არა იმ შედეგებამდე, რომლებიც რეალურად არსებობს. ამიტომ, გუს აზრით, აუცილებელია არა მხოლოდ გენდერული განსხვავებების, არამედ მათი საერთო მახასიათებლების შესწავლა (გუ, 2013).

რობინ ლეიკოფი თავის სტატიაში „ენა, გენდერი და პოლიტიკა: ‘ქალი’ და ‘ძალაუფლება’ ერთ წინადადებაში” (Language, Gender, and Politics: Putting "Women" and "Power" in the same Sentence, 2008), აღნიშნავს, რომ კაცები, ძალაუფლების მოპოვების შემდეგ, უფრო კომფორტულად გრძნობენ თავს, ვიდრე ქალები, რადგანაც, სოციალური კანონზომიერების გამო, მამაკაცთან ის ბუნებრივად მოდის, ხოლო ქალისთვის, რომელიც მას ეძიებს, ეს კატეგორია ხდება უჩვეულო, უცნაური, არაქალური და საშიშიც კი. ეს რწმენა ხელს უწყობს იმ აზრის ჩამოყალიბებას, რომ

ქალი არ დაბადებულა ისეთ სფეროში მოღვაწეობისათვის, როგორცაა, მაგალითად, პოლიტიკა. ბრაუნი და ლევისონი (1986) მიიჩნევენ, რომ შეუსაბამობა ქალისა და მამაკაცის ქცევაში გამოწვეულია არა მათი სქესითა და გენდერთ, არამედ ენაში ასახული საზოგადოებრივი ძალაუფლების გადანაწილებით.

ენას დიდი წვლილი მიუძღვის სტერეოტიპების შენარჩუნებაში. ლეიკოვის (2008) მიხედვით, ბევრნაირი ტერმინი არსებობს, რომელსაც ვიყენებთ ძალაუფლებაში მოსული ქალისა და მამაკაცის მიმართ. ინგლისურში ერთი და იგივე მოქმედება შეიძლება სხვადასხვა ტერმინებით ავსნათ იქიდან გამომდინარე, თუ ვინ ასრულებს მოქმედებას, ქალი თუ მამაკაცი. მაგალითად, shrew და bitch იმ არათავაზიან ფორმებს შორისაა, რომელსაც ძალაუფლების მქონე ქალთან მიმართებაში შეიძლება გამოვიყენოთ. უფრო მეტიც, განსხვავებული მოლოდინი გვაქვს იმასთან დაკავშირებით, თუ როგორ უნდა საუბრობდეს ტიპური ქალი და მამაკაცი. სტერეოტიპების მიხედვით, ქალი არაპირდაპირი უნდა იყოს, ხოლო მამაკაცი-პირდაპირი. თუ ქალები არ მიჰყვებიან ამ სტერეოტიპს, მათ შერაცხავენ, რბილად რომ ვთქვათ, მანიპულირებისადმი მიდრეკილად (shrew და bitch). საუბრის ჯერობაც ასევე კარგად ასახავს გენდერულ უთანასწორობასა და ძალაუფლებას. სტერეოტიპის მიხედვით, ქალები ბევრად უფრო მეტს ლაპარაკობენ, ვიდრე მამაკაცები. თუმცა, კვლევებმა ასევე აჩვენა (სპენდერი, 1980), რომ საუბრის 80%-ს მამაკაცის საუბარი შეადგენს. იმ შემთხვევაში კი, თუ ეს წილი 70%-მდე დაეცემა, ორივე სქესი ამ საუბარს აფასებს, როგორც ქალების მიერ დომინირებულსა და უინტერესოს. უფრო მეტიც, წარმატებული სასაუბრო თემების უმეტესი ნაწილი მამაკაცებისგან მომდინარეობს, იმ მარტივი მიზეზის გამო, რომ ქალის მიერ მოწოდებულ სასაუბრო თემებს საკონტროლო ჯგუფის მამრობითი სქესის წარმომადგენლები და, თავად ქალებიც კი, უგულვებელყოფენ. როგორც აღინიშნა, კაცები სასაუბრო დომინანტობას საუბრის უხეში შეწყვეტინებით მოიპოვებდნენ.

მიუხედავად იმისა, რომ ემოციების გამოხატვისას ქალებიცა და მამაკაცებიც შებოჭილები არიან, ეს მდგომარეობაც კი არსებული ძალაუფლების განმტკიცებას ემსახურება. მამაკაცები ნაკლებად ცდილობენ სევდისა და ცრემლების საზოგადოებაში გამოჩენას, ქალებს კი ბრაზის აშკარა გამოხატვის უფლება არა აქვთ და მათგან არ მოელოიან უწმანური სიტყვების გამოყენებას. შეიძლება ვიფიქროთ, რომ ეს გენდერულად მარკირებული წესები სქესთა შორის თანასწორობას ემსახურება,

თუმცა, პირიქით, ეს მდგომარეობა აძლიერებს, ერთი მხრივ, მამაკაცის ძალაუფლებას და, მეორე მხრივ, ქალის უსუსურობას; იმ ქალებს, რომლებიც გამოხატავენ ბრძანს, ხშირად ეუბნებიან, რომ ეს მდგომარეობა უხდებათ ან გაბრაზების დროს საყვარლად გამოიყურებიან (“You are so cute when you are mad”).

1.1.4. სოციალური კატეგორიები და გენდერული იდენტობა

გენდერული იდენტობა (მდედრობითი ან მამრობითი სქესი) განიხილება, როგორც ადამიანის სოციალური იდენტობის მაჩვენებელი- ადამიანთა უმეტესობისთვის, სქესის შესაბამისად, გენდერული მახასიათებლები დაბადებიდანვე განსხვავებულია. შესაბამისად, ადამიანის სოციალური ურთიერთობები, ცხოვრების პირველი ეტაპიდანვე გენდერული ნიშნით არის მარკირებული. ბუნებრივია, ფსიქოლოგიაში გენდერი ადამიანის ცხოვრებაში ყველაზე მნიშვნელოვანი სოციალური კატეგორიაა. მეორე მხრივ, რა არის გენდერული იდენტობის არსი და როლი, ენასთან მიმართებაში, ჯერ კიდევ პასუხგაუცემელია. ამ კითხვაზე ადეკვატური პასუხის გაცემას ფსიქოლონგვისტიკაში არსებული ორი მიდგომა ცდილობს- სოციალურ-კოგნიტური და დისკურსული ფსიქოლოგია.

სოციალურ-კოგნიტური მიდგომის მიხედვით (ვეზეროლი და გალუა, 2003) ადამიანის ქცევა, მათ შორის ენის გამოყენება თუ კომუნიკაცია, დამოკიდებული და განპირობებულია მისი გენდერული როლით საზოგადოებაში. ამის საილუსტრაციოდ შეგვიძლია განვიხილოთ ფაგოტის ექსპერიმენტი, რომელმაც აჩვენა, რომ მასწავლებლები ერთსა და იმავე ქცევაზე განსხვავებულად რეაგირებდნენ იმისდა მიხედვით, თუ ვინ ასრულებდა მოქმედებას- ბიჭი თუ გოგონა. შესაბამისად, მასწავლებლების გენდერულმა მიდგომამ გავლენა მოახდინა ბავშვების საპასუხო ქმედებაზე (ფაგოტი, 1985). აქედან გამომდინარე, სოციალური რწმენები ჯერ კიდევ ძლიერ ზეგავლენას ახდენენ კომუნიკაციის პროცესზე.

დისკურსული ფსიქოლოგიის კვლევები (ვეზეროლი და გალუა, 2003), ძირითადად, ფოკუსირდება ენაზე. სოციალური-კოგნიტური მიდგომისგან განსხვავებით, სოციალური კატეგორიების შესწავლისას ეს მიდგომა უპირატესობას ანიჭებს ენას და არა გონებას. შესაბამისად, მის თანახმად, სოციალური კატეგორიები

ვერბალურია და მათი გამოყენება საშუალებას გვაძლევს, შევისწავლოთ სოციალური ცხოვრების ის კატეგორიები, რომლებშიც გენდერული იდენტობა გამოიხატება ენის მეშვეობით. უფრო მეტიც, იდენტობა არის არა ჩვენი არსის გამომხატველი, არამედ იმის ამსახავი, თუ როგორ ვიქცევით და ვმეტყველებთ სხვასთან ურთიერთობის პროცესში, თუნდაც, მაგალითად, მუშაობისას.

ერთ-ერთ ყველაზე მნიშველოვან თეორიას, რომელიც სოციალურ იდენტობასა და ენაზე მის გავლენას შეისწავლის, სოციალური იდენტობის თეორია წარმოადგენს (ტაიფელი, 1981). ამ თეორიის მიხედვით, ადამიანის აზროვნებასა და ქცევას განაპირობებს ის სოციალური ჯგუფები, რომლებსაც ისინი განეკუთვნებიან. ჯგუფური ქცევის მახასიათებლად შეიძლება მოგვევლინოს სტერეოტიპული აზროვნება ან შიდა ჯგუფური ფავორიტიზმი. ეს მიდგომა ჩვენთვის საინტერესოა იმდენად, რამდენადაც აღიარებს ფაქტს, რომ არსებობს სხვადასხვა სოციალური ჯგუფი, რომელიც განსხვავდება გავლენითა და სტატუსით, რაც ხელს უწყობს ისეთი განსხვავებების შესწავლას, როგორიცაა ქალისა და მამაკაცის სოციალური ჯგუფები და მათი ენობრივი მახასიათებლები (ვეზეროლი და გალუა, 2003). ამ ავტორების მიხედვით, სოციალური იდენტობის თეორია დაფუძნებულია მოსაზრებაზე, რომ ადამიანები მუდმივად ვცდილობთ საკუთარი თავის უკეთ წარმოჩენას. მაგალითად, თუ ადამიანი დაბალი სოციალური ფენის წარმომადგენელია, მან შეიძლება საშუალო ან მაღალი ფენის წარმომადგენლებში გადაინაცვლოს (სოციალური მობილობა). ისეთ შემთხვევებში კი, როდესაც სოციალური გადანაცვლება არაა შესაძლებელი, მაგალითად, როდესაც სოციალური სტატუსი ეხება გენდერს, ეთნიკურობასა და რელიგიას, შეიძლება სხვა სტრატეგიები გამოვიყენოთ. კერძოდ, მათ შორის შეიძლება მოვიაზროთ პოლიტიკურ და სოციალურ კონფლიქტებში ჩართვა და საკუთარი უფლებების აქტიური დაცვა, მაგალითად, როგორცაა ფემინისტური მოძრაობა.

უილიამისა და გაილის (1978) მიხედვით, ქალთა უფლებების დაკანონებამდე, ქალები სრულიად ეგუებოდნენ მეორეხარისხოვან როლს საზოგადოებაში და საკუთარი დადებითი მხარეების წარმოჩენას ინდივიდუალურად ცდილობდნენ. თუმცა, 1960-იანმა წლებმა და ფემინიზმის განვითარებამ ქალთა როლი და სტატუსი წინ წამოწია და, ამდენად, ხელი შეუწყო ქალების პოლიტიკასა თუ სასამართლო სისტემაში შეღწევას, რაც ადრე მხოლოდ მამაკაცების პრეროგატივა თუ იყო. შესაბამისად, ქალებმაც სისტემურად დაიწყეს სოციალური სტატუსის გაუმჯობესებაზე ფიქრი და

მამაკაცურად ქცევა, რაც, ლინგვისტურ დონეზე, გამოიხატებოდა საუბრის ტონის დადაბლებაში, უწმანური ენისა თუ არასტანდარტული და ნაკლებად დახვეწილი ენობრივი ფორმების გამოყენებაში. აღსანიშნავია, რომ თანამედროვე მიდგომების მიხედვით, ამ თეორიის ნაკლი თუნდაც ის არის, რომ ის ქალთა ჯგუფს მოიხსენიებს, როგორც მხოლოდ ერთ სოციალურ და ჰომოგენურ ჯგუფს.

1.1.5. სოციალური როლების თეორია

სოციალური როლების თეორიის პრობლემატიკას არაერთი ნაშრომი ეძღვნება, რომლებშიც საკითხი სოციალური, ბიოსოციალური, კულტურული თუ სხვა კუთხით არის შესწავლილი. იგლი და ვუდი (2012) სვამენ საინტერესო კითხვას, კერძოდ, თუ რა განაპირობებს სხვადასხვა სიტუაციაში ქალებისა და მამაკაცების, გოგონებისა და ბიჭების განსხვავებულ ქცევას. მიუხედავად იმისა, რომ, ავტორთა აზრით, არ არსებობს ერთი რომელიმე დისციპლინა, რომელიც ცალსახად გასცემს პასუხს ამ შეკითხვას, ავტორები გვთავაზობენ სოციალურ-ფსიქოლოგიური მეთოდების ნაზავს, რითაც ხაზს უსვამენ საზოგადოებრივ-სოციალურ როლებსა და მათ მნიშვნელობას როგორც ადამიანების განსხვავებული ქცევის ერთ-ერთ მთავარ განმაპირობებელ ფაქტორს.

პირველ რიგში, ავტორები მიიჩნევენ, რომ სქესთა შორის განსხვავებული თუ მსგავსი ქცევები გამომწვეულია გენდერული როლებით, რომლებიც სოციალურად არიან განპირობებული და რომლებსაც ადამიანები ვირგებთ ამა თუ იმ საზოგადოებაში ცხოვრებისას. მაგალითად, პოსტინდუსტრიალურ ქვეყნებში მამაკაცების უფრო მეტი წილია დასაქმებული, ვიდრე ქალებისა. დასაქმების შემთხვევაში კი, ქალები უფრო მზრუნველ როლებს ირგებენ, როგორცაა, მაგალითად, მასწავლებელი, ექთანი, ძიძა და ა.შ. სოციალური როლების განსხვავება ფიზიკურ-ფიზიოლოგიური განსხვავებითაა გამომწვეული. ევოლუციის შემდგომ მამაკაცს უფრო დიდი, ძლიერი და სწრაფი სხეული აქვს, ვიდრე ქალს, რომელსაც ბავშვის გამოკვება ერგო ფუნქციად. ამ ფიზიკური განსხვავებებიდან გამომდინარე, ზოგიერთ სამუშაოს მამაკაცები უფრო მარტივად და

პროდუქტიულად ასრულებენ, ვიდრე ქალები; შესაბამისად, ზოგიერთი პროფესია უფრო მეტად არის დაკავშირებული მამაკაცთან, ვიდრე ქალთან და პირიქით.

1970-იან წლებამდე სოციალური ფსიქოლოგია ნაკლებ დროს უთმობდა გენდერულ განსხვავებებს. იმ პერიოდის მნიშვნელოვანი და ფუნდამენტური თეორიებიც კი გენდერული როლების გარეშე იქმნებოდა და, ძირითადად, ეხებოდა ეთნიკურ და რასისტულ ცრურწმენებს. მეორე მხრივ, 60-იანი და 70-იანი წლების ფემინისტურმა მოძრაობამ ყურადღება გენდერულ პრობლემებზე გადაიტანა და ამ პერიოდის ამერიკული საზოგადოებრივი დისკურსის ერთ-ერთ მთავარ თემადაც კი აქცია. იგლისა და ვუდისთვის (2012) ამ პრობლემატიკაზე მუშაობისას მთავარი გენდერული როლები აღმოჩნდა, რადგან სოციალურ მეცნიერებებში სოციალური როლების, როგორც ინდივიდუალურ და სოციალურ გარემოს შორის ხიდის გამოკვლევას, დიდი ადგილი უჭირავს. აქედან გამომდინარე, ადამიანთა გენდერული როლი (სხვა სოციალურ როლებთან ერთად) არსებობს როგორც ინდივიდუალურ, ისე საზოგადოებრივ დონეზე, შემდგომ სოციუმის სტრუქტურებად ყალიბდება და კულტურის სიღრმეებში ილექება. სოციალურმა როლებმა, შესაბამისად, დიდი როლი ითამაშეს გენდერის თეორიის ჩამოყალიბებაში, რომელიც, თავის მხრივ, სწავლობს არა მხოლოდ ქალებისა და მამაკაცების ქმედებებს, არამედ იმასაც, თუ რამდენად დიდია მათ ქცევაზე კულტურისა და სოციუმის ზეგავლენა. ავტორები, სოციალურ როლებთან ერთად, დიდ მნიშვნელობას ანიჭებენ მამაკაცებსა და ქალებზე შექმნილ კულტურულ სტერეოტიპებს. სტერეოტიპები, ძირითადად, ორი მიმართულებით შეიძლება განვიხილოთ- აგენტური და კოლექტიური. კაცები განიხილებიან აგენტური სტერეოტიპის აქტანტებად, რაც გულისხმობს იმას, რომ ისინი დომინანტურები, საკუთარ თავში დარწმუნებულები და კონკურენტუნარიანები არიან. ამის საწინააღმდეგოდ, ქალები წარმოადგენენ კოლექტიურ აგენტებს და არიან მეგობრულები, არაეგოისტები, სხვების გულშემატკივარნი და ემოციურები. ეს სტერეოტიპები, ბუნებრივია, სოციალურად განპირობებული გენდერული როლების შემადგენელი ნაწილია. აღსანიშნავია, რომ, მიუხედავად იმისა, რომ სტერეოტიპები ნაკლებად შეესაბამება სიმართლეს, კვლევების შედეგებმა დაადასტურა ექსპერიმენტში მონაწილეების მიერ დასახელებული სტერეოტიპული გენდერული როლების აღიარების ფაქტი.

იგლმა და ვუდმა (2012) გენდერული პრობლემები ბიოსოციალური კუთხითაც განიხილეს. კერძოდ, 37 კულტურის მონაცემების ანალიზის შედეგად ისინი მივიდნენ დასკვნამდე, რომ ისეთ ქვეყნებში, სადაც ნაკლებადაა დაცული გენდერული თანასწორობა, ქალები ირჩევენ პარტნიორებს იმისდა მიხედვით, თუ რამდენად კარგად შეუძლიათ მათ ოჯახის უზრუნველყოფა, ხოლო ქალებს ირჩევენ მათი პოტენციური უნარით, გაუძღვნენ ოჯახის საქმეებს. ევოლუციური ფსიქოლოგიის მიხედვით, ეს მიდგომა მშვენივრად ასახავს ქალისა და მამაკაცის როლს სოციალურ სტრუქტურაში.

ბიოსოციალურ თეორიაში (იგლი და ვუდი, 2012) გარკვეული მიზეზები არსებობს სქესთა შორის განსხვავებებისა თუ მსგავსების დასახასიათებლად. მათ შორისაა შრომის განაწილება. როგორც უკვე აღინიშნა, ბიოლოგიური განსხვავებები მამაკაცსა და ქალს შორის ხელს უწყობს სტერეოტიპული აზროვნების ჩამოყალიბებას იმისდა მიხედვით, თუ მოცემულ გარემოში რისი გაკეთება ძალუძს მამაკაცს და რისი-ქალს. ბუნებრივია, ბიოლოგიური როლიდან გამომდინარე (დედობა, ჩვილის გამოკვება და ასე შემდეგ), ქალს ნაკლებად შეუძლია, მამაკაცისგან განსხვავებით, სრულად მიუძღვნას თავი სამსახურს. გარდა ამისა, მამაკაცი საზოგადოებაში ძალაუფლებასთან და სტატუსთან ასოცირდება. მიუხედავად იმისა, რომ, ადამიანის უფლებების თანასწორობასთან ერთად, ამ ტიპის დაყოფები მეტ-ნაკლებად შემცირდა, ეს პრობლემა კვლავ დგას საზოგადოების წინაშე. ქალები მაინც უფრო მეტ საშინაო საქმეებს ასრულებენ, ვიდრე მამაკაცები, ქალები უფრო ნაკლებ დროს უთმობენ სამსახურს და საათობრივი ანაზღაურება ერთსა და იმავე პოზიციაზე ბევრად უფრო ნაკლები აქვთ, ვიდრე მამაკაცებს. შრომის ასეთი დანაწილება და საზოგადოებაში გამეფებული გენდერული იერარქია გვევლინება სქესთა შორის განსხვავებული ქცევის ერთ-ერთი უპირველეს გამომწვევ მიზეზად.

გენდერული როლები კულტურისა და სოციალური სტრუქტურის უმნიშვნელოვანესი ნაწილია ყველა საზოგადოებისთვის. რამდენადაც გენდერული როლები ადამიანთა ჯგუფების საზიარო ცნებაა, საზოგადოება მართებულად მიიჩნევს, რომ ინდივიდის ქცევას უფრო დადებითად შეაფასებენ, თუ იგი მოექცევა გენდერული როლებისა და სტერეოტიპების ჩარჩოში. აქედან გამომდინარე, გენდერული როლების დაცვა საზოგადოების შიგნით კარგი ურთიერთობების გარანტად მიიჩნევა.

გენდერული როლები კი, რომლებიც ამდენად უმნიშვნელოვანესია საზოგადოების ფუნქციონირებისთვის, ბავშვებს აღრეული ასაკიდანვე მიეწოდებათ.

იგლმა და ვულმა (2012) მოგვანოდეს სამი უმნიშვნელოვანესი გენდერული ფაქტორი, რომელიც გავლენას ახდენს ჩვენს ქცევაზე. ესენია: ბიოლოგიური პროცესები, მათ შორის ჰორმონალური პროცესები, გენდერული იდენტობის სოციოკულტურული ფაქტორები და სხვათა (საზოგადოების წევრების) სტერეოტიპული მოლოდინები.

ჰორმონალური პროცესების ზეგავლენა აისახება იმ ბიოლოგიური პროცესებში, რომლებიც განსაზღვრავს სოციოკულტურულ გავლენას მამაკაცსა თუ ქალზე, როგორც საზოგადოების წევრებზე. შთამბეჭდავია, რომ ახალი თეორიების მიხედვით, ადამიანები თვითონვე ააქტიურებენ ბიოლოგიურ პროცესებს, რათა მხარი დაუჭირონ სოციოკულტურულ ფაქტორებს, რომლებიც მიგვითითებენ მამაკაცურ და ქალურ ქცევებზე. ბიოლოგიური პროცესები გულისხმობენ ჰორმონთა აქტივაციას. მაგალითად, სოციალურ- კულტუროლოგიური თვალთახედვიდან, მამაკაცის გენდერული როლი, მაღალი ტესტოსტერონის დონე ასოცირებულია დომინანტურ ქცევებთან, რომლებიც იმისკენ არის მიმართული, რომ მამაკაცებმა მოიპოვონ ან შეინარჩუნონ მაღალი საზოგადოებრივი სტატუსი. ეს ხშირად აისახება ისეთ ქცევებში, როგორიცაა შეჯიბრება, რისკი, აგრესია, რომელმაც შეიძლება ზიანისმომტანი აღმოჩნდეს. მეორე მხრივ, ქალური როლები, მაღალი ოქსიტოსინის დონე ასოცირებულია ისეთ ქცევებთან, როგორიცაა დედობა, ბავშვისა და ოჯახის გამოკვება, მათზე ზრუნვა.

გენდერული იდენტობის გავლენა- გენდერული როლები გავლენას ახდენენ ადამიანის თვითშეფასებაზე, მის გენდერულ იდენტობაზე. აქედან გამომდინარე, ადამიანები თვითშეფასებით განსაზღვრავენ თავიანთ როლს, როგორც მდედრობითს ან მამრობითს. ამ იდენტობების გაჩენას განაპირობებს ის ფაქტი, რომ ჩვენი კულტურის ზოგიერთი ასპექტი დაკავშირებულია სქესთან. ადამიანები განსხვავდებიან იმდენად, რამდენადაც ირგებენ გენდერულ როლებს. ქალები, რომლებიც თავს ფემინინურად განიხილავენ, „იღებენ“ და ირჩევენ ისეთ თვისებებს, როგორიცაა სითბო, კეთილშობილება და ა.შ. ადამიანს, რომელიც კულტურულად ატიპიურ გარემოში იზრდება, შეიძლება საერთოდ არ გააჩნდეს ტრადიციული გენდერული მახასიათებლები. იგლისა და ვულის (2012) კვლევებმა აჩვენა, რომ ის, ვინც თავს

საკუთარ გენდერთან არ აკავშირებს, ნაკლებად ხასიათდება გენდერულ-სტერეოტიპული ქმედებით. ანუ, გენდერულ იდენტობას ვიყენებთ იმისთვის, რომ მოვექცეთ გარკვეული ნორმების ქვეშ და მოვექცეთ ჩვენი გენდერული იდენტობის მიხედვით.

სხვათა სტერეოტიპული მოლოდინები- ამ ფაქტორის განხილვისას ავტორები აცხადებენ, რომ საზოგადოება დადებითად უყურებს ადამიანებს, რომლებიც იქცევიან სოციალური სტერეოტიპებისა და გენდერული როლების შესაბამისად, ხოლო იმ შემთხვევაში, თუ ისინი გადაუხვევენ მათ, შეფასება მკვეთრად უარყოფითი ხდება. კვლევების მიხედვით, ქალები, რომლებმაც შეითავსეს სტერეოტიპულად მამაკაცური თვისებები (პირდაპირობა, ლიდერობა), უარყოფითად შეფასდნენ იმ მამაკაცებთან შედარებით, რომელთაც იგივე როლები მოირგეს. ასევე აღმოჩნდა, რომ თუ, მაგალითად, ჯგუფური საუბრისას, ქალები ავლენენ მამაკაცურ თვისებებს და ცდილობენ გახდნენ დომინანტურნი, ისინი კარგავენ მოსაუბრის კეთილგანწყობას. იქიდან გამომდინარე, რომ ადამიანებმა იციან გენდერული როლებიდან გადახვევის ფასი, ავტორების აზრით, ისინი თავადვე ცდილობენ მოექცნენ ჩარჩოებში, რომელსაც დაარღვევენ მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ დარწმუნებულები იქნებიან, რომ შედეგი მათთვის ბევრად უფრო მომგებიანი იქნება.

კვლევის საკითხთან დაკავშირებული სამეცნიერო ლიტერატურის მიმოხილვის შედეგად შეიძლება ითქვას, რომ, მიუხედავად იმისა, რომ გენდერისა და სქესობრივი განსხვავების პრობლემა პრეისტორიული პერიოდიდან იღებს დასაბამს, გენდერი როგორც დამოუკიდებელი საკვლევი თემა მხოლოდ 1970-იანი წლებიდან ჩნდება, როგორც პასუხი საზოგადოებაში მიმდინარე უთანასწორო პროცესებზე. მიუხედავად იმისა, რომ გენდერის პრობლემატიკა ფემინიზმიდან და, საერთოდ, ქალთან დაკავშირებული კვლევებიდან წარმოიშვა, ის მხოლოდ ქალთა პრობლემებს, განსხვავებასა თუ უთანასწორობას არ იკვლევს, არამედ მისთვის თანაბრად საინტერესოა მამაკაცური მახასიათებლები თუ სტერეოტიპები და მათი შედარება ქალურთან. უფრო მეტიც, გენდერული კვლევები ინტერდისციპლინურია, რაც მათ მეთოდოლოგიურ უპირატესობას ანიჭებს- გენდერის მრავალმხრივი საკვლევი თემატიკა ხელს უწყობს მკვლევარებს, გამოიყენონ უკვე არსებული ყველა მეთოდოლოგია ან, საჭიროებისამებრ, შექმნან ახალი.

სადისერტაციო ნაშრომში განხილული სოციალური, ფსიქოლოგიური თუ ლინგვისტური თეორიები დიდ ყურადღებას უთმობენ სქესსა და გენდერს შორის განსხვავებას. სქესი- მდედრობითი ან მამრობითი, ბიოლოგიური ტერმინია, რომელიც ადამიანებს დაბადებისას ენიჭება (იშვიათად გამოვლენილი ჰერმაფროდიტიზმის გარდა), გენდერი კი იმ კულტურულ თუ სოციალურ განსხვავებებს აღნიშნავს, რომელსაც საზოგადოება უწესებს ადამიანებს. მკვლევრები თანხმდებიან, რომ საზოგადოებას უდიდესი წვლილი მიუძღვის ადამიანის აზროვნების ჩამოყალიბებაში, რომელშიც, მომდევნო ეტაპზე, გენდერული როლები და სტერეოტიპებიც იკვეთება. უფრო მეტიც, ბავშვები ადრეული ასაკიდანვე უფროსებისა თუ ტოლების მიბაძვითა თუ მითითებებით ეცნობიან სხენებულ სტერეოტიპებს და თანდათანობით ექცევიან მათ ჩარჩოებში.

გენდერით ძალიან დაინტერესებულია თანამედროვე ლინგვისტიკაც, რომელიც შეისწავლის მამაკაცური და ქალური საუბრის მანერების პრობლემატიკას, მათ მსგავსებასა თუ განსხვავებას, გამოვლინებასა თუ არსებობის მიზეზებს. საინტერესოა, რომ პოპულარული კვლევების მიხედვით, მამაკაცები და ქალები ენის ფუნქციას განსხვავებულად აღიქვამენ და, შესაბამისად, სხვადასხვა სტერეოტიპული მარკერებით ხასიათდებიან. ენათმეცნიერები (ელის იგლი და ვენდი ვუდი, 2012; რობინ ლეიკოფი, 2008) ასევე დიდ ყურადღებას აქცევენ ლინგვისტურ ძალაუფლებას, რომლის გამოხატვასაც, ძირითადად, მამაკაცები, თუმცა, ხშირად ქალებიც, აქტიურად ცდილობენ ენის მეშვეობით. უფრო მეტიც, ზოგიერთი სოციოლინგვისტის აზრით, ქალთა და მამაკაცთა შორის ენობრივი სხვაობა გამოწვეულია არა გენდერით, არამედ სიტუაციური ავტორიტეტით და ძალაუფლებით (ელის იგლი და ვენდი ვუდი, 2012; ლეიკოფი, 2008).

სოციალური იდენტობისა და როლების თეორიების მიხედვითაც, ადამიანთა ქცევას განაპირობებს სოციუმი და კლასი, რომელსაც ისინი ეკუთვნიან. იდენტობის თეორია უშვებს იმ მოსაზრებასაც, რომ, სოციალური მობილობის მეშვეობით, ადამიანს შეუძლია ცხოვრების პირობები გაიუმჯობესოს და გაექცეს კიდევ სოციუმის სტერეოტიპებს. თუმცა, მიუხედავად გლობალიზაციისა, ფემინისტური მოძრაობებისა და შედარებით უფრო მეტი თანაბარუფლებიანობისა, ადამიანები მაინც ვეჭვებით ჩვენზე აზროვნებისა (რომელიც, ბუნებრივია, საზოგადოებით არის ნაკარნახები) და საზოგადოების ზეგავლენის ქვეშ და გამიზნულად თუ გაუაზრებლად მივყვებით,

სოციუმის დაწესებულ ნორმებს. ნორმებთან დაპირისპირების შემთხვევაში კი სოციუმის წევრები ხდებიან დაცინვის ობიექტები, ხოლო საზოგადოებისთვის- მიუღებელი და გარიყული.

1.2. ზღაპარი- მისი ისტორია და დანიშნულება

ზღაპარი, იგივე ჯადოსნური ამბავი, მოკლე მოთხრობის სტილის ნაწარმოებია, რომელშიც ხშირად ვხვდებით ჯადოსნურ ქმნილებებს, როგორცაა ელფები, ფერიები, თუ დევეები. ფართოდაა გავრცელებული აზრი, რომ შინაარსიდან გამომდინარე, ზღაპარი ბავშვებისთვისაა შექმნილი, თუმცა ეს, როგორც ჩანს, არ შეესაბამება სიმართლეს.

ზაიჰსი (2007) ნაშრომში „როდესაც ოცნებები ახდა: კლასიკური ზღაპრები და მათი ტრადიცია“ (When dreams came true: Classical fairy tales and their tradition, 2007) აცხადებს, რომ ზღაპარი სოციალური მოვლენაა და ათასობით წლის წინ, როდესაც ხალხმა მათი თხრობა დაიწყო, ემსახურებოდა, მათი რწმენით, იმ პერიოდის ბუნებრივი ძალების აღწერასა და, ამის შედეგად, მსმენელში იმედის გაღვივებას. ამ ზღაპრებს კი ზრდასრული ადამიანები ქმნიდნენ და თავიდან ძალიან იშვიათად უყვებოდნენ პატარებს. თუმცა მოგვიანებით, მათი ჯადოსნური შინაარსიდან და კეთილი დასასრულიდან გამომდინარე, ისინი ბავშვებმაც შეიყვარეს (ზაიჰსი, 2007).

აღსანიშნავია, რომ ზღაპარი როგორც სოციალური მოვლენა ბევრად უფრო ადრე არსებობდა, ვიდრე დამწერლობა. ბიბისის ერთ-ერთი კვლევის მიხედვით, ზოგიერთი ზღაპარი, რომელმაც ჩვენამდე მოაღწია, (მაგალითად, „ერჩხული და მზეთუნახავი“) ათასწლეულების განმავლობაში თაობიდან თაობას გადაეცემა და სრულიად დასაშვებია, რომ მას პირველად პროტო-ინდოევროპულ ენაზეც კი ჰყვებოდნენ (დე სილვა (ბიბისი), 2016). საინტერესოა ის ფაქტიც, რომ, ზაიჰსის აზრით (ზაიჰსი, 2007), ისეთმა ცნობილმა ფსიქოლოგებმა, როგორც არიან იუნგი და ფროიდი, ვერ მოახერხეს ზღაპრების სწორად გაანალიზება, რადგანაც ისინი ზღაპარში მხოლოდ სულიერ და უნივერსალურ არქეტიპებს ეძებდნენ, რათა გამოეყენებინათ თავიანთი

პროფესიული, ფსიქოთერაპიის მიზნით. თუმცა, მიღებული აზრის თანახმად, მათ ვერ შეძლეს ზღაპრის ძალიან მარტივი, მაგრამ მნიშვნელოვანი დანიშნულების, კერძოდ კი მისი სოციალური ძალის ამოცნობა, რისთვისაც და რის გამოც, ზღაპარი თავდაპირველად შეიქმნა იმისთვის, რომ გადმოეცა მნიშვნელოვანი კულტურული ინფორმაცია. ის ასევე გამოიყენებოდა სოციუმების ჩამოყალიბებისა და გარემოსთან ადაპტაციისთვის. ხალხი ოდითგანვე ემნიდა ზღაპრებს, რომლებიც ეხმარებოდათ მათ „თავის უფლებისა“ და თანადგომის გაღვივებაში (ზაიპსი, 2007). მხოლოდ რამდენიმე საუკუნის წინ აღიარეს ზღაპარი ლიტერატურის ერთ-ერთი უანრად, თუმცა მან შეინარჩუნა ის სოციალური მახასიათებლები, რომლებიც მისი ევოლუციის მთელი პროცესის განმავლობაში ხშირად იყო დაკავშირებული რიტუალებთან, ტომობრივ ტრადიციებთან თუ ჩვევებთან და, ასევე, რწმენასთან. ზღაპარი ადამიანებს უქმნიდა მიკუთვნებულობის განცდას, იმედს და არწმუნებდა მსმენელს, რომ შესაძლებელია ჯადოსნური ტრანსფორმაციები, სასწაულები ხდება და უკეთეს სამყაროში ცხოვრება რეალურად შეიძლება, რაც გაახალისებს, გაართობს და გაანათლებს ადამიანს. შესაბამისად, ზღაპრებიც იმისდა მიხედვით იქმნებოდა, თუ რა ესაჭიროებოდა იმ პერიოდში მოსაუბრესა თუ მსმენელს (ანდერსონი, 2000; ზიოლკოვსკი, 2006). აქედან გამომდინარე, ბუნებრივია, ზღაპარი ბევრს მეტყველებს იმაზე, თუ რას განიცდიდა, რა პრობლემების წინაშე იდგა ესა თუ ის საზოგადოება მისი შექმნის პერიოდში.

დამწერლობის ჩამოყალიბებასა და, უფრო კონკრეტულად, სტამბური ბეჭდვის შემოღებიდან მოყოლებული, ზღაპრები კიდევ უფრო სწრაფად გავრცელდა საზოგადოებაში და, ზეპირი ტრადიციიდან წერით ფორმატში გადასვლისას, მას ბევრი წესისთვის დამორჩილება მოუწია. გარკვეულ პერიოდში ჩამოყალიბდა ლიტერატურული ზღაპარი, რომელმაც გაამდიდრა ზღაპრის მოტივები, პერსონაჟები, შინაარსი, ასევე შეიცვალა მისი ადრესატი- ის უკვე ერთმნიშვნელოვნად იქმნებოდა არისტოკრატისა და საშუალო ფენისთვის და გამორიცხავდა დაბალ კლასს, რადგანაც მათ წერა-კითხვასა და დამწერლობაზე ხელი არ მიუწვდებოდათ.

მარინა ვორნერი (1995) მიმოიხილავს ზღაპრის ისტორიას და მის ფესვებს ზეპირსიტყვიერებაში ეძებს, თუმცა, ზღაპრის ფუნქციიდან და მახასიათებლებიდან გამომდინარე, ვორნერი ფიქრობს, რომ ზღაპრის ყველაზე კარგი შესატყვისი, რომელიც ზედმიწევნით აღწერს მის დანიშნულებასა და ხასიათს, არის გერმანული სიტყვა Wundermärchen (wonder tale), ანუ „საოცარი ამბავი“. ვორნერი ასევე აღნიშნავს,

რომ ზღაპარს, ფსიქოანალიტიკური და ფემინისტური გადმოსახედიდან, აქვს იმის შესაძლებლობა, რომ ჩასწვდეს ადამიანის ბუნებას და თქვას სიმართლე საზოგადოების მენტალობის შესახებ.

ტერმინი „ზღაპარი“, როგორც ამ ჟანრის სახელწოდება, პირველად მეჩვიდმეტე საუკუნის საფრანგეთში წარმოიშვა. მაშინ ამ ფორმას ერქვა conte de fée, და ამ დროიდან მოყოლებული, ამ ტერმინით (ან მისი თარგმანით) აღინიშნება როგორც ევროპაში, ისევე ამერიკაში. ზაიჰსის (2007) მიხედვით, ეს ტერმინი უალრესად მნიშვნელოვანია, რადგანაც ის გადმოსცემს უფრო მეტს, ვიდრე ერთი შეხედვით ჩანს. ქართულისგან განსხვავებით, სადაც სიტყვაში „ზღაპარი“ არ ჩანს სქესი თუ გენდერი, ფრანგული და ინგლისური ტერმინები ზღაპრისთვის ჩვეულ მეტამორფოზის ძალას ქალების, უფრო კონკრეტულად კი- ფერიების, ხელში მოაქცევენ. უფრო მეტიც, თავისი ბუნებიდან გამომდინარე, ზღაპარი უკავშირდება მითოლოგიისა თუ რელიგიის რომელიმე კონკრეტულ წარმომადგენელს, რომლის მეშვეობითაც აღინერება სამყარო. ზღაპარი წარმოადგენს მისტიკურ ძალას, რომელიც გადმოცემულია ავტორის/მოსაუბრის წარმოსახვაში და მისი მეშვეობით. თუმცა, იმ პერიოდის მეზღაპრეები, რომელთა რიგებში არც თუ ისე იშვიათად იყვნენ ქალები, ფერიების მოხმობას უფრო არჩევდნენ დასახმარებლად, ვიდრე ეკლესიისა, რომელიც არა მხოლოდ იმ პერიოდში, არამედ დღემდე რჩება მამრობითი სქესის წარმომადგენლებით დომინირებულ სფეროდ (ზაიჰსი, 2007).

ზღაპრის განვითარების ისტორიის პირველი ეტაპი განსაკუთრებით იყო ორიენტირებული სოციალური კლასისა და სქესის გამოყოფისკენ. ბევრი ზღაპარი იწერებოდა იმ პერიოდში მამრობით სქესთან ასოცირებული ზეპირი თუ წერიტი სტილის მიხედვით, მიუხედავად იმისა, რომ, ასევე ხშირად, მათი ავტორები სწორედ ქალები იყვნენ. ეს ყველაფერი კი ემსახურებოდა საზოგადოების კონკრეტული კლასის, კერძოდ კი, მაღალი ფენის ინტერესებს. მეჩვიდმეტე საუკუნის ფრანგულმა ზღაპრებმა საზოგადოების ყველა ფენა, სქესი და ასაკი მოიცვა, თუმცა მას სხვადასხვა ფუნქციების შესრულება დაეკისრა, რაც შემდეგ გავრცელდა ევროპის სხვა ქვეყნებსა და ამერიკაში. ეს ფუნქციები ემსახურებოდა, პირველ რიგში, პოლიტიკურ ინტერესებს, მაგალითად, ქვეყნის იდეოლოგიის წარმოჩენას; მმართველი ძალის კრიტიკას, არისტოკრატის წარმომადგენელი ქალების გადმოსახედიდან აღინერებოდა გართობისა და სოციალური ცხოვრების მოვლენები, რომელსაც მსმენელისა თუ მკითხველის

ყურადღება გადაჰქონდა სერიოზული სოციალური და პოლიტიკური პრობლემებიდან და აჩვენებდა, თუ როგორ „იტანჯებოდა“ მაღალი ფენის წარმომადგენლობაც; ამ დროს ასევე ხშირად ხდებოდა საზოგადოების სერიოზული პრობლემების პაროდის უანრში წარმოჩენა; ამავე პერიოდში გავრცელდა ზღაპარი, როგორც ერთ-ერთი ლიტერატურული უანრი, ბავშვებში.

მიუხედავად იმისა, რომ ზღაპარმა საუკუნეების განმავლობაში დიდი ცვლილებები განიცადა, მან საბავშვო ზღაპრებშიც კი შეინარჩუნა სოციალური და პოლიტიკური ნარატივი. მეთვრამეტე-მეცხრამეტე საუკუნეში მშობლები, მაღალი ფენის საზოგადოება და ეკლესია ფიქრობდნენ, რომ ზღაპრებში სათანადოდ არ წარმოჩინდებოდა ქრისტიანული ღირებულებები და სიმბოლიკა, თუმცა მეცხრამეტე საუკუნეში მწერლებმა, მათ შორის ძმებმა გრიმებმა, დაიწყეს ზღაპრებში ქრისტიანული და პატრიარქალური მესიჯების ჩამატება, რითაც დააკმაყოფილეს საშუალო კლასისა და არისტოკრატის ინტერესები (ზაიჰსი, 1997). როგორც უკვე აღინიშნა, ზღაპრების უპირატესად საბავშვო უანრად ქცევაში დიდი წვლილი მიუძღვით გერმანელ ძმებ გრიმებს, რომლებმაც, პირველ რიგში, ქრისტიანული დოგმების გარდა, ზღაპრის ფუნქცია დაინახეს როგორც ქვეყანაში გერმანული ეროვნული კულტურის გავრცელების საუკეთესო საშუალება. შესაბამისად, გრიმებმა დაიწყეს ზღაპრების შეგროვება და შემდეგ მათი მოდიფიცირება, რათა ისინი ბავშვებისთვის უფრო გასაგები და თან კორექტული გაეხადათ. ამ მიზნის მისაღწევად, გრიმებმა ზღაპრებიდან ამოიღეს ისეთი მონაკვეთები, რომლებიც აღწერდნენ ზედმეტად სასტიკ, დაუნდობელ თუ ეროტიულ სცენებს, თუმცა შეინარჩუნეს ზღაპრისათვის დამახასიათებელი ჯადოსნური და მაგიური ელემენტები, რათა უფრო საინტერესო გაეხადათ იგი პატარა მკითხველისთვის (ზაიჰსი, 2007).

მეცხრამეტე საუკუნის დასაწყისიდან იწყება ჰანს კრისტიან ანდერსენის ეპოქა, რომელმაც გერმანული ზღაპრების გავლენით, დაიწყო ზღაპრების წიგნების ბეჭდვა საკუთარი რედაქციით, რომლებიც საოცრად დიდი პოპულარობით სარგებლობდნენ და ახლაც სარგებლობენ როგორც ევროპაში, ისე ამერიკაში. მისი ზღაპარი აერთიანებდა იუმორს, საინტერესო შინაარსს, ასევე ქრისტიანულ ელემენტებსაც, რაც წვდებოდა როგორც ზრდასრული, ასევე ახალგაზრდა აუდიტორიის გულს.

ზაიჰსის (2007) აზრით, ზღაპრების ასეთი პოპულარობის მიზეზს ამერიკასა და ევროპაში ადამიანის გაუცხოება წარმოადგენს, რადგანაც ცხოვრება განვითარდა და

უფრო მეტად სტრუქტურზებული გახდა, ნაკლები დრო ეთმობოდა ოცნებასა თუ წარმოსახვას, ზღაპარი კი, სოციალური ბუნების გამო, ამ დანაკლისის შევსების არაჩვეულებრივ წყაროს წარმოადგენდა. ამ პერიოდის ზღაპრებში მოხდა სრული გადატრიალება და ქრისტიანული ნორმების, წესრიგის, პატიოსნებისა და სისუფთავის ნორმების ბრმად მიყოლის ნაცვლად, ზღაპარმა მკითხველს მისცა კითხვის დასმისა და აზროვნების საშუალება, უბიძგა წარმოსახვის განვითარებისა და ცნობისმოყვარეობის გაღვივებისაკენ.

მეოცე საუკუნეში, როდესაც ზღაპარი კიდევ უფრო მეტად გავრცელდა ამერიკასა და ევროპაში, მისი ფუნქციაც უფრო გაიზარდა და დაიხვეწა; კერძოდ, მას დაემატა საზოგადოების კულტურული მემკვიდრეობის ჩამოყალიბებისა და შენარჩუნების როლი.

ზღაპარზე საუბრის დროს, ძნელია გვერდი აუუაროთ რუსი ფოლკლორისტის, ვლადიმერ პროპის მიერ შემუშავებულ ზღაპრის მორფოლოგიას (პროპი 1968), რომლის საშუალებითაც ავტორმა შეძლო ჯადოსნური ზღაპრების გავრცელებული ფუნქციების იდენტიფიცირება და კლასიფიცირება. აღსანიშნავია, რომ სხვადასხვა ქვეყანაში, რაიმე ზეგავლენის ქვეშ თუ დამოუკიდებლად, ხშირად ხდებოდა იდენტური თუ უკვე არსებულთან მიახლოებული სიუჟეტის გავრცელება, რის გამოც ვლადიმერ პროპმა გადაწყვიტა, აეგო ზღაპრის უნივერსალური თემების, ფუნქციების კლასიფიკაცია. უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ პროპის ზედმეტად სტრუქტურული მიდგომა ხშირად კრიტიკის ობიექტი ხდებოდა (მაგალითად, ლევი-სტროსი, 1976). მეორე მხრივ, აღსანიშნავია, რომ გარდა იმ ფაქტისა, რომ ძველი ზღაპრები ხშირად ერგება პროპის მიერ შემოთავაზებულ კატეგორიზაციას, ძალიან ბევრი ახალი ერთეულიც იქმნება მის თარგმე. ვ. პროპი ევროპამ გასული საუკუნის 50-იან წლებში გაიცინო, მას შემდეგ, რაც დასახელებული ნაშრომი ითარგმნა და გავლენა იქონია ისეთ მეცნიერებზე, როგორებიცაა კლოდ ლევი-სტროსი და როლანდ ბარტი. პროპის მიერ შემუშავებული სტრუქტურა ფართოდ გამოიყენება მედია განათლებაში, რადგან კარგად ერგება როგორც ლიტერატურის, ისე დრამისა თუ კინემატოგრაფიის პრობლემატიკას. ამდენად, ამ სტრუქტურას შეიძლება მოერგოს ნებისმიერი ფილმი, მაგალითად, „ვარსკვლავური ომები“ და „ჰარი პოტერიც“ კი. უფრო კონკრეტულად, პროპი გვთავაზობს ზღაპრების 31 ნარატივად (ნარატიული ერთეული) დაყოფას. პროპისეული ზღაპრის ეს 31 ფუნქცია, რომელიც ქმნის ზღაპრის პარადიგმას, ძალიან

ხშირად გვევლინება ევროპულ და ამერიკულ ზღაპრებში. ნარატემები წარმოდგენილია, როგორც ზღაპრის მუდმივი კომპონენტები და განიხილება, როგორც მოქმედებისთვის უმნიშვნელოვანესი ნაწილები, როგორცაა, მაგალითად, პერსონაჟის თავგადასავლისთვის მზადება, მთავარი გმირის მისია და მისი შესრულებისას წამოჭრილი პრობლემები და, საბოლოოდ, გმირის გამარჯვება.

როგორც აღვნიშნეთ, პროზის ზღაპრის მორფოლოგია ხშირად ექცევა კრიტიკის ეპიცენტრში. კატეგორიზაციის ნაკლად, მაგალითად, სტრუქტურალისტი კლოდ ლევი-სტროსი (1976) მიიჩნევს, რომ ზღაპრისადმი პრაგმატიკული მიდგომა უფრო მნიშვნელოვანია, ვიდრე მისი სინტაგმატური ღერძის გამოკვლევა. მიუხედავად კრიტიკისა, პროზის მიერ შემოთავაზებული ზღაპრების კლასიფიკაცია დღემდე წამყვან ნაშრომად რჩება ამ სფეროში.

ათასწლეულების განმავლობაში ზღაპარი თაობიდან თაობას გადაეცემა და, რაც მთავარია, პოპულარობას არ კარგავს. მისი მუდმივი აქტუალობის საიდუმლო კი მდგომარეობს იმაში, რომ შეიძლება მისი გადასხვაფერება, კვლავწერა (rewriting, réécriture), ანუ სიუჟეტის გამრავალფეროვნება ან, პირიქით, გამარტივება; ასევე, ადვილად შეიძლება ზღაპრის თანამედროვეობასთან მორგება თუ კულტურული ელემენტების დამატება. ზღაპრების კვლავწერით იქმნება ძველი ზღაპრების ახალი ვერსიები, არსებულს ემატება ახალი მეთოდები თუ ნარატივის ტექნიკა და სტრატეგიები, გმირები და განსხვავებული პერსპექტივა, რომელიც ზღაპარს უდავოდ უფრო საინტერესოს ხდის. შესაბამისად, ის მკითხველისთვის თუ მსმენელისთვის მუდმივად საინტერესო რჩება (ბეკეტი, 2000; ზაიჰსი, 2006; მალაფანტისი და ნტოულია, 2011). ზღაპრების გავრცელებაში დიდი წვლილი მიუძღვის „მოხეტიალე სიუჟეტების“ (wandering plots) თეორიასაც, რომელიც თეოდორ ბენფის ეკუთვნის (ბენფი, 1859). მეცნიერის აზრით, ზღაპარი, როგორც უანრი, ჩამოყალიბდა ძველ ინდოეთში (მონოგენეზისი), შემდეგ კი გავრცელდა სპარსეთსა და არაბულ სამყაროში. მოგვიანებით, კი, ბუნებრივია, ევროპაშიც შევიდა ესპანეთისა და საბერძნეთის გავლითა და ჯვაროსნების დახმარებით (ზაიჰსი, 2006; გოგიაშვილი, 2016). შესაბამისად, არსებობს უნივერსალური, „მოხეტიალე სიუჟეტები“, რომლებიც სხვადასხვა კულტურაში შეიძლება შეგვხვდეს. სწორედ ამიტომაც, რომ ერთი და იგივე ზღაპარი, თითქმის ერთსა და იმავე პერიოდში, სხვადასხვა კულტურაში თანადროულად ჩნდება. ამის მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ „რაპუნცელის“ ამბავი, რომელიც სხვადასხვა

ქვეყანაში განსხვავებული სახელით გვხვდება, მაგრამ ხასიათდება საერთო სიუჟეტით და ერგება ქვეყნის კულტურულ ელემენტებს (Rapunzel - ძმები გრიმები, Parsley [Petrosinella]- იტალიური ვერსია, Parsillette - ფრანგული ვერსია).

1.2.2. ზღაპრის სოციოლინგვისტური და გენდერული ფუნქციები

ერთი მხრივ, ძალიან რთულია ზღაპრის ისტორიული და სოციალური მნიშვნელობის შესწავლა, რადგანაც იმ პერიოდში, როდესაც დაიწყო ზღაპრების ზეპირი ფორმით გადაცემა, არ არსებობდა დამწერლობა. შესაბამისად, იმ პერიოდის მთხრობელები ეყრდნობოდნენ პირად მოტივებს, თემებსა და პერსონაჟებს თანამედროვე სოციალური პრობლემების აღსაწერად და გადასაჭრელად, რომლებიც თაობიდან თაობას გადაეცემოდა. ამასთან, ზეპირი გადაცემა იწვევდა ზღაპრის შინაარსიდან გარკვეული პრობლემატიკის ამოგდებას ან ახალი ელფერის ელემენტების დამატებას. მეორე მხრივ, როგორც უკვე აღინიშნა, ზღაპარი რჩება სოციალურ მოვლენად და მისთვის ადვილად შეიძლება სხვადასხვა სოციოლინგვისტური დანიშნულებისა და ფუნქციის „მინერა“, მათ შორის ისეთი უნივერსალური თემატიკისა, როგორცაა პოლიტიკისა და გენდერული პრობლემატიკის აღწერა.

კვლავ ზღაპრის სოციალურობის გამო, იგი ხშირად გამოიყენება იმ პრობლემების გამოხატვის საშუალებად, რომლებიც მათი დროის საზოგადოებას აწუხებს. მიუხედავად იმისა, რომ გენდერი და ქალთა და მამაკაცთა უთანასწორობა ბოლო ათწლეულებია, რაც პოპულარული საკვლევი თემაა, ეს პრობლემა ძველ, ტრადიციულ ზღაპრებშიც შეიმჩნევა, რადგანაც მოყოლილ ამბებში თვალსაჩინოდ არის გადანაწილებული და წარმოდგენილი საზოგადოებაში არსებული სოციალური როლები, რაც გვაძლევს საშუალებას შევადგინოთ იმ პერიოდის საზოგადოების სოციოკულტურული და სოციოლინგვისტური პორტრეტი.

საინტერესოა მოსაზრება, რომლის მიხედვითაც ქალი არის პასიური არსება, ხოლო მამაკაცი - აქტიური და ეს, ისტორიის კვალდაკვალ, აისახება როგორც

რეალურ ცხოვრებაში, ისე მხატვრობაში, ლიტერატურასა და სექსუალურ ცხოვრებაშიც კი (ედენი, 2016). ეს ვითარება, ბუნებრივია, გამოხატულია ძველ ზღაპრებშიც, სადაც უმეტეს შემთხვევაში, პრინცესა ელოდება პრინცს გადასარჩენად, ან ოცნებობს მასზე დაქორწინებაზე, მაშინ როდესაც მამრობითი სქესის პერსონაჟები აქტიურობით ხასიათდებიან, მოგზაურობენ და მუდმივად თავგადასავლის ძიებაში არიან. ნანდას მიხედვით (2014), ზღაპრებში პასიური როლის შესრულება ერთ-ერთი ყველაზე ღირებული და მნიშვნელოვანი ატრიბუტია ქალისთვის. რადგანაც ქალს არ ხელენიფება საკუთარი თავზე ზრუნვა და გადარჩენა, ეს აუცილებლად მამაკაცმა უნდა გააკეთოს. მისი ვრცელი კვლევა ამტკიცებს, რომ ძველი პერიოდის ზღაპრებში ამბიციური ქალი ნაკლებად “წარმატებულია”, რადგანაც იგი წარმოჩინდება როგორც ბოროტი პერსონაჟი, რაც ხშირად გმირის სიკვდილით სრულდება. აღსანიშნავია ისიც, რომ ავტორები ხელმძღვანელობდნენ ანდაზით “ლამაზ სხეულში ლამაზი სულია”, რადგანაც კეთილშობილება აუცილებლად დაკავშირებული იყო სილამაზესთან, ხოლო ბოროტება ასოცირდებოდა სიმახინჯესთან (ნანდა, 2014).

ქალი, რომელიც არაქალურ თვისებებს გამოამჟღავნებს, აუცილებლად დაისჯება. მაგალითად, რობინ ლეიკოფი (ლეიკოფი, 2008) ამტკიცებს, რომ ბევრი ანდაზა თუ ზღაპარი სოციალური ინსტრუქციის როლს თამაშობს როგორც გოგონებისთვის, ისე ბიჭებისთვის. ამ აზრის დასასაბუთებლად, ავტორს ორი ზღაპარი მოჰყავს- “Seven at a Blow” და “The Seven Swans”. პირველ მათგანში პატარა მამაცი მეზღვაური ბიჭუნა, თავისი სიმამაციითა და სხარტი ენის წყალობით, ბევრ სირთულეს გადალახავს, რაც იმაზე მეტყველებს, რომ ბიჭები ვერბალურ ქმედებებს წარმატებისკენ მიჰყავს. მეორე ზღაპარში, “The Seven Swans”, გოგონას შვიდი ძმა გედებად გადააქციეს. გოგონას ძმების გადარჩენა მხოლოდ იმ შემთხვევაში შეუძლია, თუ ის შვიდი წელი იჯდება ხეზე და ძმებს გვირილებისგან მაისურებს მოუქსოვს. თუ ამ პერიოდის განმავლობაში ის ხმას ამოიღებს, ყველაფერი წყალში ჩაიყრება და საქმე ცუდად დასრულდება. ამ ზღაპრის დედააზრად შეიძლება ჩაითვალოს, რომ ჩუმიად ყოფნა და რთული პირობებისადმი უსიტყვო მორჩილება ქალის უმთავრესი მოვალეობა და გზაა წარმატების მისაღწევად (ლეიკოფი, 2008). ყველაფერი ეს კი იმის ნათელი მაგალითია, თუ როგორც ცდილობდა და, გარკვეულწილად, ახლაც ცდილობს პატრიარქალური საზოგადოება ქალთა ხმის ჩახშობას. იქიდან გამომდინარე, რომ ზღაპარი

უმნიშვნელოვანესი სოციალური და ლიტერატურული მოვლენაა, რომელსაც უდიდესი გავლენა აქვს ბავშვისა და საზოგადოების ფსიქიკაზე, აუცილებელია ქალისა და მამაკაცის ტრადიციული როლების მოდიფიკაცია და მათი თანამედროვე პრობლემებთან დაკავშირება (ვორნერი, 1995; ზაიჰსი, 1993). სწორედ ამიტომ, რომ ზღაპარში დაიწყო სოციალური ღირებულებების ცვლილებების შეცნობა, აღიარება და ძლიერი ქალი პერსონაჟების წინ წამოწევა. მართლაც, თანამედროვე გოგონები ნაკლებად ოცნებობენ სახლში ყოფნასა და პრინცის ლოდინზე; ისინი თავად მიდიან თავგადასავლების საძიებლად. სწორედ ამიტომ, თანამედროვე ზღაპრები, მათი ეკრანული ვერსიები ან ეკრანიზაცია და ასევე მულტფილმები, ძირითადად, ძლიერ, მებრძოლ და მამაც ქალ პერსონაჟებს გვთავაზობენ. ამის მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ ისეთი თანამედროვე მულტიპლიკაციური ფილმები, როგორცაა მონა, მამაცი, რაპუნცელი, გაყინული და ა.შ.

ბოლო პერიოდში ფართოდ გავრცელდა ე.წ. ინგ. re-writing, ფრანგ. réécriture ანუ არსებული ლიტერატურული ნაწარმოების ხელმეორედ „გადანერა“, რაც, უმეტეს შემთხვევაში, წარმოადგენს უკვე არსებულის გათანამედროებასა და გადააზრებას. ამის ნიმუშია „წითელქუდას“ თანამედროვე ვერსია. ჯეიმს გარნერმა (გარნერი, 1994) ჯერ კიდევ 1994 წელს დაინახა თანამედროვე ზღაპრების საჭიროება და კლასიკური ზღაპრები მოარგო პოლიტიკურად კორექტულ საუბარსა და თემატიკას. მიუხედავად იმისა, რომ წიგნის შესავალში ავტორი წერს, რომ ზღაპარი ისტორიული მოვლენაა და თაობიდან თაობას გადაეცემა, აშკარად ჩანს მისი ირონიული დამოკიდებულება თანამედროვე პროცესების მიმართ; ასევე, იმ ტენდენციის მიმართ, რომელიც ცდილობს ყველაფერი გენდერულ და პოლიტიკურად სწორ მეტყველებას მოარგოს. მაგალითად, გარნერი ნაშრომში აღწერს წითელქუდას, რომელიც არის ახალგაზრდა “womyn”, ფენიმინსტი; მას სწამს, რომ მგელი არის სექსისტი, მას შემდეგ, რაც ეს უკანასკნელი გააფრთხილებს პატარა გოგონას, რომ ტყე ის ადგილი არ არის, სადაც გოგონები მართო უნდა სეირნობდნენ. იმ მომენტში კი, როდესაც მგელი ცდილობს ბებისა და წითელქუდას შეჭმას, წითელქუდა შეურაცხყოფილია, რადგანაც მგელი არღვევს მის პირად სივრცეს, და არა იმის გამო, რომ მას შეჭმას უპირებს, რადგანაც, მისი აზრით, ყველა წესიერი ხორცისმჭამელი ცხოველი ამით არის დაკავებული. წითელქუდა მეტყვევსაც (woodchopper-person) სექსისტად აღიქვამს, რადგანაც იგი

სხვის პირად საქმეში ერევა და ავრცელებს სექსისტურ აზრებს, რომ ქალს საკუთარი საქმის დამოუკიდებლად მოგვარება არ შეუძლია. საბოლოოდ, მგელი, ბებია და წითელქუდა კლავენ მეტყევეს და აშენებენ სოფელს (ანუ სოციალურ გარემოს), რომელიც დაფუძნებულია ურთიერთპატივისცემაზე. საინტერესოა ჰანს კრისტიან ანდერსენის ზღაპრის „იმპერატორის ახალი ტანსაცმელი“ თანამედროვე ვარიანტიც, რომლის მიხედვითაც სამეფო არის პოლიტიკურად კორექტული და კულტურულად ტოლერანტული, სადაც არ სვამენ, არ ეწევიან და არ ახასიათებთ სექსისტური ხუმრობები. იმ ნაწილში კი, სადაც მეფე, სიხარბისა და გაუმადლობის გამო, შიშველი გავა ქალაქში, ხალხი მის საქციელს აღიქვამს, როგორც მეფის უფლებას, აირჩიოს ჩაცმის ნუდისტური სტილი (“clothing-optional lifestyle”). აღსანიშნავია ზღაპრებში გამოყენებული ლექსიკაც, სადაც სიტყვა „ქალი“, რომელიც ინგლისურში სიტყვა „კაციდან“ არის (man- woman) ნაწარმოები, ფორმაცვლილია, რათა არ ჰქონდეს რაიმე საერთო სიტყვასთან man: wommon, womyn, etc.

ზღაპრების გათანამედროვეების და ოცდამეერთე საუკუნის სოციალური მოვლენების კვალდაკვალ საქართველოშიც გამოიყენა წიგნი „იყო ერთი გოგო“ (2018), რომელიც ემსახურება ქალთა და მამაკაცთა თანასწორობის კამპანიას (მასზე უფრო დაწვრილებით დისერტაციის მეორე და მესამე თავებში გვექნება საუბარი). წიგნი წარმოადგენს ზღაპრების კრებულს ძლიერ ქართველ ქალებზე, როგორც ისტორიულ პირებზე, ისე გამონაგონ პერსონაჟებზე, რომლებიც გვარწმუნებენ, რომ ბიოლოგიურ სქესს ნაკლებად აქვს მნიშვნელობა, როდესაც ადამიანი კეთილშობილი, მამაცი და ძლიერია. მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ სანდრასა და სანდროს ისტორია, სადაც შებრუნებულია გენდერული როლები და იმის მაგივრად, რომ ტრადიციულად სანდრომ გადაარჩინოს და დაიცვას სანდრა, ზუსტად რომ სანდრა იცავს ბიჭს სხვა ბიჭებისგან; ასევე, სხვა ზღაპრის პერსონაჟი, მართა-მარიამი, რომელსაც ცხენზე ჯირითითა და ისრების მიზანში სროლით არის გატაცებული, ხშირად ხდება თანასოფლელების გაკიცხვის საგანი, რადგანაც მას ხშირად უთითებენ, რომ არცერთი ამათაგანი არის ქალის საქმე. თუმცა, ბოლოს მართა-მარიამის სიმამაცე გადაარჩენს მთელ სოფელს.

შეჯამების სახით უნდა აღინიშნოს, რომ ფემინისტური მოძრაობებიდან და ოცდამეერთე საუკუნის მოვლენებიდან გამომდინარე, ზღაპარმა როგორც სოციოლინგვისტურმა მოვლენამ, ბუნებრივია, განიცადა ცვლილებები. თანამედროვე მწერლები მაქსიმალურად ცდილობენ შექმნან ზღაპრები, როგორც ბავშვებისთვის, ისე მოზრდილებისთვის, რომლებიც წარმოადგენენ ტრადიციულ სქესთა როლებს და მათ მოდიფიკაციებს თანამედროვე გადმოსახედიდან. ამ მოვლენებს კი ევროპასა და ამერიკასთან ერთად, არც საქართველო ჩამორჩება.

1.2.2.2. პოლიტიკური დისკურსი და ზღაპარი

ბუნებრივია, საზოგადოებას დიდი ინტერესი გააჩნია პოლიტიკის მიმართ, ამიტომ ზღაპრები ერთ-ერთი საუკეთესო საშუალებაა პოლიტიკური დატვირთვის მქონდე გზავნილების გასაფრცვლებლად.

მარი ნესი (2018) პოლიტიკურ ზღაპარს სამ კატეგორიად ყოფს :

- 1) აშკარად პოლიტიკური- როდესაც ძირითადი ზღაპრის მიზანი რაიმე პოლიტიკური ფაქტის აღწერაა;
- 2) ირიბად პოლიტიკური- მოცემულია პოლიტიკური სიტუაციის კრიტიკა ზღაპრის საშუალებით
- 3) შემთხვევით პოლიტიკური- მიუხედავად იმისა, რომ ზღაპარი დაინერა პოლიტიკური შინაარსობრივი დატვირთვის გარეშე, ის მაინც გახდა პოლიტიკური.

მაგალითისთვის, აშკარა პოლიტიკურ ზღაპრად შეიძლება ჩაითვალოს ჯორჯ ორველის რომანი „ცხოველების ფერმა“, რომელსაც თავიდან თავად ავტორმა უწოდა „პოლიტიკური ზღაპარი“, თუმცა, მოგვიანებით, გამომცემლობებმა ეს მეორადი მნიშვნელობის საქმედ მიიჩნიეს და დასახელებიდან ამოიღეს. „ცხოველების ფერმა“, რომ გარკვეულ პოლიტიკურ ისტორიას ეხება, თავიდანვე ცხადი ხდება, როდესაც მოხუცი მაიორი მოითხოვს ფერმერის გადაყენებასა და დამოუკიდებლობის მოპოვებას. მართლაც, მას შემდეგ რაც ცხოველები გააგდებენ ფერმერს, ისინი იწყებენ

თავიანთ მოძრაობას- ანიმალიზმს, რომელსაც საკუთარი წესები და კანონები აქვს; მაგალითად, „ცხოველმა ცხოველი არ უნდა მოკლას“. თუმცა, მას შემდეგ, რაც დემოკრატია ტირანიაში გადაიზრდება, მოქმედების წესები იცვლება “ცხოველმა ცხოველი არ უნდა მოკლას უმიზეზოდ” (კარი, 2010). უნდა აღინიშნოს, რომ, მიუხედავად იმისა, რომ „ცხოველების ფერმა“ ეხება კომუნიზმის, ლენინისა და სტალინის დროის მომდინარე მოვლენების აღწერას (კარი, 2010), რთულია, რუსული რევოლუციისა და თვითონ ჯორჯ ორველის ცხოვრების პერიოდის ცოდნის გარეშე, ამოიცირო, კაცობრიობის ისტორიის რა პერიოდს აღწერს ეს ამბავი. საინტერესოა ის ფაქტიც, რომ „ცხოველების ფერმა“ თანდათან პოლიტიკურ ალეგორიად და მეტაფორად იქცა. თანამედროვეობაში მას ხშირად უსადაგებენ ამა თუ იმ პოლიტიკურ მმართველს მაგალითად, ობამას, ტრამპს და ასე შემდეგ.

პოლიტიკურად ტენდენციური ზღაპრები ძალიან პოპულარული იყო გერმანიაში, სადაც ზღაპარი უფრო და უფრო ხშირად ხდებოდა პოლიტიკური განწყობების მატარებელი, კერძოდ კი მისი საშუალებით ხდებოდა ნაცისტური იდეოლოგიის გატარება (ზაიპსი, 2008). მაგალითად, როდესაც ნაცისტებმა დაიწყეს გერმანული ცხოვრების, კულტურისა და რელიგიის ყველა სფეროს დაკავება და ანტისემიტური და ანტი-დემოკრატიული პროპაგანდის გავრცელება, მათ მიმართეს ძალიან საინტერესო ხერხს- დაიწყეს ძმები გრიმების ზღაპრების საკუთარ მიზნებზე მორგება (რაილი, 2011). ჰოლი (2010) ამტკიცებს, რომ ბავშვები ბევრად უფრო სწრაფად და მარტივად ხედავენ და აღიქვამენ დაფარულ მესიჯებს, ვიდრე მათი მშობლები და, ზოგადად, ზრდასრულები. ამიტომ ნაცისტებმა მიაგნეს არაჩვეულებრივ გზას, რომ მოეხდინათ გონების სრული ოკუპაცია და აღეზარდათ ბავშვები თავიანთი იდეოლოგიით. მაგალითად, წითელქუდა ერთ-ერთ ფილმში წარმოდგენილია, როგორც გერმანელი გოგონა, რომელსაც ტანსაცმელზე სვასტიკა აქვს მიკრული; ამავე ვერსიაში მგელი ებრაელია; საბოლოოდ, წითელქუდას გერმანელი ჯარისკაცი დაიხსნის განსაცდელისგან. ცხადია, რომ ამგვარ ნაცისტურ პროპაგანდაში იგრძნობა ანტისემიტური და გერმანული ნაციზმის კამპანია.

საინტერესოა, რა ხდება, ამ მხრივ, თანამედროვე ზღაპრებში. იქიდან გამომდინარე, რომ მსოფლიო აქტიურად არის პოლიტიკურ სიახლეებში ჩაბმული, თანასწორობა, გამოხატვისა და რწმენის თავისუფლება და, ზოგადად, პოლიტიკური დისკურსი, კვლავ წამყვან თემად რჩება ზღაპარში და არა მხოლოდ აქ. ბოლო

პერიოდში ხშირად იქმნება ტრამპისა და მისი იდეოლოგიის საწინააღმდეგო ზღაპრები, რომლებიც ძალიან პოპულარულია როგორც ამერიკაში, ისე ევროპაში. მაგალითად, მათ შორის ყველაზე პოპულარულია მარლონ ბანდო და მისი ისტორია (ტვისი, 2018) “ერთი დღე მარლონ ბანდოს ცხოვრებიდან” აღწერს გვი კურდღელს, რომელსაც სხვა კურდღელი უყვარდება, თუმცა ქვეყნის მმართველი და მისი მკაცრი პოლიტიკა უკრძალავს საყვარელ არსებაზე დაქორწინებას. აუცილებლად უნდა აღინიშნოს ის ფაქტი, რომ მარლონ ბანდო ნამდვილად რეალურად არსებული კურდღელია, რომელიც ამერიკის ვიცე პრეზიდენტს- მაიკ პენსს ეკუთვნის, რომელიც, ასევე, ტრამპის იდეოლოგიის გამტარებელია. ზღაპარში მაიკ პენსის როლს ცუანა ხოჭო თამაშობს, რომელსაც ვიცე პრეზიდენტისთვის დამახასიათებელი, განსხვავებული სტილის ვარცხნილობა აქვს მორგებული და, ამდენად, მისი ამოცნობა ძალიან მარტივია. მარლონ ბანდო თავის მეგობრებთან ერთად მაინც აღწევს მიზანს და ზღაპრის მორალი გვასწავლის, რომ ცუანა ხოჭოები დროებითია, მაშინ, როცა სიყვარული-მუდმივად არსებობს.

პირდაპირ პოლიტიკური ელფერის მქონეა ასევე ზოგიერთი ზღაპარი ქართულ ზღაპრების კოლექციაში- „იყო ერთი გოგო“, სადაც ერთ-ერთ ზღაპარში თამარ მეფეზე, ნახსენებია ქაჯეთი და ქაჯები. ავტორი პატარა მკითხველისთვის უფრო გასაგებად ხსნის ქაჯების რაობას და ასწავლის, რომ ისინი თანამედროვე საქართველოს პარლამენტისა და პარლამენტარების ეკვივალენტია.

პირველი თავის დასკვნა

დასკვნის სახით უნდა აღინიშნოს, რომ გენდერი როგორც საკვლევი თემა განსაკუთრებით პოპულარული ხდება საზოგადოებაში იქიდან გამომდინარე, რომ ქალი აქტიურად ერთვება სოციალურ ცხოვრებაში. გენდერზე მუშაობისას აუცილებელია ტერმინების ‘გენდერი’ და ‘სქესი’ გამიჯვნა, რადგანაც სქესი არის ბიოლოგიური განსხვავება ქალსა და მამაკაცს შორის, ხოლო გენდერი -სოციალური ფენომენია, რომელიც განაპირობებს მდებრობითი და მამრობითი სქესების განსხვავებულ სოციალურ თუ ლინგვისტურ ქცევას.

გენდერულ კვლევებში ერთ-ერთ მოწინავე ადგილს სოციოლინგვისტიკა იკავებს, რომელიც შეისწავლის, თუ რა გავლენას ახდენს სოციუმი ენაზე და მის

განვითარებაზე. ფოლკლორული ლინგვიტიკა კი მისი ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილია, რომელშიც შეისწავლება კონკრეტული ეთნიკური საზოგადოებაში მოქმედი სტერეოტიპები ენასა და საზოგადოების ურთიერთობაზე, მათ შორის, ისიც, იკვთება თუ არა რეალური განსხვავებები ქალისა და მამაკაცის საუბარში.

მიუხედავად იმისა, რომ არსებობს უამრავი კვლევა, რომელიც ადასტურებს განსხვავებებს ქალისა და მამაკაცის საუბრის ლინგვისტურ მახასიათებლებს შორის, რთულია ცალსახად იმის მტკიცება, მართლაც არსებობს თუ არა განსხვავებული 'ქალთა' და 'მამაკაცთა' ენები. პირველ რიგში, ეს ჭოჭმანი გამონკვეულია იმ მეთოდოლოგიური პრობლემებით, რომელიც დღემდე ხშირად ამოტივტივდება ხოლმე ამ საკითხების კვლევისას. მაგალითად, ერთ-ერთი აღიარებული პრობლემაა ქალისა და მამაკაცის ცალსახად ორ ერთფეროვან ჯგუფად წარმოდგენა და შედეგების განზოგადება. გენდერის ლინგვისტური კვლევების ერთ-ერთი ინიციატორის, რობინ ლეიკოფის ჰიპოთეზის მიხედვით:

- (1) ქალი მოსაუბრეები უფრო ნაკლებად აწყვეტინებენ საუბარს მოსაუბრებს, ვიდრე მამაკაცები;
- (2) ქალი მოსაუბრეები ირიბ თქმას უფრო ხშირად იყენებენ, ვიდრე მამაკაცები;
- (3) მდებრობითი სქესის წარმომადგენლები უფრო ხშირად იყენებენ საუბრის 'სუსტ ფორმებს', მაგალითად, ფრაზულ კითხვებს, „ცარიელ“ ზედსართავებს, რომლებიც მათ წარმოაჩენს, როგორც საკუთარ თავში დაურწმუნებელ ადამიანებს;
- (4) ქალები ხშირად მოიხსენებენ მამაკაცთან მიმართებაში და იშვიათად-პირიქით. სხვა ლინგვისტების (ზიმერმანი და ვესტი, ტანენი, და ა.შ.) კვლევები ზოგჯერ ადასტურებს, ზოგჯერ კი უარყოფს ლეიკოფის კვლევის შედეგებს.

მიუხედავად ამისა, უმთავრეს პრობლემად ამ თემატიკის ინგლისურენოვანი კვლევების მეთოდოლოგიაში კვლავ რჩება ქალთა ენის გამოხატულების ლინგვისტური მაჩვენებლების შედარება მამაკაცის, უფრო კონკრეტულად კი, თეთრი რასის მამაკაცის ენასთან და იგი არ შეისწავლება, როგორც დამოუკიდებელი ერთეული. უფრო მეტიც, სრულიად უგულვებელყოფილია ჯგუფის შიგნით განსხვავება,

ინდივიდუალურობა და საუბრის ლინგვისტური კონტექსტი, რაც, ბუნებრივია, საბოლოო ჯამში, არ იძლევა რეალურ სურათს.

მეორე მხრივ, ცალსახაა ის ფაქტიც, რომ, სტერეოტიპული თუ ლინგვისტური თვალსაზრისით, ქალი და მამაკაცი ენის სხვადასხვა მახასიათებლებს ამჟღავნებენ. ეს არ არის განპირობებული მხოლოდ მათი სქესით, არამედ, სქესთან ერთად, მნიშვნელოვან სოციოლინგვისტურ ცვლადებად შეიძლება მოგვევლინოს კონტექსტი, ასაკი, სოციალური ფენა და ძალაუფლება.

გარდა ამისა, ზღაპარი არის სოციალური მოვლენა, რომლის ტრადიციაც ათასწლეულებს ითვლის. ზღაპრის მრავალფეროვანი ფუნქციის მიუხედავად, მის მთავარ საზრისს საზოგადოებაში არსებული პრობლემების ირიბად თუ პირდაპირ წარმოჩენა წარმოადგენს. ასევე აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ, მიუხედავად გავრცელებული აზრისა, რომ ზღაპარი ბავშვებისთვის არის განკუთვნილი, ის თავდაპირველად ზრდასრული მსმენელისთვის იქმნებოდა. მოგვიანებით, ძმები გრიმებიდან მოყოლებული, რომლებმაც მოახდინეს ზღაპრების მოდიფიკაცია, ზღაპრების მსმენელთა და მკითხველთა რიცხვს მოზარდებიც დაემატნენ. ბუნებრივია, საზოგადოების გენდერთა დაინტერესების შემდეგ, საინტერესო გახდა ამ პრობლემატიკის გამოხატვის სპეციფიკის შესწავლაც ზღაპარშიც. სოციალური ბუნების გამო, ზღაპარი ლინგვისტური დაკვირვების საინტერესო და უზადო საშუალებას წარმოადგენს.

თავი II

ევროპული და ქართული ზღაპრის სოციოლინგვისტური ანალიზი

ზღაპრის როლი ადამიანის მიერ სამყაროს შემეცნებაში მკვლევრების მიერ სხვადასხვა თვალსაზრისით განიხილება. გარდა აღმზრდელითი, კულტურული თუ ისტორიულ-ტრადიციული ფასეულობების გადაცემის ფუნქციისა, თანამედროვე კვლევებში ზღაპარს უარყოფითი და მოძველებული სტერეოტიპების დამკვიდრების ასპექტითაც განიხილავენ. ტომასელოს კვლევების (1999) მიხედვით, ბავშვები სოციალურ კონტექსტებს და სხვათა ჩანაფიქრს იმიტაციის, ინსტრუქციისა და თანამშრომლობაზე ორიენტირებული აქტივობების მეშვეობით სწავლობენ. ისინი დაბადებიდან რომელიღაც კონკრეტულ კულტურას მიეკუთვნებიან, შესაბამისად, პირველ რიგში, ენის მეშვეობით ეცნობიან თავიანთ კულტურულ მემკვიდრეობას (1999). ბავშვის მიერ სამყაროს შეცნობაში დიდ როლს თამაშობს ასევე ზღაპარიც, რომელიც უხვად აწოდებს პატარა მკითხველს სოციალურ ინფორმაციას, იქნება ეს სტერეოტიპები, გენდერული როლები თუ მშობლიური კულტურის ღირებულებები და მახასიათებლები (ბეტელჰეიმი, 1962).

ზღაპრების მნიშვნელობაზე თანხმდებიან არა მხოლოდ ფოლკლორისტები და ლინგვისტები, არამედ ფსიქოლოგებიც, რომლებიც ზღაპრებს თერაპევტული, განმსაჯანსაღებელი მიზნითაც იყენებენ. ბავშვისთვის უმთავრეს პრობლემას და ფუნქციას ემოციური კონტაქტი, ცხოვრების შეცნობა, გართობა და კოგნიტიური განვითარება წარმოადგენს. ზღაპრებს ამის უნარი შესწევთ. პირველ რიგში, საბავშვო ლიტერატურა ბავშვს საშუალებას აძლევს გამოცდილების ნაკლებობა შეივსონ - ზღაპრებს, ძირითადად, ბედნიერი დასასრული აქვთ, რაც ბავშვებს ოპტიმისტურად განაწყობს და რეალობაში საფრთხისგან და სიძნელებისგან თავის დაღწევის საშუალებად ევლინებათ. ამასთანავე, ზღაპრის მეშვეობით ბავშვი სწავლობს, თუ როგორ გაუმკლავდეს და მიიღოს როგორც საკუთარი პიროვნული, ფსიქოლოგიური

თუ ფიზიკური განსხვავებულობა, ასევე, შეიმეცნოს გარამომცველი სამყაროც. ამ ყველაფერთან ერთად, ზღაპრებს ძალუძთ კოგნიტიური და საგანმანათლებლო ფუნქციების შეთავსება და შეუძლიათ გააუმჯობესონ ბავშვის ლოგიკური და ანალიტიკური აზროვნება (კუჩიაპინკსი, 2014). ბრუნო ბეტელჰეიმი (1985) ამტკიცებს, რომ ბავშვებს შეიძლება ერთი და იმავე ზღაპრის რამდენჯერმე წაკითხვაც კი მოუნდეთ, რაც იმითაა გამოწვეული, რომ მათ უჭირთ საკუთარ თავსა და მთავარ პერსონაჟს შორის საერთო ელემენტების იდენტიფიცირება, განსაკუთრებით მაშინ, როცა მთავარი პერსონაჟისა და ბავშვის სქესი განსხვავდება. შესაბამისად, ბავშვს სჭირდება ამბის რამდენჯერმე მოსმენა, რომ თავი გააიგივოს ზღაპრის გმირთან და მნიშვნელოვანი ელემენტები აღიქვას. გარდა ამ ფუნქციებისა, ზღაპარში ჩანს საზოგადოებაში გენდერული როლების გადანაწილებაც, რომელიც ასევე უდიდეს როლს თამაშობს ბავშვის ცნობიერების განვითარებაში.

უდავოა, რომ საბავშვო ლიტერატურა მართლაც მოიცავს გენდერულ დისკურსს, რომელიც პირდაპირ მიეწოდება ბავშვს და წარმოდგენას უქმნის მას საზოგადოებრივი ღირებულებებისა და მოლოდინების შესახებ. ზღაპრებში, განსაკუთრებით კი ადრინდელი პერიოდის ვერსიებში, ლიდერის როლი ძლიერი მამრობითი სქესის პერსონაჟებს ენიჭება, ხოლო ქალები მხოლოდ მამაკაცზე -მათზე დაქვემდებარებული როლებით ხასიათდებიან. ეს ყველაფერი კი ბავშვს მიეწოდება ზუსტად იმ ასაკში, როდესაც ხდება სამყაროს მიმართ მიდგომებისა და რწმენების ჩამოყალიბება და განვითარება (პატერსონი, 2014). ბეიკერ-სპერის (2007) მიხედვით, ბავშვები ადრეულ ასაკში შეთვისებულ ნორმატიულ სტრუქტურებს ეყრდნობიან, რათა მოგვიანებით გაერკვნენ სამყაროსა და საზოგადოების სტრუქტურაში. შესაბამისად, ისინი გენდერულ მოლოდინებსა და სტერეოტიპებს აღიქვამენ, როგორც ჭეშმარიტებას.

ჰადოკი (2004) მიიჩნევს, რომ დისნეი დღემდე რჩება საბავშვო მედიისა და ზღაპრების ერთ-ერთ ყველაზე მთავარ შემოქმედად, თუმცაღა, ისიც აღსანიშნავია, რომ მასვე მიუძღვის დიდი წვლილი ბავშვებში ამა თუ იმ შეხედულებებისა და გენდერული როლების დამკვიდრებაში. კოლიერ-მიკი (2011) და კოშიამა (2013) ირწმუნებიან, რომ მულტიპლიკაციურ ფილმებსა თუ ზღაპრებში პრინცი აუცილებლად უნდა იყოს დაჯილდოვებული მკვეთრად მამაკაცური თვისებებით, ხოლო პრინცესა-

ქალური მახასიათებლებით, რათა ის ბავშვებს მოეწონოთ. ასევე, პრინციპები უნდა გადაარჩინონ მხოლოდ მამრობითი სქესის წარმომადგენლებმა და არა - პირიქით. გარდა ამისა, კონკრეტული და ფიქციური პერსონაჟებიდან გამომდინარე, ქალების როლები უფრო საოჯახო საქმესთან დაკავშირდა, რაც, ბუნებრივია, ბავშვის გონებაში აირეკლა როგორც მდედრობითი სქესისთვის დამახასიათებელი სტერეოტიპები. აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ ქალი პერსონაჟები აუცილებლად გარეგნული მიმზიდველობით ხასიათდებოდნენ, მიუხედავად იმისა, რომ მიმზიდველობა დაკავშირებულია პერსონაჟის არა მხოლოდ ვიზუალურ მხარესთან, არამედ მის მორალურ ღირებულებებთანაც. მიმზიდველი გარეგნული მახასიათებლები, უმეტესწილად, მოიცავს ლამაზ, ტანად სხეულს, ახალგაზრდულ მომხიბვლელობას, კარგ ხასიათს. ზღაპრების მორალი ბავშვებზე ტოვებს შთაბეჭდილებას, რომ სილამაზე და მიმზიდველობა ბევრად უფრო მნიშვნელოვანია თვისებებია, ვიდრე ჭკუა (ბაზინი, 2010; ბეიკერ-სპერი და გრაუერჰოლცი, 2003).

1970-იან წლებიდან მოყოლებული საბავშვო ლიტერატურის მრავალი კვლევა ჩატარდა, განსაკუთრებული ყურადღება კი გენდერულ საკითხებს დაეთმო. ამ კვლევებმა აჩვენა, თუ რაოდენ დიდი გავლენა- პირდაპირი თუ ირიბი - აქვს ამ სახის ლიტერატურას ბავშვებზე. მაგალითად, მეთვრამეტე და მეცხრამეტე საუკუნის ზღაპრები გოგონებს ასწავლიდნენ, როგორ უნდა ყვარებოდათ სახლი და დროის უდიდესი ნაწილი შინ გაეტარებინათ, მიეხედათ საოჯახო საქმეებისთვის და ყოფილიყვნენ მიმზიდველი ქმრის თვალში. ბუნებრივია, შემდეგ გოგონები თავიანთ შვილებს ამავე ღირებულებებს გადასცემდნენ (ზაიპსი 1988a, 1988b; კლარკი, ლენონი და მორისი, 1993; ვაიტსმანი, 1972).

ბეიკერ-სპერისა და გრაუერჰოლცის მიერ 2003 წელს ჩატარებული კვლევა მიზნად ისახავდა შეესწავლა, თუ რა როლს თამაშობს საბავშვო ლიტერატურა და, კერძოდ, ძმები გრიმების ზღაპრები ბავშვის ცნობიერებაში გენდერული როლების ჩამოყალიბებაში. ამ კონკრეტულ კვლევაში მათ მთავარ ინტერესს წარმოადგენდა ზღაპრის გავლენა ბავშვებში ქალური სილამაზის სტერეოტიპების აღქმასთან მიმართებით. აღმოჩნდა, რომ ზღაპრებში გვხვდება როგორც ქალების, ისე მამაკაცების გარეგნობის აღწერები, თუმცა, რა თქმა უნდა, ქალთა პორტრეტების რაოდენობა ბევრად აღემატება მამაკაცებისას. (ეს უკანასკნელი ერთ ზღაპარში გვხვდება,

საშუალოდ, 0-35-ჯერ, ქალისა კი 0-114-ჯერ). ასევე, საინტერესოა აღნიშნული კვლევების შედეგები გარეგნულ სილამაზესა და ასაკთან მიმართებაშიც. ზღაპრებში ქალების სილამაზე უფრო დიდ როლს თამაშობს ახალგაზრდა ასაკში და ამასთან ერთად, სილამაზე, უმეტესად, პირდაპირ კავშირშია გმირის ხასიათთან - ლამაზი ქალი პერსონაჟები, ძირითადად, კეთილები არიან, ხოლო მახინჯები - ბოროტები. ძმები გრიმების ზღაპრების ანალიზმა ასევე გამოავლინა, რომ სილამაზე შეიძლება ზიანის მომტანიც კი იყოს. მაგალითად, ფიფქიასა და დედინაცვალს შორის გამართული პაექრობა მრავალჯერ აყენებს ზიანს ფიფქიას. ბეიკერ-სპერიმ და გრაუერჰოლცმა (2003), კვლევის შედეგებიდან გამომდინარე, დაასკვნეს, რომ მეცხრამეტე-მეოცე საუკუნის ზღაპრებში სილამაზე განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი გახდა, რაც, ავტორების აზრით, გამომწვეულია ე.წ. კონსუმერიზმით- მომხმარებლური საზოგადოების ჩამოყალიბებით.

ზღაპრის დისკურსი მნიშვნელოვანია სხვა თვალსაზრისითაც; კერძოდ, იგი ეხმანება კაცობრიობისთვის მუდმივად აქტუალურ თემებს, როგორცაა ინდივიდისა თუ საზოგადოების პოლიტიკური, სოციალური თუ ეკონომიკური პრობლემები (ზაიპსი, 1998b).

საინტერესოა ის ფაქტიც, რომ, თანამედროვე ზღაპარ- მულტიპლიკაციურ ფილმებში წინ წამოინა გენდერული უთანასწორობის პრობლემამ, გამოჩნდნენ ძლიერი პრინციპები, რომლებსაც აღარ სჭირდებათ პრინციპის მიერ გადარჩენა. გარდა ამისა, ზღაპრებში გამოჩნდნენ არაკავკასიური, ფერადი რასის მთავარი პერსონაჟებიც- მაგალითად, მულანი (1998), პოკაჰონტასი (1995), ტიანა (მულტიპლიკაციური ფილმიდან „პრინცესა და ბაყაყი“, 2009). მიუხედავად ამ პროგრესული ნაბიჯებისა, სილამაზეზე განსაკუთრებული ხაზგასმა ზღაპრებსა და მულტიპლიკაციურ ფილმებში კვლავ ხშირია, რაც გარეგნობის არარეალისტურ სტანდარტებს უყალიბებს როგორც გოგონებს, ისე ბიჭებს. მეორე მხრივ, არსებობენ პერსონაჟები, რომელთა მემკვიდრეობითაც ავტორები გარეგნობასთან დაკავშირებულ გარკვეულ პრობლემატიკას ეხებიან, მაგალითად, „გაყინული“ (დისნეის მულტიპლიკაციური ფილმი „Frozen“) და ანორექსიის თემატიკა. როგორც ჰოლმსი (2015) გვარწმუნებს, მიუხედავად იმისა, რომ მულტიპლიკაციური ფილმში „გაყინული“ (Frozen) რთულად დასანახია მთავარი პერსონაჟის ანორექსიასთან ბრძოლა, ის, ვინც ამ დაავადებით იტანჯება, მარტივად

ამოიცინობს საკუთარ თავს. საინტერესოა, რომ მულტფილმის გმირი ანა უარს ამბობს, დაემორჩილოს სილამაზის მიღებულ სტანდარტებს:

... Don't let them in, don't let them see

Be the good girl you always have to be

... Let it go, let it go

That perfect girl is gone!

ბეიკერ-სპერი სმიერ 2007 წელს ჩატარებული კვლევა ეხება „კონკიას“ და მისი სიუჟეტის გავლენას სკოლის ასაკის ბავშვების ცნობიერებაზე. როგორც ავტორი აღნიშნავს, „კონკია“ ერთ-ერთი ყველაზე გენდერულად მარკირებული ზღაპარია, მიუხედავად იმისა, რომ მას ბევრი მამრობითი სქესის პერსონაჟი არ ჰყავს და მთავარ სამიზნე ჯგუფს გოგონები წარმოადგენენ. მთავარი როლის მღებლობითი სქესის პერსონაჟების ნაკლებობა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი და რელევანტურია გენდერული როლების შესწავლის დროს, რადგანაც გენდერული პრობლემა აიგება საზოგადოებაში არსებულ სოციალურ წარმოდგენებსა და სტერეოტიპებზე. ისეთ შემთხვევაში კი, როდესაც ბავშვებს ხელთ არ აქვთ ორივე გენდერული როლის ქცევები, შესადარებლად, ძირითადად, ნეგატიური სტერეოტიპები ან ლიმიტირებული გენდერული როლები მიეწოდებათ. შესაბამისად, ბეიკერ-სპერისთვის „კონკია“ ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ზღაპარია, რომლის მეშვეობითაც შეიძლება შევიცნოთ ტრადიციული ქალური სტერეოტიპები და შევამოწმოთ მათი გავლენის შედეგები თანამედროვე ბავშვის გენდერული განვითარების პროცესში. შესაბამისად, ბეიკერ-სპერის კვლევაში მონაწილეობას იღებენ ბავშვები, რომელსაც უკითხავენ დისნეის „კონკიას“ ადაპტირებულ ვერსიას. შედეგების მიხედვით, მიუხედავად იმისა, რომ ზღაპარს გოგონებიც და ბიჭებიც თანაბრად კარგად იცნობდნენ, ბიჭები ნეგატიურად განეწყვნენ მათივე სქესის წარმომადგენლების მიმართ, რომლებმაც „გოგონების ზღაპრისადმი“ ინტერესი გამოთქვეს. შესაბამისად, ბიჭების პასუხების არსებული სიმცირე გამოწვეული იყო არა იმით, რომ მათ არ მოსწონდათ კონკია, არამედ იმ შიშით, თუ რა რეაქცია ექნებოდათ ჯგუფის სხვა წევრებს მათ მიმართ, იმ შემთხვევაში, თუ ისინი დადებით რეაქციას გამოავლენდნენ. შესაბამისად, კვლევაში მონაწილე ეს ჯგუფები შეიძლება წარმოვიდგინოთ, როგორც სოციუმის პატარა მოდელი, სადაც

მუდმივად ხდება წევრების, გამიზნულად თუ გაუაზრებლად, სტერეოტიპების წნეხის ქვეშ მოქცევა და მათზე დაქვემდებარება.

2014 წელს ბეიკერ-სპერის მსგავსი კვლევა ჩაატარა კეიტ პატერსონმაც, თუმცა მან ცდისპირ ბავშვებს ერთი კონკრეტული აბზაცი წაუკითხა ამავე ზღაპრიდან. კერძოდ, კორსეტის ჩაცმის სცენა. კითხვაზე, თუ რატომ ეგონათ ბავშვებს, რომ ღებს კორსეტის ჩაცმა სურდათ, ბავშვებმა უპასუხეს, რომ ალბათ ღები მსუქნები იყვნენ და უნდოდათ გამხდარი გამოჩენილიყვნენ პრინცის მოსახიბლად. ბავშვების წუხილი, რომ კონკიას როლის შესასრულებლად ღები საკმარისად ლამაზები არ იყვნენ, მეტყველებს ზღაპრებში არსებულ გენდერული სტერეოტიპების საზიანო ეფექტზე. გარდა ამისა, კეიტ პატერსონმა, იგივე კვლევის ფარგლებში, ბავშვებს „კულულა და სამი დათვის“ ზღაპრიდან ამოღებული ილუსტრაცია აჩვენა. ბავშვებმა სწორად გამოიცნეს, თუ რომელი იყო მამა დათვი და დედა დათვი, რადგანაც მათი აზრით, კაცები ქალებზე დიდები უნდა იყვნენ და წინსაფრები მხოლოდ ქალებს უკეთიათ. ეს, ბუნებრივია, კიდევ ერთხელ ხაზს უსვამს იმ სტერეოტიპულ აზროვნებას, რომლის „მსხვერპლიც“ ბავშვები, როგორც სოციუმის წევრები, ადრეული ასაკიდანვე ხდებიან.

ჰანა მაკარლი (2017) ნაშრომში მიმოიხილავს ბეიკერ-სპერისა და პატერსონის კვლევებს და მიდის დასკვნამდე, რომ მედიის გავრცელებულობის გამო, თითქმის შეუძლებელია განხილული უარყოფით სტერეოტიპების გავლენის „შეჩერება“. სანაცვლოდ, მკვლევარი გვთავაზობს ამ არარეალური და არაჯანსაღი სტერეოტიპების მაგალითებად გამოყენებას და მათ შესწავლას ადრეული ასაკიდანვე. მაკარლი მართებულად მიიჩნევს, რომ ეს აუცილებელიცაა, რადგანაც კონკიასა და, ზოგადად, ზღაპარში ასახული გენდერული სტერეოტიპების გავრცელება არ შემოიფარგლება მხოლოდ გარეგნობით და მხოლოდ გოგონებით, რადგანაც ზღაპარი მამაკაცური როლების სტერეოტიპული გააზრების ასპარეზიცაა. გარდა ამისა, ბიჭები ნაკლებად ემორჩილებიან გენდერული როლებისა და სტერეოტიპების ცვლილებებს, - გოგონები უფრო მარტივად ირგებენ მამაკაცურ ქცევებს, ხოლო ბიჭები - ნაკლებად ამულავნებენ ქალისთვის დამახასიათებელ ჩვევებს. ამასთანავე, მიუხედავად იმისა, რომ დისნეის თანამედროვე მულტიპლიკაციური ფილმები და ზღაპრების ადაპტაციებში, „რაპუნცელი“ (Tangled), „მამაცი“ (Brave), „გაყინული“ (Frozen), რომლებშიც წარმოჩენილი არიან ძლიერი მდედრობითი პერსონაჟები, ფიზიკურ სილამაზებზე

არსებული სტერეოტიპები კვლავ შენარჩუნებულია; ქალი პერსონაჟები კვლავ ულამაზესნი არიან და პრინცებს ერთი ნახვით უყვარდებათ, რაც კვლავ არარეალისტურ და არაჯანსაღ მოლოდინს უღვივებს პატარა გოგონებს.

გემოთაღნიშნული კვლევების საფუძველზე შეიძლება დავასკვნათ, რომ, როგორც ზღაპრების ეკრანიზაციისა და მულტიპლიკაციური ფილმების ერთ-ერთ შემოქმედს, დისნეის უდიდესი როლი მიუძღვის გენდერული სტერეოტიპების დამკვიდრებაში. უფრო კონკრეტულად კი, მისი ნაწარმოებები ბავშვებს უნერგავენ ტრადიციულ გენდერულ სტერეოტიპებს ქალისა და მამაკაცის საზოგადოებრივ როლებთან დაკავშირებით, ასევე არაჯანსაღ მოლოდინს ქალის სილამაზესთან მიმართებით. ეს, სავარაუდოდ, გამოწვეულია მულტფილმის შექმნის დროს არსებული სოციალური სიტუაციით. მაგალითად, „კონკია“ 1950 წელს გამოვიდა, და, ბუნებრივია, ამ მულტფილმში აღწერილი გენდერული როლები/სტერეოტიპები შეესაბამებოდა იმ პერიოდში საზოგადოებისთვის მისაღებ მდგომარეობას-როდესაც ქალები უმეტესად სახლში ისხდნენ და ორიენტირებული იყვნენ მხოლოდ ოჯახის მოვლაზე. იმ პერიოდისათვის ასევე უმნიშვნელოვანესი იყო, რომ ცოლი ქმარს სახლში ლამაზად მორთული დახვედროდა. 70 წლის შემდეგ, როდესაც საზოგადოებაში გენდერულმა როლებმა კიდევ უფრო დიდი დატვირთვა და მნიშვნელობა შეიძინეს და, შესაბამისად, უფრო ცხოველი ინტერესს იწვევდნენ, ძველი პერიოდის ზღაპრებში გამოხატული გენდერული როლები მიუღებელი აღმოჩნდა ახალი საზოგადოებისათვის. თუმცა, როგორც ჰანა მაკარლი (2017) აღნიშნავს, არ არის აუცილებელი ამ მულტიპლიკაციური ფილმებისა და აკუმულირებული კულტურული ფაქტების უარყოფა, რადგანაც შეგვიძლია როგორც მულტფილმების, ისევე ზღაპრების მაგალითებად გამოყენება, რათა ბავშვებმა, შედარება-შეპირისპირების საშუალებით, აღიქვან საზოგადოებაში არსებული ჯანსაღი და არა მხოლოდ უარყოფითი სტერეოტიპული ქალთა და მამაკაცთა როლები.

2.2. ევროპული ზღაპარი

ზღაპარი მუდმივად ცვალებადი ფორმაა, რომელიც ათასწლეულებია ჩამოყალიბდა და დღემდე ვითარდება. ამბობენ, რომ ზღაპრის ჩამოყალიბება ემთხვევა მეტყველებს წარმოშობის პერიოდს. უფრო მეტიც, ფიქრობენ, ის შეიძლება მეტყველების განვითარებამდე აღმოცენებულიყო და მის გადმოსაცემდ უესტების ენა მოეხმოთ. პირველ ზღაპრებს არ ჰქონდათ სათაურები, ისინი ტომის, მაშინდელი სოციუმის წევრებს, ატყობინებდნენ საშიშროებას, საკვების შოვნის გზებს, ან მოუთხრობდნენ პრობლემებზე, რომელიც იმ დროს აწუხებდა საზოგადოებას. შესაბამისად, ტომი იყენებდა ზღაპრებს, რათა წევრებისათვის გადაეცა ცოდნა და გამოცდილება გარკვეულ სოციალურ კონტექსტში (ზაიჰსი, 2012).

ზეპირი გადაცემის პერიოდში მუდმივად იცვლებოდა ზღაპრის სტრუქტურის შემადგენელი მცირე ელემენტები. თუმცა, როდესაც ეს ცალკეული ელემენტები ერთმანეთს ემატებოდა, გარკვეული პერიოდის გავლის შემდეგ, ზღაპარი მოდიფიცირდებოდა. ამის მიუხედავად, მეტ-ნაკლებად უცვლელი რჩებოდა მისი მთავარი ნაწილი- შინაარსი. ზღაპრის როგორც ფორმის განვითარების პირველ ეტაპზე „მცირე ელემენტების ცვლილება მიეწერებოდა ზეპირსიტყვიერებას, ანუ მათ ზეპირად გადაცემას (ლუკასი, n.d.). იან ვანსინას (2002) მიხედვით, ზღაპრების ტრანსფორმაცია „მეხსიერების მარცხს“ (failure of memory) უნდა გამოეწვიოს. ამ თეორიის მიხედვით, მეზღაპრეები ბოლომდე ვერ იმახსოვრებდნენ ან გამიზნულად ცვლიდნენ ზღაპრის შინაარსს, რაც, საბოლოო ჯამში, გვაძლევდა უამრავ სხვადასხვა ამბავსა და სხვადასხვა ავტორს. ზღაპრები დღესაც მუდმივად იცვლება, რაც გამოწვეულია საზოგადოების სოციალური სტრუქტურის მუდმივი ცვალებადობით. ორი საუკუნის წინ მცხოვრები ხალხი სრულიად განსხვავდება თანამედროვე ადამიანებისა და საზოგადოებისგან. გარკვეული ავტორების აზრით, (ლუკასი, ზაიჰსი), ზღაპრის აქტუალობა არასდროს დაიკარგება, რადგანაც ზღაპარი როგორც მოქნილი ფორმა, იოლად მოდიფიცირდება და ერგება საზოგადოების საჭიროებას.

როგორც ჩანს, მეცნიერების მკვლელობა, რომ ზუსტად განმარტონ, თუ რას აღნიშნავს ზღაპარი, ძირითადად, მარცხით მთავრდება. თუმცა, ზაიჰსის (2012) აზრით, ეს სრულიად მოსალოდნელია, რადგანაც, როგორც უკვე აღინიშნა, უანრობრივად,

ზღაპარი ძალიან მოქნილი და იოლად ცვალებადია- ზოგისთვის მას აქვს მარტივად ამოცნობადი სტრუქტურული და სემანტიკური მახასიათებლები, ზოგისთვის კი რჩება ზოგად ტერმინად, რომელშიც მისი სხვადასხვა უანრობრივი ქვეკატეგორია მოიაზრება.

ის ფაქტი, რომ ზღაპრის როგორც ერთ-ერთი ფოლკლორული ფორმის განმარტება საკმაო სირთულეებთან არის დაკავშირებული, გამონვეულია თავად ტერმინის წარმოშობითაც. თავად მეზღაპრეებს არასდროს გამოუყენებიათ ტერმინი „fairy tale“. იგი 1697 წელს ფრანგულ ენაზე გამოჩნდა, როდესაც მარი კატრინ დოლნუამ გამოაქვეყნა ზღაპრების კრებული ამ სათაურით (როგორც წინა თავშია აღნიშნული, ავტორმა ზღაპარს ფრანგულად contes des fées- ფერიების ამბავი უწოდა) თუმცაღა დოლნუას არასდროს განუმარტავს, რატომ დაარქვა თავის ზღაპრებს contes des fées. ინგლისურში ტერმინი „fairy tale“ 1750 წლამდე არ დამკვირდებულა, სანამ არ ითარგმნა მაღამ დოლნუას ზღაპრების კრებული (ზაიპი 2012).

ზაიპის, წიგნში The Irresistible Fairy Tale (2012) ინტერესდება, რატომ აქცევს დოლნუა ყველაფერს ფერიების ხელში. დოლნუას ზღაპრების კრებულის გამოცემამდე, ამ უანრს ამბავი (story, tale) ერქვა, შემდეგ კი ის ფერიების ამბად იქცა. ზაიპის მიხედვით, ამ უანრში ერთ-ერთი ყველაზე ადრეული წინამორბედი იტალიელი მეზღაპრეები იყვნენ, თუმცა არც მათთან ჩანს ფერიებისადმი განსაკუთრებული ყურადღება, რაც მეჩვიდმეტე საუკუნიდან დაიწყო, მას შემდეგ რაც დოლნუას ტერმინი შეიქმნა. ამ პერიოდიდან მოყოლებული, ავტორების მიერ ზღაპრის fairy tale-ად წოდება აღმოჩნდა ხმამაღალი განცხადება, რომელიც გამოხატავდა წინააღმდეგობას იმ პერიოდის აქტუალური სოციალური საკითხებისადმი. თამამად შეიძლება აღინიშნოს, რომ არ არსებობს სხვა რომელიმე პერიოდი საზოგადოების სოციალური განვითარების ისტორიაში, როდესაც ფერიები ამგვარად ძლიერ პერსონაჟებად იყვნენ წარმოდგენილნი ზღაპრებში. აღსანიშნავია, რომ ზღაპრებში ფერიებს იყენებდნენ არა მხოლოდ ქალი, არამედ მამაკაცი ავტორებიც.

ზაიპს მოყავს რამდენიმე მიზეზი იმისა, თუ რატომ აღნიშნავდნენ ზღაპრებს ტერმინებს fairy tale და contes des fées. ამგვარი სახელდების პირველ მიზეზად მეცნიერს მოაქვს ის ფაქტი, რომ იმ პერიოდში ქალი ავტორები თავიანთი ზღაპრების დაბეჭდვამდე მათ სალონებში წარადგენდნენ, მსმენელთა გარკვეული წრის წინაშე.

ფერიების გამოჩენის წყალობით, ავტორები ახერხებდნენ თავიანთი უპირატესობისა და განსხვავებულობის წარმოჩენას, რაც იმ პერიოდის სოციალური გარემოებებითა და ქალთა შეზღუდული უფლებებით რთული იყო. მეორე მიზეზად ავტორი მიიჩნევს ბებიაქალისა და ძიძების აღიარებულ როლს ქალის ცხოვრებაში, რომელსაც ფერიები იძენდნენ ზღაპრებში- მათ ხელში ექცეოდა ქალის ცხოვრებისათვის ყველაზე მნიშვნელოვანი მომენტები; ზღაპრებში მათ შესწევდათ ძალა თავიანთ სურვილისამებრ წარემართათ ქალის ნაყოფიერებისა თუ ქალური ბედნიერების მომენტები.

როგორც უკვე არა ერთხელ აღინიშნა, რთულია რომელიმე კონკრეტული ზღაპრის წარმოშობის ზუსტი დადგენა, რადგანაც ეს ფენომენი დამწერლობამდე წარმოიშვა, თუმცა აუცილებელია კონკრეტული პერიოდის სოციალური კონტექსტის გათვალისწინებაც, თუ გვსურს ბოლომდე გავიაზროთ ზღაპრის სიმბოლური დატვირთვა და ფუნქციები.

2.2.1. ევროპული ზღაპარი როგორც სოციოკულტურული ფენომენი და მისი ევოლუცია

არტურ ფრენკი (2012) წიგნში „Letting Stories Breathe“, აღნიშნავს, რომ ზღაპრები გამოიყენება იმისთვის, რომ ვისაუბროთ და განვიხილოთ ჩვენი ცხოვრების პრობლემური საკითხები. მისივე აზრით, მას არ სურს ზღაპრების შინაარსობრივი ინტერპრეტაცია, რადგანაც ეს პროცესი თემატიკის შეზღუდვას, დავინროებას ან მკაცრ ჩარჩოებში მოქცევას ნიშნავს. ფრენკი მიზნად ისახავს, განიხილოს ზღაპარში ასახული ამბები იმგვარად, რომ მთავარი ყურადღება დაეთმოს, თუ რა სახის დიალოგს აწარმოებენ პერსონაჟები, ხალხის ცნობიერებაში არსებულ გამოცდილებასა და საზოგადოებაში მიმდინარე პროცესებთან დაკავშირებით. ყოველივე ამის გათვალისწინებით, ფრენკი გვთავაზობს საკუთარ კატეგორიზაციას, რომელსაც შეუძლია ინფორმაციული ნარატივის ჩამოყალიბება:

1. ზღაპარში აღწერილი ამბები არ ეკუთვნის კონკრეტულ მეზღაპრეს ან მის მსმენელებს, რადგანაც ყოველი ზღაპარი არის საერთო ნარატივისგან ნასესხები ისტორია.

2. ზღაპარი არ ემსახურება მხოლოდ მოსაუბრეს, არამედ ის ქმნის სოციალურ კონტექსტს, საზოგადოებრივი ურთიერთობის გარკვეულ ტიპს და ცხოვრების სტილს.

3. ზღაპარი არ მიეკუთვნება რომელიმე კონკრეტულ უანრს, არამედ მას სიმბიოზური კავშირი აქვს თითქმის ყველა ფოლკლორულ უანრთან.

4. სოციო-ნარატოლოგია მოიაზრებს ზღაპრის უამრავ განსხვავებულ ინტერპრეტაციასა და გამოყენებას.

5. სოციო-ნარატოლოგია დიდ ყურადღებას უთმობს, თუ როგორ “თამაშობს” ზღაპარი, ანუ როგორ ცოცხლდება მასში ისტორია, როგორ ართობს, ანათლებს, ასევე „ღალატობს“ და ყოფს ხალხს.

6. მთავარი რამ, რაც შეიძლება ვისწავლოთ ზღაპრის შემქმნელისაგან არის ის, რომ ზღაპარი არსებობს, როგორც ჭეშმარიტება. კარგმა მეზღაპრემ ისიც იცის, რომ ზღაპარი ცოცხალი ორგანიზმია, ის „სუნთქავს და ვითარდება“.

ამრიგად, ფრენკის (2012) კატეგორიზაციის მიხედვით, ზღაპარი სოციალური და კულტურული ფენომენია, რომელთა საწყისიც ერთი საერთო წყაროა. შესაბამისად, ყველა ზღაპარი, რომელსაც ვისმინთ თუ ვკითხულობთ, საბოლოო ჯამში, მაინც მიდის პირველ, მთავარ, პირველწყარო ზღაპართან, რომელსაც ათასწლეულების წინ გადმოსცემდნენ სხვადასხვა კულტურებში, იქნებოდა ეს მაგიური, არარეალური თუ რელიგიური თემატიკით დატვირთული ფორმა. ავტორის აზრით, ზღაპრების მოყოლა დაიწყო სოციალური ურთიერთობების გასამყარებლად, რომლის საბოლოო მიზანი იყო სამყაროს შეცვლა, ხალხზე მორგება-ადაპტაცია. განსაკუთრებით საინტერესოა ის ფაქტორი, რომ ფრენკს ზღაპარი მიაჩნია არა რომელიმე კონკრეტულ უანრად, არამედ, მისი აზრით, ზღაპარი შეიძლება შეგვხვდეს ყველგან და შესაბამისად, მისი გამოყენებაც მრავალნაზნაგოვანი და განსხვავებულია.

ფოლკლორისტები განასხვავებენ ფოლკლორულ ზღაპარსა (folktale) და ლიტერატურულ ზღაპარს (ზაიპსი, 2012). ფოლკლორული ზღაპრის საწყისი ზეპირსიტყვიერებაშია და, შესაბამისად, არ არსებობს ჩანაწერებისა თუ ჩანახატების

სახით, ხოლო ლიტერატურული ზღაპარი, რომელიც სოციოლინგვისტური ხასიათისაა, მოიპოვება ჩანაწერებისა და ხელნაწერების სახით და დღემდე იქმნება გარკვეულ სოციოლინგვისტურ ფონზე. გარდა ამისა, ზაიპსი ასევე მიიჩნევს, რომ ორივე ტიპის ზღაპარი იმდენად მრავალფეროვან კულტურულ ნიშნებსა და ტრადიციებს მოიცავს, რომ ძალიან რთულია მათ შორის განსხვავების ან მათ შორის კავშირების წარმოჩენა.

დესალი თავის წიგნში „რატომ ვსაუბრობთ: ენის ევოლუციური საწყისები“ (Why We Talk: The Evolutionary Origins of Language, 2009), მიიჩნევს, რომ ამბის გადაცემა, ბუნებრივია, ბევრი ფუნქციით ხასიათდება, თუმცა ყველაზე მთავარი მისი მნიშვნელოვნებაა; ყველა ავტორს თუ მეზღაპრეს, მთხრობელს სურს თავისი ისტორია გახადოს მნიშვნელოვანი. თუ ეს პირობა წარმატებით შესრულება, ეს ამბები ყველას დაამახსოვრდება, სხვას გადაეცემა, რაც ერთი ამბის სხვადასხვა კულტურული განვითარების საწყისი იქნება. ადრეული პერიოდიდანვე ამბების თხრობა უმნიშვნელოვანესი იყო, რათა ადამიანი გამხდარიყო ბელადი, შამანი, მეფე, დედოფალი, ექიმბაში თუ რომელიმე საზოგადოების მმართველი. შესაბამისად, ზღაპარი გახდა ერთ-ერთი კულტურულად მნიშვნელოვანი, ლინგვისტურად მარკირებული ელემენტი, რომელიც გამოიყენებოდა სოციალური გამოცდილების გადმოსაცემად და გარკვეული უპირატესობის დასამტკიცებლად. ის ზღაპრები, რომლებიც კლანებისთვის, ტომებისთვის, ოჯახებისთვის თუ სოფლებისთვის მნიშვნელოვანი აღმოჩნდებოდა, შემდგომ გადაეცემოდა თაობიდან თაობას. აღსანიშნავია, რომ სხვადასხვა კულტურები სხვადასხვა დროს იყენებდნენ იმავე თემატიკის ამბებს, რომელშიც გადმოცემული იყო კონკრეტული ადათ-წესები, რიტუალები თუ რწმენები. მაგალითად, ყველა კულტურას ჰყავს გოლიათები, დევები, ურჩხულები, რომელსაც ზღაპრის პროტაგონისტები ებრძვიან (ზაიპსი, 2012). ამას ეფუძნება ზღაპრის მრავალფეროვნება, ხოლო ერთი და იმავე ამბის სხვადასხვა კულტურაში გამოხატვამ კი გამოიწვია სხვადასხვა ელემენტებისა და მოტივების წინ წამოწევა, რისი მეშვეობითაც შეგვიძლია ზღაპრის სინქრონულ და დიაქრონულ ჭრილში ამა თუ იმ პერიოდის საზოგადოების ინტერესების, პრობლემებისა და პრიორიტეტების შესწავლა და გააზრება. როგორც ზაიპსი ამტკიცებს (2012), თუ მივყვებით წითელქუდას, კონკიასა თუ მზეთუნახავისა და ურჩხულის ისტორიებს, ცხადი გახდება, რომ საწყის ზღაპრებში მთავარ თემებად წარმოდგენილია გაუპატიურება,

დედამამიშვილებს შორის მტრობა, დანყვილება და ასე შემდეგ. მოგვიანებით კი, როდესაც ეს თემები საზოგადოებისთვის ნაკლებად მნიშვნელოვანი გახდა, ბუნებრივია, თემატიკაც და ზღაპრის მორალის შეიცვალა.

იმ აზრს, რომ ზღაპარი როგორც სოციოკულტურულ ფენომენი საზოგადოების განვითარებასთან ერთად იცვლება, სხვა მკვლევარებიც იზიარებენ. ამის საილუსტრაციოდ პატრიკ ლუკასი (n.d.) თავის ნაშრომში ასევე ემხრობა იმ აზრს, რომ ზღაპარი არის სოციოკულტურული ფენომენი და ის საზოგადოებასთან ერთად იცვლება, საილუსტრაციოდ კი ავტორი იყენებს წითელქუდას, კონკიასა და თიფქიას მაგალითებს, რომლებიც სხვადასხვა პერიოდში საზოგადოების სხვადასხვა ღირებულებებსა და მორალს ემსახურებოდნენ და საზოგადოების საჭიროებისა და მოთხოვნებისამებრ ვითარდებოდნენ.

„წითელქუდას“ სიუჟეტის განვითარება და მისი კვლავწერა განსაკუთრებით საინტერესოა, მით უფრო, რომ ის თითქმის ყველა ენაზეა თარგმნილი (ორენშტეინი, 2002). შესაბამისად, მასში სხვადასხვა კულტურული ცვლილებებიც კარგად ჩანს. როგორც ლუკასი აღნიშნავს, „წითელქუდას“ პირველ ვერსიაში გოგონა ტანსაცმელს იხდის, მგელთან ერთად საწოლში წვება და მას მგელი ჭამს. ეს, ბუნებრივია, რადიკალურად განსხვავდება „წითელქუდას“ იმ ვერსიებიდან, რომელსაც ჩვენ ვიცნობთ. თუმცა, მის ყველა საწყის ვერსიაში მორალური იგივეა- მამაკაცი შეიძლება ამორალური და არასანდო აღმოჩნდეს, ამიტომ მას მარტივად არ უნდა დაჰყვე. მოგვიანებით, ეს უარყოფითი მორალური შედეგებით უფრო დადებითით იცვლება, რადგანაც წითელქუდას ტყისმჭრელი გადაარჩინს და ავითარებს იმ აზრს, რომ ზოგიერთ დადებით და წესიერ მამაკაცს შეუძლია ქალის ამორალური კაცებისგან ხსნა. ზღაპრის ერთ-ერთ შემდგომ ვერსიაში, კერძოდ, ძმებ გრიმებთან, წითელქუდა მეორე მგელსაც გადაეყრება გზად, მაგრამ გაკვეთილნასწავლი და დაბრძენებული გოგონა, მგელს ხმას აღარ სცემს.

„კონკია“ ერთ-ერთი ყველაზე ძველი ზღაპარია, რომელმაც ჩვენამდე მოაღწია. იგი, ლუკასის (n.d.) მიხედვით, ბერძნული ზღაპრის, „როდოფის“ ძმები გრიმებისეული ტრანსფორმაციაა. „კონკიას“ ზღაპრის სიუჟეტური ევოლუციის შესწავლისას, შეგვიძლია თვალი მივადევნოთ, როგორ შეიცვალა

სოციოლინგვისტური ღირებულებები უძველესი პერიოდიდან დღემდე და როგორ ხდება ზღაპრის ზოგადი არსი უფრო დადებითი და ბავშვებზე მორგებული (დანდესი, 1982). ადრინდელ ვერსიაში კონკრეტული დები ტერფებს იჭრიან, რომ ფეხსაცმელში ფეხი ჩაატონ, ზღაპრის ბოლოს კი ორი მტრედი მათ თვალებს ამოკორტნის. თანამედროვე ვერსიაში დები ზღაპრის ბოლოსკენ ქრებიან და ნაკლებად ექცევიან ყურადღების ცენტრში. ეს, ბუნებრივია, სპეციალურად არის გაკეთებული ძმები გრიმების მიერ, რადგანაც მათ ბავშვებისთვის ასაკისათვის უფრო შესაფერისი და ნაკლებად ძალადობრივი ზღაპრები წარმოედგინათ.

„ფიფქიას“ უამრავი ვერსია არსებობს მსოფლიოში და ისინი სხვადასხვა კულტურაში სხვადასხვა სახელითაა ცნობილი; მაგალითად, „მარია“, „ოქროს-ხე“, იტალიურ ვერსიაში გმირ გოგონას სახელი არ აქვს. ზოგიერთ კულტურაში ამ სიუჟეტის ამოცნობა ძალიან რთულია, რადგანაც ზღაპარში არ ჩანს შვიდი ჯუჯა, თუმცა მას მაინც გასდევს თემატურად მთავარი აზრი, რომ ბოროტ ქალს მისი მოკვლა სურს, ფიფქია კვდება და შემდეგ მას გადაარჩენენ. ლუკასის (n.d.) აზრით, ჯუჯები დამატებულია ძმები გრიმების მიერ, რათა უფრო ხალისიანი და საბავშვო გაეხადათ ამბავი.

ათასწლეულების შემდეგ, ოცდამეერთე საუკუნეშიც კი ზღაპარი არ კარგავს პოპულარობას. მან მოახერხა თანამედროვე მედიაში შეღწევა (სოციალური მედია, ბლოგები, მულტიპლიკაციური ფილმები), რითაც კიდევ უფრო გაიმყარა ადგილი საზოგადოებაში. როგორც დონალდ ჰაასი (2016) აღნიშნავს, ზღაპრის უანრს ახასიათებს ადაპტაციის ძლიერი უნარი, რაც, ტექნოლოგიის განვითარებასთან ერთად, კიდევ უფრო შემოქმედებითი და ინტერაქციული ხდება. აღსანიშნავია, რომ ზღაპრების თემატიკა უნივერსალური გახდა და მისი ელემენტები, მაგალითად, happily-ever after თუ მაგიური რეალიზმი გვხვდება სხვა მედიის სხვა დარგებშიც - ფილმებში, ანიმეებში, კომიქსებში, რეკლამებში და ა.შ.

2.2.2. ევროპული ზღაპრის სოციოლინგვისტური და კულტურული თავისებურებები

ალესანდრა ლევორატო თავის წიგნში „ენა და გენდერი ზღაპრის ტრადიციაში (ძველი და თანამედროვე მეზღაპრეობის ლინგვისტური ანალიზი)“ (Language and Gender in the Fairy Tale Tradition (A linguistic Analysis of Old and New Story Telling,“ 2003), ცდილობს გამოიკვლიოს, თუ როგორ „მუშაობს“ გენდერი ტექსტურ ნარატივში და რა გავლენას ახდენს იგი მკითხველზე. მეორე მხრივ, ავტორი მიიჩნევს, რომ მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ მწერლის ლინგვისტური და სტილისტური არჩევანი, არამედ მკითხველის უნარი, დაემორჩილოს ტექსტს. ლევორატო განიხილავს „წითელქუდას“ სხვადასხვა ვერსიებს ჰალიდის ფუნქციური გრამატიკის (1985, 2014), ფეარკლოს დისკურსისა და სოციალური ცვლილებისა (1992) და ვან ლიუვენის სოციალური აქტორების თეორიების მეშვეობით (1995). ავტორი ამ თეორიების მეშვეობით ცდილობს, შეისწავლოს საზოგადოებაში მომხდარი ცვლილებები, განსაკუთრებით კი გენდერთან მიმართებაში; კერძოდ, მას აინტერესებს, იცვლება თუ უფრო ძლიერდება ქალისა და მამაკაცის ტრადიციული როლები ამ ზღაპარში.

როგორც ლევორატო აღნიშნავს, „წითელქუდას“ პირველი ვერსია მეთხუთმეტე-მეთექვსმეტე საუკუნით თარიღდება და მისი საწყისები საფრანგეთში ან იტალიაში უნდა ვეძებოთ. ზღაპარი ბავშვებისთვის შეიქმნა. მასში აღწერილია იმ პერიოდისთვის რელევანტური სიტუაცია, კერძოდ, ის ფაქტი, რომ სოფელში გლეხის კარ-მიდამოს ხშირად ესხმოდნენ თავს და ბავშვები ხშირად ეწირებოდნენ ამგვარ თავდასხმებს. ზღაპრის დედააზრი მდგომარეობდა იმაში, რომ ბავშვი უცხო არ უნდა დალაპარაკებოდა. საწყის ზღაპარში არ ჩანს არც გოგონას სახელი, არც რაიმე ტანსაცმელი, რადგანაც წითელქუდა იმ ვერსიაში წარმოადგენდა ყველა პატარა გოგონას განზოგადებულ სახეს, რომელიც ბებიასთან მიდიოდა სტუმრად. მოგვიანებით, იგივე ფაბულა ‘ისესხა’ შარლ პერომ და დაამატება განსხვავებული დეტალები, რომლებიც, როგორც ჩანს, მის პერიოდში იყო პრობლემური და რელევანტური- სექსი არის ცოდვა გოგონებისთვის. ძმები გრიმების ვერსიაში, სადაც სხვა ვერსიებისგან განსხვავებით, გოგონა გადარჩება და მას მამაკაცი იხსნის, კარგად

წარმოჩინდება იმ პერიოდის გერმანული საზოგადოებრივი წყობა, სადაც ქალები (little girls) მამაკაცის გარეშე ვერ გადაურჩებიან გასაცდელს. ფემინისტური მოძრაობის დაწყების შემდეგ გამოჩნდა წითელქუდას ახლებური ვერსიები, მაგალითად, კატერინა სტორის (1955) „წითელქუდა“, რომელსაც დედაბრად გასდევს, რომ თანამედროვე გოგონების მოტყუება არც თუ ისე მარტივია. სტორის ვერსიაში „წითელქუდას“ ჰქვია პოლი, იგი აღარ არის მიამიტი გოგონა და შეუძლია დაუძვრეს კიდევ ხახიდან მგელს. ლინგვისტური და პრაგმატიკული გადმოსახედიდან, ეს ვერსია გამიზნულია როგორც ბავშვებისთვის, ასევე ზრდასრული საზოგადოებისთვის.

„წითელქუდას“ ტექსტის ლინგვისტური ანალიზისას, ლევორატო ასკვნის, რომ ტექსტში ყველაზე ხშირად გამოყენებული სიტყვები (მაგალითად, little) ხშირად არ ემთხვევა მათ მნიშვნელობებს ლექსიკონში და მათი სრულყოფილი აღქმა კონტექსტზე დაყრდნობით უნდა მოხდეს. გარდა ამისა, მათი სხვა კონტექსტში გამოყენება წინ წამოწევს მათ სხვა მნიშვნელობებს და განსხვავებულად გვიჩვენებს ავტორის შეხედულებებს ამა თუ იმ საკითხთან დაკავშირებით.

ლევორატოს კვლევის მეთოდოლოგიაზე დაყრდნობით, რომელიც, თავის მხრივ, იყენებს ჰალიდის მიერ მონოდებულ ზმნების კლასიფიკაციას, განვიხილავთ ოთხი ზღაპრის „წითელქუდა“, „კონკია“, „მძინარე მზეთუნახავი“ და „რაპუნცელის“ სხვადასხვა პერიოდისა და კულტურის ინგლისურ ენაზე წარმოდგენილ ვერსიებს; მასალა გროვდება თვისობრივი და რაოდენობრივი ანალიზის მეშვეობით (თეორიულ ჩარჩოდ გამოყენებულია სტაბსის- ტექსტისა და კორპუსის ანალიზი (Text and Corpus Analysis), 1996). პირველ რიგში, დავადგენთ, თუ რომელი ლექსიკური ერთეულები გვხვდება ტექსტში ყველაზე ხშირად და რა ზედსართავეებს იყენებს ავტორი მთავარი პერსონაჟების აღსაწერად. ეს დაგვეხმარება გავაანალიზოთ, თუ რა სიტყვებს ირჩევენ ავტორები აზრის გამოსახატავად და იკვთება თუ არა რაიმე ტენდენცია მათ არჩევანში გენდერული თვალსაზრისით. შემდეგ, განვსაზღვრავთ გმირთა მოქმედებისა ან გარეგნობის აღწერის დროს გამოყენებულ „პირდაპირ“ და „ირიბ“ ზმნებს ჰალიდის (ჰალიდის, 1985, 2014) დიქტომიის მიხედვით, რაც გულისხმობს მოქმედების შემსრულებელს, შემსრულებელს და მის რეციპიენტს, ანუ, იმას, თუ ვისთვის

ასრულებენ ან ახორციელებენ მოქმედებას. ამ მონაცემის სიხშირის გამოთვლის შედეგად შეიძლება შევადაროთ, რომელი სქესი უფრო მეტ აქტიურ და პასიურ მოქმედებას ასრულებს ნარაციის დროს და აძლიერებს თუ არა კვლევის ამ ნაწილში მოპოვებული მასალა სტერეოტიპს, რომ ქალები პასიური, მოქმედების რეციპიენტი, მიმღები პერსონაჟები არიან (ანუ, მათ მიმართ ასრულებენ რაიმე მოქმედებას, მაგალითად, გადაარჩენენ), თუ პირიქით- ისინი არიან მოქმედების ინიციატორები.

როგორც აღვნიშნეთ, ტექსტში გამოყენებული ზმნების ანალიზი დაფუძნებულია ჰალიდის (1985, 2014) სისტემური ფუნქციური გრამატიკის თეორიაში (Systemic Functional Grammar) გამოყენებულ ოპოზიციურ სისტემაზე. ჰალიდის მიხედვით, გარდამავალი ზმნა სამი პოტენციური ელემენტისგან შედგება, ესენია:

1. პროცესი
2. მონაწილე
3. პროცესთან დაკავშირებული გარემო პირობები

პროცესს ავტორი დამატებით ყოფს შემდეგ ქვეტიპებად: მატერიალური (გმირი ასრულებს რაიმე მოქმედებას), გონებრივი (მაგ. გონებრივი პროცესები- ფიქრი, აღქმა, ცოდნა, გაგება და ა.შ.), ნათესაობრივი, ბიჰევიორული (სიცილი, სუნთქვა...), ვერბალური (თქვა, აღმოხდა...) და ეგზისტენციალური (ის, რაც ხდება ან არსებობს). ლევორატოს (2003) აზრით, იმის მიხედვით, თუ რა ზმნებს ირჩევს ავტორი ამა თუ იმ პერსონაჟის მოქმედებების გამოსახატავად, შეიძლება ბევრი რამ ითქვას მის სექსისტურ ცნობიერებაზე- მაგალითად, ზმნები, რომლებიც უფრო პასიური ქმედებებისაა ხშირად უკავშირდება მდებარეობით სქესს, ხოლო აქტიური ზმნები- მამრობითს.

2.2.2.1. „წითელქუდა“

პოპულარული ზღაპარი „წითელქუდა“ არაერთხელ გამხდარა ე.წ. „კვლავწერის“ (Rewriting) ობიექტი. ნაშრომის ამ მონაკვეთში განხილულია წითელქუდას ექვსი სხვადასხვა ვერსია:

1. Little Red Riding Hood - Charles Perrault
2. Little Red Cap - Jacob and Wilhelm Grimm
3. Little Red Hood - Germany/Poland
4. Little Red Hat - Italy/ Austria
5. The Grandmother- France
6. The True History of Little Golden-Hood- Charles Marelles

Fig. 1 ზღაპრის პერსონაჟები

პერსონაჟები	Charles Perrault	Brothers Grimm	Germany/Poland	Italy/ Austria	France	Charles Marelles
დედა	B	I	I	S	B	I
ბებია	I	I	I	I	B	I
წითელქუდა	I	I	I	I	I	BLANCHETTE
მგელი	I	I	I	OGRE	WEREWOLF	I
ხისმჭრელი/ მონადირე	S	I	I	S	S	S

(I- included, B- backgrounded, S- suppressed)

პირველ ცრხილში მოცემულია წითელქუდას სხვადასხვა ზღაპარში წარმოდგენილი პერსონაჟები ვანლიუვენის (1995) სოციალური აქტორების თეორიის მიხედვით, სადაც I ასოთი აღნიშნულია ის პერსონაჟები, რომლებიც გვხვდებიან ამა თუ იმ ვერსიაში, B- ასოთი წარმოდგენილია სხვა ვერსიაში წინ წამოწეული ზღაპრის გმირი, რომელიც მოცემულ ზღაპარში უკანა პლანზეა გადატანილი, ხოლო S ასოთი აღნიშნულია პერსონაჟი, რომელიც ავტორს ამოღებული ჰყავს თავისი ვერსიიდან.

როგორც სიხშირის ანალიზიდან ჩანს, დედა ზღაპარში არ წარმოადგენს ცენტრალურ ფიგურას. უფრო მეტიც, ის მხოლოდ სამ ვერსიაში იკავებს მნიშვნელოვან ადგილს, როდესაც წითელქუდას აფროთხილებს, რომ გზას არ გადაუხვიოს და უცხო არ გამოელაპარაკოს. დედა, ძირითადად, ზღაპრის დასაწყისში გამოჩნდება სახლში, რაც, სავარაუდოდ, საუკეთესო და უსაფრთხო ადგილია ქალისთვის. ისევე როგორც სხვა პერსონაჟებს, მასაც არ აქვს სახელი, შესაბამისად, არც იდენტობა.

ბებია ზღაპრის ყველა ვერსიაში ჩანს, თუმცა ფრანგულ ზღაპარში მისი როლი უმნიშვნელოა. სიუჟეტის განვითარებასთან ერთად ვიგებთ, რომ წითელქუდას ძალიან უყვარს ბებიასთან სტუმრობა. ჩარლს მარელესის ვერსიის გარდა, ბებია ყველა ზღაპარში ავად და სუსტადაა. შარლ მარელის ზღაპარში კი ის მისთვის აქამდე უცნობ იდენტობას იძენს და ჯადოქრად გვევლინება, რომელიც წითელქუდას (ზღაპრის ამ ვერსიაში მას ბლანშეტი ჰქვია და ოქროსფერი ქუდი ახურავს) ოქროსფერ ქუდს ჩუქნის და აცნობებს, რომ ის გოგონას ყველა განსაცდელის დროს დაიცავს. ბებიასაც, არც ერთ ზემოთ არჩეულ ზღაპარში არავინ მოიხსენიებს საკუთარი სახელით.

წითელქუდა, ბუნებრივია, ცენტრალურ ადგილს იკავებს ზღაპარში და ერთი ვერსიის გარდა, სადაც მას ბლანშეტი ჰქვია, მას ყველგან ზედმეტი სახელით, „პატარა წითელქუდათი“ მიმართავენ. საინტერესოა წითელქუდას ამბავიც, რომელიც სხვადასხვა ზღაპარში სხვადასხვანაირად მთავრდება იქიდან გამომდინარე, თუ რა აზრის გადაცემა უნდა ავტორს მკითხველისთვის. პეროს ზღაპარსა და იტალიურ ვერსიაში წითელქუდას მგელი/გოლიათი ჭამს, მორალად კი ავტორები მიუთითებენ, რომ გოგონები არასდროს უნდა გამოელაპარაკონ უცხო კაცს. სხვა ვერსიებში, წითელქუდა არ უჭერებს დედას, თუმცა ზღაპრის ბოლოს, როდესაც მას გადაარჩენენ,

პირობას დებს, რომ აღარასდროს გადაუხვევს უფროსის რჩევას. უფრო მეტიც, ძმები გრიმების წითელქუდაში გოგონა ხელმეორედ ხვდება მგელს, თუმცა მას ეს ცხოვრებისეული გაკვეთილი უკვე ნასწავლი აქვს და აღარ დაელაპარაკება მას.

მგელი სხვადასხვა ვერსიაში განსხვავებული სახით გვევლინება- მაგალითად, იტალიურ და ფრანგულ ვერსიებში ის გოლიათი და მაქციაა. მისი ჩანაფიქრი, რომ წითელქუდა გადასანსლოს, მხოლოდ ორ ზღაპარში (მარლ პეროსა და იტალიურ ზღაპარში) სრულდება წარმატებით, ხოლო დანარჩენ ოთხ ვერსიაში ის თავად ხდება მსხვერპლი. ზღაპარში მგელი წარმოადგენს ამორალური მამაკაცის განზოგადებულ სახეს, რომელიც საფრთხეს უქმნის მდედრობითი სქესის წარმომადგენლებს.

ტყისმჭრელი/მონადირე არჩეული ექვსი ზღაპრიდან მხოლოდ ორში (გრიმებისა და გერმანულ/პოლონურ ვერსიაში) ჩანს. ეს პერსონაჟი პატრიარქალური საზოგადოების გამოძახილია, რომლის მიხედვითაც გოგონას/მდედრობითი სქესის წარმომადგენელს მუდმივად სჭირდება მამაკაცი, რათა ის დაიცვას და საშიშროება აარიდოს თავიდან.

Fig. 2 ზღაპარში „წითელქუდა“ ხშირად გამოყენებული ლექსიკური ერთეულები

Charles Perrault (670 words)	Brothers Grimm (1244 words)	Germany/ Poland (1047 words)	Italy/ Austria (571 words)	France (506 words)	Charles Marelles (1294 words)
Red Riding Hood (19)	little (27)	red (20)	little (21)	grandmother (11)	little (31)
little (19)	Little Red Cap (23)	hood (19)	Little Red Hat (16)	child (10)	wolf (17)
wolf (12)	grandmother (20)	granny (19)	grandmother (14)	said (9)	hood (16)
grandmother (12)	wolf (10)	wolf (9)	ogre (10)	little (8)	grandmother (12)
see (7)	woods (8)	old (8)	quiet (8)	girl (7)	good (11)
go (7)	door (7)	forest (7)	keep (8)	bzou (were-wolf) (7)	know (10)
big (6)	eat up (7)	bed (6)	bed (4)	better (6)	door (8)

Fig. 2 ზღაპარში „წითელქუდა“ ხშირად გამოყენებული ლექსიკური ერთეულები

said (6)	sick (3)	wine (4)	door (4)	bed (4)	Blanchette (8)
door (5)	mother (3)	cake (4)	eat (4)	needles (3)	child (7)
cake (5)	hunter (3)	flowers (4)	say (4)	milk (3)	little golden hood (6)

Fig. 3 მთავარი პერსონაჟების აღმნიშვნელი ზედსართავეები

	Charles Perrault	Brothers Grimm	Germany/ Poland	Italy/ Austria	France	Charles Marelles
დედა	-	-	-	-	-	-
წითელქუდა	little country girl; prettiest creature; little girl; poor child;	sweet little girl;	little darling damsel;	little girl	poor little Red Riding-Hood; my pretty one; good Blanchette; little grandchild; poor Blanchette	
ბებია	old woman	sick; sick and weak	ill and weak; old woman; old granny	old woman;	-	good old woman; old woman; old dame
მგელი	-	wicked animal	wicked beast; old rascal	-	-	wicked wolf

Fig. 3 მთავარი პერსონაჟების აღმნიშვნელი ზედსართავები

მონადირე - - - - -

ყველაზე ხშირად გამოყენებული ლექსიკური ერთეულების (ცხრილი 2) და მთავარი პერსონაჟების დახასიათებისას გამოყენებულმა ზედსართავების (ცხრილი 3) ანალიზმა აჩვენა, რომ ყველა ავტორთან და განსხვავებულ კულტურაშიც ავტორები ქალებზე საუბრისას, ძირითადად, მსგავს ლექსიკურ ერთეულებს იყენებენ, რომლებიც ხშირად დაკავშირებულია სახლთან თუ შინაურ ატმოსფეროსთან (door, cake, wine, milk, bed, ower, etc.), რაც, თუმცა ირიბად, მაინც მიუთითებს რომ, ავტორთა აზრით, ქალებისთვის ბუნებრივი გარემო სახლია. სტილისტური ელემენტები და მწერლების მიერ გამოყენებული მარტივი ლექსიკა (little girl, old woman, old granny, creature, pretty, cake, forest, ower, child, etc.) კი აჩვენებს, რომ ზღაპრები დაწერილია პატარა მკითხველისთვის, თუმცა ის გაკვეთილს უფროსებსაც ასწავლის.

თუ არ ჩავთვლით ზედმეტ სახელებს/სახელებს, ყველა ზღაპარში ყველაზე ხშირად გამოყენებად სიტყვებს შორისაა სიტყვა little, რომელიც ყველა სიტუაციაში წითელქუდასთან მიმართებაში გამოიყენება. სტაბსის მიხედვით (1996), სიტყვა little, რომლის კონოტაციური მნიშვნელობაა საყვარელი/cuteness, cute 90 პროცენტით გოგონასთან მიმართებაში გამოიყენება. უფრო მეტიც, თუ ამ სიტყვას 200 მილიონიან სიტყვათა კორპუსში (Cobuild) მოვძებნით, little ყველაზე ხშირად სიტყვა სწორედ girl-თან გვხვდება, ხოლო სიტყვა girl კი, თავის მხრივ, ზედსართავ little-თან. სტაბსის აზრით, ეს კულტურული სტერეოტიპია, რომლის მიხედვითაც გოგონები პატარები და საყვარლები არიან, შესაბამისად, ამ კულტურულმა სტერეოტიპმა ასახვა ჰპოვა ავტორის მიერ ზღაპარში გამოყენებულ ლექსიკურ ერთეულებში და მის ზღაპრის დისკურსში. წითელქუდას დახასიათებისას ასევე ხშირად გვხვდება სიტყვა pretty-ლამაზი, რაც აირეკლავს მეცხრამეტე-მეოცე საუკუნის ქალის სტერეოტიპულ მდგომარეობას საზოგადოებაში, კერძოდ იმას, რომ იგი აუცილებლად უნდა ყოფილიყო ფიზიკურად ლამაზი. გარდა ამისა, ისიც ნათელია, რომ ლამაზი გოგონები უფრო ხშირად ებმებიან ბოროტი მგლების/ამორალური კაცების მახეში.

რაც შეეხება ბებიას, როგორც მოსალოდნელი იყო, მისი პერსონაჟი ხშირად გვხვდება სიტყვებთან old, weak, sick, რაც კონტექსტურად განსაზღვრული ლექსიკური კოლოკაციების- ბებია სუსტადაა/ ავადაა (weak, sick) წევრად გვევლინება. წითელქუდა ბებიას სტუმრობს, რომ დედის გამოგზავნილი კალათა წაუღოს და ამით ხელი შეუწყოს მის გამოსაჯანმრთელებას.

შარლ პეროს „წითელქუდაში“ წარმოდგენილი ზმნების ანალიზისას განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმო ზმნებს, რომლებიც დაკავშირებულია ორ მთავარ პერსონაჟთან- თავად წითელქუდასთან და მგელთან. ზღაპარი იწყება იმის ახსნით, თუ როგორ დაერქვა გოგონას წითელქუდა- ბებია მ წითელი ქუდი მოუქსოვა, შემდეგ კი მას დედა გზავნის ბებიასთან, რომელსაც დედამ ნამცხვრები გამოუცხო. ორივე ზმნა პირველივე აბზაცშივე განეკუთვნება ქალისთვის სტერეოტიპულად დამახასიათებელი სემანტიკის ზმნების რიცხვს, რომლებიც ქალის საქმიანობას განსაზღვრავენ- ქსოვასა და ცხობას.

წითელქუდა (sum- 19)

set out

Met

did not know

entertained herself

took the path

running after butterflies

gathering flowers

knock on the door

hearing the voice

was afraid

Believing

pulled the bobbin

took off

got into bed

was amazed...

მგელი (sum- 16)

eat her up

dared not

asked her

Said

I'll go and see her

knocked at the door

pulled the bobbin

lay down

seeing her come in

hiding himself

put the cake

come get into bed

fell upon

ate her all up

მიუხედავად იმისა, რომ წითელქუდას მიერ გამოყენებული ზმნების რაოდენობა ოდნავ აღემატება მგლისას, გოგონასთან მიმართებაში აქტუალიზებული ზმნების უმრავლესობის სემანტიკაში არ ჩანს მიზანი (met, was afraid, was amazed, didn't know...), მაშინ როცა, მგლის მიერ გამოყენებული ზმნების უმრავლესობა მიემართება მიზანს, ის თავისი ქმედებების მაკონტროლებელია და ასრულებს კიდევ მათ (eat her up, I'll go and see her, knocked at the door, lay down, seeing her come in, hiding himself, fell upon, ate her all up).

მენტალური პროცესების აღმნიშვნელი ზმნები, რომელსაც წითელქუდა იყენებს ან წითელქუდასთან მიმართებით გამოიყენება (did not know, enjoyed herself, heard the voice, believing, was astonished) კიდევ ერთხელ უსვამს ხაზს მის მიმართ ავტორის დამოკიდებულებას. კოგნიტიური/გონებრივი პროცესებიდან did not know და believing ერთი უარყოფითი მნიშვნელობისაა, მეორე კი არ გამოხატავს რაიმე კონკრეტულ მნიშვნელობას. ასევე, მისი enjoying herself დაკავშირებულია მხოლოდ პერსონაჟის მიამიტობასთან, გულუბრყვილობასთან და გართობასთან. პეროსთვის კი აშკარაა, რომ ცოდნა და მიამიტობა ერთად მიუღებელია. ერთადერთი ქმედება, რომელზეც წითელქუდას სრული კონტროლი აქვს, არის took the longer path, რომელიც მას მოგვიანებით დიდ პრობლემებს უქმნის და მისი სიკვდილითაც კი სრულდება. შესაბამისად, ავტორის მიერ არჩეული ზმნებიდან გამომდინარე, მიუხედავად იმისა, რომ გოგონას გმირი უფრო მეტი აქტიური მოქმედებით ხასიათდება, მათი პარამეტრებიდან გამომდინარე, ის არ წარმოდგება როგორც აგენტი, რომელიც აკონტროლებს ამ ქმედებებს.

„წითელქუდას“ სხვა ვერსიებშიც ზმნების დაახლოებით იგივე ვარიაციებია წარმოდგენილი და ჩანს ავტორის იგივე დამოკიდებულება წითელქუდას მიმართ. თუმცადა, არჩეული ზღაპრებიდან „წითელქუდას“ ფრანგული ვერსია განსაკუთრებით საინტერესოა, რადგანაც, სხვა ვერსიებისგან განსხვავებით, წითელქუდა გვევლინება როგორც აგენტი/მოქმედების შემსრულებელი და არაპასიური გმირი: departed, met, gathered, arrived, knocked, ate, laid herself down, escaped. გასაზიარებელია ლევაროტოს აზრი, როდესაც აღნიშნავს, მიუხედავად იმისა, რომ ეს ზღაპარი ნამდვილად არ არის

დანერლი ფემინისტური გადმოსახედიდან; ავტორის მიერ არჩეული ზმნები, რომელსაც იგი წითელქუდასთან მიმართებაში იყენებს, ნამდვილად გამოხატავს აქტიურ, დამოუკიდებელ პერსონაჟს, რომელსაც არ სჭირდება ვინმეს დახმარება, რომ თავი დააღწიოს საფთხეს (2003).

ძალიან საინტერესოა „წითელქუდას“ თანამედროვე ვერსიაც, რომელიც სპეციალურად პოლიტკორექტულობის მიზნებისათვის შეიქმნა, რაც კიდევ ერთხელ ხაზს უსვამს იმ ფაქტს, რომ თავად ზღაპარი ნამდვილად გენდერული სტერეოტიპებს შეიცავს. როგორც უკვე აღვნიშნეთ ნაშრომის პირველ თავში, ჯეიმს გარნერმა ტრადიციული ზღაპრები მთარგო ოცდამეერთე საუკუნეს და გადაწერა ისინი ისე, რომ მისაღები ყოფილიყო თანამედროვე მკითხველისთვის. ამგვარმა მცდელობამ ბუნებრივია, გამოიწვია ლექსიკური ერთეულების ცვალებადობა, რაც თავის მხრივ, მიგვანიშნებს რომ ზღაპრის ახალი ვერსიები ითვალისწინებს განსხვავებულ, თანამედროვე სოციალურ, კულტურულ თუ ენობრივ რეალობასა და სოციალურ ჯგუფ(ებ)ს, ვისთვისაც არის იგი განკუთვნილი ან მიმართული. ზღაპარში წითელქუდას ახალგაზრდა პიროვნებას (young person) უწოდებს ავტორი, რაც, ბუნებრივია, ანაცვლებს ზემოთ განხილულ კოლოკაციას little girl. წითელქუდას ბებია სულაც არაა ავად, არამედ ის დამოუკიდებელი, ზრდასრული ადამიანია, რომელსაც თავისუფლად შეუძლია თავის მოვლა, რაც კიდევ ერთხელ გვიჩვენებს ბებუის ცნების სოციალური მდგომარეობის ცვლილებას თანამედროვე ეპოქაში. მოგვიანებით, მგელის რეპლიკამ, რომ პატარა გოგონებისთვის ტყეში სიარული საშიშია, წითელქუდა გააღიზიანა:

“I find your sexist remark offensive in the extreme, but I will ignore it because of your traditional status as an outcast from society, the stress of which has caused you to develop your own, entirely valid, worldview. Now, if you’ll excuse me, I must be on my way.” (გარნერი, 1994, გვ. 6)

ამასთანავე, წითელქუდა არჩეულ გზას არ უხვევს და ბებუისკენ მოკლე გზით მიემართება. მის გადასარჩენად მორბენილ მეტყვევს კი წითელქუდა სექსისტად რაცხავს და ბრაზდება, რომ ის თავს აძლევს უფლებას იფიქროს, რომ მგელსა და ქალს თავიანთი პრობლემების მოგვარება კაცის გარეშე არ შეუძლია.

აშკარაა, რომ „კვლავ დაწერილ“ დაგანახლებულ „წითელქუდაში“ „გამოსწორებულია“ ყველა ის პრობლემა, რაც მის წინა ვერსიებში გამოვლინდა. წითელქუდა არის დამოუკიდებელი, ძლიერი გოგონა, რომელსაც აქვს მკვეთრად ჩამოყალიბებული მსოფლმხედველობა და მარტივად არ ეგება მგლის მახეში. უფრო მეტიც, წითელქუდა უკვე თავდაჯერებული გოგონაა და მისი დისკურსი მორცხვი, ტრადიციული წითელქუდასგან სრულიად განსხვავდება: “I find your sexist remark offensive in the extreme, but I will ignore it because of your traditional status as an outcast from society, the stress of which has caused you to develop your own, entirely valid, worldview. Now, if you’ll excuse me, I must be on my way.”; “And just what do you think you’re doing?” asked Red Riding Hood”. მიუხედავად იმისა, რომ ზღაპრები ირონიულ-პაროდულად უღერს, ირონია და სატირა სინამდვილის ასახვის ერთ-ერთი გზაა და მიანიშნებს, რომ ასეთი სტერეოტიპები არსებობს და გამოსასწორებელია.

2.2.2.2 „კონკია“

მიუხედავად იმისა, რომ „კონკიას“ პირველი ვერსია შარლ პერომ მეჩვიდმეტე საუკუნეში დაწერა, ამბობენ, რომ ამ ზღაპრის უპირველესი ვარიანტი ჯერ კიდევ ეგვიპტეში გამოჩნდა. როდოფი, რომელიც პირველ საუკუნეში დაიწერა, (ძვ.წ.აღ/ახ.წ.აღ) ნამდვილად არსებულ ადამიანს ეხება. როდოფის სიუჟეტის მიხედვით, ბერძენ გოგონას მოითაცებენ და ეგვიპტეში მონად გაყდიან. მოგვიანებით ის ფარაონის კარზე ხვდება და, ღმერთების დახმარებით, ცოლადაც მიჰყვება მას. ამ პერიოდიდან მოყოლებული, კონკიას ამბავი პოპულარულ სიუჟეტად იქცა, რომლის ყველაზე გავრცელებული ვერსიაა შარლ პეროს ზღაპარი „Cendrillon“. სწორედ ამ ვერსიას ეფუძნება დისნეის 1950 წელს გადაღებული მულტფილმი. გარდა ზღაპრებისა და მულტფილმებისა, კონკიას სიუჟეტი გამოყენებულია ჰოლივუდის უამრავ ფილმში, რაც კიდევ ერთხელ უსვამს ხაზს ამ ფაბულის მომხიბვლელობასა და პოპულარობას საზოგადოებაში.

დისერტაციაში განხილულია ამ ზღაპრის სამი ვერსია, კერძოდ:

1. The Cinder Maid - Europe, Joseph Jacobs
2. Cinderella; or, The Little Glass Slipper - France, Charles Perrault
3. Cinderella- Germany (Jacob and Wilhelm Grimm)

ზღაპრის სამივე ვერსიაში ძირითადი შინაარსობრივი ქარგა მსგავსად არის აგებული, თუმცა მაინც დასტურდება მცირედი განსხვავებები. კონკია მაღალი საზოგადოების წარმომადგენლის ოჯახში იბადება, თუმცა დედის გარდაცვალების შემდეგ, იგი უამრავი პრობლემასაწყდება. მამა მეორე ცოლს ირთავს, რომელსაც თან ორი ქალიშვილი მოჰყვება. ზღაპრის ყველა ვერსიაში კონკია ულამაზესი გოგონაა, მაგრამ მას დედინაცვალი და დები ცუდად ეპყრობიან. იმის გამო, რომ კონკია მოახლედ ჰყავთ ქცეული, გოგონა მთელი დღე სახლში, სამზარეულოში ტრიალებს და გამურული დაიარება. ამიტომ მას Cinder- Maid შეარქვეს. (შესადარებლად საინტერესოა ტერმინის ქართული ვარიანტი, რომელშიც ყურადღება გამახვილებულია გოგონას ღარიბულ ჩაცმულობაზე: დაკონკილი- კონკია) ამასთანავე, ზღაპრებში არ ჩანს გოგონას ნამდვილი სახელი. ერთ დღესაც მეფე აცხადებს, რომ გამართავს მეჯლისს, სადაც მისი შვილი აირჩევს საცოლეს, რაც, ბუნებრივია, სამეფოს ყველა გოგონასთვის სანატრელი ამბავია. კონკიას დებმაც დაინყეს მზადება, რომელშიც მათ ნახევარდაც ეხმარებოდა, თუმცა კონკიას უფლება არ მისცეს მათთან ერთად წასულიყო მეჯლისზე. ზღაპრის გერმანულ ვერსიაში, დები კონკიას სახლში ტოვებენ და დავალებას აძლევენ, რომ საღი მარცვლეული ცუდისგან გადაარჩიოს, რაც ზღაპრის დანარჩენ ორ ვერსიაში არ ჩანს. ასევე საინტერესოა, რომ ჯეიკობსისა და გრიმების ვარიანტში გოგონას ხე ეხმარება (პირველ ვარიანტში, ეს არის დედის საფლავზე ამოსული თხილის ხე, მეორე ვარიანტში - დედის საფლავზე ამოსული ჯადოსნური ხე), რომლის საშუალებითაც იღებს წვეულებაზე გასამგზავრებელ ტანსაცმელსა და ეტლს. პეროს ზღაპარში კონკიას დასახმარებლად ნათლია (ფერია) მოდის. საბოლოო ჯამში, სიუჟეტი ერთნაირად ვითარდება- გოგონა მოახერხებს წვეულებაზე წასვლას, სადაც ის პრინცს შეუყვარდება და გამოქცევისას დაკარგავს ცალ ფეხსაცმელს. ზუსტად ამ ფეხსაცმლის მეშვეობით პოულობს პრინცი მას მოგვიანებით და ცოლად ირთავს.

Fig 4. ზღაპრის პერსონაჟები

	Joseph Jacobs	Charles Perrault	Brothers Grimm
პერსონაჟები			
დედა	S	S	I
მამა	I	S	B
კონკია	I	I	I
დედინაცვალი	I	I	I
დები	I	I	I
პრინცი	B	B	B
ნათლია	S	I	S
ჯადოსნურიხე	I	S	I

(I- included, B- backgrounded, S- suppressed)

ცხრილში მოცემულია „კონკიას“ სხვადასხვა ვერსიაში წარმოდგენილი ცენტრალური პერსონაჟები და მათი დატვირთვა ზღაპრის სხვადასხვა ვარიანტში. მაგალითად, როგორც მთავარი პერსონაჟები, კონკია, დედინაცვალი და დები ყველა ვერსიაში წარმოდგენილები არიან (შესაბამისად, I). მიუხედავად იმისა, რომ პრინცი ყველა ზღაპარში მონაწილეობს, ის არ არის მთავარი პერსონაჟი და ის მხოლოდ რამდენიმე მონაკვეთში გამოჩნდება (შესაბამისად, B) და ა.შ.

დედა „კონკიას“ ყველა ვერსიაში ფიგურირებს, თუმცა მხოლოდ ძმებ გრიმებთან გვხვდება, როგორც შედარებით მნიშვნელოვანი პერსონაჟი. იგი სიკვდილის წინ იბარებს ქალიშვილს და ურჩევს, მის საფლავზე ხე დარგოს, რომლის მეშვეობითაც ის ყოველთვის მოახერხებს შვილის დახმარებას. ამავე დროს, დედა პირობას უყენებს ქალიშვილს, იგი აუცილებლად უნდა დარჩეს კეთილ და ღვთისმოსავ გოგონად.

"Dear child, I must leave you now, but I will look down on you from heaven. Plant a little tree on my grave, and when you want something, just shake the tree, and you shall get what you want. I will help you in time of need. Just remain pious and good."

ზუსტად ამ ხის მეშვეობით იღებს გოგონა მოგვიანებით კაბასა და ეტლს, ახერხებს წვეულებაზე წასვლასა და ახალგაზრდა პრინცის მოხიბვლას.

გენდერული თვალსაზრისით, ძალიან საინტერესოა მამის პერსონაჟი, რომელიც ზღაპრების ვერსიებში ნელ-ნელა ჰკარგავს ფუნქციას და ძმები გრიმების კონკიაში მხოლოდ დასაწყისში ჩანს. იმ პერიოდის სოციალური როლების მიუხედავად, სადაც მამაკაცი საზოგადოებაში და ოჯახში წამყვან როლს თამაშობდა, მეორე ცოლის მოყვანის შემდეგ, მამა სრულიად ემორჩილება მეუღლეს, მისი გავლენის ქვეშ ექცევა და აღარ იცავს თავის ღვიძლ ქალიშვილს. უფრო მეტიც, პეროს ზღაპარში ავტორი აღნიშნავს, რომ მას ცოლი მართავს: "The poor girl bore it all patiently, and dared not tell her father, who would have scolded her; for his wife governed him entirely". შესაბამისად, ზღაპარში დედინაცვალის უფრო მასკულიზირებული მახასიათებლებით გამოირჩევა, ვიდრე მისი ქმარი. სავარაუდოა, ზუსტად ამ მასკულიზირებული თვისებების ნაკლებობის გამო, კონკიას მამა პეროსა და ძმები გრიმების ზღაპარში ნაკლებად ჩანს, რადგანაც ზღაპრებიდან ცხადია, რომ ავტორები მაქსიმალურად ცდილობდნენ წინა პლანზე წამოეწიათ გენდერული საკითხები, უფრო კონკრეტულად კი, საზოგადოებაში ქალისა და მამაკაცის იმ პერიოდში მიღებული გენდერული როლების განაწილება.

ღები კონკიას სასტიკად ექცევიან. მას წაართვეს ყველა ლამაზი კაბა და მოახლედ დაიყენეს. მიუხედავად იმისა, რომ თვითონაც ძალიან ლამაზები არიან (მაგალითად, ძმები გრიმების ვერსიაში) და ლამაზად და მდიდრულად აცვიათ, მათ მაინც კონკიას სილამაზის შურთ, რადგანაც: "However, Cinderella, notwithstanding her coarse apparel, was a hundred times more beautiful than her sisters, although they were always dressed very richly". ერთადერთი პერსონაჟი ზღაპარში, რომელსაც სახელით იხსენიებენ, არის უმცროსი და შარლოტა, რომელიც, უფროს დასთან შედარებით, უკეთესად ეპყრობა კონკიას. წვეულებისთვის მზადების სცენა, რომელიც ყველა

ზღაპარში თითქმის იდენტურად ვითარდება, ხაზს უსვამს ზღაპრებში წინ წამოწეულ ქალის გარეგნულ სილამაზესა და იმ პერიოდში მიღებულ- გარეგნულ სტანდარტებს, თხელი, მოხდენილი სხეული, ლამაზი სახე, ქერა თმა, ლამაზი ტანსაცმელი და პიროვნული თვისებებისადმი ნაკლები ყურადღება:

“They were so excited that they hadn't eaten a thing for almost two days. Then they broke more than a dozen laces trying to have themselves laced up tightly enough to give them a fine slender shape. They were continually in front of their looking glass”;

“.....wonderfully busy in selecting the gowns, petticoats, and hair dressing that would best become them. This was a new difficulty for Cinderella; for it was she who ironed her sister's linen and pleated their ruffles. They talked all day long of nothing but how they should be dressed”.

ბუნებრივია, განხილული სტერეოტიპები, რომლებიც მყარადაა ფესვებგადგმული საზოგადოებაში, დღემდე ცოცხლობენ, რაც ფსიქოლოგიურ და კვებით პრობლემებს წარმოშობს მოზარდებში, რომლებსაც მუდმივად ჰგონიათ, რომ არ „ერგებიან“ საზოგადოების მიერ მიღებულ სილამაზის სტანდარტებს. დების სასოწარკვეთილი მცდელობა, რომ მოირგონ ფეხზე ოქროს ქოში, რომლისთვისაც ისინი ქუსლსა და თითებსაც კი იჭრიან, უბიძგებს პატარა გოგონებს მიიღონ რადიკალური ზომები, რომ მოერგონ საზოგადოების მიერ შემოთავაზებულ ნორმებს. ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ, ზოგადად, ზღაპრისთვის არატრადიციულია ბოროტი ან უარყოფითი პერსონაჟების ლამაზ ადამიანებად წარმოჩენა, რადგანაც, ძირითადად, მეზღაპრეები ხელმძღვანელობენ დევიზით- „მახინჯ სხეულში მახინჯი სულია“. თუმცა, ეს ტრადიცია ირღვევა „კონკიაში“, სადაც როგორც დედინაცვალი, ისევე დებიც ფიზიკურად საკმაოდ ლამაზნი არიან.

კონკია, იგივე Cinderella, ზღაპარში მთავარი გმირია. გოგონას ასაკი და სახელი უცნობია, რაც სავარაუდოდ, გამიზნულადაა გაკეთებული, რომ მეოცნებე გოგონებს საკუთარი მასთან თავის გაიგივების საშუალება უფრო დიდხანს მიეცეთ. გოგონას დაკონკილი ტანსაცმლით უწევს სიარული და მთელი დღე სახლის საქმეებს ასრულებს:

“The noble's daughter was set to do all the drudgery of the house, to attend the kitchen fire, and had naught to sleep on but the heap of cinder raked out in the scullery; and that is why they called her Cinder Maid. And no one took pity on her and she would go and weep at her mother's grave where she had planted a hazel tree, under which she sat” (Joseph Jacobs)

“She scoured the dishes, tables, etc., and cleaned madam's chamber, and those of misses, her daughters. She slept in a sorry garret, on a wretched straw bed, while her sisters slept in fine rooms, with floors all inlaid, on beds of the very newest fashion, and where they had looking glasses so large that they could see themselves at their full length from head to foot”. (Charles Perrault)

მიუხედავად იმისა, რომ ზღაპარში ნაკლებადაა პირდაპირ საუბარი კონკრეტულ მახასიათებლებზე, აშკარაა, რომ ის ულამაზესია, კეთილი ხასიათით გამოირჩევა და, მიუხედავად იმისა, რომ ცუდად ექცევიან, არასდროს ამბობს უარს, რომ დებს დაეხმაროს:

“Anyone but Cinderella would have fixed their hair awry, but she was very good, and dressed them perfectly well”; :They also consulted Cinderella in all these matters, for she had excellent ideas, and her advice was always good. Indeed, she even offered her services to fix their hair, which they very willingly accepted..”.

კონკრეტული კეთილი ხასიათი ჩანს, ასევე, პეროს ზღაპარში, სადაც საბოლოოდ გოგონა დებს ყველაფერს პატიობს და სასახლეშიც კი გადაჰყავს ისინი საცხოვრებლად. საინტერესოა ის ფაქტიც, რომ ზღაპრის მორალად ავტორს მოჰყავს სენტენცია, რომ ჭკუა, სიმამაცე და კარგი წარმომავლობა უმნიშვნელოვანესია ქალისთვის.

რაც შეეხება ნათლიასა და ჯადოსნურ ხეს, ფრანგულ ვერსიაში, ბუნებრივია, ფიგურირებს ფერია, რომელიც, როგორც თავის დასაწყისში უკვე აღინიშნა, იმ პერიოდის ფრანგული ზღაპრის მთავარ ელემენტადაც შეიძლება ჩაითვალოს. ჯადოსნური ხე კი სხვა ვარიანტებში გვევლინება, როგორც ჯადოსნური ელემენტი, რომელიც ზღაპრებს უფრო საინტერესოსა და გასაოცარს ხდის. ზღაპარში ასევე

წარმოჩენილია მოლაპარაკე ჩიტები და თავგები, რომლებიც კონკიასა და პრინცს ეხმარებიან, რომ მათი გზები გადაიკვეთოს და ეს ორი გმირი ერთმანეთს შეხვდეს.

Fig. 5 ზღაპარში ყველაზე ხშირად გამოყენებული ლექსიკური ერთეულები

Joseph Jacobs (2220 words)	Charles Perrault (2558 words)	Brothers Grimm (2931 words)
Cinder Maid (27)	Cinderella (26)	Cinderella (41)
tree (24)	godmother (16)	prince (24)
shoe (19)	ball (14)	slipper (15)
prince (19)	sisters (13)	little (12)
lady (15)	beautiful (11)	tree (12)
golden (15)	fine (9)	ashes (12)
dress (14)	king's (8)	pigeons (11)
little (12)	slipper (7)	sisters (11)
ball (10)	dance (7)	carriage (9)
bird (9)	day (7)	bride (9)

„კონკიას“ სამივე ვერსიაში (ჯოსეფ ჯეიკობსის, შარლ პეროსა და ძმები გრიმების) გამოვლენილი ყველაზე ხშირად გამოყენებული მეტყველების ნაწილების ანალიზი ცხადყოფს, რომ ყველაზე ხშირად გვხვდება საკუთარი სახელები Cinderella და Cinder Maid, როგორც გოგონას ზედმეტსახელი ზღაპრებში და, ამდენად, ბუნებრივ მოვლენად გვევლინება. სხვა ლექსიკური ერთეულების (არსებითი სახელები, ზედსართავი სახელები) უმრავლესობა კი დაკავშირებულია ახალგაზრდა გოგონას

სამყაროსთან- shoe, prince, golden, slipper, little, ball, ne, bride, dance- და წარმოადგენს მეოცნებე გოგონას იდეალურ სამყაროს გაჯერებულს ცეკვებით, წვეულებებით, ლამაზი ტანსაცმლითა და იდეალური პრინციით, რომელიც მას დაიხსნის განსაცდელისგან. ის ფაქტი, რომ კონკიას სჭირდება პრინცი/მამაკაცი, რათა იხსნას ბოროტი დედინაცვლისა და დებისგან და მისი საქმიანობა დაკავშირებულია სახლის წმენდა-დალაგებასთან ან პრინცთან შესახვედრად მზადებასთან, კიდევ ერთხელ აძლიერებს ქალებთან დაკავშირებულ, საზოგადოებაში არსებულ სტერეოტიპს, რომელიც აისახება და განსაზღვრავს არა მხოლოდ გოგონების მიმართ წამოყენებულ სოციალურ მოლოდინებს, არამედ ბიჭებისასაც.

Fig. 6 მთავარი პერსონაჟების აღმნიშვნელი ზედსართავები

	Joseph Jacobs	Charles Perrault	Brothers Grimm
დედა	-	the best creature in the world	-
მამა	-	noble man	rich man

Fig. 6 მთავარი პერსონაჟების აღმნიშვნელი ზედსართავები

კონკია

<p>the loveliest of all the ladies; lovely lady; beautiful lady; unknown beauty; of noble birth; the true bride; the lady of his love</p>	<p>unparalleled goodness and sweetness of temper; pretty girl; poor girl; hundred times more beautiful; a great princess; singular beauties of the unknown newcomer; beautiful and lovely creature; finest princess; a dirty Cinderwench; dressed even more magnificently than before; nimble as a deer; in her nasty old clothes; girl shabbily dressed; poor country wench; very handsome; more charming than ever; was no less good than beautiful;</p>	<p>pious and good; poor child; useless creature; as beautiful as a rose washed with feathers; a foreign princess; glistened like the sun at midday; cursed princess; beautiful princess the right bride</p>
---	--	---

დედინაცვალი

-
the proudest and most haughty woman ever seen;
began to show herself in true colors.

Fig. 6 მთავარი პერსონაჟების აღმნიშვნელი ზედსართავები

დები	-	appeared more odious	beautiful to look at but in their hearts they were proud; arrogant and evil; proud sisters; angry that someone was more beautiful than they were; pale with envy;
პრინცი	-	-	the best looking man in the whole world
ნათლია	-	-	-

ამ ზღაპრის სამივე ვერსიის ტექსტის ლინგვისტურმა ანალიზმა აჩვენა, რომ ავტორები იყენებენ ძალიან მარტივ ლექსიკას, იშვიათად, მაგრამ მაინც ჩანს ისეთი სტილისტური ხერხები, როგორცაა მეტაფორა და შედარება და მკითხველს შთაბეჭდილება რჩება, რომ ამ ზღაპრების სამიზნე ჯგუფს ადრეული ასაკის ბავშვები წარმოადგენენ. აღსანიშნავია, რომ ჯოზეფ ჯეიკობსი ყველაზე ნაკლებად აღწერს პერსონაჟების პორტრეტებს და მის ზღაპარში მხოლოდ კონკიას მახასიათებლებს ვხვდებით, მაშინ როდესაც სხვა პერსონაჟების გარეგნული მხარე საერთოდ არ არის აღწერილი. გარდა ამისა, კონკიას დახასიათებაში ჩანს მხოლოდ მისი სილამაზე და მაღალი სოციალური წარმომავლობა (Now there was among the nobles of the King's Court one who had married twice, and by the first marriage he had but one daughter...). იგივე ზედსართავები აქტუალიზდება პეროსა და ძმები გრიმების ზღაპრებშიც, სადაც კონკიას მოიხსენიებენ მხოლოდ როგორც ლამაზ არსებას, ქმნილებას, პრინცესასა თუ შველს, აღარებენ ვარდსა და მზის დილის ნათებას. ზღაპრებში ვხვდებით კონკიას მხოლოდ ორი სახის დახასიათებას - ის ან კონკებშია გამონწყობილი და გამურული (a dirty Cin-

derwench; poor girl) ან ულამაზესია (dressed even more magnificently than before; glistened like the sun at midday; as beautiful as a rose washed with feathers;). ერთ შემთხვევაში, ხალხი დასცინის მას, მეორე შემთხვევაში კი იგივე ხალხი მას აქებს და აღიღებს გარეგნული ბრწყინვალეობის გამო. ეს ყოველივე, კიდევ ერთხელ, ხაზს უსვამს გარეგნობისა და ძვირფასად ჩაცმის უდიდეს მნიშვნელობას მეცხრამეტე-მეოცე საუკუნეების საზოგადოებაში.

ღებისა და ღედის აღწერისას ვხვდებით შურისა და სიამაყის აღმნიშვნელ ზედსართავ სახელებს, რომელიც ძირითადად, კონკიას მიმართ ახასიათებთ- მათ შერთ კონკიას სილამაზის მაშინაც კი, როდესაც მას კონკები აცვია (the proudest and most haughty woman ever seen; began to show herself in true colors, beautiful to look at but in their hearts they were proud; arrogant and evil; pale with envy).

ზედსართავებისა და მთავარი პერსონაჟების მახასიათებელი ლექსიკის ანალიზი საინტერესო ელემენტებს წამოწევს ტექსტის ლინგვისტური და სოციოლინგვისტური ანალიზისთვის და კიდევ ერთხელ უსვამს ხაზს ზემოთ თქმულს- ქალი ზღაპრების შექმნის პერიოდში და დღესაც, წარმოადგენენ მხოლოდ სიყვარულის ობიექტს, რომელიც მუდმივად უნდა იყოს მხოლოდ ლამაზი და მოვლილი. თუმცა, აქვე გვინდა აღვნიშნოთ, რომ პეროს ვერსიაში სილამაზესთან ერთად წინ წამოწეულია დადებითი ხასიათის მნიშვნელობა, რომელიც, სავარაუდოდ, ისევ პატრიარქალური საზოგადოების სასიკეთოდ უნდა იყოს მიმართული.

„კონკიაში“ პერსონაჟების მიერ გამოყენებული ზმნებიც საინტერესო ინფორმაციას გვანვდიან გენდერთან დაკავშირებით. კონკიასთან მიმართებაში ზმნების უმეტესობა ყველა ვერსიაში არის მოდალური ზმნებისა და მოდალური კონსტრუქციებით გამოხატული ვალდებულების მოდალობა, როდესაც გოგონას უწევს რაღაც იძულებით აკეთოს: was set to do, had naught to sleep, had to spend the whole day sorting out the lentils, had to sleep in no bed, had to lie down next to the hearth in the ashes და ასე შემდეგ, რაც მიუთითებს გოგონას ნაკლებ თავისუფლებასა და დამოუკიდებლობაზე. ის ფაქტი, რომ ის არაფერს აკეთებს, რომ თავი დაიცვას და, უფრო მეტიც, მას ეშინია ხმის ამოღებისა, რადგანაც იცის, რომ ამ შემთხვევაში მამა მას დასჯის, ასევე მეტყველებს ქალისა და მამაკაცის როლების უთანასწორო

გადანაწილებაზე და მისთვის ერთადერთი პროტესტი დედის საფლავთან ტირილია: “The poor girl bore it all patiently, and dared not tell her father, who would have scolded her”. საგულისხმოა, რომ ჯოსეფ ჯეიკობსის ვერსიაში მეტლისზე წასული მხიარული დების შემხედვარე გოგონა ხესთან მიდის და მას თხოვს დახმარებას:

But she went to her own mother's grave and sat beneath the hazel tree and wept and cried out:

Tree o' mine, O tree o' me,
With my tears I've watered thee;
Make me a lady fair to see,
Dress me as splendid as can be.

მოგვიანებით გამოჩენილ ვერსიებში კი, კონკია უფრო პასიურია, არ იღწვის თავისი სურვილის ასასრულებლად და თავად მასთან მიდიან დასახმარებლად ნათლია და მტრედი. იგივე სიტუაციას აჩვენებს შემდგომი ზმნების ანალიზიც. ჯეიკობსის ვერსიაში კონკია თავისუფალების შედარებით მაღალ ხარისხს ავლენს და არა მარტო ოცნებობს, არამედ მოქმედებს თავისი სურვილების ასასრულებლად და ახერხებს კიდევ ამას (მაგალითისთვის, ეს მოქმედებები აღინიშნება სრული ასპექტის ზმნებით- shook the tree, drove away, entered, remembered, fled, leaped, got away, danced). მოგვიანებით კი, პეროსა და გრიმების ვერსიაში, ის უფრო დამჯერ გოგონად გვევლინება, რომელიც მხოლოდ მაშინ იყენებს შესაძლებლობას, როდესაც იგი, თავად პასიურს, ციდან ჩამოუვარდება (dared not, offered her service, accepted, followed them with her eyes, I wish I could, sobbing, must I go?), ასევე მისკენ მომართული ბრძანების სემანტიკის შინაარსის ზმნების სიმრავლე (told her, commanded her, bring me..., led her). კოგნიტიურ/გონებრივი აღქმის ზმნებს სამივე ტექსტში სულ რამდენჯერმე ვხვდებით- (“she had forgotten to leave till the clock began to strike”, “She suddenly remembered what the pigeons had warned her”, “Cinder Maid remembered what the little bird had told her and slipped away to her carriage“), რომლებიც გოგონას არც თუ ისე ძლიერ კოგნიტიურ შესაძლებლობებზე და გულმავინცობაზე მიუთითებენ, რადგანაც მას გაფრთხილება ბოლო მომენტში ახსენდება. თუმცა, აღსანიშნავია, რომ მამაკაც

პერსონაჟებთან შედარებით, ქალი პერსონაჟები, იქნება ეს დედინაცვალი თუ დები, უფრო სტერეოტიპულად მასკულინური ზმნებით აღინიშნებიან, რომლის გამოყენებითაც, ისინი პირდაპირ გადმოდიან შეტევაზე. აღსანიშნავია, რომ მასკულინური ქალი პერსონაჟები უარყოფითი ხასიათის, ბოროტნი არიან და, საბოლოო ჯამში, ისჯებიან კიდევ ამისთვის. საინტერესოა მამის პერსონაჟი, რომელიც, პირიქით, ფემინინური მახასიათებლებით ხასიათდება- მამა უკან იხევს და თავისი აზრის გატანას არ ცდილობს, რაც საუბარში, სტერეოტიპულად, უფრო ქალისთვისაა დამახასიათებელი:

მამა: the father suggested that Cinder Maid should also have a dress;

დები: they all cried out, "What, Cinder Maid going to the king's ball? Why, look at her, she would only disgrace us all;

მამა: father held his peace; for his wife governed him entirely.

საგულისხმოა, რომ მეორე მამაკაცი პერსონაჟის მიმართაც არ გამოიყენება „მასკულინური“ ზმნები: the prince followed, but he could not overtake her [Cinderella]. ის ზღაპრის მხოლოდ მცირე მონაკვეთში გამოჩნდება და, ძირითადად, მიმდევნების და არა ლიდერის როლს ითავსებს, რაც, ასევე ნაკლებად დამახასიათებელია მასკულინური სტერეოტიპებისთვის.

სამივე ზღაპარში მწერლების მიერ გამოყენებული ზმნებისა და სხვა ლექსიკური ერთეულების ლინგვისტური ანალიზიდან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ ავტორები „კონკიაში“ ნაკლებად გამოხატავენ გენდერულ უთანასწორობას; უფრო მეტიც, ზოგიერთ შემთხვევაში როლები შებრუნებულია და ქალები უფრო ძლიერები ჩანან, ვიდრე მამაკაცები, თუმცა, მიუხედავად ამისა, ზღაპრები, შინაარსობრივი და თანამედროვე თვალსაზრისით, გაუმართლებელი გენდერული სტერეოტიპების შემცველია, რადგანაც ქალები, ძირითადად, სახლის საქმეებთან არიან ასოცირებული (“You [Cinderella] belong in the kitchen!”) ან გარეგნულ სილამაზესთან, რაც უფლისწულის მოსახიბლად დასჭირდებათ. ზღაპრის ქალი გმირები ნაკლებად იყენებენ კოგნიტიურ ზმნებს, ხოლო მათი გამოყენების შემთხვევაში კი ჩანს მათი გონებრივი სისუსტე (forgot, didn't remember), რაც უსვამს ხაზს, რომ ქალს ჭკუა-გონება

ნაკლებად მოეთხოვება, როდესაც/თუ იგი ღმერთს სილამაზით დაუჯილდოვებია.

„კონკია“ რომ ნამდვილად გენდერულად მარკირებული ზღაპარია, ჩანს იმ ფაქტითაც, რომ არსებობს მისი „პოლიტიკურად კორექტული“ ვერსიები, მაგალითად, გარნერის (1994) „კონკიას“ ახლებური, სარკაზმით სავსე ვერსია, სადაც ქალის სილამაზის ხაზგასმა წარმოდგენილია, როგორც მისი დამონების და არარეალური სტანდარტების დანერგვის მცდელობა:

“They began to plan the expensive clothes they would use to alter and enslave their natural body images to emulate an unrealistic standard of feminine life (it was especially unrealistic in their case, as they were differently visaged enough to stop a clock)”; Cinderella helped her mother- and sisters-of-step into their ball gowns. A formidable task: it was like trying to force ten pounds of processed nonhuman animal carcasses into a five-pound skin”.

საინტერესოა, რომ კონკიას ნათლია მამაკაცია, რომელიც საკუთარი გადმოსახედიდან, საერთოდ არ ემხრობა ქალის ამდენ გარჯა-წვალებას სილამაზისთვის და ეთანხმება აზრს, რომ ქალები ცდილობენ მამაკაცური სილამაზის სტანდარტებს მოერგონ. ნათლია თანამედროვე ექიმივით მსჯელობს და ირიბად მოუწოდებს ნათლულს ჯანსაღი და ეთიკური ცხოვრებისკენ:

“So you want to [...] bind yourself into the male concept of beauty? Squeeze into some tight-fitting dress that will cut off your circulation? Jam your feet into high-heeled shoes that will ruin your bone structure? Paint your face with chemicals and make-up that have been tested on nonhuman animals?”.

გარდა ამისა, ამ მონაკვეთში ავტორს წამოწეული აქვს თანამედროვე პრობლემები- ცხოველებისადმი არაჰუმანური მოპყრობა და, ასევე, ჩანს სარკასტული შეფასება ქალისთვის დამახასიათებელი სურვილისა, რომ რაღაც არ უნდა დაუჯდეს, მათ შორის ჯანმრთელობის ფასადაც კი, თავი მოაწონოს მამაკაცს.

2.2.2.3. „რაპუნცელი“

„რაპუნცელის“ პირველი ვერსია ჯიამბატისტა ბასილეს მიერ დაინერა და პირველად იტალიაში 1634 წელს გამოჩნდა. ამავე სიუჟეტზე მოგვიანებით ძმებმა გრიმებმა თავიანთი ზღაპარი დააფუძნეს. „რაპუნცელის“ მრავალი ვერსია არსებობს, რომელსაც სხვადასხვა დასასრული აქვს, თუმცა, ძმებმა გრიმებმა, რომლებიც კულტურისა და მორალის სადარაჯოზე იდგნენ და კულტურული გოგო-ბიჭების აღსაზრდელ „სახელმძღვანელოს“, ანუ ზღაპრების კრებულს ქმნიდნენ, ზღაპრიდან „ამორალური“ ელემენტები ამოიღეს და ფაბულაც თავიანთი პერიოდის სოციალურ მოდელს მორგეს. მაგალითად, ძმები გრიმების ზღაპრის ბოლოს ვიგებთ, რომ რაპუნცელი ორ შვილს აჩენს. ეს სრულიად მოულოდნელია, რადგანაც ზღაპარში არ ჩანს პრინცსა და რაპუნცელს შორის რაიმე სასიყვარულო კავშირი.

ნაშრომში განხილულია „რაპუნცელის“ შემდეგი სამი ვერსია

1. Rapunzel - Germany (Jacob and Wilhelm Grimm)
2. Parsley [Petrosinella]- Italy
3. Parsillette - France

სამივე ზღაპრის სიუჟეტი თითქმის იგივეა- ბოროტ ქალს ლამაზი გოგონა მიჰყავს და მას შორეულ კოშკში ამწყვდევს. გოგონას პრინცი იპოვის და გადაარჩენს. საერთო სიუჟეტის მიუხედავად, სამივე კულტურაში- გერმანულ, იტალიურსა და ფრანგულში, ჩანს სხვადასხვა სიუჟეტური ელემენტები: ხანგრძლივი მოლოდინის შემდეგ, ქალი სანატრელ შვილზე ორსულდება. ორსულობისას მას დაუოკებელი სურვილი უჩნდება, რომ შეჭამოს ის ბოსტნეული/ხილი, რომელიც გვერდით მდებარე ბაღში იზრდება (გერმანულსა და იტალიურ ვერსიაში, დედა ჭამს ბალახეულს rapunzel, იტალიურში მას ოხრახუში მოუნდება- parsley, ხოლო ფრანგულში -ის ხილს გეახლებათ, რაც, ბუნებრივია, კულტურული ასპექტითაა განპირობებული. სწორედ აქედან მოდის გოგონას სახელი- რაპუნცელი). ბალის მეპატრონე ჯადოქარი (გერმანული), დევი (იტალიური) ან ფერიაა, რომელიც, მოგვიანებით, გოგონას

ნათლია ხდება (ფრანგული), რომელიც მის ბაღში შეპარულ დედას დაიჭერს და საჭმლის ნაცვლად მოითხოვს ქალიშვილს, რომელსაც ქალი მალე გააჩენს. ფრანგულ ზღაპარში ნათლიას ბავშვი დაბადებიდანვე მიჰყავს კოშკში საცხოვრებლად, გერმანულ ვერსიაში ის თორმეტი წლის ასაკში ემშვიდობება სახლს, იტალიურ ვერსიაში კი გოგონა შვიდი წელი მშობლებთან ერთად ცხოვრობს. სამივე ზღაპარში ლამაზ გოგონას უფლისწული მიაგნებს და, ერთი ნახვით შეყვარებულები, გადაწყვეტენ, რომ ერთად გაიქცნენ. შეყვარებულები გაქცევას მხოლოდ იტალიურ ვერსიაში ახერხებენ. ძმებ გრიმებთან ჯადოქარი გოგონას გადამალავს, ბიჭი კი კოშკიდან გადახტება და დაბრმავდება. თუმცა, წლების შემდეგ, ის მაინც მიაგნებს რაპუნცელს, რომელიც მის შვილებს ზრდის. რაც შეეხება ფრანგულ ვერსიას, გაბრაზებული ნათლია გოგონას დაამახინჯებს; მისი სახის დანახვაზეც ბიჭს გული უსკდება და კვდება, ნათლიას კი გოგონა სახლში მიყავს და სილამაზეს უბრუნებს მას. მოგვიანებით, რაპუნცელი მდიდარ უფლისწულზე თხოვდება.

რაპუნცელის თემის ახლებული ხედვა დაგვანახა დისნეიმ თავის მულტიპლიკაციურ ფილმში “Tangled”, სადაც გოგონა სამეფო ოჯახის ნანატრი პრინცესაა. რადგანაც დედოფალმა ორსულობისას ჯადოქრის ჯადოსნური ყვავილისგან გაკეთებული ელექსირი მიირთვა, რომელიც ჯადოქარს ახალგაზრდობას უნარჩუნებდა, ყვავილის ჯადოსნური ძალა გოგონაზე გადავიდა, ამიტომ ბოროტი ქალი ბავშვს ჩუმად გაიტაცებს. გოგონას თმის დახმარებით ჯადოქარი ახერხებს სილამაზისა და ახალგაზრდობის შენარჩუნებას. დიაზი (2014) აღნიშნავს, რომ სილამაზის შენარჩუნების კენსრაფვა თანამედროვეობაში შეიძლება „გადაითარგმნოს“, როგორც პლასტიკური ოპერაციის ფენომენი, რომელსაც ქალები ხშირად მიმართავენ სილამაზის შესანარჩუნებლად თუ გასაუმჯობესებლად. ამისკენ კი ქალები სწორედ იმ სტერეოტიპების გამო მიისწრაფვიან, რომელსაც ბავშვობიდან უნერგავენ მათ როგორც ზღაპრები, ისე თანამედროვე მედია.

ერთ დღესაც რაპუნცელთან ყაჩაღი ფლინი მოხვდება, რომელთან ერთადაც გოგონა კოშკიდან გარბის. საინტერესოა, რომ ტრადიციული ზღაპრისგან განსხვავებით, ამ ვერსიაში მათ ერთმანეთი ერთი ნახვით არ უყვარდებათ, რაც ცვლის ათასწლოვანი ზღაპრების ტრადიციას, თუმცა გოგონას მაინც მამაკაცის დახმარება

სჭირდება, რომ კომპიდან გაიქცეს. მიუხედავად იმისა, რომ გენდერული სტერეოტიპების დანგრევისკენ პირველად დისნიმ გადადგა ნაბიჯი, მულტფილმში მაინც შენარჩუნებულია კონკრეტული, სპეციფიკური ელემენტები (მაგ., გოგონას ტრადიციულად მამაკაცი სჭირდება რომ გადაარჩინოს), რომლებიც ბავშვებს არასწორ შთაბეჭდილებას უქმნის გენდერულ როლებთან მიმართებით.

Fig 7. ზღაპრის პერსონაჟები

	Germany	Italy	France
პერსონაჟები			
მამა	I	S	S
დედა	I	I	I
რაპუნცელი	I	I	I
ჯადოქარი/დევი/ნათლია	I	I	I
პრინცი	I	S	S

(I- included, B- backgrounded, S- suppressed)

მეშვიდე ცხრილში წარმოდგენილია რაპუნცელის სამივე გაანალიზებულ ვერსიაში აქტუალიზებული გმირები და მათი როლი სიუჟეტის შექმნაში. გოგონას დედ-მამის წყვილი მხოლოდ ზღაპრის დასაწყისში გამოჩნდება და მეორეხარისხოვან როლს თამაშობს.

მთელ სიუჟეტში. შვილის ნაცვანის შემდეგ კი მშობლები საერთოდ აღარ ჩანან. ამდენად, გაუგებარი რჩება, ეძებენ ისინი თუ არა გოგონას. ამ მხრივ, მულტფილმი „Tangled“ განსხვავებულია, რადგანაც სამეფო ოჯახი არ წყვეტს პრინცესას ძებნას და მის დაბადების დღეს ყოველწლიურად ზეიმობენ ქალაქის სანათების ჰაერში გაშვების ცერემონიალით.

არცერთ ზღაპარში არ ხდება რაპუნცელის პერსონაჟის სრული კოგნიტიურ-ქცევითი განვითარება. ის უბრალოდ ლამაზი, ქერა გოგონაა, რომელიც მორჩილად ზის კოშკში, თუმცა როგორც კი პრინცს გადაეყრება და შეუყვარდება, მასთან ერთად გაქცევას ცდილობს. ძმები გრიმების ვერსიაში აღმოჩნდება, რომ ის პრინცისგან ორსულადაც კი არის. ზღაპრისგან განსხვავებით, მულტფილმში გოგონა უფრო დამოუკიდებელია, ფლინთან ერთად გარბის მხოლოდ იმიტომ, რომ დაინტერესებულია, თუ რა ხდება გარე სამყაროში, განსაკუთრებით კი აოცებს ყოველ წელს ერთსა და იმავე დროს გაშვებული სანათების უკან დამალული ისტორია. აღმოჩნდება, რომ გოგონა, სილამაზესთან ერთად, გონიერიც არის, რადგანაც სწორად ის მიხვდება, რომ თვითონ არის დაკარგული პრინცესა, რომელსაც ამ ცერემონიალს უძღვნიან.

ჯადოქარი (გერმანია), დევი (იტალია) თუ ნათლია (საფრანგეთი), ზღაპარში მასკულინური თვისებების მატარებელი არიან. მათ იტაცებთ დომინანტური საქციელი და რაპუნცელის დედას აიძულებენ, შეასრულოს ადრე დადებული პირობა და გოგონა მათ დაუთმოს (ანუ, ჰოლმის (2006) კატეგორიზაციის მიხედვით არიან უფრო მასკულინურები- assertive, goal-oriented). თუმცა, როდესაც, ერთ ვერსიაში, ჯადოქარს გოგონა მიჰყავს და ამბობს, რომ მას დედასავით მოეპყრობა: “will care for it like a mother”, ამ უკანასკნელის ქალური თვისებებიც იწვევს წინ (nurturing). საინტერესოა, რომ ფრანგულ ვერსიაში, ნათლია და მისი დები ფერიები არიან, რომელთა მეშვეობითაც ნათლია იტაცებს გოგონას და შემდეგ მას ნათლავს. ზღაპრის დასასრულს, იტალიურ ვერსიაში, დევი მგლის ლუკმა ხდება, სხვა ვერსიებში კი გამტაცებლის ბედი უცნობია.

რაც შეეხება პრინცს, მიუხედავად იმისა, რომ ისიც ცენტრალური პერსონაჟია, არც მისი გმირის ხასიათის განვითარება ხდება და ის მხოლოდ გოგონას „გადამრჩენელად“ გვევლინება, რომელსაც მოგვიანებით იგი ცოლად გაჰყვება. მულტფილმში როლები შებრუნებულია- სამეფო ოჯახის წარმომადგენელი გოგონაა, ხოლო ფლინი- ყაჩაღი. დასასრულს, სიუჟეტი მაინც, გარკვეულწილად, მეორდება- მათ ერთმანეთი უყვარდებათ და ფლინი სამეფო ოჯახის წევრი ხდება.

Fig. 8 ყველაზე ხშირად გამოყენებული ლექსიკური ერთეულები

Brothers Grimm (1289 words)	Italy (1421 words)	France (1027 words)
Rapunzel (22)	Ogress (21)	woman (16)
Sorceress (10)	Parsley (19)	godmother (12)
day (8)	prince (8)	Parsillette (10)
prince (7)	poor (6)	child (9)
hair (7)	woman (6)	tower (9)
tower (7)	day (5)	door (6)
beautiful (6)	little (5)	fruit (6)
garden (6)	window (5)	beautiful (6)
wife (6)	promise (4)	young (5)
man (5)	gossip (4)	gifts (4)

„რაპუნცელის“ სამი ვერსიის ლექსიკური ერთეულების ანალიზიდან კვლავ ვლინდება სტერეოტიპული დამოკიდებულება ქალის მიმართ- ზღაპარში ყველაზე ხშირად გამოყენებული ერთეულები სახლის გარემოსთანაა დაკავშირებული- garden, door, window, tower. გარდა ამისა, სხვა ლექსიკური ერთეულები მოიცავენ გარეგნულ აღწერებს, რომლებიც, ასევე სტერეოტიპულად, ქალისკენაა მიმართული- beautiful, little. მიუხედავად იმისა, რომ ზღაპარში ფიგურირებენ მამაკაცი პერსონაჟები (მამა, პრინცი), ტექსტში არ ვხვდებით მათ პორტრეტებს, რაც მეცხრე ცხრილშიც თვალნათლივ ჩანს. შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ მამაკაცი პერსონაჟების დახასიათებისას მათი ვიზუალური მხარე ნაკლებ მნიშვნელოვანია ავტორისთვის. მკითხველს არც კი სჭირდება იცოდეს, რამდენად სიმპატიური და მოხდენილია პრინცი,

რადგანაც ის მამაკაცია, ან უბრალოდ იმიტომ, რომ პრინციც სტერეოტიპულად ლამაზია.

Fig. 9 მთავარი პერსონაჟების მიმართ გამოყენებული ზედსართავები

	Brothers Grimm	Italy	France
მამა	-	-	-
დედა	-	poor woman	-
რაპუნცელი	most beautiful child under the sun; with splendid long hair and sweet voice; godless child; beautiful bird; Mistress Darling	so beautiful that it was a joy to look upon; poor girl; wonderful beauty	so beautiful that all the gentlemen... stopped to look at her; became as ugly as she had been beautiful;
ჯადოქარი	old woman; unmerciful woman; ... with poisonous and evil looks	old woman; more cunning and spiteful than the devil;	little woman;
პრინცი	-	-	-

მწერლების ენა ზღაპრებში ლაკონურობით ხასიათდება. ავტორები პირდაპირ, შელამაზების გარეშე აღწერენ სიტუაციას, ნაკლებად იყენებენ შედარებებს თუ სხვა სტილისტურ ხერხებს, თუმცა ვხვდებით მეტაფორასა (the most beautiful child under the sun;) და მეტაფორულ ეპითეტებს (unmerciful woman; ... with poisonous and evil looks).

საინტერესოა ის ფაქტიც, რომ ზღაპრებში თითქმის არ გვხვდება პერსონაჟების პორტრეტები და მათ შორის დიალოგების რაოდენობაც ძალიან მცირეა. მოთხრობებში ექსპლიციტურად აღწერილია მხოლოდ რაპუნცელი და ჯადოქარი/დევი. ზღაპრებში გამოყენებული ზედსართავი სახელების მიხედვით, ვხვდებით ორ დიქოტომიას- კეთილი პერსონაჟი არის ყოველთვის ლამაზი (Rapunzel- so beautiful that it was a joy to look upon; the most beautiful child under the sun), ხოლო ბოროტი პერსონაჟი- ყოველთვის მახინჯი (Gothel- unmerciful woman...with poisonous and evil looks; more cunning and spiteful than the devil; old woman). ჯადოქრის მახინჯ და მოხუც ქალად მოხსენიება, სავარაუდოდ, განსაკუთრებით რთულად ასატანია მულტფილმის პერსონაჟისთვის, რომელიც საკუთარი სილამაზის მუდმივად შენარჩუნებისთვის იბრძვის. აღსანიშნავია, რომ მიუხედავად იმისა, რომ ჯადოქარი მასკულიზირებული თვისებების მქონე გმირად გვევლინება, ის ნაკლებად მიილტვის მამაკაცისთვის დამახასიათებელი მიზნებისაკენ, როგორცაა, მაგალითად ძალაუფლების მოპოვება.

ზღაპრებში ძლიერი ქალებიც კი (კონკიას დედინაცვალი, ფიფქიას დედინაცვალი და ა.შ.) მიისწრაფვიან მხოლოდ გარეგნული სილამაზისკენ მაშინ, როცა მათ ბევრად მეტის მიღწევა შეუძლიათ. ეს კიდევ ერთხელ ეხმიანება იმ სტერეოტიპს, რომ იმ დროის საზოგადოებაში აფასებდნენ მხოლოდ ქალის გარეგნობას და არა მის პიროვნულ თვისებებს. შესაბამისად, სილამაზე სანატრელი და სანუკვარი თვისება ჩანს არა მხოლოდ სუსტი და პატარა (little), არამედ ძლიერი ქალებისთვისაც. ჩვენი აზრით, იმდროინდელ საზოგადოებაში ქალის კარგი გარეგნობის პრიორიტეტულობას ადასტურებს შემდეგი ეპიზოდიც: როდესაც რაპუნცელი გარკვეული დროის განმავლობაში ჰკარგავს სილამაზეს (გაბრაზებული ნათლია აჯადოებს და ამახინჯებს მას), პრინცი იბნევა და არ იცის, რა თქვას და როგორ მოიქცეს, ბოლოს კი მკვდარი ეცემა, რითაც კიდევ ერთხელ მტკიცდება ის ფაქტი, რომ მისთვის რაპუნცელის მთავარი ხიბლი მისი სილამაზეა.

“She [godmother] retraced her steps and arrived back at the tower. She called out, but no one responded. She climbed to the top of the tower. She saw Parsillette, who was clinging to the young man's arm. She struck out with her wand, and Parsillette became as ugly as she had been beautiful. All the gifts that had been given to her disappeared.

The young man, seeing this change, did not know what to say; and Parsillette, seeing this, said to him, "I cannot go any further. Seeing how angry my godmother is, I must return to her and beg her pardon.

The moment she said this, the young man was struck dead”.

საინტერესოა ზღაპარში ქერა თმის სიმბოლური დატვირთვაც, რომელიც ბავშვურ სინამდისა და სილამაზესთანაა დაკავშირებული. როგორც ვორნერი (1994) აღნიშნავს, ქერა თმა ახალგაზრდობისა და უბინოების სიმბოლოდ იქცა, რომელიც, ბუნებრივად, ასაკთან ერთად მუქდება. მისივე აზრით, ტრადიციულად ფემინინურობა დაკავშირებულია სახლის ცხოვრებასთან, ფერმკრთალ კანთან, რაც, ბუნებრივად, მიუთითებს, რომ ქალის ამ სილამაზეს ნაკლები უცხო თვალი ხედავს (1994) (ამ მხრივ, საინტერესოა, ქართული სიტყვა- მზეთუნახავი, რომელიც ხშირად მეფის ასულების დამახასიათებელია ზღაპარში და იმავე კონოტაციის მატარებელია- მის კანს მზე არ უნახავს). აღსანიშნავია, რომ გრიმების ზღაპარში ჯადოქარი თმას ჭრის რაპუნცელს, რომელიც მისი სინამდის დაკარგვის ალევორიად შეიძლება მოვიხაროთ, მით უმეტეს, რომ ზღაპრის ბოლოს ვიგებთ, რომ ის პრინცისგან ორ შვილს აჩენს. გარდა ამისა, დისნეის მიერ გადაღებულ მულტფილში ფლინი რაპუნცელს ჭრის თმას იმ მიზნით, რომ თმამ ჯადოსნური თვისებები დაკარგოს. რაპუნცელს ქერა თმა უყავისფრდება, ანუ მულტფილში მამაკაცის ხელში გადადის რაპუნცელის „უბინოების“ დაკარგვა.

რაც შეეხება პერსონაჟების მეტყველებაში გამოყენებულ ლინგვისტურ ერთეულებსა და ტექსტში აქტუალიზებულ მზნებს, კეთილი ქალი პერსონაჟები უფრო ქალისთვის დამახასიათებელი მეტყველების მანერით გამოირჩევიან, ხოლო ბოროტი ქალი პერსონაჟები -უფრო მამაკაცური. მიუხედავად იმისა, რომ სამივე ტექსტში უფრო მეტი გაბმული ნარატივია და ნაკლებად ვხვდებით პერსონაჟებს შორის დიალოგს, მაინც შესაძლებელია პერსონაჟების ლინგვისტური პორტრეტის შედგენა.

ჯადოქარი შეუვალი, მკაცრი და მამაკაცურია და ხშირად იყენებს ბრძანებლურ ტონს, რაც გამოხატულია მოდალური ზმნებისა და მოდალური კონსტრუქციების გამოყენებით. მაგ: how can you dare!, you will pay for this, I will allow you to, the sorceress wanted to enter, she appeared... ჯადოქრის მიერ გამოყენებული ზმნები ყოველთვის ბრძანებითი, პერფორმატიულია და თავდაჯერებული ქალისთვის დამახასიათებელი კონოტაციით ვლინდება. საინტერესოა, რომ რაპუნცელი დიდი გონებრივი შესაძლებლობებით არ გამოირჩევა, რადგანაც, პირველ რიგში, იგი ვერ არჩევს/არ უფიქრდება დედინაცვლისა და პრინცის ხმებს შორის განსხვავებას და შეუმონებლად უშვებს უცხო მამაკაცს კოშკში. მეორე მხრივ, ის პირდაპირ და დაუფიქრებლად ეუბნება დედინაცვალს, რომ მას პრინცი სტუმრობს: "Frau Gothel, tell me why it is that you are more difficult to pull up than is the young prince, who will be arriving any moment now?". ყოველივე ეს მის მძლავრ გონებრივ შესაძლებლობებზე ნაკლებად მეტყველებს.

ზღაპარი „რაპუნცელი“ ნამდვილად შეიცავს გენდერულ ელემენტებს, რომლის მიხედვითაც ქალი უპრეტენზიოდ უნდა იჯდეს სახლში. მართლაც, მთელი ცხოვრების განმავლობაში რაპუნცელი ერთხელაც არ ცდილობს კოშკიდან გაპარვას, მას აშკარად არ ახასიათებს ცნობისმოყვარეობა და სამყაროს შეცნობის სურვილი, რომელიც უბიძგებდა გარე სამყაროს შეცნობისკენ. მასთან მისული პრინცი ერთი ნახვით იხიბლება გოგონას სილამაზით, თუმცა, როგორც კი გოგონა სილამაზეს კარგავს, უფლისწული ყოყმანობს, არ იცის რა თქვას, რაც ცალსახად მიანიშნებს იმას, რომ მისი სიყვარული განპირობებულია მხოლოდ გარეგნული სილამაზით. ეს ეპიზოდი ასწავლის როგორც გოგონებს, ისე ბიჭებს, რომ ქალის შეფასება ხდება მხოლოდ და მხოლოდ გარეგნული მახასიათებლებით.

მნიშვნელოვანი და წინ გადადგმული ნაბიჯია გენდერულ თემატიკაში დისნეის მიერ დანახული რაპუნცელი, რომელიც საკმაოდ სხარტი და ჭკვიანი გოგონაა. თუმცა, აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ მასაც სჭირდება მამაკაცის დახმარება, რომ თავი დააღწიოს ტყვეობას, ანუ ქალს ცხოვრებაში სჭირდება მამაკაცი, რომ შეიქმნას კარგი ცხოვრების პირობები და მიაღწიოს მიზანს. დიაზის (2014) მტკიცებით, დისნეის ზღაპარს სპეციალურად დაეჭვა Tangled (თუმცა, ქართულ თარგმანში მას მაინც რაპუნცელი ჰქვია) და არა ქალი პერსონაჟის სახელი, რითაც მან ორივე სქესის მაყურებელი

მიიზიდა. წინააღმდეგ შემთხვევაში, შეიძლება პატარა ბიჭებს მულტფილში უინტერესოდ მოჩვენებოდათ. ეს ფაქტი ყურადსაღებია იმდენად, რამდენადაც ის მიუთითებს, რომ აღრეული ასაკიდანვე ხდება არათანასწორი გენდერული როლების კოდირება ბავშვის ცნობიერებაში.

2.2.2.4 „მძინარე მზეთუნახავი“

გენდერული და სოციოლინგვისტური თვალსაზრისით, ასევე საინტერესოა ზღაპარი „მძინარე მზეთუნახავი“. არსებობს ამ ზღაპრის რამდენიმე (იტალიური, ფრანგული და გერმანული) ვერსია. კერძოდ, დისერტაციის ამ მონაკვეთში განვიხილავთ მის შემდეგ ვერსიებს:

1. Giambattista Basile- Sun, Moon, and Talia (Italy)
2. Charles Perrault- The Sleeping Beauty in the Wood (France)
3. Jacob and Wilhelm Grimm- Little Briar-Rose (Germany)

ჯიამბატისტა ბასილეს „მძინარე მზეთუნახავი“ ზღაპრის პირველი და, სავარაუდოდ, ყველაზე შემადრწუნებელი ვერსიაა. მდიდარი დიდგვაროვანის ოჯახში დაბადებულ ტალიას უწინასწარმეტყველებენ, რომ თითისტარზე თითს დაიზიანებს და გარდაიცვლება. რადგანაც ბედს ვერავინ გაეცქევა, ზრდასრულ და მშვენიერ ტალიას მართლაც აუსრულდება ავბედითი წინასწარმეტყველება. გაუბედურებული მამა, რომელსაც სიმართლისთვის თვალის გასწორება არ ძალუძს, ტალიას საწოლში აწვენს, თავად კი სასახლეს სამუდამოდ ტოვებს და გადაიკაარგება. გარკვეული დროის გასვლის შემდეგ, დიდგვაროვანის მითოვებულ სასახლეს ნადირობისას გზაბნეული მეფე გადააწყდება. სასახლეში შესული მამაკაცი ულამაზეს ტალიას დაინახავს, რომელიც, მისი აზრით, მოჭადლოებულია. მეფე გოგონას აუპატიურებს, შემდეგ თავის

სასახლეში ბრუნდება გადაუღებელი საქმეების მოსაგვარებლად და დიდხანს აღარც კი ახსენდება ეს თავგადასავალი:

“Crying aloud, he beheld her charms and felt his blood course hotly through his veins. He lifted her in his arms, and carried her to a bed, where he gathered the first fruits of love. Leaving her on the bed, he returned to his own kingdom, where, in the pressing business of his realm, he for a time thought no more about this incident”.

ცხრა თვის შემდეგ ტალია აჩენს ულამაზეს გოგო (მზე)-ბიჭს (მთვარე), რომელთა ამ სამყაროში მოვლინებაში გოგონას ფერიები ეხმარებიან. ბავშვები დედას თითს მოუწოვენ, საიდანაც სართავის ხიჭვი ამოვარდება და ტალია გამოიღვიძებს. ამასობაში, მეფეს კვლავ ახსენდება ტალია და მის მოსანახულებლად მიდის. სასახლეში მისულს კი მზეთუნახავი შვილებთან ერთად ხვდება და მათი „მეგობრობა“ უფრო ღრმავდება: “He was overjoyed, and he told Talia who he was, and how he had seen her, and what had taken place. When she heard this, their friendship was knitted with tighter bonds, and he remained with her for a few days”. დედოფალი, რომელიც ბოროტი და ჭკვიანი ქალია, მიხვდება, რომ მეფეს საყვარელი ჰყავს და როდესაც ის კვლავ თავის საქმეებზეა წასული, დედოფალი ჯერ პატარებს და შემდეგ თავად მზეთუნახავს, ნელ-ნელა, მოტყუებით მოიყვანს სასახლეში. ბოროტი დედოფალი მზარეულს დაავალებს, რომ სტუმრები დახოცოს და კერძად მიართვას. კეთილი მზარეული ბავშვების მაგივრად ცხვარს დაკლავს და იმას მიართმევს მეფე-დედოფალს. თუმცა, საბოლოოდ, ტალიას მოხერხებით, ყველაფერი გამომჟღავნდება, მეფე დედოფალს დასჯის და ტალიას ირთავს ცოლად.

შარლ პეროსა და ძმები გრიმების „მძინარე მზეთუნახავის“ ორივე ვერსიაში გოგონა (პეროსთან მას სახელი არ აქვს, ხოლო ძმებ გრიმებთან Brier-Rose ჰქვია) ნანატრი პრინცესაა, რომელსაც ფერიები ნათლავენ და სხვადასხვა დადებით თვისებას დაანათლავენ მას. განაწყენებული ბოროტი ფერია, რომელიც სტუმრად არ დაუპატიჟიათ, დაწყევლის პრინცესას და უწინასწარმეტყველებს, რომ, როდესაც ის გაიზრდება, სართავზე ხელს დაიზიანებს და გარდაიცვლება. თუმცა, აღმოჩნდება, რომ ერთ-ერთ ფერიას ჯერ არ მოუნათლავს გოგონა, ამიტომ ის შეეცდება, შეცვალოს მისი

ბედისწერა- ნაცვლად სიკვდილისა, გოგონა საუკუნოვან ძილს მიეცემა, რომლისგანაც პრინცი გამოალვიძებს.

ზღაპრის საანალიზოდ არჩეული ვერსიები ნამდვილად ირეკლავს ტრადიციულ პატრიარქალურ ღირებულებებსა და საზოგადოებაში დამკვიდრებულ ტრადიციებს- მაგალითად, გარიგებით ქორწინება, რომელიც ევროპულ საზოგადოებაში, და არა მხოლოდ იქ, მნიშვნელოვან როლს თამაშობდა გასულ საუკუნეებში, განსაკუთრებით კი სამეფო ოჯახებში, სადაც მას პოლიტიკური დატვირთვაც ჰქონდა:

"May it please your royal highness, it is now about fifty years since I heard from my father, who heard my grandfather say, that there was then in this castle a princess, the most beautiful was ever seen; that she must sleep there a hundred years, and should be waked by a king's son, for whom she was reserved."

შესაბამისად, ეს ზღაპარი არ ეხება მხოლოდ გოგონებს, არამედ ბიჭებსაც, რადგანაც ის აირეკლავს როგორც ქალის, ისე მამაკაცის სტერეოტიპულ როლს საზოგადოებაში მამაკაცის მოვალეობაა, ეძებოს ქალწული გოგონა, რომელიც მოემსახურება და უერთგულებს ქმარს. საინტერესოა, რომ გარიგებით ქორწინება მხოლოდ უფლისწულისა და მზეთუნახავის ხვედრი არ არის, არამედ, პეროს ვერსიაში პრინცის დედა არის დევის ქალი, რომელსაც, როგორც აღნიშნავენ, მეფე ცოლად არ მოიყვანდა, დიდი ქონება რომ არ ჰქონოდა, ანუ, გარდა გარეგნული სილამაზისა, აქ ჩნდება მერკანტილური ინტერესიც, რაც, ასევე, იმდროინდელ საზოგადოებაში დამკვიდრებული სტერეოტიპს უნდა ასახავდეს:

"The queen spoke several times to her son, to inform herself after what manner he did pass his time, and that in this he ought in duty to satisfy her. But he never dared to trust her with his secret; he feared her, though he loved her, for she was of the race of the ogres, and the king would never have married her had it not been for her vast riches; it was even whispered about the court that she had ogreish inclinations, and that, whenever she saw little children passing by, she had all the difficulty in the world to avoid falling upon them. And so the prince would never tell her one word".

Fig 10. ზღაპრის პერსონაჟები

	Giambattista Basile	Charles Perrault	Brothers Grimm
პერსონაჟები			
მზეთუნახავის მამა	B	B	B
მზეთუნახავის დედა	S	B	B
ტალია/ მძინარემზეთუნახავი	I	I	I
უფლისწული	I	I	I
მეფის ცოლი/პრინცის დედა	I	I	S
ნათლია ფერიები	S	I	I

(I- included, B- backgrounded, S- suppressed)

სამივე ზღაპარში პერსონაჟების სხვადასხვა რაოდენობა და ლექსიკურ-ემოციური დატვირთვა ფიქსირდება. მაგალითად, თითქმის არ ჩანს პრინცესას დედა ან მისი ემოციები შვილის დაკარგვისას. როგორც ზემოთ აღინიშნა, ტალიას „გადასარჩენად“ ზოგ ვერსიაში მეფე მიდის, ზოგში კი - პრინცი. თუმცა, ყველა ვერსიაში ჩანან კეთილი ფერიები, რომლებიც გოგონას ეხმარებიან პრობლემების გადაჭრაში.

საინტერესოა სარა სემსარის მიერ (2014) პეროს ზღაპრის გადააზრება, რომელშიც პრინცის დედა დევის ქალია, რომელსაც დევეური მისწრაფებები აქვს (she had ogreish inclinations) და გოგონასა და შვილიშვილებს შესაჭმელად დასდევს. სემსარის ვერსიაში აირეკლება იმ პერიოდის საზოგადოების სოციალური სტრუქტურა, სადაც ახალგაზრდობის გოგონა ქმრის ოჯახში გადადის საცხოვრებლად, რომელმაც შეიძლება ორივე მხრიდან (გოგონასა და ქმრის ოჯახის) სიძულვილი და უარყოფითი ემოციები გამოიწვიოს. ბიჭის ოჯახს ადამიანი ემატება სარჩენად, გოგო კი მონყვეტილია თავის ოჯახს და თავს მარტოსულად გრძნობს. ავტორის აზრით, პეროს აღწერილი აქვს ეს შიში და სიძულვილი იმ ეპიზოდში, როდესაც პრინცს თავისი ცოლი სასახლეში გადაჰყავს.

Fig. 11 ყველაზე ხშირად გამოყენებული ლექსიკური ერთეულები

Giambattista Basile (2010 words)	Charles Perrault (3756 words)	Brothers Grimm (852 words)
Talia (20)	queen (22)	one (8)
king (16)	princess (21)	asleep (7)
children (12)	little (21)	king (7)
queen (9)	king (18)	hedge (6)
palace (7)	children (15)	queen (5)
husband (6)	years (15)	old (5)
cook (6)	old (13)	prince (4)
wife (6)	fairy (11)	attendants (4)
house (5)	palace (10)	castle (4)

ძალზე საინტერესო აღმოჩნდა დისერტაციის ამ მონაკვეთში გაანალიზებულ ზღაპრებში ყველაზე ხშირად გამოყენებული სიტყვების ანალიზი, რომელშიც, ისევე როგორც სხვაგან, ფიგურირებს მხოლოდ სახლთან ასოცირებული ერთეულები- house, wife, cook, husband, palace, children. საკმაოდ უჩვეულო ჩანს გრიმების ზღაპრებიდან ამოღებული ყველზე ხშირად გამოყენებული ლექსიკური ერთეულები (იგივე სიტუაცია იკვეთება ფრანგულ და იტალიურ ვერსიებშიც), რომელშიც საერთოდ არ ჩანს მძინარე მზეთუნახავი- Brier-Rose და მასთან დაკავშირებული ლექსიკური ერთეულები. ეს, სავარაუდოდ, გამომწვეულია იმ ფაქტით, რომ, მიუხედავად იმისა, რომ ზღაპრები გოგონას ეხება და ისიც აშკარაა, რომ მთავარი პერსონაჟად სწორედ იგი გვევლინება, ტალიას, ბრიე-როზესა თუ, უბრალოდ ლამაზ პრინცესას, არანაირი წვლილი არ შეაქვს

ზღაპრის სიუჟეტის განვითარებაში- ის მოჯადოებულია, ან საუკუნოვან ძილსაა მიცემული, ან კიდევ ჯერ პრინცს, შემდეგ კი დედამთილს ჰყავს სასახლეში დამწყვდეული. ეს, ბუნებრივია, წარმოადგენს სასურველი ცოლის სტერეოტიპს, რომლის მიხედვითაც, ქალი უსიტყვოდ უნდა ემორჩილებოდეს არა მარტო მეუღლეს, არამედ მისი ოჯახის წევრებსაც.

Fig. 12 მთავარი პერსონაჟების დახასიათებისას გამოყენებული ზედსართავები

	Giambattista Basile	Charles Perrault	Brothers Grimm
მზეთუნახავის მამა	great lord; wretched father	-	-
ტალია/ მძინარემზეთუნახავი	young and beautiful lady; she was so curious; seemed to be enchanted; a fine piece of goods; ill weed; lump of filth; cruel bitch.	pretty child; little angel; she was very beautiful- her checks were carnation and her lips were coral; young queen; beautiful wife	a miracle of a beauty; curious; beautiful Brier-Rose; wonderfully beautiful princess;
მეფე/პრინცი	wretched husband; Talia's light and joy;	young prince; a young and amorous prince is always valiant;	-
მეფისცოლი/ პრინცის დედა	the queen with a heart of Medea; renegade bitch' tyrant-faced; a weaver of this wicked plot.	of the race of the ogres; she had ogreish inclinations; wicked queen	-
ბოროტი ფერია	-	old fairy	-

ზღაპრისთვის ტრადიციულ აღწერებთან ერთად (valiant, young prince; little angel; beautiful wife და ა.შ.), განსაკუთრებით დიდ ყურადღებას იპყრობს ჯიამბატისტა ბასილეს მიერ შექმნილი დედოფლის სახასიათო პორტრეტი: the queen with a heart of Medea; renegade bitch, tyrant-faced; a weaver of this wicked plot. საინტერესოა იტალიურ ზღაპარში მედეას გაჟღერება- მედეასთან ალუზია და მასთან დედოფლის შედარება განპირობებულია იმ ფაქტით, რომ დედოფალი ბავშვების მოკვლასა და მათ შეჭმას გეგმავს.

როგორც ზღაპრის ავტორი ამბობს, მონეტას ორი მხარე აქვს, მეფისთვის მძინარე მზეთუნახავის სილამაზე დედოფლისთვის მოლაღატის ხატია და მზეთუნახავს შემდეგი ეპითეტებით ამკობს: ill weed; lump of filth; cruel bitch. საინტერესოა იმ თვისებების ლინგვისტური რეალიზაცია, რომლებსაც ფერიები დაანათლავენ გოგონას:

In the meanwhile all the fairies began to give their gifts to the princess. The youngest gave her for gift that she should be the most beautiful person in the world; the next, that she should have the wit of an angel; the third, that she should have a wonderful grace in everything she did; the fourth, that she should dance perfectly well; the fifth, that she should sing like a nightingale; and the sixth, that she should play all kinds of music to the utmost perfection (Charles Perrault)

The one promised her virtue, the second one gave beauty, and so on, each one offering something desirable and magnificent. (Brothers Grimm)

ეს თვისებები, ერთი შეხედვით, ყველა ქალისთვის იდეალურ მახასიათებლებს წარმოადგენენ. იმ პერიოდისთვის კი ეს განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი და „სასურველი“ იყო იმისთვის, რომ ქალიშვილი სართიანად გათხოვილიყო.

პრინცის აღწერისას, ნაშრომის წინა თავებში განხილული ზღაპრებისგან განსხვავებით, პირველად მახვილდება ყურადღება მის პიროვნულ თვისებაზე- კაცი მამაცია, როდესაც ის შეყვარებულია - a young and amorous prince is always valiant,

თუმცა იმავე ღირებულებებზე არ კეთდება აქცენტი ქალი პერსონაჟების აღწერისას, რაც მხოლოდ მამაკაცის სოციალური გენდერის უპირატესობაზე მიუთითებს.

ამ ზღაპარში რეალიზებული პერსონაჟებისა და მათთან დაკავშირებული ლექსიკისა და ნარატივის ლინგვისტური ანალიზისას გამოიკვეთა იგივე ტენდენცია. კერძოდ, ის, რომ ბოროტი ქალები ბევრად უფრო ძლიერები და მასკულიზირები არიან, ვიდრე კეთილი ქალი გმირები. ქალები ზღაპარში პასიური აგენტების როლში გვევლინებიან; მაგალითად, იტალიურ ვერსიაში მძინარე მზეთუნახავი საუბარს მხოლოდ ზღაპრის ბოლოს იწყებს, როდესაც მას დედოფალი დანვას უპირებს. უფრო მეტიც, ის საკმაოდ ჭკვიანი ჩანს და დედოფლის გაცურებასაც ახერხებს: The lady, perceiving that matters had taken a bad turn, knelt before the queen, and begged her to allow her at least to take off the garments she wore. საინტერესოა, რომ გოგონას სხარტი გონებრივი შესაძლებლობები აქამდე ჩახშობილი და უგულვებელყოფილი იყო, რაც პროტოტიპული ქალისათვის უაღრესად დამახასიათებელი ჩანს იმ პერიოდის საზოგადოებაში. გავიხსენოთ ძმები გრიმების ვერსია, რომელშიც პრინცესას როლი მხოლოდ მისი საღათას ძილით შემოიფარგლება. ეპიზოდი, რომელშიც გოგონა ცნობისმოყვარეობის (ანუ სამყაროს შეცნობის სურვილის) გამო ისჯება და საუკუნოვან ძილს მიეცემა- ამ ზღაპრის სოციალური ასპექტების განმსაზღვრელ აზრად კი შეიძლება მივიღოთ- ქალს ნაკლებად შეშვენის ცნობისმოყვარეობა.

დედოფლის, ანუ მეფის ცოლისა და პრინცის დედის პერსონაჟი ბოროტადაა დახატული და მათი ლინგვისტური მახასიათებლები უფრო მასკულიზირ ლექსიკას მოიცავს- მეფის ცოლი, დედოფალი ყოველთვის აღწევს სასურველს, არის პირდაპირი და საქმეზე ორიენტირებული; მას სურს თავიდან მოიშოროს ქმრის საყვარელი და ლალატის გამო შური იძიოს: "I will have it so," replied the queen (and this she spoke in the tone of an ogress who had a strong desire to eat fresh meat), "and will eat her with a sauce Robert."... "I will sup on little Day."... "I will eat the queen with the same sauce I had with her children."

ნაწარმოებში ასევე ჩანს ალუზია (დედოფლის მედეასთან შედარება, რომელიც იმავდროულად მეტაფორაცაა, როგორც შვილების მკვლელი ქალისა), ასევე იძებნება მეტაფორის რამდენიმე მაგალითი: gathered the first fruits of love; ill weed; knitted with

tighter bonds, რაც ამდიდრებს ზღაპრის ხატოვანი ენის ერთი შეხედვით, მწირ დისკურსს, რომელიც, იგულისხმება, რომ ბავშვისთვის მარტივად აღსაქმელი უნდა იყოს.

ზემოთ გაანალიზებული ზღაპრის სამივე ვერსია სრულად ასახავს იმ პერიოდის ევროპულ, კერძოდ კი გერმანული, ფრანგული და იტალიური საზოგადოებისა და კულტურის ღირებულებებს და კლასიკურ გენდერულ მიდგომას ქალის პასიურ როლთან დაკავშირებით. აღსანიშნავია, რომ ზღაპარში წინაა წამოწეული ისეთი არასაბავშვო თემები, როგორცაა გაუპატიურება და გარიგებით ქორწინება, რომელიც პირდაპირ მიუთითებს ქალის, როგორც საგნისადმი, დამოკიდებულებას. ზღაპრების მორალიდან კარგად იკვეთება, რომ ქალის მთავარი დანიშნულება ბავშვის გაჩენა, ოჯახის მოვლა და ქმრის მორჩილებაა.

განხილული ოთხი ზღაპრისა და მათი სხვადასხვა ევროპული ვერსიების (ჯამში 17 ზღაპრის) და მულტიპლიკაციური ფილმის “Tanlged” კვლევის საფუძველზე თავისუფლად შეგვიძლია დავასკვნათ, თუ რა პრობლემების წინაშე იდგა საზოგადოება და სხვადასხვა ევროპული კულტურა ზღაპრის შექმნის პერიოდში. პრობლემურ თემატიკაში გამოიკვეთა ქალსა და მამაკაცს შორის გენდერულად უთანასწორო მიდგომარეობა და ასევე ქალისადმი სტერეოტიპული დამოკიდებულება. უფრო კონკრეტულად, ზღაპრებში აშკარად ჩანს ქალის მხოლოდ საოჯახო საქმეებთან ასოცირება, მისი პასიურობა და გარეგნული სილამაზის აუცილებლობის ხაზგასმა, რომელიც იმ პერიოდის საზოგადოებაში, და არა მხოლოდ იმ პერიოდის საზოგადოებაში, ქალის იდეალად შეიძლება ჩაითვალოს. უფრო მეტიც, ქალის ცხოვრება უინტერესო, ძალზედ პასიური და ხშირად აუტანელიც კია იქამდე, ვიდრე მას მამაკაცი, უმეტეს შემთხვევაში უფლისწული არ იპოვის და არ იხსნის საშინელი ცხოვრებისაგან. ეს პატარა გოგონებს ასწავლის არაჯანსაღ მიდგომას ცხოვრებისადმი, კონკრეტულად კი მამაკაცისთვის ლოდინს, რომ ცხოვრებაში რაიმეს მიაღწიონ.

გარდა ამისა, ზღაპრების ენის ლინგვისტური ანალიზის შედეგად გამოიკვეთა , რომ ქალი პერსონაჟის მიერ გამოყენებული ან ავტორის მიერ ქალი პერსონაჟის მიმართ გამოყენებული ზმნების ჯგუფი არ ასახავს სემანტიკურად აქტიურ, კოგნიტიურ/ გონებრივ პროცესებს და ხშირად ქალის ხმა საერთოდაც დაკარგულია ზღაპრებში. იმ შემთხვევაში კი, როდესაც ქალი ბოროტი პერსონაჟია, ის უფრო მასკულინური

თვისებებითა (პირდაპირობა, საქმეზე ორიენტირებული, ნაკლებად ემპათიური) და დაუნდობლობით ხასიათდება, რაც მისი უარყოფითობის საფუძველია. საინტერესოა ის განსხვავებაც, რომ ბოროტი პერსონაჟი ქალებიც კი ექცევიან ქალის სტერეოტიპული როლების ჩარჩოებში, როდესაც მათ მთავარ ცხოვრებისეულ მისწრაფებად მხოლოდ სილამაზისკენ ლტოლვა გამოიხატება და არა, მაგალითად, ძალაუფლებისკენ ლტოლვა, რაც მხოლოდ მამაკაც პერსონაჟებს ახასიათებთ.

ლინგვისტური თვალსაზრისით, ასევე მნიშვნელოვანია მწერლის ენა, რომელიც ზღაპრისთვის უნდა იყოს მარტივი. თუმცა, ზემოთხსენებულ ზღაპრებში ვხვდებით საკმაოდ საინტერესო სტილისტურ ხერხებს, მაგალითად, ალუზიას, მეტაფორებს, შედარებებს თუ ირონიას, რომლების აღქმა-დეკოდირება ბავშვებში კოგნიტიური და ანალიტიკური აზროვნების უნარს ავითარებს.

ზღაპრები ნათლად აირეკლავს საზოგადოების სოციალურ და კულტურულ ღირებულებებს. გარდა ამისა, ისინი აუცილებელია ბავშვის გონებრივი განვითარებისთვის, თუმცა მასში წინ წამოწეული თემატიკა საფრთხეს უქმნის ბავშვის ჯანსაღი აზროვნების ჩამოყალიბებას, კონკრეტულად კი, გენდერულ თემატიკასთან მიმართებაში. შესაბამისად, აუცილებელი გახდა თანამედროვე, პოლიტიკურად უფრო მეტად კორექტული ზღაპრების პოპულარიზაცია, რომლებშიც განსხვავებულადაა დანახული ქალისა და მამაკაცის როლები და რომლებიც უფრო მეტად ერგება თანამედროვე საზოგადოებასა და აზროვნების მოდელს. მეორე მხრივ, ეს არ ნიშნავს იმას, რომ ძველი ზღაპრები დავიწყებას უნდა მივცეთ, რადგანაც ტრადიციული ზღაპრის ფორმა საზოგადოების სოციალური მოდელის განვითარების ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ნაწილია, რომელიც ირეკლავს გასული საუკუნეების საზოგადოებაში დამკვიდრებული ცხოვრების წესებსა თუ ურთიერთობების კულტურას, კერძოდ ქალსა და მამაკაცს შორის ურთიერთობას და ქალის მიმართ დამოკიდებულებას. მეორე საკითხია, რამდენად საამაყო და პროგრესულია ამა თუ იმ კულტურისათვის იმ პერიოდში დამკვიდრებული ქალის სტერეოტიპი. ფაქტია, რომ აღწერილი პერიოდის ზღაპრები სწორედ ამ სტერეოტიპებისა და მიდგომების გამო მოზრდილებისთვისაც საინტერესო კვლევის ობიექტია.

როგორც ზემოთ აღინიშნა, შესაძლებელია ძველი ზღაპრების პატარა მკითხველებისთვის ისე მიწოდება, რომ ისინი, შეპირისპირებითი ანალიზის მეშვეობით მიხვდნენ, რომ ქალის როლი არ შემოიფარგლება მხოლოდ დედობით, დიასახლისობითა და თვალის ტკობით, არამედ ქალს ბევრად მეტის შეთავაზება შეუძლია საზოგადოებისთვის.

2.3. ბრიტანული ზღაპარი

ბრიტანეთმა მრავალ საბავშვო ზღაპარს დაუდო სათავე. აქ ჯადოსნური ზღაპრის ტრადიცია, ძირითადად, ფოლკლორულ მონათხრობებზე და მითებს ეყრდნობა. ისე როგორც სხვა კულტურებში, ზეპირად მონათხრობი ამბები თაობიდან თაობას გადაეცემოდა და სრულიად უნიკალურ ელემენტებს შეიცავდა თავად დიდი ბრიტანეთის ქვეყნების მასშტაბითაც. ინგლისური ზღაპრებისა და ფოლკლორის ფესვები კელტურ, გერმანიკულ და ქრისტიანულ წყაროებშიც უნდა ვეძიოთ, რომელიც მდიდარია მითიური არსებებითა და სულებით, ელფებით, ბოგარტებით, ტროლებით, გოლიათებითა და სხვა მაგიური ქმნილებებით, რაც მათ მკითხველისთვის კიდევ უფრო ჯადოსნურსა და საინტერესოს ხდის (ბეტელჰეიმი, 1962).

მხოლოდ მეოცე საუკუნის ბოლოს ავსტრალიელმა ჯოზეფ ჯეიკობსმა გამოსცა ინგლისური ზღაპრები, იმ მიზნით, რომ გერმანელებისა და ფრანგების მსგავსად, მასაც მოეხდინა თავისი კულტურის პოპულარიზაცია ნებისმიერი ასაკის წარმომადგენლებისათვის. ჯეიკობსი გვევლინება ერთ-ერთი ყველაზე ცნობილ ფოლკლორისტად, რომელმაც თავადვე შეაგროვა და შექმნა ინგლისური ზღაპრების კრებული, რამდენიმე წიგნად გამოსცა და ამით ხელი შეუწყო ინგლისური კულტურის შენარჩუნებასა და გავრცელებას (“English Fairy Tales”, n.d.)

ნაშრომის წინამდებარე ქვეთავში, სოციოლინგვისტური თვალსაზრისით განხილულია შვიდი ბრიტანული ზღაპარი. წარმოდგენილია არა მხოლოდ ჯოზეფ ჯეიკობსის კრებულში გამოქვეყნებული ზღაპრები, არამედ სხვა ცნობილი მწერლების ავტორობით გამოსული ზღაპრებიც, რამაც ჩვენი კვლევის შედეგები, ლინგვისტური თვალსაზრისით, უფრო მრავალფეროვანი გახდა და, ამასთანავე, უფრო ზუსტი

სოციოკულტურული სურათის წარმოდგენის საშუალება მოგვცა. უფრო კონკრეტულად, განვიხილეთ, რა ადგილი ეკავა ქალს იმდროინდელ ბრიტანულ საზოგადოებაში და გვევლინებოდა თუ არა იგი გენდერული სტერეოტიპების მსხვერპლად. გარდა ამისა, საინტერესოა, ეხმიანება თუ არა ბრიტანული ზღაპრები ევროპულ ზღაპარში დადგენილ შედეგებს როგორც სოციოკულტურული, ისე ლინგვისტური თვალსაზრისით.

განსახილველად შეირჩა შემდეგი ზღაპრები:

1. Princess Canterbury- Joseph Jacobs
2. The White Lady- Joseph Jacobs
3. Little Maia- Andrew Lang- Joseph Jacobs
4. Earl Mar's Daughter- Joseph Jacobs
5. The Golden Ball- Joseph Jacobs
6. Lamé Molly (folklore)
7. The Story of the Three Bears- Robert Southey

განხილულ ზღაპრებში მთავარი პერსონაჟები, მდედრობითი სქესის წარმომადგენლები, მუდმივად განსაცდელში იმყოფებიან: მათ ან ძალით ათხოვებენ, ან სხვა რაიმე სახის სატრთხე ემუქრებათ, რომლისგანაც მათ მამრობითი სქესის პერსონაჟი დაიხსნის. აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ ამ ქვეთავში განხილული ზღაპრის ტექსტები, ძირითადად, წარმოადგენს; იშვიათად გვხვდება დიალოგები, ხოლო ლექსიკური ერთეულების სირთულის მიხედვით თუ ვიმსჯელებთ, ტექსტები, უმეტესწილად განკუთვნილია მეშვიდე-მერვე კლასის ასაკის ბავშვებისთვის (დადგენილია ავტომატური დონის განმსაზღვრელი გენერატორის Online-utility.org-მიერ). დიალოგებისა და ლინგვისტური ხერხების სიმწირის მიუხედავად, ბრიტანულ ზღაპრებშიც აშკარად ჩანს გენდერული უთანასწორობა და ქალის როლის სტერეოტიპული გააზრება, რაც, ბუნებრივია, გამონვეულია ქალის სოციოკულტურული როლითა და მდგომარეობით, რომელიც ზღაპრების დაწერის/მოდისტიკაციის პერიოდში ითვლებოდა სტანდარტად.

„კენტერბერის პრინცესაში” (Princess Canterbury) წინ წამოწეულია კაცისა და ქალის გონებრივი შესაძლებლობებისადმი სტერეოტიპული დამოკიდებულება. მეფე თავისი ლამაზი (Now the King of Canterbury had a beautiful daughter) ქალიშვილისთვის ქმარს ეძებს, თუმცა, პრინცესა, სილამაზესთან ერთად, უჭკვიანესიცაა [Princess] was distinguished by her ingenuity and wit. ბუნებრივია, მეფეს თავისი ქალიშვილისთვის ჭკვიანი ქმარი სურს, ამიტომ ხელის მთხოვნელმა პრინცესას სამ კითხვას უნდა გასცეს პასუხი, რათა ის ცოლად შეირთოს. პრინცესას ხელის სათხოვნელად სამი ძმა მოდის, ორი უჭკვიანესი, მესამე კი სულელი- idiot brother. თუმცა, სწორედ ეს უკანასკნელი ახერხებს პრინცესას მიერ დასმულ სამივე კითხვაზე ზუსტი პასუხის გაცემას, რაც, ჩემი აზრით, ცალსახად მიუთითებს საზოგადოებაში კაცისა და ქალის გონებრივ შესაძლებლობაზე არსებულ სტერეოტიპს - სულელი კაცი ჭკვიან ქალზეც კი ბევრად მოხერხებული და გონიერია.

იგივე თემაა განხილული „თეთრ ქალბატონში” (The White Lady), სადაც მადლიერი თეთრი ჯადოქარი მოხუც ქალს სიკეთის სანაცვლოდ ჰპირდება, რომ მისი ქათმები ორ კვერცხს დადებენ ერთის ნაცვლად, მისი ძროხები ბევრ რძეს მოიწველიან მთელი წლის განმავლობაში და, რაც მთავარია, ის ილაპარაკებს ორჯერ მეტს, ვიდრე აქამდე და ქმარს ყოველთვის მოუგებს საუბარში:

...As a reward for your kindness, I promise that all your hens shall lay two eggs instead of one, and that your cows shall yield the most plentiful store of milk all the year round, that you shall talk twice as much as you ever did before, and your husband stand no chance in any matter between you to be settled by the tongue.

ქალის ხმის ჩახშობა (silencing women), მისი გონებრივი შესაძლებლობების დაკნინება და მხოლოდ საოჯახო სფეროსთან დაკავშირება ხაზგასმულია ზღაპარში, თუმცა, ეს პირდაპირ პროპორციულად ასახავს ქალისადმი დამოკიდებულებას ბრიტანულ საზოგადოებაში, რომელიც 1960-იან წლებში ფემინისტური მოძრაობებისა და XIX საუკუნის სუფრაჟისტების აქტიური გამოსვლების დაწყებამდე აქტიურად მიმდინარეობდა. საინტერესოა, რომ თუ ქალი პერსონაჟი მოხერხებული და გონიერია, ის განსაცდელს ვერ აცდება. მოხუც ქალს, რომელმაც ეშმაკის გაცურება მოახერხა, ის აუცილებლად გამოეცხადება და სამაგიეროს გადაუხდის, რადგანაც თაღლითებს არ მოსწონთ, როდესაც ისინი თავად ხდებიან საკუთარი ტყუილების მსხვერპლი.

შესაბამისად, თუ ქალი მოახერხებს მამაკაცის გაცურებას, მოტყუებას თუ მასზე მეტად გონივრულ საქციელს ჩაიდენს, ის აუცილებლად დაისჯება:

„But beware of the devil, and don't grumble about tithes, for my enemy and yours may do you an ill-turn when he finds out you were clever enough to cheat even him, since, like all great impostors, he does not like to be cheated himself“.

„ოქროს ბურთი“(The Golden Ball) -კიდევ ერთხელ უსვამს ხაზს ქალის ქარაფშუტობის თემატიკას, სადაც გოგონა ისეთ ოქროს ბურთს დაკარგავს, რომლის დაკარგვაც მის ჩამოხრჩობას მოასწავებს. მას, რა თქმა უნდა, მამაცი მამაკაცი გადაარჩენს.

„პატარა მაია“(Little Maia), იგივე „ნამცეცა“, როგორც მისი ინგლისური სახელი მიგვითითებს გაზაფხულსა (რომაელებმა გაზაფხულის ღმერთის სახელი- მაია/მაისი დაარქვეს გაზაფხულის მესამე თვეს) და სინათლეს აღნიშნავს. ზღაპარში ნამცეცა წითელი ტიტიდან იბადება, რაც, თავის მხრივ, იდეალური სიყვარულის სიმბოლოდ გვევლინება. სამწუხაროდ, თავისივე სილამაზე მას მსხვერპლად აქცევს: მას მოითაცებენ და ძალით გათხოვებას დაუპირებენ ([Maia] made the field-mouse very angry, and declare that Maia had no more sense than other girls, and did not know what was good for her.. (marrying a blind mole and secure her future)). მიუხედავად იმისა, რომ გოგონა საკმაოდ მამაცია და ბევრ განსაცდელსაც თავს დააღწევს, საბოლოოდ, ის მაინც მამრობითი სქესის პერსონაჟმა უნდა იხსნას განსაცდელისგან. იგივე თემატიკა მეორდება ზღაპარში „გრაფი მარის ქალიშვილი“(Earl Mar's Daughter), სადაც, პრინცესას, წინააღმდეგობის მიუხედავად, მამა ძალით გათხოვებას დაუპირებს (Then her father got into a mighty rage and swore a great big oath, and said: “To-morrow, so sure as I live and eat, I'll twist that birdie's neck,” and out he stamped from her room), თუმცა მასაც მამაკაცი იხსნის განსაცდელისგან. საინტერესოა ისიც, რომ თუმცა ორივე ზღაპარი მაინც გოგონების გათხოვებით მთავრდება, ისინი უკვე სასურველ პრინცებს მიჰყვებიან ცოლად. ფაქტია, რომ გასული საუკუნეების პერიოდის ზღაპრები ზუსტი ანარეკლია

იმდროინდელ საზოგადოებაში არსებული განწყობებისა და სტანდარტებისა, სადაც ქალის უდიდეს მიღწევად მხოლოდ გათხოვება მიიჩნევა, რაც თავის მხრივ, მიზანმიმართულად თუ შემთხვევით, გოგონებს აქცევდა მათთვის მოსალოდნელი და შესაფერისი ქცევის ჩარჩოებში და ასწავლიდა, თუ რა შემბოჭველი მოლოდინი ჰქონდა საზოგადოებას მათგან.

ზღაპარი „კოჭლი მოლი“(Lame Molly) გაზარმაცებული ქალის თემატიკას ეხება, სადაც მოლის ფერიები სიზარმაცის გამო დასჯიან და შვიდი წლის განმავლობაში დააკოჭლებენ მანამ, სანამ უცნაურ სახელიანი მცენარის ნაყენს არ დალევენ.

„Some proposed “pinches, nips, and bobs,” others to spoil her new cherry-coloured bonnet and ribands. One talked of sending her the toothache, another of giving her a red nose, but this last was voted too severe and vindictive a punishment for a pretty young woman. So, tempering mercy with justice, the pixies were kind enough to let her off with a lame leg, which was so to continue only for seven years, and was alone to be cured by a certain herb, growing on Dartmoor, whose long and learned and very difficult name the elfin judge pronounced in a high and audible voice. It was a name of seven syllables, seven being also the number of years decreed for the chastisement“.

ფერიები გადაწყვეტენ, რომ გოგონას სახეს არაფერი დაუზავონ, რადგანაც ეს ძალიან მკაცრი სასჯელი იქნებოდა ლამაზი გოგონასთვის, რაც კიდევ ერთხელ ამტკიცებს იმ მოსაზრებას, რომ ქალისთვის სილამაზე უმნიშვნელოვანესი სამკაული იყო საზოგადოებაში დასამკვიდრებლად, რაც ადრეული ასაკიდანვე აქცევს გოგონას არასწორი და არაჯანსაღი იდეალებისა და მისწრაფებების ტყვედ. გარდა იმისა, რომ ქალს მოეთხოვება იყოს ლამაზი, იგი, ასევე, არ უნდა ზარმაცობდეს და საოჯახო საქმეების კეთებაც უნდა ემარჯვებოდეს. წინააღმდეგ შემთხვევაში, შეიძლება მკაცრად დაისჯოს. ამ ზღაპარში საინტერესოა გოგონას მეგობრის პერსონაჟიც, რომელიც ქალისადმი არსებული ყველაზე ფართოდ გავრცელებული სტერეოტიპის განმტკიცებას ემსახურება: ის ცდილობს დაიმახსოვროს მცენარის სახელი, რომელიც მეგობარს კოჭლობისგან დაიხსნის, თუმცა მას ჩაეძინება და ყველაფერი გადაავიწყდება, რაც კიდევ ერთხელ აძლიერებს მოსაზრებას, რომ ქალს არც და ვერც მოეთხოვება ძლიერი გონებრივი შესაძლებლობები, მხოლოდ იმიტომ, რომ იგი სუსტი

სქესის წარმომადგენელია. არ არის გასაკვირი, რომ კოჭლ მოლის მამაკაცი დაუბრუნებს უნინდელ გარეგნობას. თავად მოლი, გოგონა, რომელმაც მოთმინებით აიტანა თავისი სასჯელი (as a reward for her patience in suffering), მოცეკვავე გახდება. ზღაპრის ამ მონაკვეთიდან შეიძლება დავასკვნათ, რომ, საბოლოოდ ბრძოლას ის გოგონები მოიგებენ, რომლებიც თავიანთ სასჯელს მშვიდად და უსიტყვოდ აიტანენ, რაც კიდევ ერთხელ გვიჩვენებს, თუ როგორ ცდილობდნენ იმდროინდელ საზოგადოებაში (და, სამწუხაროდ, არა მხოლოდ მაშინ) ქალის ხმის ჩახშობასა და მისთვის, გარკვეული თვისებების ამ შემთხვევაში, მოთმინებისა და მორჩილების გამომუშავებას. .

„სამი დათვის ზღაპარი“ (The Story of the Three Bears) განსაკუთრებით საინტერესოა მისი თემატიკის თვალსაზრისით, რადგანაც ზღაპრის პირველ ვერსიებში არ ჩანს სამი დათვის სქესი, თუმცა მათი აღნაგობიდან (დიდი დათვი, საშუალო დათვი და პატარა დათვი) და მათი საოჯახო როლებიდან გამომდინარე, თითქმის შეუძლებელია არასწორად განისაზღვროს მათი გენდერი. „სამი დათვის ზღაპარი“ აძლიერებს იმ სტერეოტიპებს, რაც არსებობს საზოგადოებაში მამაკაცის როლებსა და გარეგნობასთან დაკავშირებით. ოჯახის თავი, შესაბამისად ყველაზე დიდი და ძლიერი მამაკაცი უნდა იყოს, ქალი კი პატარა და კაცზე ტანდაბალი, რაც ირიბად ასახავს თვითონ საზოგადოების წყობას- მამაკაცს უფრო მნიშვნელოვანი როლი უჭირავს ცხოვრებაში და იდეალურ სიტუაციაში, ის უნდა იყოს მალალი, ძლიერი და შეეძლოს ოჯახის უზრუნველყოფა, ხოლო ქალი- ნაზი, მორჩილი და ტანდაბალი, რომელიც დაემორჩილება ოჯახის თავს.

საინტერესოა, რომ თითქმის ყველა გასაანალიზებელ შერჩეულ ბრიტანულ ზღაპარში ვხვდებით ციფრს „შვიდი“ (აღსანიშნავია, ევროპული ზღაპრებიც ხშირად იყენებენ ციფრს „შვიდი“, მაგალითად, ზღაპარი „ფიფქია და შვიდი ჯუჯა“, სადაც ბეტელჰეიმი (1976) ფიფქიას მოიაზრებს მზედ, ხოლო შვიდ ჯუჯას განიხილავს პლანეტებად, რომლებიც მას ირგვლივ ერტყმიან და მის გარშემო მოძრაობენ. შვიდი საკრალური ციფრია და მისი გამოყენება კიდევ ერთხელ ამტკიცებს ზემოთხსენებულ მოსაზრებას, რომ ბრიტანული ზღაპრები ხშირად რელიგიურ ელემენტებსაც მოიცავს.

ვინჩის მიხედვით (2015), არ არსებობს რელიგია და კულტურა, სადაც ციფრი „შვიდი“ მნიშვნელოვან და ამასთანავე, დადებით ფუნქციას არ ასრულებდეს. მისი აზრით, შვიდს არა მხოლოდ ქრისტიანულ, არამედ არაქრისტიანულ რელიგიებშიც დიდი ადგილი უჭირავს- ქრისტიანული სწავლების მიხედვით, ღმერთმა სამყარო ექვს დღეში შექმნა და მეშვიდე დღეს დაისვენა; შვიდი იუდაიზმის სიმბოლოდ ითვლება და ასევე, ბუდამ დაბადებისას შვიდი ნაბიჯი გადადგა... გარდა ამისა, შვიდი მითოსსა და ფოლკლორში ასოცირდება ილბალთან და მაგიურ თვისებებთან. როგორც ავტორი აღნიშნავს, არსებობს მითოსი მეშვიდე ვაჟის მეშვიდე ვაჟის (seventh son of the seventh son) დაბადების შესახებ, რომელსაც, ირლანდიური მითოსისა და ფოლკლორის მიხედვით, ვაჟს სამკურნალო ძალები გააჩნია. ლიაბენოვის (2014) კვლევის მიხედვით კი, შვიდი იდეალურ ციფრს წარმოადგენს- იდეალურ ოჯახს, იდეალურ ადგილსა და დროის პერიოდს. სხვადასხვა კულტურასა და რელიგიაში მას როგორც კოსმიური, ისე იმქვეყნიური დატვირთვა ემატება. მისი აზრით, ციფრის „შვიდი“ გამოყენება არ წარმოადგენს ტრადიციას, არამედ ის კულტურის, რელიგიისა და, ზოგადად, ზღაპრის გადმოცემის მეთოდოლოგიის უმნიშვნელოვანესი ნაწილია.

13. ბრიტანულ ზღაპარებში გამოყენებული ლექსიკური ერთეულები

Princess Canter- bury	The White Lady	Little Maia	Earl Mar's Daughter	The Golden Ball	Lame Mol- ly	Three Bears
Jack (15)	woman (8)	Maia (33)	dove (10)	ball (19)	her (19)	bear (41)
princess (11)	her (8)	will (17)	flew (9)	her (10)	pixies (4)	little (24)
pocket (9)	old (7)	little (17)	came (8)	come (10)	lame (4)	middle (21)
king (6)	great (4)	me (16)	mother (8)	lad (9)	seven (4)	huge (14)
daughter (4)	like (3)	would (15)	earl (7)	golden (8)	bucket (3)	bed (13)

ისევე როგორც ზემოთ, ნაშრომში შესწავლილ ბრიტანულ ზღაპრებში დადგენილია გამოყენებული ლექსიკური ერთეულების რაოდენობა და სიხშირე, რაოდენობრივი მეთოდის გამოყენებით, კერძოდ, ავტომატური გენერირების პრინციპზე დაყრდნობით. მიღებული შედეგები მოყვანილია სქემებში.

14. ბრიტანულ ზღაპრებში ხშირად გამოყენებული ზედსართავები

	Male	Female
Princess Canterbury	comely and clever youths; natural fool, idiot brother;	beautiful daughter, distinguished by her great ingenuity and wit, fair ladies
The White Lady	-	good woman, poor old woman, beautiful young lady,
Little Maia	handsome; rich and learned; ugly mole;	happy, lonely and frightened, little woman, lovely little girl, happiest baby; a big, ugly, wet frog; nice wife; old frog; poor child; pretty creature; ugly; so thin; poor little animal; young thing;
Earl Mar's Daughter	young man; as bonny as bonny could be;	brave girl;
The Golden Ball	bonny young man; as still as a mouse; big giant;	old woman;
Lame Molly	a merry, squint-eyed, queer-looking boy	lazy girl; good-humoured damsel; good-natured maid
Three Bears	huge bear, wee bear; in his great, rough, gruff voice;	little girl; if she had been a thoughtful little girl...; middle bear

ბრიტანული ზღაპრების ტექსტების დეტალურმა ლინგვისტურმა და სოციოლინგვისტურმა ანალიზმა გვიჩვენა, რომ ბრიტანული ზღაპარი ხასიათდება მარტივი ლექსიკით, დიალოგებისა და კომპლექსური სტილისტური ხერხების ნაკლებობით, რაც ადასტურებს, რომ იგი გათვლილია გარკვეულ სოციალურ და ასაკობრივ ჯგუფებზე. ტექსტების ლინგვისტურმა ანალიზმა, კერძოდ კი ავტომატურად გენერირებულმა ყველაზე ხშირად გამოყენებულმა ლექსიკურმა ერთეულებმა, დაგვანახა, რომ ბრიტანული კულტურის ზღაპრებშიც სჭარბობს სტერეოტიპულად ქალის სამყაროსთან ასოცირებული სიტყვები- princess, mother, daughter, dove, golden, pixies, bucket. თუმცა, ასევე საყურადსაღებოა, რომ ზოგადევროპული ზღაპრებისგან განსხვავებით, ბრიტანულ ზღაპრებში მათ უფრო ნაკლები სიმძაფრითა და სიხშირით ვხვდებით.

რაც შეეხება პერსონაჟების აღსაწერად გამოყენებულ ზედსართავებს, ამ შემთხვევაშიც, ბრიტანული ზღაპარი აშკარად მიჰყვება ზოგადევროპულ ტენდენციას, რომლის მიხედვითაც, ავტორები ნაკლებად იყენებენ მამაკაცი პერსონაჟების აღწერას, ხოლო ქალი პერსონაჟების გარეგნობა ხშირადაა განხილული და ხაზი ესმება მათი სილამაზის სტანდარტულობას, რაც, კიდევ ერთხელ, ხელს უწყობს არაჯანსაღი სტერეოტიპებისა და სილამაზის სტანდარტების გავრცელებას. ზღაპრებში კვლავ ჩანს ზღაპრებისთვის დამახასიათებელი პოპულარული მიდგომა, რომ „ლამაზ სხეულში ლამაზი სულია“, რადგანაც ლამაზი პერსონაჟები მოცემულ ზღაპრებში დადებითი კონოტაციის ლექსიკური ერთეულებით არიან წარმოდგენილნი (lovely little girl, happiest baby), ხოლო ბოროტი პერსონაჟები- უარყოფითი კონოტაციის სიტყვებით (a big, ugly, wet frog). როგორც ცნობილია, ბავშვობაში დალექილი ეს ინფორმაცია კი მოგვიანებით, განსაკუთრებით კი გარდატეხის ასაკში, აქტიურდება და იწვევს გოგონების თვითშეფასების დაქვეითებას, რამაც, საბოლოოდ, ფსიქოლოგიურ პრობლემებთან შეიძლება მიგვიყვანოს. ამგვარი ფსიქოლოგიური დისკომფორტი გამოიხატება ანორექსიაში, ბულემიასა თუ სხვა ტიპის მენტალური ჯანმრთელობის პრობლემებში. ასევე საინტერესოა, რომ გოგონების გარეგნული თუ შინაგანი სამყაროს აღწერისას კვლავ ხშირად გვხვდება სიტყვა little- რომელსაც, როგორც უკვე ზემოთ აღინიშნა, უშუალოდ ფიზიკური აღნაგობის აღნიშვნის გარდა, „საყვარლის“ დადებითი კონოტაცია აქვს. გარდა ამისა, გოგონების აღწერა მხოლოდ გარეგნულ მხარეს ეთმობა და ნაკლებად გონებრივს (თუ არ ჩავთვლით „კენტერბერის

პრინცესას”, სადაც გოგონა გამჭრიახია, თუმცა მას ყველაზე სულელი მამაკაციც კი ჯაბნის გონებრივად) მაშინ, როცა მამაკაცების აღწერა ფიზიკურ სიძლიერესთან და სიმამაცესთან ერთად, ხშირად გონებრივ გამჭრიახობასაც და განსწავლულობასაც მოიცავს (handsome; rich and learned). საინტერესოა, რომ გრაფი მარის ქალიშვილი მოიხსენიება როგორც „მამაცი“ (a brave girl), თუმცა მისი ეს თვისება საერთოდ არ ვლინდება პერსონაჟის ქცევებში, რადგანაც პრინცესას არ შეუძლია „მამაცურად“ დაიყვას თავისი ინტერესები და შეენიანააღმდეგოს მამას თავისი სურვილის საპირისპიროდ გაათხოვოს.

ზღაპარში აქტუალიზებული ზმნების ლინგვისტურმა ანალიზმა აჩვენა, რომ ბრიტანულ ზღაპრებში ქალი პერსონაჟები საკმაოდ აქტიური პროცესის აღმნიშვნელი სემანტიკის ზმნებით გამოირჩევიან, როგორც ქცევის, ასევე ვერბალური და გონებრივი თვალსაზრისით (walked boldly, wove herself a bed, placed it under a clover leaf, she wandered on, she boldly gave him a negative, the old woman perceived, etc.). მეორე მხრივ, ასევე ხშირია ქალი პერსონაჟის მიმართ ისეთი ზმნების გამოყენება, რომელთა სემანტიკა უფრო საგანს, ნივთს, საკუთრებას მიემართება, ვიდრე სულიერ არსებას/ადამიანს: win the princess; ‘Come and see what I have brought you...; I mean her to be a wife for you; They saw their pretty bride carried away and away, Where did you pick up that strange object, etc., რომელიც, რა თქმა უნდა, აძლიერებს სტერეოტიპს, რომ ქალი მამაკაცზე დაქვემდებარებული არსება და მისი საკუთრებაა. ზღაპრებში ქალს ხშირად ძალით ათხოვებენ- It is absurd that such a pretty creature should be forced to take a husband whom she does not want; You would be a lucky girl if he took into his head to marry you; For the Earl Mar wished to marry his daughter to a noble of high degree who came wooing her“. როგორც ჩანს, ეს ბრიტანული მაღალი თუ დაბალი საზოგადოებისთვის, დამახასიათებელი კულტურული ფენომენი იყო. შესაბამისად, ზღაპრების სოციოკულტურული მახასიათებლებიდან გამომდინარე, მასში ზედმინვენითაა ასახული ის კულტუროლოგიური ელემენტები, რომლებიც იმდროინდელ ბრიტანულ საზოგადოებაში არსებობდა, ამ შემთხვევაში კი ძალდატანებითი თუ გარიგებით ქორწინება. რაც შეეხება გონებრივი აქტივობის ან მოქმედების გამომხატველ ზმნებს, ავტორები კოგნიტიურ ზმნებს ხშირად იყენებენ უარყოფით კონტექსტშიც, როდესაც

პერსონაჟების თავს გადახდენილი უსიამოვნება მათ, არც თუ ისე მოსაწონი, გონებრივი შესაძლებლობების გამო ხდება: She made a slight mistake, I do not know how, and got up at midnight, thinking it to be morning; Maia did not know what to do, for her clothes were worn to rags;

განსაკუთრებით აშკარაა ქალის გონებრივ შესაძლებლობებზე მითითება ზღაპარში „კოჭლი მოლი“, სადაც მოლის მეგობარი, მიუხედავად მცდელობებისა, ვერ ახერხებს მცენარის სახელის დამახსოვრებას:

„The good-natured maid, wishing to save her fellow-damsel so long a suffering, tried with might and main to bear in mind the name of this potent herb. She said it over and over again, tied a knot in her garter at every syllable, in order to assist her memory, and thought she had the word as sure as her own name, and very possibly felt much more anxious about retaining the one than the other. At length she dropped asleep, and did not wake till the morning. Now, whether her head might be like a sieve, that lets out as fast as it takes in, or whether the over-exertion to remember caused her to forget, cannot be determined, but certain it is when she opened her eyes, she knew nothing at all about the matter, excepting that Molly was to go lame on her right leg for seven long years, unless a herb with a strange name could be got to cure her“.

განხილული ბრიტანული ზღაპრებიდან გამომდინარე, შეიძლება დავასკვნათ, რომ მიუხედავად იმისა, რომ მოცემულ ზღაპრებში ქალი -პერსონაჟები არ გამოირჩევიან პასიურობით, უფრო მეტიც, მათ ავტორები ზოგჯერ ჭკვიანად და მამაცად მოიხსენიებენ, ზოგადი სოციოლინგვისტური ანალიზიდან მაინც თვალნათლივ ჩანს ქალისა და მისი როლის მიმართ სტერეოტიპული დამოკიდებულება. კერძოდ, აქაც, რომ მამაკაცი პერსონაჟებისგან განსხვავებით, ქალი პერსონაჟების აღწერისას განსაკუთრებული ხაზი ესმევა მის გარეგნობას. გარდა ამისა, პერსონაჟების გარეგნული მხარე დაკავშირებულია მათ ხასიათთან- ლამაზი და ახალგაზრდა პერსონაჟები, როგორც წესი, დადებითი კონოტაციით ხასიათდებიან, ხოლო მახინჯი და მოხუცი- უარყოფითი კონოტაციით. ისინი არ გამოირჩევიან გონებამახვილობით, რადგანაც მამრობითი სქესის ბრიყვი წარმომადგენელიც კი ჭკვიან ქალზე

გონებამახვილი და მოხერხებულია; ზღაპრებში ასევე წინამორწინებულია სოციალური პრობლემებიც, რომელიც ქალის დისკრიმინაციას ახდენენ. ეს გამოიხატება მათი ძალდატანებითი თუ გარიგებით გათხოვებით, მათზე როგორც საკუთრებაზე ან ნივთზე საუბრით. გარდა ამისა, ჩვეულებრივ მოვლენად ითვლება ქალთა ხმის მუდმივი ჩახშობა, არაჯანსაღი სილამაზის სტანდარტების დანესება, თუ ქალების საოჯახო სფეროსთან გაიგივება და მათი მაქსიმალურ შესაძლებლობად თუ მისწრაფებად სარფიანად გათხოვების წარმოჩენა.

2.4. ქართული ზღაპარი

ქართული ზღაპრებისთვის დამახასიათებელია როგორც მითოსური, ასევე ქრისტიანული ელემენტების სიჭარბე. ეს ზღაპრები ეხებიან ისეთ თემატიკას, როგორცაა ჯადოსნური, საყოფაცხოვრებო ზღაპრები, ზღაპრები ცხოველებზე და ა.შ. მეორე მხრივ, ქართული ზღაპრების კვლევისას აუცილებლად გასათვალისწინებელია საქართველოს სხვადასხვა რეგიონების სპეციფიკა. მხედველობაში გვაქვს ის გარემოება, რომ ქვეყნის ზოგიერთ კუთხეში, როგორცაა, მაგალითად, ქართლი, კახეთი და იმერეთი, ძირითადად, ჯადოსნური ზღაპრებია შემორჩენილი, ხოლო იმ კუთხეებში, სადაც მითოლოგია კვლავ მნიშვნელოვანია (მაგ., ხევსურეთი და ფშავი), ჯადოსნური ზღაპრები კვლავაც პრიმიტიული სახით გვხვდება (გოგიაშვილი, 2011).

2.4.1. ძველი ქართული ზღაპრები

ქართული ხალხური ზღაპრების კრებულში („ქართული ზღაპრები“, შედგენილია ალ. ლლონტის მიერ, 1974) შესული ამბები, ძირითადად, ჯადოსნურ ან საყოფაცხოვრებო თემატიკას ეხება. ხშირია ეგრეთ წოდებული „მოხეტიალე სიუჟეტების“ მიხედვით შექმნილი ტექსტებიც. თეოდორ ბენფეის მოხეტიალე სიუჟეტების თეორიის მიხედვით, არსებობს ზღაპრის უნივერსალური თემატიკა, რომელსაც სხვადასხვა კულტურებში ვხვდებით. კაცობრიობის განვითარების სხვადასხვა ეტაპზე სხვადასხვა კულტურის თემატიკა შეიძლება იყოს პოპულარული. მაგალითად,

ევროპული ან აღმოსავლური თემატიკა (გოგიაშვილი, 2016), კონკრეტულად, ამ შემთხვევაში იგულისხმება ძმები გრიმების ზღაპრებიდან ცნობილი ზოგადკულტურული სიუჟეტები, რომლებიც მორგებულია ქართულ კულტურასა და რეალობას. კერძოდ, ამ პერიოდის ქართულ ზღაპრებში ხშირია „ფიფქიასა და შვიდი ჯუჯას“ მოდიფიცირებული ვარიანტი; ასევე, ხშირად ვხვდებით „კონკიას“ თემატიკასაც. შესაბამისად, ზღაპრებში ყურადღებას იპყრობს გერისა და დედინაცვლის ცნობილი ხაზი და ამ უკანასკნელის სისასტიკე გერის მიმართ. ზოგიერთ ზღაპარში დედინაცვალი ქმარს შვილის გულს ან სხეულის სხვადასხვა ორგანოს სთხოვს, ზოგიერთში კი- უბრალოდ სიცოცხლეს უმწარებს მას. „მოხეტიალე სიუჟეტების“ არსებობა ხაზს უსვამს, ერთი მხრივ, საქართველოს ევროპულ კულტურასთან სიახლოვეს, აქტიურ კავშირებსა და, მეორე მხრივ, ზღაპრის სიუჟეტის უნივერსალურობას.

აღსანიშნავია, რომ ძველ ქართულ ზღაპრებში ქალი ნაკლებად გვევლინება მთავარ პერსონაჟად. ბუნებრივია, გამოკვლევული 120 ქართული ზღაპრიდან თითქმის ყველა მათგანში წარმოდგენილია ქალი, თუმცა, ძირითადად, ის სიუჟეტის შემკვრელ, მეორეხარისხოვან და პასიურ გმირად გვევლინება და მისი როლი მხოლოდ კონკრეტული სიტუაციური სტატუსით შემოიფარგლება. ქალი გვევლინება როგორც ქალიშვილის, დის, დედის, ცოლის, ქვრივის, დედინაცვლის როლის შემსრულებელი. შესაბამისად, ქალის სტატუსი განისაზღვრება კაცთან მიმართებაში. შესწავლილი 120 ზღაპრიდან, ქართული ხალხური ზღაპრების მხოლოდ დაახლოებით 38 (~ 30%) ზღაპარში წარმოადგენს ქალი მთავარ ან აქტიურ გმირს. ზღაპრებში, სადაც ისინი მთავარ როლს ასრულებენ, ორი სახის პოლარიზებული ქალი პერსონაჟები გვხვდება- მოხერხებული ან ქარაფშუტა.

ქვემოთ განხილული ზღაპრები ეხმაურება იმ ზოგად გენდერულად უთანასწორო თუ სტერეოტიპულ მიდგომებს, რომლებიც თანაბრად პრობლემურია როგორც ევროპული, ისე ქართული საზოგადოებისთვის:

1. ანანა
2. მზექალა და მზევარდა
3. ვაჟად ქცეული ქალი
4. ვინც საქმე გააკეთა, პურიც იმანა ჭამოს
5. ზნიანი ქალი

6. ხელმწიფე და გლეხის ქალი
7. პატარძალი
8. ჯეელი მოსამართლე და მისი ცოლი
9. ოქრუა
10. ჭკვიანი რძალი
11. ტყუილი ტირილი
12. ცოლის მორჯულება
13. მენახირის ქალი
14. ღარიბი გლეხი და უჭკუო ცოლი
15. რძალ-მაზლის ამბავი

საინტერესოა ის ფაქტი, რომ შესასწავლად/ გასაანალიზებლად შერჩეულ ზღაპრებში მეორდება ერთი და იგივე თემატიკა, რომელიც შეიძლება განვაზოგადოთ და წარმოვადგინოთ იმ თემებად, რომელსაც, საზოგადოდ, ვხვდებით ქართულ ზღაპრებში ქალთან მიმართებაში. მაგალითად, უჭკუო და ჭკვიანი ქალის თემატიკა, ქალის მორჯულების თემა და ასე შემდეგ.

საკმაოდ საინტერესოა ის ზღაპრებიც, რომლებშიც ქალები კაცის როლს ირგებენ, რაც, შესაბამისად, კიდევ უფრო თვალსაჩინოს ხდის საზოგადოებაში არსებულ სტერეოტიპულ დამოკიდებულებას ქალისა და მამაკაცის როლების გადანაწილებასთან დაკავშირებით. ასეთი ზღაპრებია: „მზექალა და მზევარდა“ და „ვაჟად ქცეული ქალი“. მზექალა ზღაპარში კაცად გადაიცვამს, რათა არასასურველ ქორწინებას გაექცეს. ის სწავლობს ნადირობასა და თავის რჩენას- დამოუკიდებლობა, ოჯახში საკვების (ნანადირების) შეტანა, სიჯიუტე სტერეოტიპულად მასკულიზირ მახასიათებლებად ითვლება. სწორედ ამიტომ, უფლისწულისთვის რთულია დაიჯეროს, როდესაც დედოფალი მზექალაზე მიუთითებს და ეუბნება, რომ ის ქალია: „როგორ შეიძლება ის ქალი იყოს, გაფრენილ ხობობს ფეხდაფეხ იჭერს“ (გვ. 164), „აკი თქვი, ქალიაო, რამდენი ღვინო დალია და არ დაითროო!“ (გვ. 165). ამ ამონარიდებიდან კარგად ჩანს, რომ ნადირობა და ალკოჰოლის მიღება არ ითვლება ქალისთვის მოსაწონ ქცევებად, რაც, ბუნებრივია, ბავშვებს აწვდის სტერეოტიპულ ინფორმაციას ქალისა და კაცის როლების გადანაწილებასთან დაკავშირებით.

განსაკუთრებით საინტერესო და, ამავედროულად, გარკვეულწილად თანამედროვე (დღევანდელი პოზიციიდან) ელემენტებს შეიცავს ზღაპარი „ვაჟად ქცეული ქალი“, სადაც აშკარად ჩანს არატრადიციული ორიენტაციის თემატიკა-ვეზირის ქალიშვილი კაცად გადაიცვამს და მეფის მსახურობას დაიწყებს. პრინცესას „ვაჟი“ შეუყვარდება, ღამე მის ოთახში შეიპარება და მიეაღწერება. სანაცვლოდ „ვაჟი“ პასუხობს, „რა დაგინახე, ძლიერ შემიყვარდი, მაგრამ თქვენი დედამის შიშით როგორ შემიძლია მაგისი აღსრულებათ“ (გვ. 171). ზღაპრის ბოლოს გოგონა ჯადოქრობით მართლაც ბიჭად გადაიქცევა და პრინცესაზე იქორწინებს. არატრადიციული ორიენტაცია, ტრანსგენდერობა საქართველოს მოსახლეობის უმეტესი ნაწილისთვის დღემდე მიუღებელია, შესაბამისად, ასეთი ზღაპრის არსებობა ფოლკლორში საკმაოდ თვალშისაცემი და საინტერესოა. აღსანიშნავია, რომ ზღაპრის იმ მონაკვეთებში, სადაც პრინცესა და ვეზირის ქალიშვილი ერთმანეთს ეაღწერებიან და სიყვარულს უხსნიან, გოგონა ვაჟადაა მოხსენიებული, ხოლო სხვა მონაკვეთებში მას ქალად ან ვეზირის ქალად ვხვდებით. ეს, სავარაუდოდ, გაკეთებულია გამიზნულად, რათა მკითხველში, განსაკუთრებით კი ზრდასრულ მკითხველში, მოცემულ ზღაპარს არ გამოეწვია პროტესტი და აგრესია.

სტერეოტიპული აზრიდან გამომდინარე, ქალი უნდა იყოს „კეთილზნანი“, ანუ მორჩილი, შრომისმოყვარე, წყნარი და არა თავნება, ზარმაცი და ჭირვეული. ზღაპრებში: „ვინც საქმე გააკეთა, პურიც იმანა ჭამოს“, „ზნიანი ქალი“, „პატარძალი“, „ცოლის მორჯულება“, სწორედ ზარმაცი და ჭირვეული ქალებია წარმოდგენილი, რომლებსაც ქმრები მოხერხებითა და ფიზიკური ძალადობით ჭკუას ასწავლიან და „სასურველ“ ცოლად აქცევენ. აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ კრებულში წარმოდგენილ 120 ზღაპარში არ ჩანს ქალის მიერ კაცზე ფიზიკური ძალადობა მაშინ, როდესაც კაცები გამეტებით სჯიან და ფიზიკურად უსწორდებიან ქალებს. ცხადია, ნებისმიერ სქესზე ძალადობა სრულიად მიუღებელია, თუმცა, ეს საკითხი განსაკუთრებით საყურადღასაღებო და პრობლემატურია იქიდან გამომდინარე, რომ საქართველოში ფემიციდის მაჩვენებელი ყოველწლიურად იზრდება (ბოლო ექვსი წლის განმავლობაში საქართველოში 151 ქალიზე მეტია ოჯახური ძალადობისა და შემდგომ ფემიციდის მსხვერპლი (მარიამიძე, Georgia Today, 2019). ზღაპრებში კი აშკარადაა წარმოჩენილი, რომ ქალზე ძალადობა სრულიად ნორმალური და მისაღებია, რადგანაც კაცებს სანაცვლოდ არ მოეთხოვებათ პასუხი,

უფრო მეტიც, თეზიკური ძალადობის შემდეგ ისინი „საჩუქრდებიან“ მორჯულებული და სასურველი ცოლით.

ჭკვიანი და უჭკუო ქალის თემატიკა ასევე საკმაოდ პოპულარულია ქართულ ზღაპრებში. „ხელმწიფე და გლეხის ქალი“, „ჭკვიანი რძალი“, „ოქრუა“, „ღარიბი გლეხი და უჭკუო ცოლი“, „რძალ-მაზლის ამბავი“ და „ტყუილი ტირილი“ სწორედ ასეთ ქალებს ეხება. ქალს ჭკუა ნაკლებად მოეთხოვება, მისი ძირითადი „სამსახური“ ოჯახის მოვლა-პატრონობაა და არა ფიქრი, ანუ აზროვნება. ამიტომ, როდესაც ისინი კარგ რჩევას იძლევიან, კაცები მათ ნაკლებად უჭერებენ: „შვილი დიდხანს უშლიდა თავის მამას, რომ ხელმწიფისთვის არ მიერთმია ოქროს ფილი, მაგრამ მამამ შეაგდო ქვა და შეუშვირა თავი...“ (გვ. 305); „ახია შენზე, ჩემო თავო! რატომ ჩემს ქალს არ დავუჭერე!“ (გვ. 306). ჭკვიანი ქალით მოხიბლული მეფე გოგონას ცოლად მოიყვანს და ხშირადაც მიმართავს ცოლს რჩევისთვის „ხშირად მიმართავდა თავის ჭკვიან ცოლს და მისი დარიგება ყოველთვის კარგადაც უჯდებოდა“ (გვ. 307). თუმცა, როდესაც დედოფლის გონებრივმა შესაძლებლობებმა მეფისას გადააჭარბა, მეფე ხვდება, რომ ჭკვიანი ქალი ძლიერი ძალაა და გოგონას თავიდან მოშორებას განიზრახავს: „ის თუ თავიდან არ მოვიშორე, მთელ ხალხში სახელსა და ნდობას დამიკარგავსო“ (გვ. 308). იგივე შინაარსია გადმოცემული ზღაპარში „ჯეელი მოსამართლე და მისი ცოლი“, სადაც მოსამართლემ ისეთი ცოლი მოიყვანა, რომელიც მის „საქმეში არ ჩაერეოდა“ და ქალიც მხოლოდ ოჯახს უვლიდა, თუმცა, როდესაც ჭკვიანური რჩევების დარიგება დაიწყო, ქმარმა მისი თავიდან მოშორება გადაწყვიტა. შესაბამისად, ზღაპრებში ჩანს, რომ კაცისთვის ქალის ინტელექტუალური რჩევები მოსაწონი და მისაღებია მხოლოდ იმ დრომდე, ვიდრე ის კაცის კეთილდღეობას საფრთხეს არ უქმნის. ქართულ ზღაპრებში ორი უკიდურესობა ვლინდება, ერთის მხრივ, ჭკვიან ქალებს სათანადოდ არ აფასებენ, მეორეს მხრივ, ჭკვიანი ქალი სანთლით საძებარია, მაგალითად- „ჭკვიან რძალში“ ერთი ჭკვიანი კაცი შვილისთვის ისეთი ცოლის საძებნელად წავა, რომელსაც მისი ნათქვამის სწორად გაგება შეეძლება. მოხუცს საკმაოდ დიდი ხანი უწევს მისთვის სასურველი სარძლოს მოძებნა, რაც ხაზს უსვამს იმ ფაქტს, რომ ჭკვიანი ქალი არც თუ ისე გავრცელებული „ფენომენია“. თუმცა, ამ ზღაპარში, გოგონას გონიერება მის მამამთილსა და ქმარს სიკვდილისგან იხსნის, შესაბამისად, მისი მიხვედრილობა დაფასებულია: „ასეთი რძალი რომ არ მოეძებნა იმ კაცს, თავისი გულის ნააზრევის

მიმხვედრი, მას და მის შვილს- ორივეს მოკლავდნენ” (გვ. 338). აქ საინტერესოა, რომ ჭკვიანი ქალის ფასს მხოლოდ ასეთივე ინტელექტუალური მონაცემების ანუ, იმავე სოციუმის ადამიანი ხვდება და აფასებს, რაც, სამწუხაროდ, ზღაპრებზე დაყრდნობით, ხშირად არ ხდება.

ჭკვიანი ქალისგან განსხვავებით, სულელი ქალი საკმაოდ ბევრია და ზღაპრები ამ თემატიკით უფრო მეტი გვხვდება. ქალის სისულელი, ძირითადად, დაკავშირებულია ყოფით თემებთან, მაგალითად, „ღარიბი გლეხი და უჭკუო ცოლი” მოგვითხრობს ქალზე, რომელიც ქვასა და ოქროს ვერ არჩევს და ოჯახის ქონებას ანიავეს. იგივე საკითხია წამოჭრილი ზღაპარში „რძალ-მაზლის ამბავი”, სადაც რძალი „ჭკუაზე ცოტა უკაცრავად იყო” (გვ. 364) და მაზლი მიზნად დაისახავს მასზე სულელი იპოვოს. ყოველი ფეხის ნაბიჯზე მაზლი სულელ ქალს გადააწყდება, ამიტომ თვითონ სახლში დამშვიდებული წავა „ჩემ რძალზე უფრო გიჟებიც ყოფილან ქვეყანაზეო” (გვ. 365). შემდგომ ზღაპარში „ოქრუა”, ცოლის ქარაფშუტობასა და გრძელ ენას (სტერეოტიპულად ფემინინური მახასიათებლები) ოქრუა სიკვდილით დასჯამდეც კი მიჰყავს. ოქრუას მომაკვდავი მამა დაუბარებს, რომ ქალს საიდუმლო არ გაუმხილოს. ოქრუა კი გადანწყვეტს ცოლი გამოსცადოს და მოატყუებს, რომ კაცი მოკლა. მიუხედავად იმისა, რომ ქალმა იცის, რომ მისი კეთილდღეობა პირდაპირ კავშირშია ქმრისასთან („რას ჰქვია გავამხელ, მე ჩემი თავის დაღუპვას მოვინდომებ?” (გვ.331), ის თავის ბუნებას ვერას შველის და ქმრის საიდუმლოს მაინც ამხელს. ზემოთქმულიდან ადვილი მისახვედრია, რომ ქალი ბუნებით სუსტი და სულმოკლეა, მიუხედავად იმისა, რომ მისმა ქმედებამ შეიძლება მისივე ბედი უკუღმა დაატრიალოს, მას მაინც არ შეუძლია საიდუმლოს შენახვა და საკუთარი ბუნების დაძლევა; უფრო მეტიც, მას არ ყოფნის ჭკუა იმისთვის, რომ გაიაზროს თავისი დანაშაული: „ოქრუა! თუ ვინიცობაა სიკვდილს გადარჩე, ქალაქიდან შეიდიში წამომიღე, არ დაგავინწყდესო!” (გვ.332). სიკვდილით დასჯამდე ოქრუა, მეფის ბრძანებითა და ნებართვით, ბოლო წინადადებას ამბობს: „ჩვენს მეფეს და ჩემს ცოლს ერთი ჭკუა აქვთო” (გვ.333), რაც მეფეს განარისხებს. მიუხედავად იმისა, რომ მან არ იცის ოქრუას ცოლის ჭკუისა თუ უჭკუობის ამბავი, მისთვის ქალთან და მის გონებრივ შესაძლებლობებთან შედარება პირდაპირ კავშირშია შეურაცყოფასთან- „როგორ გამიბედე ამ სიტყვების თქმასო?” (გვ. 333). ეს, კიდევ ერთხელ, აირეკლავს იმდროინდელ საზოგადოებაში გავრცელებულ სტერეოტიპს, რომ ყველა ქალი, ზოგადად, უჭკუო და არაგონიერია.

აღსანიშნავია საზოგადოებრივ ფენებს შორის დაპირისპირების თემაც, რომელიც ნაშრომში განხილულ ევროპულ ზღაპრებში არ გვხვდება, სადაც ხშირად ვხვდებით სიუჟეტს ბედნიერი დასასრულით - დაბალი საზოგადოების წარმომადგენელი გოგონები ზღაპრის ბოლოს მაღალი ფენის წარმომადგენლებს უფლისწულებს მიყვებიან ცოლად. „ანანასა“ და „მენახირის ქალში“ სწორად საზოგადოებრივი სტატუსისა და საზოგადოების ფენების დაპირისპირება ჩანს. უფლისწულები უარს ამბობენ დაბალი საზოგადოების წარმომადგენელი მოიყვანონ ცოლად: „ადგა ხელმწიფის შვილი, ანანას თავი დაანება და სხვა ცოლი შეერთო, რადგან ის ვითომ უხეირო გვარისააო“ (გვ. 119); „მენახირის ქალს მე არ შევიერთავ“ (გვ. 350). ეს შეიძლება კიდევ ერთ, მიღებულ სტერეოტიპად ჩაითვალოს - ადამიანი ფასდება საზოგადოებრივი სტატუსის კუთნილებით.

მიუხედავად იმისა, რომ დედა, და ზოგადად ქალი, ქართულ კულტურაში ყოველთვის პატივსაცემი ფიგურა იყო, ზღაპრები თვალნათლივ აირეკლავს პატრიარქალური საზოგადოების წყობას, სადაც მთავარ როლს მამრობითი სქესის წარმომადგენლები ასრულებენ და აშკარად წარმოჩინდება ქალის როლისა და წვლილის უგულვებელყოფა, ან, ხშირად, შეურაცხყოფაც კი. ზღაპარი როგორც სოციალური მოვლენა, მშვენივრად გვიხატავს იმ სოციოკულტურულ სიტუაციას საქართველოში, რომელშიც ისინი გადმოიცა/დაიწერა. მოცემული ზღაპრებით კი შეგვიძლია ვიმსჯელოთ, რომ ქალის როლი ზედმეტად დაკნინებულია, შემცირებულია მხოლოდ საოჯახო სივრცემდე. ხშირია ქალების სულელებად, ჩერჩეტებად მოხსენიებაც, მათ არ ანდობენ საიდუმლოებას, რადგანაც, გონებრივი შესაძლებლობებიდან გამომდინარე, ქალებს არ შეუძლიათ საიდუმლოს შენახვა, განდობის შემთხვევაში კი, კაცი ხშირად ხათაბალაში ეხვევა - ან სიმდიდრეს კარგავს, ან მის სიცოცხლეს საფრთხე ექმნება. ასევე, კაცები მუდმივად ითხოვენ მორჩილებას ცოლისგან და დასაქორწინებელი ყმაწვილებიც ზუსტად ასეთს ეძებენ: „ცოლი მოიკუნტა, იფიქრა: ეს რა ღვთის რისხვა კაცი ყოფილაო! უჯერებდა და მორჩილი იყო“ (ცოლის მორჯულება, გვ. 349). საინტერესოა, რომ ქართულ ზღაპრებში ხშირია ქალის გონებრივ შესაძლებლობებზე ყურადღების გამახვილება (როგორც ზემოთ აღინიშნა, ისინი, ძირითადად, უჭკუო, ჩერჩეტ არსებებად არიან წარმოდგენილი) და ნაკლებად ვხვდებით, ევროპული და ბრიტანული ზღაპრებისგან განსხვავებით, მათ

გარეგნულ აღწერებს. თუმცა, როგორც ევროპულ, ქართულ ზღაპრებშიც ვხედავთ მიდგომას- „ლამაზ სხეულში ლამაზი სულია“. მოცემულ ზღაპრებში ლამაზი პერსონაჟები, ძირითადად, კეთილები არიან, ხოლო ბოროტი პერსონაჟები- მახინჯები. გარდა ამისა, ბოროტი პერსონაჟები, ძირითადად, „კუდიან დედაბრებად“ გვევლინებიან, მაშინ, როცა კეთილი პერსონაჟები- ახალგაზრდა და ლამაზ ქალებად. ქალის გონებრივ შესაძლებლობებზე და არა მის გარეგნულ მხარეზე ხაზგასმა, სავარაუდოდ, გამონვეულია ზღაპრის შინაარსით, რადგანაც განხილული ზღაპრები უფრო საყოფაცხოვრებო თემატიკით შემოიფარგლება და არა ჯადოსნურით. უფრო მეტიც, ქართული ჯადოსნური ზღაპრები შინაარსობრივად მაინც საყოფაცხოვრებოა.

ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ ხშირად ვხედავთ კაცის გარეგნულ აღწერებსაც, რომელიც ნაკლებად თვალშისაცემია ევროპულ ზღაპრებში. თუმცადა, რაოდენობით, ბუნებრივია, ქალის პორტრეტები აღემატება კაცისას. ცხრილში მოცემულია რამდენიმე მათგანი. აღსანიშნავია ისიც, რომ ერთ-ერთი მათგანი (ისეთი ლამაზი არის, რომ თავის დღეში არ მინახავს ისეთი ლამაზი*), რომელიც კაცს ეხება, სინამდვილეში გულისხმობს კაცად გადაცმულ ქალს.

Fig. 15. ქალისა და მამაკაცის აღწერები ქართულ ზღაპრებში

ქალი	კაცი
ისეთი ლამაზი იყო, რომ იმაზე მშვენიერს კაცის თვალი ვერაფერს ნახავდა.	ჯარით მოვიდა ერთი ყმაწვილი, მეტად მშვენიერი, იშვიათი სილამაზისა.
მიეცა დედოფალს ქალი, მსგავსი მზისა, და სახელად უწოდა მზექალა.	გულადი და ისეთი ლამაზი, რომ მასზე უკეთესი ვაჟი მთელ ქვეყანაზე არ მოიძებნებოდა.
... თმები ჩამოეშალა. მშვენიერი სანახავი იყო ამ დროს.	ისეთი ლამაზი არის, რომ თავის დღეში არ მინახავს ისეთი ლამაზი *
ეს ქალი ისეთი ლამაზი გახდა, რომ ქვეყანაზე უკეთესი ქალი არ მოიპოვებოდა.	

აღსანიშნავია ზღაპრის ავტორების ენაც, რომელიც საკმაოდ მარტივია, თუმცა ნაკლებად შეესაბამება ბავშვის ასაკობრივ ჯგუფს, რადგანაც ხშირად ვხვდებით ძველქართულ, არქაულ ლექსიკურ ერთეულებს, რომელიც პატარა თანამედროვე მკითხველისთვის შეძლება გაუგებარი იყოს (ბალა-, შეიდიში, კევრი, კალო და ა.შ.). ასევე საინტერესოა ავტორის დამოკიდებულება ქალის მიმართ, რომელიც, ბუნებრივია, ლინგვისტური ერთეულების არსენალით გამოიხატება. იქიდან გამომდინარე, რომ ქართული ენა, ზოგადად, საკმაოდ დისკრიმინაციულია ქალის მიმართ (გათხოვება, გამოთხოვება და ა.შ.), ხშირია ქალის, როგორც საგნისადმი, უსულო სხეულისადმი მიმართვა და მათი ჩაგვრა, ასევე ქალების, როგორც სტატუსით ქვემდგომების წარმოჩენა- „რძლად უნდა წაგიყვანო” (ჭკვიანი რძალი), „მოტეხა [ტოტი] და ურტყა ცოლსა და ქალიშვილს” (ტყუილი ტირილი, გვ. 348), „წამოვალო ხელი სახრეს და ისე მაგრად ურტყა, სულ ჯარასავით ატრიალა (ზნიანი ქალი, გვ. 214), „ვერ გაუბედა ქმარს ყველაფრის თქმა”(ცხრა ძმა და მათი დედინაცვალი, გვ. 354), „ვაჟი დავაქორწინოთ, ვაჟსაც გავახარებთ და ოჯახის მომვლელსაც ვიშოვნითო (პატარძალი, გვ. 325), „თავს ისე გავაგდებინებ, როგორც სხვებსა” (გვ. 204).

დისერტაციაში გაანალიზებულ ქართულ ზღაპრებშიც ქალებს ნაკლებად ახასიათებთ აქტიური პროცესის გამომხატველი თუ კოგნიტიური ზმნები. ქალები, ძირითადად, პასიური ან მორჩილნი არიან, მაშინ, როდესაც მამაკაცები აქტიურობით გამოირჩევიან: „მიდის ბიჭი, მისდევს ქალი (გვ. 325), „[ქალი] უსაქმური გამოდგა” (გვ. 325), „ქალი ვითხოვო” (გვ. 326), „მოსამართლე საქმეზე დადიოდა, ქალი ოჯახს უვლიდა” (გვ. 326), „ოქრუას აზრად მოუვიდა ცოლის გამოცდა” (გვ. 331), „ნებიერი ცოლი შეხვდა” (გვ. 349), “ქმარი მიხვდა” (გვ. 363). ამის საპირისპიროდ, როდესაც ქალი ვაჟის როლს ასრულებს, მასთან ხშირად ვხვდებით აქტიური პროცესის სემანტიკის მქონე ზმნებს: „გაფრენილ ხობობს ფეხდაფეხ იჭერს (გვ. 164), „დაინყო ნადირობა” (გვ. 164), „[ცხენი] შეაჭენა ეზოში” (გვ. 170), მივიდა ახლოს, დაუძახა, დავბრუნდები, გაიარა მშვიდობით... მაგალითებად მოყვანილი ზმნები აშკარად ასახავს საზოგადოებაში დამკვიდრებულ აზრს, რომ ქალი არის პასიური ქმნილება, რომელიც, ძირითადად, სახლში ზის, ხოლო კაცი, რომელიც მუშაობს და თავგადასავლებს ეძებს. ქალი პერსონაჟი ხასიათდება აქტიური მოქმედების აღმნიშვნელი ზმნებით იმ იშვიათ შემთხვევებში, როდესაც ის ან ვაჟად აჩვენებს ხალხს

თავს, ან ქალისთვის უჩვეულო გონებრივი მონაცემებით ხასიათდება, რაც, როგორც უკვე აღინიშნა, ზღაპრების მიხედვით, კაცური თვისებაა.

ზემოთაღნიშნული ზღაპრების სოციოლინგვისტური ანალიზის მაგალითზე შეიძლება დავასკვნათ, რომ ქართულ ზღაპრებშიც აშკარად ჩანს ქალისა და კაცისადმი სტერეოტიპული დამოკიდებულება:

1. ქალი პერსონაჟები, ძირითადად , პასიურნი არიან, ხოლო მამაკაცი პერსონაჟები - აქტიურნი.

2. ქალ პერსონაჟს მხოლოდ მაშინ ახასიათებს აქტიური პროცესის ზმნები, როდესაც მას მასკულინური მახასიათებლები აქვს (ისინი ან მამაკაცის როლს ირგებენ, ან გონიერები არიან).

3. ზღაპრებში გამოიკვეთა გენდერული როლების შემდეგი განაწილება: ქალები, ძირითადად, საოჯახო საქმეებთან არიან დაკავშირებულნი, ხოლო მამაკაცური ქცევები, მაგალითად- ნადირობა, გადაჭარბებული სმა (რომელიც სავარაუდოდ ორივე გენდერისთვის მიუღებელია, თუმცა ის მხოლოდ ქალს არ შეეფერება), მათ არ შეშვენით. ეს მიდგომა, ბუნებრივია, ბავშვებს პატარა ასაკიდანვე არასწორ სტერეოტიპებს უყალიბებს ქალისა და კაცის როლის გადანაწილებასთან დაკავშირებით.

4. ქართულ ზღაპრებში ხშირია ქალზე ფიზიკური ძალადობა, რასაც ნაკლებად, ან არ ვხვდებით ევროპულ ზღაპრებში (გარდა მძინარე მზეთუნახავისა, რომელსაც მეფე ძილში აუპატიურებს). ეს, ბუნებრივია, აირეკლავს ქვეყნის სოციოკულტურულ სიტუაციას- საქართველოში უფრო და უფრო ხშირად ფიქსირდება ქალზე ფიზიკური ძალადობა და მკვლელობაც კი.

5. ზღაპრებში ქალისთვის სტერეოტიპულად დამახასიათებელია სინაზე, სიმშვიდე, დამყოლობა, შრომა. სწორედ ასეთი ქალი წარმოადგენს იდეალურ ცოლს. „უზნეო“ ან არადამყოლი ქალი არ არის სასურველი და სწორედ ასეთ ქალს უსწორდებიან ძირითადად ფიზიკურად, რათა ისინი მოარჯულონ.

6. ჭკვიანი ქალი მხოლოდ იქამდეა სასურველი, სანამ კაცის გონებრივ შესაძლებლობებს არ ჭაბნის. ხშირად ჩანს ქალის ხმის ჩახშობის სურვილი, როდესაც

ჭკვიან ქალს არ უჯერებენ ან სჯიან მხოლოდ მაღალი ინტელექტუალური მონაცემების გამო.

7. ქალი, ძირითადად, გვევლინება როგორც ქარაუჭუტა, უჭკუო არსება.

8. საინტერესოა, რომ ზოგადად, ქართულ ზღაპარში არ ჩანს ქალის მომხიბლავი გარეგნობის მოთხოვნა და ხაზგასმა როგორც ევროპულ ზღაპრებში, მიუხედავად იმისა, რომ ვხვდებით ქალისა და მამაკაცის გარეგნობის აღწერებს.

აღსანიშნავია, რომ სწორედ შემოთჩამოთვლილი პუნქტების წინააღმდეგ ილაშქრებენ თანამედროვე ქართული ზღაპრები (განხილულია შემდეგ ქვეთავში), რომლებიც მხოლოდ და მხოლოდ ერთი მიზნით შეიქმნა- მოხდეს საზოგადოებაში ჯანსაღი გენდერული როლების აღქმა, დაინგრეს სტერეოტიპული აზროვნება და შეწყდეს ქალების ჩაგვრა.

2.4.2. თანამედროვე ქართული ზღაპრები

ის ფაქტი, რომ საჭირო გახდა თანამედროვე, გენდერულ თანასწორობაზე ორიენტირებული ქართული ზღაპრების შექმნა, უკვე თავისთავად მეტყველებს იმაზე, რომ საქართველო და ქართველი საზოგადოება ნამდვილად დგას გენდერული უთანასწორობისა და როლების უარყოფითი სტერეოტიპული გადანაწილების პრობლემის წინაშე. „იყო ერთი გოგო“ 2018 წელს გაეროს ქალთა ორგანიზაციის გამოცემული ზღაპრების კრებულია, რომლის ანოტაციაშიც ვკითხულობთ, რომ ზღაპრები ძლიერ ქართველ ქალებსა და „მათ სიმამაცეზე, მიზანდასახულობაზე, სიბრძნეზე, კეთილშობილებაზე, მეგობრობასა და სამართლიანობისთვის ბრძოლაზე გვიყვება“. წიგნი გაეროს ერთობლივი პროგრამის „გენდერული თანასწორობის“ ფარგლებშია შექმნილი. წიგნზე არანაკლებ საინტერესოა ამავე კამპანიის ფარგლებში გადაღებული ვიდეორგოლი, სადაც ბავშვებს უსვამენ შემდეგ კითხვებს:

1. როგორ ფიქრობენ, უნდა გამოუტყდნენ თუ არა პირველად გოგონები ბიჭებს სიყვარულში?

2. მათი დაკვირვებით, გოგონებს უფრო უჭერებენ თუ ბიჭებს?

კამპანიაში მონაწილეობას იღებდნენ დაახლოებით ერთი და იმავე ასაკის, ორივე სქესის ბავშვები. აღმოჩნდა, რომ განურჩევლად სქესისა, გამოკითხულების უმეტესობამ მიიჩნია, რომ გოგონამ თავი უნდა შეიკავოს სიყვარულის პირველად გამოხატვისაგან. გარდა ამისა, ასევე აღმოჩნდა, რომ გოგონებს, ბიჭებთან შედარებით, ნაკლებად უჭერებენ. ეს კი იმითაა გამოწვეული, რომ ბიჭებს უფრო ენდობიან, ვიდრე გოგონებს, ისინი უფრო ძლიერები არიან, ბიჭმა ისეთი „საქმეები იციან“ რაც გოგონებმა არა, რადგანაც მათ . ზოგადად, „ცოტა რაღაცა იციან“.

ვიდეო რგოლიდან ცხადად ჩანს, რომ ბავშვები უკვე ადრეული ასაკიდან ექცევიან სტერეოტიპების გავლენის ქვეშ, რომელშიც დიდი წვლილი მშობლებთან და საზოგადოებასთან ერთად, ტელევიზიას, ინტერნეტსა და ლიტერატურასაც მიუძღვის. ზღაპარი როგორც სოციალური მოვლენა, რომელიც პირდაპირ კავშირშია საზოგადოებასთან და აირეკლავს ზოგად საზოგადოებრივ აზრს, შეიძლება ბავშვებში სტერეოტიპული აზროვნების ერთ-ერთ პირველწყაროდ ჩაითვალოს. სწორედ ამიტომ, ქალთა ორგანიზაციამ მიზნად დაისახა ბავშვებს, როგორც საზოგადოების ყველაზე მთავარ სემენტს, უფრო თანამედროვე და ჯანსაღი აზრი მიანდოს იმ გენდერულ როლებზე, რომლებიც თანასწორუფლებიან და დემოკრატიულ საზოგადოებაში უნდა არსებობდეს.

მიუხედავად იმისა, რომ წიგნში ძალზედ საინტერესო ოცდაერთი ზღაპარია წარმოდგენილი, ამ ქვეთავში განხილული იქნება მხოლოდ შემდეგი ზღაპრები:

1. „მთის გული“- ეკატერინე ტოგონიძე
2. „მზის მეომარი მაია“- თეონა დოლენჯაშვილი
3. „მაგრამ ასე ერჩია“- მაია სარიშვილი
4. „ამბავი პრინცესა მართა-მარიამისა“- ტორესა მოსი
5. „მაღალი და დაბალი ქვაბები და ცაში გაფრენა“- მაია სარიშვილი

ამ ზღაპრების შერჩევა განაპირობა იმან, რომ ხუთივე ზღაპარი გამორჩეულია როგორც შინაარსობრივი, ისე საკუთრივ ლინგვისტური და სოციოლინგვისტური თვალსაზრისით. მათ აერთიანებს ის, რომ ყველა ზღაპრის მთავარი გმირი გოგონაა, რომელიც ანგრევს საზოგადოებაში დამკვიდრებულ სტერეოტიპს იმის შესახებ, თუ რისი გაკეთება შეუძლია ან არ შეუძლია გოგონას. აღსანიშნავია ზღაპრის ენაც, რომელიც მორგებულია ბავშვებზე და მათ ინტერესებზე, რაც, ხშირ შემთხვევაში, არ გვხვდებოდა ძველი, ტრადიციული ქართული ზღაპრების შემთხვევაში.

„მთის გულში” მოცემულია სანდროსა და სანდრას დამეგობრების ამბავი. გოგონამ სანდრო უფროსკლასელების ძალადობისაგან იხსნა და ბავშვები მაშინვე დამეგობრდნენ. სწორედ ამ ეპიზოდთან იწყება მათი თავგადასავლებით სავსე ცხოვრება, სადაც გენდერული როლები სრულიად შეცვლილია. ის მოქმედებები, რომელიც სტერეოტიპულად გოგონებისთვისაა დამახასიათებელი, ზღაპარში უფრო სანდროს ერგება, ხოლო სტერეოტიპულად მამაკაცური ქცევები- სანდრას. მაგალითად,

1. „ამ დროს ეზოში ქარიშხალივით ჩაიქროლა სანდრამ, აყლაყუდას ჩანთა გამოსტაცა და საოცარი სისწრაფით შეხტა ხეზე”.
2. „მოდი, აბა, თუ მაგარი ხარ, გამომართვი!- ხის კენწეროდან ჩამოსძახა სანდრამ”.
3. „იქ როგორ აძვერი, არ შეგეშინდა?- ჰკობხა სანდრომ მიწაზე დაბრუნებულ გოგოს”;
4. „მე სიმაღლის მეშინია..- თქვა სანდრომ”;
5. „შენ იმიტომ მომიგე...- ყოყმანით თქვა სანდრამ, - ლეკვის ბრაღია, შემიღუტუნა...”;
6. „ამის ჰასუხი მითხარი რა?!- გადაუჩურჩულა [სანდრამ] სანდროს ტესტის წერისას, - ეგ თუ არ იცი, დანარჩენებს როგორ გააკეთებ?- გაუკვირდა სანდროს”;
7. „[სანდრას] მოესმა მოულოდნელად სანდროს ხმა და ისე შერცხვა საკუთარი ცრემლების, სასწრაფოდ ხეზე აცოცდა”.

როგორც მოყვანილი მაგალითებიდან ჩანს, სანდრა ხშირად ესარჩლება ბიჭებს და ამ დროს უფროსკლასელებსაც კი უმკლავდება, ხიდან ხეზე თავისუფლად დახტის და საკონტროლოების გადაწერასაც არ თაკილობს. გოგონა არც ბიჭებთან მეტოქეობას ერიდება და ვერც წაგებას იტანს, რაც ჰოლმისის (2006) მიხედვით, უფრო მასკულიზირებული, კონკურენტუნარიანი, აგრესიული, ასე ვთქვათ, საქმეზე ორიენტირებული თვისებებია. საინტერესოა, ის ფაქტიც, რომ სანდრას საკუთარი ცრემლების რცხვენია, რაც ასევე ბიჭებისთვის უფროა დამახასიათებელი, ვიდრე გოგონებისთვის, რადგანაც ქართულ საზოგადოებაში ხშირად გავიგებთ ბიჭისთვის ნათქვამს: „რა გატირებს, გოგო ხომ არ ხარ?“. აღსანიშნავია ინგლისური ფრაზა “like a girl”, რომელიც ასევე ხშირად გამოიყენება და უფრო დამამცირებელი კონოტაცია აქვს, განურჩევლად იმისა, იგი გოგოს მიემართება თუ ბიჭს- “you throw (run, punch, etc.) like a girl”, ორივე სქესისთვის შეურაცყოფელია, რადგანაც ის აღნიშნავს, რომ მათი ქცევა, იქნება ეს რაიმეს სროლა, მოქნეული ხელი თუ სირბილის მანერა, უფრო გოგოსას ჰყავს, და, შესაბამისად, სამარცხვინოა.

სტერეოტიპული თვალსაზრისით, იქნება ეს ზღაპრებში თუ რეალურ ცხოვრებაში, გოგონები უფრო სწავლასთან და პასიურ მოქმედებებთან არიან დაკავშირებული. მოცემულ ზღაპარში კი ამ თვისებების მატარებელი გამიზნულად მამრობითი სქესის წარმომადგენელია- სანდრო საკმაოდ მშიშარაა, არ უყვარს თავის დაცვა, სიმაღლის ეშინია და კარგად სწავლობს. ყველა ეს მოქმედება პასიური ზმნებით არის გამოხატული და ნაკლებად დამახასიათებელია როგორც ტრადიციული ზღაპრების ნარატივისთვის, ისე მამრობითი სქესის პერსონაჟთან დაკავშირებული ლექსიკისათვის.

ზღაპრის ბოლოს სანდრო ავად ხდება, ხოლო სანდრა მისი წამლის საშოვნელად წავა. ცხადია, რომ, ამ შემთხვევაში, შებრუნებული გენდერული როლები კიდევ ერთხელ იკვეთება- მაშინ როდესაც ტრადიციულ ზღაპრებში პრინცესები (და ზოგადად, მდედრობითი სქესის წარმომადგენლები) ხდებიან ავად ან ზღაპრის ბოროტი პერსონაჟი გამოკეტავთ სასახლეში, ხოლო უფლისწულები მიდიან მათ გადასარჩენად, თანამედროვე ზღაპარი გვთავაზობს, რომ სიმამაცე გოგონასაც შეიძლება ახასიათებდეს და მასაც შეუძლია ბიჭი ხიფათისგან იხსნას.

მოცემული ზღაპარი მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ გოგონას, არამედ ბიჭის პერსპექტივიდანაც. იქიდან გამომდინარე, რომ ზღაპრებში წარმოდგენილი გოგონები

სუსტები არიან, ხოლო ბიჭი პერსონაჟები ძლიერები, ეს შეხედულება არაჯანსაღ და არასწორ ზეგავლენას ახდენს არა მხოლოდ გოგონებზე, არამედ ბიჭებზეც. არ უნდა უგულვებელვყოთ ის ფაქტი, რომ არიან ბიჭები, რომლებიც ასევე ხდებიან არასწორი სტერეოტიპების მსხვერპლნი, რომლებსაც არ ახასიათებთ მკაცრად მასკულიური თვისებები, ხოლო საზოგადოება მათგან ნაკლებ ემოციურობასა და მეტ აგრესიულობას მოითხოვს. როგორც ნაშრომის პირველ თავში აღინიშნა, ფემინიზმი და გენდერული თანასწორობა არ ეხება მხოლოდ ერთ, მდედრობით სქესს, არამედ ის თავის თავში მოიცავს ორივე სქესის თანასწორობასა და უფლებების თანაფარდობას. სწორედ ამიტომ, აღსანიშნავია, გარდა საქართველოსი, მსოფლიოს სხვა ქვეყნებშიც გამოიცა მსგავსი კრებულები: “Good Night Stories for Rebel Girls” “Stories for Boys who Dare to be Different” და “Good Night Stories for Rebel Boys”, ასევე, „ამბები ბიჭებზე“ (2012).

ქალის სტერეოტიპული როლები და საზოგადოებაში არსებული დამოკიდებულება ქალის მიმართ კარგად ჩანს „მზის მეომარ მაიაში“, სადაც მაია წყნეთელის ისტორიაა გადმოცემული. მაია თავიდან „იდეალურ“ გოგონად გვევლინება, რომელიც საოჯახო საქმეებშია განათული, მშობლებს ეხმარება და სათნოებით, ქველმოქმედებითა და სიკეთითაც გამოირჩევა, ანუ შემკულია ქალის სტერეოტიპისათვის დამახასიათებელი ყველა ნიშნით : „დღისით დედას ეხმარებოდა საოჯახო საქმეებში- ხელსაქმეც ეხერხებოდა, ფერად ფარდაგებს და შალის სამოსს ქსოვდა და მათზე უფრო ღარიბებს და უპოვრებს ურიგებდა“.

ზღაპარში გოგონასთვის აუცილებლად დამახასიათებელი კიდევ ერთი კომპონენტი აქვს- ულამაზესი მზისფერი თმა. სოფელში კი გოგონასადმი ყველას სითბოსა და სიყვარულს სწორედ ამ თმას აბრალებდნენ, ეგონათ „გოგონას ძალა მის გრძელ თმაშიაო“. საინტერესოა მაიასა და რაპუნცელს შორის პარალელები- მაიას, რაპუნცელის მსგავსად, დილეგში დამწყვდეულს კაცი მოჭრის თმას, რაც ალეგორიულად გოგონას უმანკოების დაკარგვას ნიშნავს. თმის მოჭრისას მზე შემოანათებს და გოგონა საოცარ ძალას გრძნობს, რომლის დახმარებითაც ის ციხიდან თავის დაღწევას ახერხებს. მოგვიანებით კი ერეკლე მეფესთან მიდის, თავს კაცად ასაღებს და მსახურობას სთხოვს. თავისი მამაცი და შეუპოვარი ბუნების გამო, მაია არ ჯდება სტერეოტიპულად არსებულ ქალთა ქვეყნებში, ამიტომ მის სქესს არავის აყენებს

ეჭვქვეშ: „აფერუმ შენს ვაჟკაცობას, მათე ბიჭო! კაციც შენ ყოფილხარ და ქუდიც შენ გხურებია“. მაშინ, კი როდესაც ის ომისას ჩაფხუტს მოიხსნის და ოქროსფერი თმა ჩამოეშლება, ყველა „თავზარდაცემული“ შეჰყურებს მას, რადგანაც მამაცი მეომარი ქალი აღმოჩნდება. ზღაპარში თავად მათე აღნიშნავს და ხაზს უსვამს საზოგადოებაში გენდერული როლების გადანაწილებას, რომლის მიხედვითაც ომი, ბრძოლა და სიმამაცე ქალის საქმე ნამდვილად არ არის: „მომიტევით, თავიდანვე რომ არ გითხარით, მაგრამ ეს რომ მეთქვა, მეომრად ვინლა მიმიღებდა?“.

იგივე თემატიკა, უფრო კონკრეტულად კი, ქალის არასტერეოტიპული ქცევა და, ამის გამო, საზოგადოების აზრის ორად გაყოფაა წარმოდგენილი შემდეგ ზღაპარშიც, „მაგრამ ასე ერჩია (თამარ ვაშლოვნელი)“, სადაც თამრო მამაკაცური თვისებებით გამოირჩევა- გოგონა უშიშარი და თამამია. ამ თვისებებს ზოგი იწონებს, ზოგიერთი კი ბრაზობს კიდევ: „გოგო ნაზი და მორჩილი უნდა იყოს, ასეთი თავისნათქვამა ჯიბრიანი და შეუვალი არასდროს ყოფილან ქალები და ეს გოგო რა გაჩნდა ასეთიო...“; „ძალიან უნდოდა ამ ბიჭს თამროც სხვა გოგონებივით ჩუმი, მორჩილი და მოკრძალებული ყოფილიყო...“; „თუ მორჩილი არ იქნები, შეიძლება ყველაზე საყვარელი ადამიანისგანაც კი მოგხვდეს ქვა“- ამონარიდებში კარგად აისახება საზოგადოების სურვილი, რომ აქტიურად ჩაახშოს ქალის ხმა და სთხოვს მას სინაზესა და მორჩილებას. სამწუხაროა, რომ მიუხედავად იმისა, რომ საზოგადოება ორივე გენდერისაგან იქმნება, არცერთ მათგანს, განსაკუთრებით კი ქალებს, არ გააჩნიათ სოლიდარობისა და თანადგომის შეგრძნება და არასტერეოტიპულად მოაზროვნე ქალის პირველი კრიტიკოსი ხშირად მისივე სქესის წარმომადგენელია: „მარტო კაცები კი არა, ქალებიც ბრაზობდნენ: რას დარბის იარაღით ხელში, დაეტიოს სახლში, ოჯახი შექმნას, შვილებს მიხედოს, მატყლი პენტოსო“.

ის ფაქტი, რომ თამრო ჯადოსნურ ძალას ფლობდა, სოფლისთვის უფრო მარტივი დასაჯერებელი აღმოჩნდა, ვიდრე იმის წარმოდგენა, რომ ქალს ნამდვილად შეუძლია სიმამაცის გამოჩენა და ბოროტი ხმების უგულვებელყოფა. თუმცა, ზღაპარი გოგონებსაც და ბიჭებსაც ასწავლის, რომ თუ საკუთარ თავში დარწმუნებული ხარ, არა აქვს მნიშვნელობა, რას ფიქრობს ხალხი შენზე და კარგად ერგები თუ არა საზოგადოების მიერ შემოთავაზებულ შემბოჭველ სტანდარტებში:

„აი, ასე იცხოვრა ოდესღაც ერთმა საოცარმა ქალმა, რომელსაც ბავშვობიდანვე ეტყობოდა, როგორიც გაიზრდებოდა, თუნდაც იმ ერთ ნაწვიმარ ღღეს, როცა ბავშვების დაცინვა არაფრად ჩაავლო: “თან გოგო ხარ და თან წვრილფეხებო!”- რომ ეუბნებოდნენ და ხომ თითქოს არაფერი, მაგრამ გამოექანა, უშველებელ გუბეს გადაახტა და იმ ბიჭს გახედა, წლების შემდეგ ქვას რომ ესროდა...”.

შემდგომ ორ ზღაპარშიც („ამბავი პრინცესა მართა-მარიამისა”, „მაღალი და დაბალი ქვაბები და ცაში გაფრენა”) ნათლადაა გადმოცემული, თუ როგორ ცდილობს საზოგადოება შებოჭოს ძლიერი, განსხვავებული ქალი, თუმცა ეს უკანასკნელი არაფრად აგდებს ხალხის აზრსა და თავისი გმირობით ქვეყანასაც კი გამოადგება. ასეთია დავით აღმაშენებლის მამიდა და ბიზანტიის დედოფალი- მართა-მარიამი, რომელიც საოცარ მეომრად ჩამოყალიბდა, ხალხი კი ფიქრობდა: „ხმლის ქნევა, მშვილდოსნობა და ცხენით ჯირითი რა პრინცესას საქმეაო”. თუმცა, სწორედ მართა-მარიამის სიმამაცემ გადაარჩინა ქვეყანა და თავისი დროის ყველაზე ცნობილ ქალადაც აქცია.

ბოლო ზღაპარი კი, „მაღალი და დაბალი ქვაბები და ცაში გაფრენა”, რუსუდან უორდანიანზე, პირველ ქართველ ქალ მფრინავზე მოგვითხრობს, რომელმაც დაძლია საზოგადოებაში ფართოდ გავრცელებული სტერეოტიპი და, მიუხედავად იმისა, რომ იგი პირველი ქალი მფრინავი იყო, მაინც დაეუფლა ამ პროფესიას: „მან გადაწყვიტა მფრინავი გამხდარიყო, ზოგმა მართლაც დასცინა, ზოგი კი სერიოზულად გაბრაზდა: „თავის თავზე რამხელა წარმოდგენა აქვსო. ქალებს რომ ეგ შეძლებოდათ, აქამდე გვეყოლებოდა მფრინავი ქალებიო”. ისეთ საზოგადოებაში კი, სადაც ქალი ხშირად იმას ფიქრობდა- „რად მინდა სწავლა და მუშაობა, გავზრდი შვილებს, სახლს მივხედავ და სწავლისა და წიგნის გარეშეც ბედნიერად ვიცხოვრებო”, რუსუდანისნაირი თამამი ქალი ნამდვილად გამოირჩეოდა და, სავარაუდოდ, საფრთხესაც უქმნიდა საზოგადოების ჩვეულ წყობას- ქალის ადგილი იყო სახლში, ოჯახში და არა სადღაც ზემოთ, ცასა და ჰაერში. ზღაპარში საინტერესოა დედის წერილი რუსუდანისადმი, სადაც დედა ეწინააღმდეგება ქალის მიღებულ როლს საზოგადოებაში და მოუწოდებს ქალიშვილს, გახდეს ის, ვინც ნამდვილად სურს:

„არ მინდა, მხოლოდ მაღალ თუ დაბალ ქვაბებთან იდგე და გემრიელ სადილებს ამზადებდე. არ მინდა, მხოლოდ ოთახებს გვიდე და როცა გეტყვიან, რომ საუკეთესო დიასახლისი ხარ, მაღლიერი იღიმებოდე და მეტი არაფერი გინდოდეს. მინდა, არ შეგეშინდეს და ის საქმე აკეთო, რომელიც მართლა ბედნიერს გაგხდის. როგორც გუშინ მითხარი, ცაში ფრენაც რომ მოგინდეს, ისწავლო, იწვალო და უშიშრად გაფრინდე”.

ზემოთ განხილული ზღაპრის ყველა გმირი საზოგადოების უმრავლესობისგან განსხვავებული და გამორჩეულია. ზღაპრებში წარმოდგენილი ძლიერი ქალი პერსონაჟები არ ემორჩილებიან და უგულვებელყოფენ კიდევ საზოგადოების აზრს, რითაც მის უკმაყოფილებას იწვევენ. თანამედროვე ზღაპრებში თვალნათლივანა წარმოდგენილი ბრძოლა იმ გენდერული სტერეოტიპების წინააღმდეგ, რომელიც დღემდე საოცრად მწვავედ დგას ქართული (და არა მხოლოდ ქართული) საზოგადოების წინაშე. ლინგვისტური თვალსაზრისით, ქალი პერსონაჟები აღარ საუბრობენ პასიური ზმნებით, არამედ ავტორები მათ აღსაწერად და ასალაპარაკებლად იყენებენ აქტიური პროცესის გამომხატველ ზმნებს, ისინი პირდაპირ გადადიან მოქმედებაზე, აქვთ თავიანთი ნება, ზღაპრებში ხშირია კოგნიტიური ზმნებიც, რომელიც წინასაუკუნეების ზღაპრებში ქალთან მიმართებაში ნაკლებად გვხვდება: გაიპარა, იცოდა, ცხენზე ამხედრდა, მახვილის მარჯვე მოქნევით, სიტყვა არ შეარჩინა, არ მეშინია, გააწყვეტინა, იფიქრა, მიხვდა და ა.შ.

უფრო მეტიც, სოციოლინგვისტური თვალსაზრისით, თითოეულ ზღაპარში წარმოდგენილია ის თემატიკა და მათ წინააღმდეგ გაბრძოლების მცდელობა, რომელიც წინა საუკუნეების ზღაპრის ტრადიციულ ნარატივად ითვლებოდა, რაც გამოვლინდა არა მარტო გმირების ქცევისა და მოქმედებების აღწერისას გამოყენებული ლინგვისტური ერთეულებით, არამედ თავად გმირების მეტყველების თავისებურებაშიც.

შეიძლება ითქვას, რომ თანამედროვე ზღაპრებში:

1. ქალ პერსონაჟებს აღარ სჭირდებათ მამაკაცები, რომ ისინი დაიცვან, პირიქით, მათ აქვთ შეუძლიათ როგორც საკუთარი თავის, ასევე სხვების გამოსარჩლება;
2. არათფერია ცუდი იმაში, თუ გოგონას ისეთი სფეროები აინტერესებს, რომელიც, ტრადიციულად, ქალის როლთან არაა დაკავშირებული- ჯირითი, ბრძოლა, იარაღები, ფრენა;
3. ქალი აღარაა დაკავშირებული მხოლოდ საოჯახო სფეროსთან- მის უდიდეს მიღწევას აღარ წარმოადგენს იყოს იდეალური ქალიშვილი, შემდეგ მეუღლე და დედა, რადგანაც მას ასევე შეუძლია გახდეს მამაცი გმირი, რომელიც ქვეყანას გადაარჩენს;
4. გენდერული როლების შებრუნება მნიშვნელოვანია მამრობითი სქესის მკითხველებისთვისაც, რადგანაც, როგორც გოგონები, ისინიც ხშირად ხდებიან საზოგადოებაში ჩამოყალიბებული სტერეოტიპების მსხვერპლი- არაა სამარცხვინო, თუ ბიჭს რაიმეს შიში აქვს, არ არის განსაკუთრებულად მამაცი ან ემოციურია და ტირილი უნდება;
5. რაც მთავარია, ზღაპრები ასწავლის ბავშვებს, განურჩევლად სქესისა, ირწმუნონ საკუთარი თავი, რის შედეგადაც, ისინი ყოველთვის მიაღწევენ სასურველს.

მეორე თავის დასკვნა

ენა ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ინსტრუმენტია, რომელიც ემსახურება გენდერული როლების ჩამოყალიბებასა თუ მათ მსხვერველს. აქედან გამომდინარე, ძალზედ საინტერესოა ზღაპრების, როგორც სოციოლინგვისტური ფენომენის ლინგვისტური კუთხით შესწავლა, იმის დასადგენათ თუ როგორი მსოფლმხედველობის გამტარებელია იგი. ევროპული და ქართული ზღაპრების ანალიზმა თვალნათლივ აჩვენა, თუ რამდენად გაუღენთილია ზღაპარი როგორც ფორმა ტრადიციული, სტერეოტიპული აზროვნებით, რაც, ბუნებრივია, მოგვიანებით

ცუდად აისახება ბავშვის გენდერულ მოლოდინებზე. როგორც ევროპულ, ისე ქართულ ზღაპრებში გამოიკვეთა საერთო პრობლემები, თუმცა მცირე განსხვავებებით:

1. შესწავლილ ზღაპრებში წინ წამოინია ქალის სახლის სივრცესთან დაკავშირებამ, მისმა პასიურობამ, მაშინ როცა მამაკაცი ასოცირდება აქტიურ სოციალურ გარემოსთან. ეს, ბუნებრივია, გამონვეულია არსებული საზოგადოებრივი წყობითა და გავრცელებული სტერეოტიპებით, რომელიც აქტუალური იყო და არის სხვადასხვა კულტურებში.
2. ქალს მუდმივად სჭირდება მამაკაცი, რომ ის გადაარჩინოს, იხსნას აუტანელი ცხოვრებისგან. ეს ფუნქცია ზღაპრებში, ძირითადად, პრინცებს (ბატონიშვილებს) ეკისრებათ, რაც ძალზედ მნიშვნელოვანია, რადგანაც სახლში ჯდომა, პასიურობა ზღაპარში რომანტიზირებულია; შესაბამისად, ის პატარა მკითხველში აღარ იწვევს უარყოფით ემოციებს და უჩნდება სურვილი, დაელოდოს საკუთარ „თეთრ ცხენზე ამხედრებულ პრინცს“.
3. ზოგადევროპულ ზღაპარში, ქართულისა და ბრიტანულისგან განსხვავებით, ასევე ხშირია გმირების გარეგნული პორტრეტის აღწერები, რომელთა სტანდარტებმაც შეიძლება ხელი შეუშალოს ბავშვის ცნობიერებაში გარეგნობისადმი ჯანსაღი მიდგომების ჩამოყალიბებას. როგორც უკვე განხილულმა კვლევებმა აჩვენა, ბავშვები, რომლებიც ვერ ერგებიან სტერეოტიპული სილამაზის სტანდარტებში (ქერა, ცისფერთვალება, ტანადი, თხელი), თავს არ აღიქვამენ ლამაზად, რაც, საბოლოოდ, მათ თვითშეფასებაზე უარყოფითად მოქმედებს.
4. ლინგვისტური თვალსაზრისით, აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ ბოროტი, ძლიერი პერსონაჟი ქალები იყენებენ მამაკაცების საუბრისთვის დამახასიათებელ ელემენტებს, არიან პირდაპირები, მომთხოვნი, საქმებზე ორიენტირებულნი, თუმცა მათი მისწრაფებები სრულიად განსხვავდება ძლიერი მამაკაცის მოთხოვნებისგან. მაგალითად, ძლიერი, ბოროტი ქალი პერსონაჟები

- მიისწრაფიან იყვნენ გარეგნულად ლამაზები, როდესაც მამაკაცისთვის პრიორიტეტული იქნებოდა ძალაუფლება.
5. ქალის გონებრივი შესაძლებლობების ასახვა ხშირად წინამონეული თემაა ზღაპრებში. განხილული კულტურების ზღაპრებში ქალი ნაკლებად გამოირჩევა გონებრივი შესაძლებლობებით, რაც გამოიხატება არა მხოლოდ მათი საქციელით, არამედ ავტორის მიერ მათ მიმართ შერჩეული ზმნებითაც, რომლებიც იშვიათადაა კოგნიტიური პროცესის გამომხატველი. იმ შემთხვევაში კი, თუ ავტორი ქალთან მიმართებაში იყენებს კოგნიტიური პროცესის გამომხატველ ზმნებს, ისინი, ძირითადად, უარყოფითი ფორმით არის წარმოდგენილი (didn't remember, didn't know...),.
  6. ევროპულ და ქართულ ზღაპრებში ხშირად ვხვდებით ქალზე როგორც ფიზიკურ, ისე ფსიქოლოგიურ ძალადობას- ბოროტი ჯადოქრები, დედინაცვლები თუ მამაკაცი პერსონაჟები ქალებზე ხშირად ძალადობენ- არამორჩილ, ცნობისმოყვარე ქალ პერსონაჟებს ზღაპრებში ან ფიზიკურად უსწორდებიან (ძირითადად, ძველ ქართულ ზღაპრებში), ან როგორც ფიზიკურად, ისე ფსიქოლოგიურად ჩაგრავენ მათ: მაგალითად, კეტავენ კოშკში, უმლიან ხალხთან ურთიერთობას, ამახინჯებენ, აკოჭლებენ და ა.შ.
  7. ზღაპრებში ხშირია ქალის პიროვნული და სოციალური ხმის ჩახშობა, რაც წარმოადგენს საზოგადოების კულტურული ღირებულებების არეკვლას ზღაპარში. მიუხედავად იმისა, რომ ქალები მთავარი გმირები არიან და ხშირად სწორედ მათი სახელები ჰქვიათ ზღაპრებს, მათში ნაკლებად ვხვდებით მათ მიერ წამონწყებულ საუბარსა თუ მენტალურ-კოგნიტიურ პროცესებს (მაგ., „მძინარე მზეთუნახავი“, სადაც გოგონა მხოლოდ ზღაპრის ბოლოში იწყებს საუბარს. იქამდე კი მას აუპატიურებენ, სასახლეში კეტავენ, მის შეჭმას ცდილობენ და ა.შ.).

8. ზღაპრებში ასევე ნაკლებად ჩანს მამაკაცების ემოციები, რაც, ასევე ცალსახად მიუთითებს საზოგადოებაში გავრცელებულ სტერეოტიპზე, რომ ემოციის გამოხატვა მხოლოდ ქალის საქმეა.
9. აუცილებლად უნდა აღინიშნოს თანამედროვე ქართული ზღაპრები, რომლებიც სწორედ ზემოთ ჩამოთვლილი ტრადიციული ნარატივის წინააღმდეგ გასალაშქრებლად შეიქმნა. შესაბამისად, მათში დარღვეულია ყველა ზემოთჩამოთვლილი სტერეოტიპი. თანამედროვე ქართული ზღაპრების პერსონაჟები უკვე აქტიური, ჭკვიანი, თავგადასავლების მოყვარული გოგონები არიან, რომლებიც, საჭიროების შემთხვევაში, შეძლებენ არა მხოლოდ საკუთარ თავის დაცვას, არამედ ბიჭებსაც კი. მათ აინტერესებთ ბუნება, ჯირითი, ფრენა და აღარ არიან შებოჭილი სახლის გარემოში.
10. გენდერული როლების მსხვერპლი ხდებიან არა მხოლოდ გოგონები, არამედ ბიჭებიც, რადგანაც მათაც უწესებს საზოგადოება კონკრეტულ შებოჭვებს. თუმცა, თანამედროვე ქართულ ზღაპრებში ბიჭებს „უფლება აქვთ“ გამოხატონ ემოციები და აღარ არიან შებოჭილი იმ მიდგომით, რომ ისინი აუცილებლად ძლიერები და მამაცები უნდა იყვნენ.
11. ზღაპრების მნიშვნელობა ბავშვების აზროვნების სწორად ჩამოყალიბებაში უდავოა, თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ აუცილებელია მათი სწორად მინოდება, რომ ბავშვებს არ გაუჩნდეთ არასწორი სოციალური მოლოდინი, რამაც, შესაძლოა, მოგვიანებით, თანამედროვე საზოგადოებაში დიდი პრობლემა შეუქმნას მათ.

თავი III

გენდერული სტერეოტიპები ზღაპრებში

კვლევა- ექსპერიმენტი

3.1. მეთოდოლოგია

დისერტაციაში აღწერილი კვლევა- ექსპერიმენტი ჩატარდა სამ ეტაპად. საერთო ჯამში, მასში მონაწილეობა მიიღო 200-მა ცდის პირმა (აქედან 33 - მამაკაცი, 166 ქალი). კვლევა-ექსპერიმენტში ჩართული იყო როგორც ქართული, ასევე სხვა ევროპული კულტურების წარმომადგენლებიც. მონაწილეების ასაკი მერყეობდა 8-დან 87-წლამდე და, შეიძლება ითქვას, მოიცავდა თითქმის ყველა ასაკობრივ ჯგუფს. ექსპერიმენტის მიზანს წარმოადგენდა დაედგინა, თუ

(1) როგორ აღიქვამს სხვადასხვა კულტურის წარმომადგენელი ზღაპრებში ასახულ გენდერულ სტერეოტიპებს;

(2) იხატება თუ არა გენდერული სტერეოტიპებისადმი განსხვავებული მიდგომა სხვადასხვა კულტურაში და

(3) იკვეთება თუ არა განსხვავებული გენდერული სტერეოტიპები კვლევის მამრობითი თუ მდედრობით სქესის მონაწილეების პასუხებში; შესაბამისად, არის თუ არა სქესი განმსაზღვრელი ფაქტორი გენდერულად სტერეოტიპულ აზროვნებაში.

კვლევა-ექსპერიმენტის შედეგები დადგენილია როგორც თვისობრივი, ისე რაოდენობრივი კვლევის მეთოდების გამოყენებით. კვლევისას გამოყენებული იყო ელექტრონული კითხვარი, რომელიც შეავსო კვლევის ყველა მონაწილემ. გარდა ამისა, ექსპერიმენტის პირველი სამიზნე ჯგუფი (სკოლის მოსწავლეები) გამოვკითხეთ როგორც ჩაღრმავებული ისე, ჯგუფური ინტერვიუებისა და ჯგუფზე დაკვირვების მეთოდების გამოყენებით. ექსპერიმენტის დასრულების შემდეგ შევადგინეთ ცხრილები (მოცემულია როგორც უშუალოდ ტექსტში, ასევე დისერტაციის დანართებში (დანართი

1, 2 და 3-ში) და გავაანალიზეთ კვლევის შედეგები (კონტენტ- ანალიზის მეთოდზე დაყრდნობით).

3.2. კვლევა-ექსპერიმენტი

წინამდებარე კვლევა-ექსპერიმენტი ჩატარდა სამ ეტაპად სამ სხვადასხვა სამიზნე ჯგუფში. ექსპერიმენტის მიზანს წარმოადგენდა სხვადასხვა ასაკის, კულტურისა და სქესის წარმომადგენლების გამოკითხვა და გენდერული სტერეოტიპებისადმი მათი დამოკიდებულების გამოვლენა. სამივე შემთხვევაში შეიქმნა კითხვარი, რომელშიც მოცემული იყო ამონარიდები ზღაპრებიდან. ამონარიდებიდან ამოღებული იყო სახელები თუ პირის ნაცვალსახელები, რომლებიც პერსონაჟის სქესის მიმანიშნებელი შეიძლებოდა ყოფილიყო. ექსპერიმენტში მონაწილეებს უნდა დაეფიქსირებინათ აზრი იმასთან დაკავშირებით, ამოღებული ფრაზები გოგონას ეხებოდა თუ ბიჭს და შემდეგ დაესაბუთებინათ არჩევანი. არცერთი კითხვარი არ შეიცავდა სავარაუდო პასუხებში არჩევანს „ორივე სქესს“, რადგანაც კვლევისთვის მნიშვნელოვანი იყო გენდერული ტექსტში ასახული გენდერული სტერეოტიპები და, შესაბამისად, კითხვარი ორიენტირებული იყო იმაზე, რომ მონაწილეს შემოეხაზა ის პასუხი, რომელიც პირველად ამოუტივტივდა გონებაში ფრაზის/ამონარიდის წაკითხვისას.

პირველ სამიზნე ჯგუფს წარმოადგენდნენ სკოლის მოსწავლეები. ამ კონკრეტულ შემთხვევაში გამოიკითხა გიმნაზიის „შავნაბადა“ 10-14 წლის 19 მოსწავლე (11 გოგონა, 8 ბიჭი). სკოლაში ექსპერიმენტი ჩატარდა ორ ეტაპად. პირველ ეტაპზე მოსწავლეებს შესავსებად დაურიგდათ შვიდკითხვიანი ანონიმური კითხვარი (მოსწავლეებს მოეთხოვებოდათ მხოლოდ სქესის მითითება) (იხ. დანართი 1); პასუხის დაფიქსირების შემდეგ მათ მოისმინეს ზღაპარი „ქალაქისკაბიანი პრინცესა“ და, წინასწარ მომზადებული კითხვების მეშვეობით, შედგა დისკუსია. მოსწავლეებს სახალისო და თავისუფალ გარემოში მიეცათ საშუალება გამოეხატათ თავიანთი დამოკიდებულება ზღაპარში წარმოდგენილი გენდერული როლების მიმართ; ამასთან ერთად, მათთან ჩატარდა დისკუსია, რომელიც მოიცავდა შემდეგ თემატიკას: გოგონას როლი ზღაპრებში, ბიჭის როლი ზღაპრებში, რა ძირითადი განსხვავებაა მათ შორის და ა.შ. რამაც საშუალება მისცა მოსწავლეებს პარალელი გაეგლოთ საკუთარ ცხოვრებასთან. აღნიშნული დისკუსია ჩაიწერა და შემდეგ გაანალიზდა. მოსწავლეები

ინფორმირებულნი იყვნენ ამის თაობაზე. ექსპერიმენტმა გასტანა დაახლოებით 50 წუთი. როგორც აღვნიშნეთ, მას წინ უძღოდა მოსწავლეებისთვის სახალისო კითხვების დასმა, რათა შექმნილიყო სახალისო და „დაცული“ გარემო და ბავშვებს არ მორიდებოდათ თავიანთი აზრის დაფიქსირება.

Fig 16. გოგონების მიერ გაცემული პასუხები

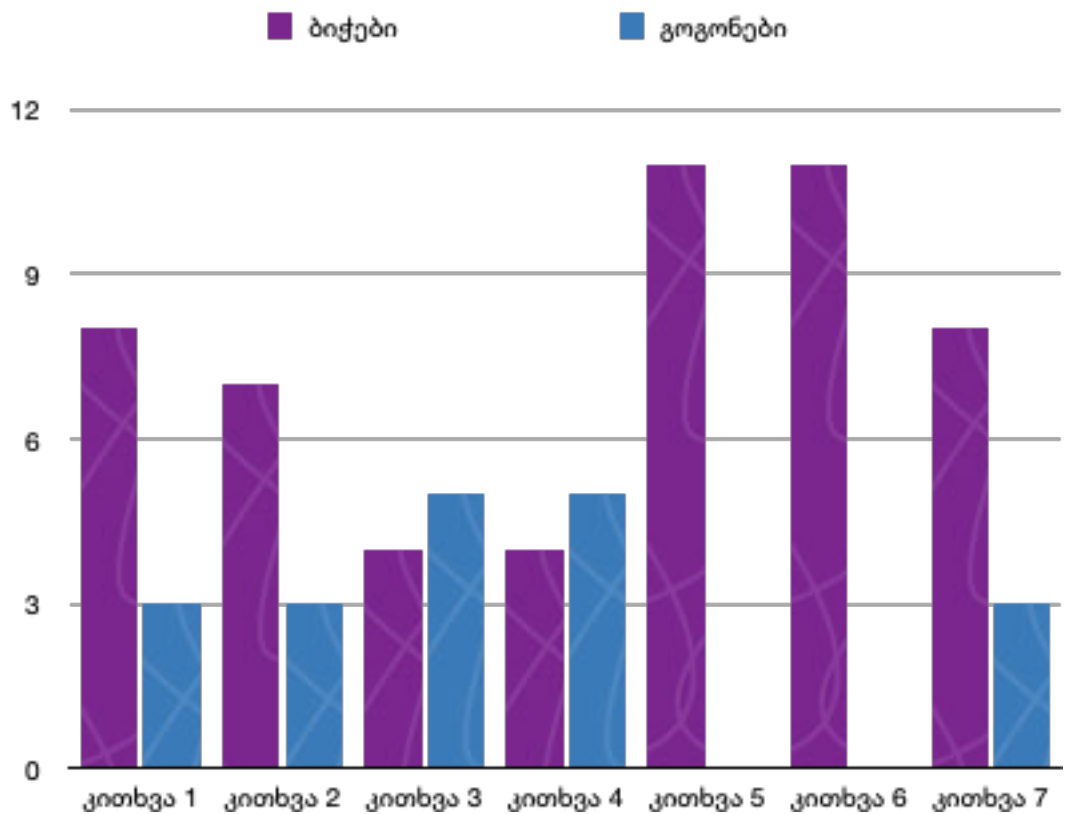
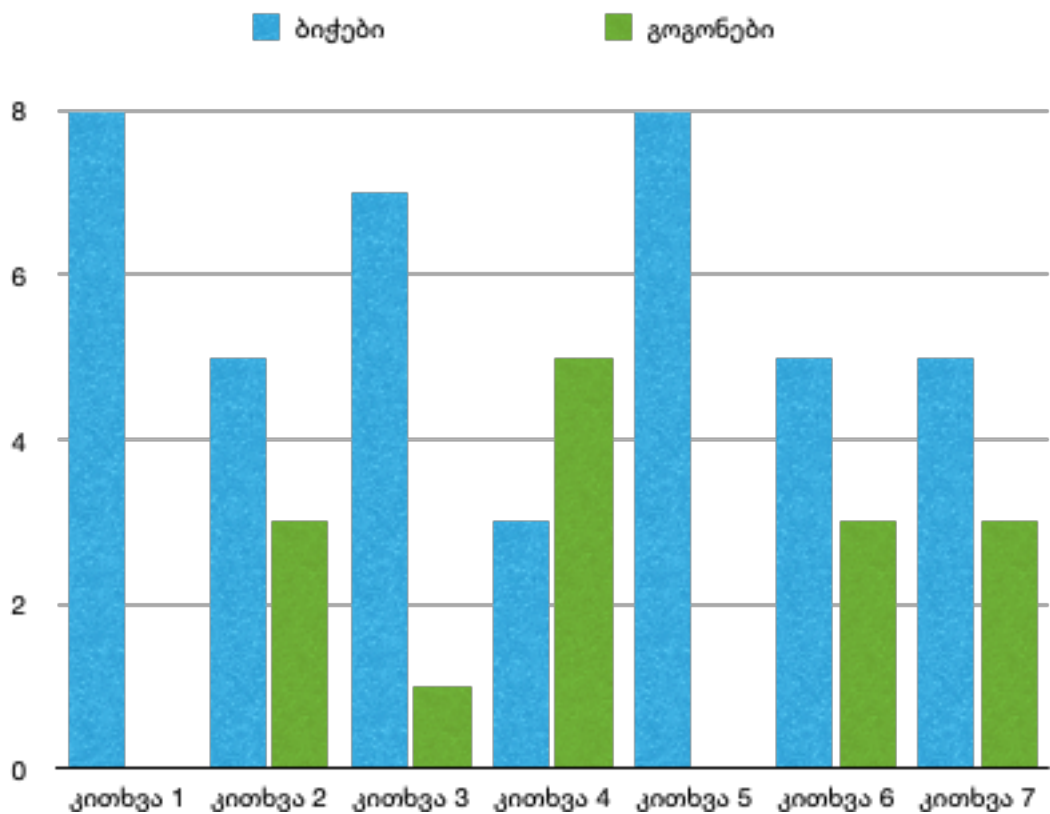

Fig 17. ბიჭების მიერ გაცემული პასუხები

საინტერესოა, რომ კითხვარში მოცემული თითოეული ამონარიდი ეხება გოგონას და ამოღებულია თანამედროვე ზღაპრების კრებულიდან „იყო ერთი გოგო“. თუმცადა, როგორც ცხრილებიდან ჩანს, უმეტეს შემთხვევაში მოსწავლეების უმრავლესობას ჰგონია, რომ ამონარიდები ასახავს ბიჭს (თუ არ ჩავთვლით მესამე და მეოთხე კითხვებს, სადაც ოთხმა გოგონამ მიუთითა, რომ ამონარიდი ეხებოდა მამრობით სქესს, და ხუთმა გოგონამ აღნიშნა, რომ ნაგულისხმები იყო მდედრობითი სქესი). აღსანიშნავია, რომ ორივე შემთხვევაში მივიღეთ ერთი პასუხი, რომელშიც გოგონებმა კომენტარებში დაურთეს, რომ მოცემული ფრაზა ბიჭებსაც შეიძლება შეესაბამებოდეს).

ექსპერიმენტში მონაწილე რვავე ბიჭს მიაჩნია, რომ პირველ კითხვაში წარმოდგენილი ამონარიდი:

„ლონიერი, ჭკვიანი, თავგადასავლებისმოყვარული? ... ზოგიერთი ისეთი [...] ვიცი, ყველაზე ლონიერ ფალავენებს რომ ამარცხებს, ცხენს ცალი ხელით სწევს, დათვს ეჭიდავება და ცელის ერთი მოსმით ნახევარ მინდორს მკის”

ცალსახად მიემართება ბიჭს, რადგანაც, მათი აზრით, ძალ-ლონე და ჭკუა უფრო ბიჭისთვისაა დამახასიათებელი- „რა თქმა უნდა, [ბიჭი] რადგან ისინი ყველაზე ძლიერები არიან და უყვართ თავგადასავლები”, „ბიჭი არის ყველაზე ძლიერი. ქალი არის მშიშარა და უძლური”; „რადგან ბიჭები ძლიერები არიან, ხოლო გოგონები- ნაზები”. უფრო მეტიც, ექსპერიმენტში მონაწილე ბიჭები არა მხოლოდ ფიქრობენ, რომ კაცები არიან ძლიერები და ჭკვიანები, არამედ, მათი წარმოსახვით, ქალი არის მშიშარა და უძლური. ცხადია, ჩამოთვლილი ზედსართავეები უარყოფითი კუთხით ახასიათებს ქალს. საინტერესოა ისიც, რომ გოგონების უმრავლესობა ასევე ეთანხმება მოსაზრებას, რომ ბიჭები უფრო ძლიერები არიან და, მათი აზრით, ასეთი ეპითეტებით ზღაპრებში უფრო ბიჭები არიან მოხსენიებულნი. როგორც შედეგებმა ცხადყო, ბავშვებს უკვე ამ ასაკშივე არასწორი დამოკიდებულება აქვთ ქალის როლისადმი და ქალს აღიქვამენ მხოლოდ „სუსტ სქესად”, რომელსაც სჭირდება დაცვა და მოვლა. სამწუხაროა, რომ ამაზე თანხმდებიან არა მხოლოდ ბიჭები, არამედ თვით გოგონებიც.

როგორც გოგონები, ისე ბიჭები მიიჩნევენ, რომ ისეთი სიტყვები, როგორცაა „ლონე”, „ჩაფხუტი”, „საომარი აბჯარი”, „დევის ნატეხი”, „ჯიბრიანი”, „ძლიერი”, „თამამი” უფრო ბიჭებისთვის დამახასიათებელი ზედსართავეები თუ არსებითი სახელებია, რადგანაც, მათი აზრით, ბიჭები „მამაცები“ და „მებრძოლები“ არიან, და „ყველაფერი ეხერხებათ”. უფრო მეტიც, ბავშვების აზრით, ბიჭებს „უფრო კარგად შეუძლიათ [ნივთების] შენახვა”, რაც გულისხმობს იმას, რომ ისინი „გოგონებზე უფრო ფრთხილნი და ყურადღებიანნი არიან“. გარდა ამისა, როგორც ერთ-ერთი ბიჭი აღნიშნავს, „აღმასს უფრო ბიჭს გადასცემდნენ, რადგანაც „ბიჭი დედისთვის არის ყველაზე ძვირფასი”. ეს პოზიცია ცალსახად აირეკლავს საზოგადოებაში გავრცელებულ იმ სტერეოტიპს, რომ ვაჟიშვილის, შესაბამისად, გვარის გამგრძელებლის, გაჩენა ქალისთვის უპირველეს მოვალეობად

ითვლება. გარდა ამისა, ბავშვების აზრით, „იარაღი მხოლოდ კაცს უჭირავს“, შესაბამისად, ბავშვებს უკვე გათავისებული აქვთ ის გენდერული როლები და მოსაწონი თუ დასაგმობი ქცევები, რომლებიც დალექილია სტერეოტიპულად მოაზროვნე საზოგადოებაში. გარდა იარაღისა, ბავშვებს ასევე მიაჩნიათ, რომ გოგონები უფრო მორჩილები და ნაზები უნდა იყვნენ, მათ ასევე „უფრო მალე სწყინთ რაღაცეები და ტირიან“. შესაბამისად, ორივე სქესის ბავშვისთვის მორჩილება და ტირილი უფრო მეტად გოგოსთვის დამახასიათებელი ქცევებია, ვიდრე ბიჭისთვის. ამასთანავე, საინტერესოა ბავშვების დამოკიდებულება ლექსიკური ერთეულისადმი „ჭიუტი“. სტერეოტიპულად, სიჭიუტე უფრო ბიჭისთვის არის დამახასიათებელი და ბავშვები მას ხშირად ასახელებდნენ ბიჭის სხვა სტერეოტიპულ თვისებებთან, კერძოდ, სიმამაცესთან ერთად. საინტერესოა, რომ ცდისპირებმა უარყოფით კონტექსტში ეს ზედსართავი უფრო გოგონას მახასიათებლად მიიჩნიეს- „გოგონები სულ ჭიუტები არიან და არ უჯერებენ არავის“.

როგორც უკვე აღინიშნა, ქართულ საზოგადოებაში ხშირად გავიგებთ ბიჭისკენ მიმართულ ფრაზას „რა გატირებს, გოგო ხომ არ ხარ?!“. ამონარიდში „აქა ხარ? შენთან ვიყავი სახლში, გეძებდი.- მოესმა მოულოდნელად მისი ხმა და ისე შერცხვა საკუთარი ცრემლების, სასწრაფოდ ხეზე აცოცდა,“ სწორედ ეს სტერეოტიპი რეალიზდება- ბიჭებისთვის ტირილი სამარცხვინოა. ბავშვების იმ ჯგუფმა, რომლებმაც ადეკვატურად გაიაზრა ეს ფრაზა, მიუთითეს, რომ, მათი აზრით, ამონარიდი უფრო ბიჭისკენ იქნებოდა მიმართული, რადგანაც „ცრემლების ალბათ უფრო ბიჭს შერცხვებოდა, ვიდრე გოგოს“. მათ კი, რომლებმაც გოგონა მონიშნეს ამ პასუხში, დასაბუთებისას აღნიშნეს, რომ მათი აზრით ცრემლები და ტირილი უფრო გოგოსთვისაა დამახასიათებელი, რადგანაც გოგონები არიან „მტირალეები, თანაც მორცხვები“.

ლინგვისტური თვალსაზრისით, განსაკუთრებით საინტერესო აღმოჩნდა ბოლო კითხვა: „რას დარბის იარაღით ხელში, დაეტიოს სახლში, ოჯახი შექმნას, შვილებს მიხედოს...“. აქ მოსწავლეებმა სამ სხვადასხვა სტერეოტიპულ მიდგომას გაუსვეს ხაზი. ზოგიერთმა ამ ამონარიდში განსაკუთრებული ყურადღება გაამახვილა ფრაზაზე „იარაღით სირბილი“, რაც, როგორც უკვე აღინიშნა, მათთვის უფრო მამაკაცური საქციელია, ვიდრე ქალური. შემდეგი ფრაზა, რომელმაც ბავშვების ყურადღება მიიპყრო და მათი პასუხების მრავალფეროვნება გამოიწვია არის- „ოჯახი შექმნას“. მათი აზრით, „ოჯახის შექმნას“ ბიჭებს თხოვენ, რადგანაც, დღემდე მიღებული

სტერეოტიპის მიხედვით, ოჯახის შექმნის ინიციატივას იჩენს კაცი. კაცი არის ის, ვინც ირჩევს ცოლს და შემდეგ ქმნის ოჯახს, ხოლო ქალი ქმარს „მიჰყვება“. მათი პასუხები შემდეგია : „ოჯახს კაცი ქმნის“, „ბიჭებს ეუბნებიან, ოჯახი შექმენიო“, „ბიჭს იმიტომ ვფიქრობ, რომ აქ საუბარია ოჯახის შექმნაზე, რაც გვეუბნება, რომ ამას ეუბნებიან უფრო ბიჭს და გოგოს ეუბნებიან სხვანაირად“. მესამე ფრაზა კი, რომელზეც ბავშვების ნაწილმა გაამახვილა ყურადღება, არის- „შვილებს მიხედოს“, რაც არაა გასაკვირი, რადგანაც საზოგადოებაში ეს, ცალსახად, ქალის მოვალეობად ითვლება, რასაც ადასტურებს შემდეგი პასუხები: „გოგომ უნდა მიხედოს ოჯახს“, „ჩემი აზრით, გოგომ შვილები უნდა აჩინოს. კი არიან ისეთი გოგონებიც, რომლებიც ავტომატით დარბიან, მაგრამ ასეთმა გოგონებმაც უნდა მოითოკონ ნერვები და სახლში შვილები ზარდონ“. საყურადღებოა, რომ ამ ასაკშიც კი (10-14 წელი) მოსწავლეები უკვე სტერეოტიპულად აზროვნებენ. უფრო მეტიც, მათ ლინგვისტურ არჩევანში ამკარად ჩანს აგრესია და ნეგატიური დამოკიდებულება ძლიერი ქალის მიმართ და სურვილი, რომ იგი დაემორჩილოს, (მეტათორულად „მოთოკონ“) საზოგადოებაში მიღებულ სტერეოტიპებს და იძულებით დაუკავშირონ ქალი მხოლოდ საოჯახო სივრცეს.

პირველი ექსპერიმენტის მეორე ეტაპზე, ქეით პეტერსონის (2014) კვლევაზე დაყრდნობით, ბავშვებს წავეუკითხეთ „ქალაქისკაბიანი პრინცესას“ ქართული თარგმანი და დავესვით კითხვები (1) ტექსტის უკეთ გასაანალიზებლად და (2) ბავშვების დამოკიდებულების გასარკვევად. ზღაპრის სიუჟეტი ასეთია: პრინცესა ელიზაბეტის სასახლეს დრაკონი დაესხმება თავს და გადაწვავს, თან ელიზაბეტის საქმროს, პრინც რონალდსაც წაიყვანს ტყვედ. უკაბოდ დარჩენილი ელიზაბეტი ქალაქის კაბას ჩაიცვამს და დრაკონისგან პრინცის დასახსნელად გაეშურება. გოგონა მართლაც მოახერხებს დრაკონის გაცურებას, თუმცა პრინცი მისი ჩაცმულობით არ მოიხიბლება და გოგონას თხოვს, „პრინცესულად ლამაზი რომ იქნება“, მერე დაბრუნდეს მასთან. პრინცის უხეშობით გაბრაზებული ელიზაბეტი რონალდს უზრდელს უწოდებს და ცოლადაც აღარ მიჰყვება.

ბავშვებს დავესვით ქვემოთ ჩამოთვლილი, წინასწარ მოფიქრებული კითხვები, შემდეგ კი ის შეკითხვები, რომლებიც უშუალოდ დისკუსიისას წამოჭრილმა საკითხებმა/პრობლემებმა გამოკვეთა:

1. ამ ზღაპარში დრაკონი პრინცს იტაცებს. სხვა ზღაპრებში, ძირითადად, პრინცესებს რატომ იტაცებენ დრაკონები?
2. ზღაპრებში პრინცები როგორ ამარცხებენ ხოლმე დრაკონს?
3. პრინცესები ხანჯლებით ხშირად დარბიან?
4. როგორ გადაარჩინა პრინცი ელიზაბეტმა? პირიქით რომ ყოფილიყო, როგორ გგონია, როგორ გადაარჩენდა პრინცი პრინცესას?
5. როგორ ფიქრობ, კარგი გადანყვეტილება მიიღო პრინცესა ელიზაბეტმა, რომ პრინცს არ გაყვა ცოლად? რატომ?

კითხვაზე, თუ რატომ იტაცებენ დრაკონები, ძირითადად, პრინცესებს და არა პრინცებს, ბავშვებმა განაცხადეს, რომ გოგონები „სუსტები“ არიან, ხოლო „ბიჭები უფრო მაგრები არიან და გმირებად გამოჩნდებიან, გოგონებს რომ გადაარჩინენ“. როგორც ბიჭები, ისე გოგონები თანხმდებიან, რომ მტრის, ამ შემთხვევაში კი, დრაკონის, დასამარცხებლად, მხოლოდ ღონე არ კმარა და ჭკუაც საჭიროა. თუმცა, მათი აზრით, პრინცს რომ გადაერჩინა გოგონა, ის უფრო ხმალს გამოიყენებდა და არა გონებას, როგორც ამ შემთხვევაში ელიზაბეტმა გააკეთა. ეს კი გამომწვეულია იმით, რომ „კაცები უფრო ჩხუბისკენ მიიწევენ“. საინტერესოა, რომ გოგონების ნაწილმა აღნიშნა, რომ ზღაპრებში გოგონების სუსტად გამოყვანა „გოგონებს ამცირებს“, რადგანაც ეს სულაც არ შეესაბამება სიმართლეს- “ხომ არსებობენ ბოქსიორი გოგონებიც?”. ზღაპრის გაანალიზებისას ბავშვები არ უარყოფენ იმას, რომ ელიზაბეტი მართლაც შეიძლება დღიერი ყოფილიყო, მაგრამ მან ჭკუა მოიხმო. ბავშვები ასევე მართებულად იხსენებენ ანდაზას: „ხერხი ჯობია ღონესა, თუ კაცი მოიგონებსაო“. თუმცა, ბავშვების ნაწილი (8 ბიჭი) უარყოფს იმ მოსაზრებას, რომ გოგონა შეიძლება დღიერი ყოფილიყო და ჰგონიათ, რომ მან სწორედ იმიტომ გამოიყენა გონება, რადგან მიხვდა, ფიზიკურად ვერ დაამარცხებდა დრაკონს. აღსანიშნავია, რომ ჯანსაღი დისკუსიითა და ცხოვრებისეული შედარებების მოხმობით, ბავშვები მიდიან იმ დასკვნამდე, რომ არ შეიძლება განზოგადება და შესაძლებელია კლასში ზოგიერთი გოგონა უფრო დღიერი იყოს, ვიდრე ბიჭი, შესაბამისად, შეიძლება იყვნენ ბიჭები, რომლებიც გოგონაზე უფრო ჭკვიანი იქნებიან. საინტერესოა ცვლილება იმ მიდგომაში, რაც დაფიქსირდა ძველ ქართულ ზღაპრებში- ქალი არის უგუნური არსება, რადგანაც

ბავშვების საუბრიდან გამომდინარე, აშკარად იგრძნობა დამოკიდებულება, რომ გოგონები სტერეოტიპულად არიან ჭკვიანები, ხოლო ბიჭები - ძლიერები..

ასევე უნდა აღინიშნოს ბავშვების დამოკიდებულება იმ ფაქტის მიმართ, რომ ელიზაბეტი ზღაპრის ბოლოს არ მიჰყვება ცოლად რონალდს. გოგონები აღნიშნავენ, რომ მათ არ სჭირდებათ ისეთი ქმარი, რომელიც მათ „არ მოუვლის და მხოლოდ სილამაზეზე იფიქრებს“, „მთავარი სილამაზე არაა, მთავარია გიყვარდეს“, „რად უნდოდა უმადური ქმარი, ამდენი რაღაცა გააკეთა და არ დაუფასა“. მოსწავლეების პასუხებიდან ასევე გამოიკვეთა შემდეგი აზრი, რომელსაც გოგონები უსვამენ ხაზს, რომ ქმარმა ცოლს უნდა მოუაროს და მიხედოს, თუმცა, ისინი ასევე აღნიშნავენ, რომ მათ მოეწონათ „რომ გოგომ მიატოვა ბიჭი“, რადგანაც მათი აზრით, ზოგადად, რეალურ ცხოვრებაში პირიქით უფრო ხდება ხოლმე. აშკარაა, გოგონები ცდილობენ გაიბრძოლონ სტერეოტიპების წინააღმდეგ, თუმცა ისინი ხანდახან მაინც ექცევიან საზოგადოებაში გავრცელებული მიდგომების ზეგავლენის ქვეშ.

ცდის ჯგუფში ცხადად აღინიშნებოდა გოგონებსა და ბიჭებს შორის გენდერულ როლებთან დაკავშირებით არსებული განსხვავებული მიდგომა- გოგონები ცდილობდნენ თავიანთი „უფლებების“ დაცვას, მაშინ როდესაც ბიჭები ჯიუტად იდგნენ აზრზე, რომ გოგონები სახლში უნდა ისხდნენ და საჭმელი აკეთონ, უფრო მეტიც, ბიჭების მიერ ქალთან მიმართებაში მოყვანილი მაგალითებიც ძირითადად, სტერეოტიპულად ქალურია და მხოლოდ საოჯახო სივრცესთანაა დაკავშირებული: „გოგონები, სახლის დალაგებისას ფრჩხილი რომ მოტყდებათ, მაგაზეც ტირიან“. ამ მოსაზრებებმა დისკუსიის დროს განსაკუთრებული ვნებთაღელვა გამოიწვია:

გიორგი¹: „კაცს მოაქვს საჭმელი სახლში“.

თამარი: „მერე? ქალი ამზადებს!“

მარიამი: „მამაჩემი დედას ეხმარება, როცა დაღლილია და ჭურჭელს რეცხავს ხოლმე“.

¹ სახელები შეცვლილია.

გოგონები ცდილობდნენ დაპირისპირებოდნენ გიორგის მიერ გამოთქმულ ფრაზას და ასეთი კონტრარგუმენტი მოყავდათ: „კაცის მოტანილი პროდუქტი არაფერია, თუ ის ქალმა არ მოამზადა“. გარდა ამისა, მარიამს მოჰყავს მაგალითი საკუთარი ოჯახის ცხოვრებიდან, რომ მამამისი ჭურჭელს ხშირად რეცხავს, რადგანაც ქალიც ისევე იღლება მუშაობისას, როგორც კაცი.

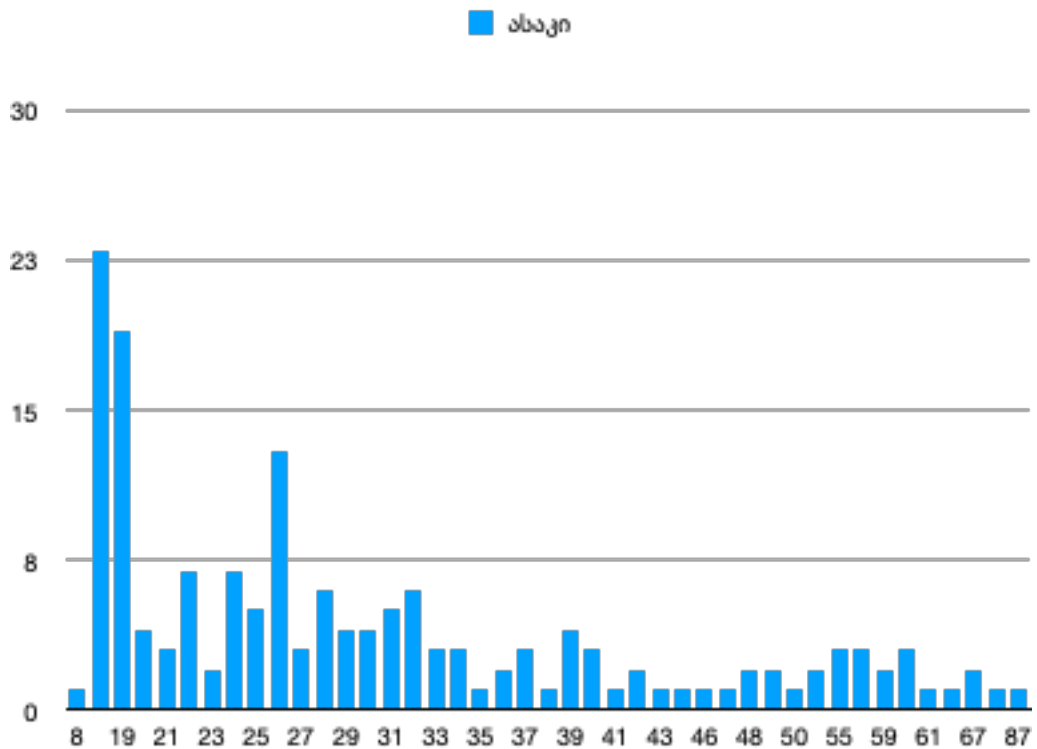
ჩატარებული ექსპერიმენტის შედეგად გამოვლინდა ის ფაქტი, რომ გოგონებიც და ბიჭებიც კარგად იცნობენ საზოგადოებაში არსებულ სტერეოტიპებს. ამასვე ადასტურებს კითხვარის პასუხების ანალიზი, და უფრო მეტიც, ამ ექსპერიმენტში მონაწილე გოგონებიც და ბიჭებიც საკმაოდ სტერეოტიპულად აზროვნებენ, რადგანაც მათ ორივე სქესს ცალსახად ის როლები მიაკუთვნეს, რომელიც ფესვებგადგმულია საზოგადოებაში: კერძოდ, ქალის თვისება არის მორჩილება და სინაზე, გოგონასი კი - ბუტიაობა და მტირალობა. ასევე, ქალის მოვალეობაა ოჯახის მოვლა და ბავშვების აღზრდა. ბიჭებს კი ცრემლების რცხვენიათ; სიმამაცე, ბრძოლა და საბრძოლო ატრიბუტიკა, ძირითადად, მამაკაცისთვისაა დამახასიათებელი და იარაღით მხოლოდ კაცები თუ დარბიან. გარდა ამისა, ცოლის მოყვანა კაცის საქმეა, ხოლო, როგორც ზემოთ აღინიშნა, ოჯახის მოვლა და ბავშვების აღზრდა - ქალისა.

მეორე მხრივ, გასაკვირია, მაგრამ იმავე ბავშვებმა დისკუსიაში განსხვავებული მიდგომა წარმოადგინეს: გოგონები თვალნათლივ ცდილობდნენ ბიჭებს დაპირისპირებოდნენ და დაედლიათ ის სტერეოტიპები, რომლებიც მათ საკმაოდ ბევრ შემზღუდვეს უწესებს- მათ აღარ მოსწონთ, რომ ისინი ზღაპრებში სუსტებად არიან წარმოდგენილები; უფრო მეტიც, გოგონები ამას დამცირებად აღიქვამენ, არ სურთ მხოლოდ სახლის საქმეებთან და მეორეხარისხოვან როლთან დაკავშირება და უჭერენ მხარს იმ მოსაზრებას, რომ საოჯახო საქმე ორივე სქესისთვის თანაბრად გადასანაწილებელია და ამაში სათაკილო არაფერია.

კვლევის მეორე ეტაპი ჩატარდა ონლაინ სივრცეში, ელექტრონული კითხვარით. კითხვარში მოცემული იყო როგორც ქართული, ისე ინგლისურენოვანი ზღაპრიდან ამოღებული ამონარიდები. კვლევის მონაწილეებს უნდა ეპასუხათ თუ მათი აზრით რომელ სქესს უკეთ მიესადაგებოდა წინადადებები. ექსპერიმენტის მეორე სამიზნე ჯგუფს წარმოადგენდნენ ქართველები, რომლებსაც ესმით ინგლისური ენა. კვლევაში მონაწილეობა მიიღო 166-მა ადამიანმა, რომელთა ასაკი მერყეობდა 8-დან

87 წლამდე, და, შეიძლება ითქვას, რომ მოიცავდა თითქმის ყველა ასაკობრივ ჯგუფს. მონაწილეთაგან 143 იყო მდედრობითი სქესის წარმომადგენელი, ხოლო 23 მამრობითი სქესის.

Fig. 18. ექსპერიმენტში მონაწილეთა ასაკობრივი გადანაწილება

მეორე სამიზნე ჯგუფთან გამოყენებული კითხვარი შეიცავდა 15 კითხვას, თითოეული კითხვა წარმოადგენდა ამონარიდს ზღაპრიდან. ამონარიდები ამოღებულია 10 ქართული და 5 ევროპული ზღაპრიდან. კითხვარის შევსებისას მონაწილეებს ევალებოდათ იმ სქესის მონიშვნა, რომელიც მათი აზრით ყველაზე მეტად მიესადაგებოდა ამონარიდის შინაარსს. თითოეულ შეკითხვას 2 არჩევითი პასუხი (მდედრობითი სქესი თუ მამრობითი სქესი) მოსდევდა და ამასთან თითოეულ

კითხვაზე პასუხის მონიშვნის შემდეგ მონაწილეს უნდა არგუმენტირებულად დაესაბუთებინა თავისი არჩევანი².

აღსანიშნავია, რომ მეოთხე კითხვის გარდა (4. აქა ხარ? შენთან ვიყავი სახლში, გეძებდი. -მოესმა მოულოდნელად მისი ხმა და ისე შერცხვა საკუთარი ცრემლების, სასწრაფოდ ხეზე აცოცდა), ყველა ამონარიდი აღწერდა გოგონას, თუმცა საზოგადოებაში გავრცელებული სტერეოტიპებიდან გამომდინარე, ექსპერიმენტში მონაწილეებმა ისინი მამრობით სქესს მიაწერეს. მეორე მხრივ, ის კითხვები, რომლებიც ეხებოდა მებრძოლეებს და ძალის გამოყენებას აღწერდა კვლევაში მონაწილეებმა უფრო მამრობით სქესს მიაკუთვნეს.

1. ღონიერი, ჭკვიანი, თავგადასავლების მოყვარული? ... ზოგიერთი ისეთი [...] ვიცი, ყველაზე ღონიერ ფალავენებს რომ ამარცხებს, ცხენს ცალი ხელით სწევს, დათვს ეჭიდავება და ცელის ერთი მოსმით ნახევარ მინდორს მკის;

2. დევის ნატეხი ხარო -ეტყვის ხოლმე ბებო- უტეხი და ჯიუტი ხასიათი გაქვსო.

3. ეს ალმასი შენი ძალა იქნება. იცოდე, რომ [...] ბევრი რამ შეუძლიათ, მთავარია, შენი ღონე სწორად გამოიყენო...;

4. აქახარ? შენთან ვიყავი სახლში, გეძებდი. -მოესმა მოულოდნელად მისი ხმა და ისე შერცხვა საკუთარი ცრემლების, სასწრაფოდ ხეზე აცოცდა;

7. დილით [...] საომარი აბჯარი ჩაიცვა და მეფის ბრძანებით დამზადებული ჩაფხუტიც მოართვეს;

9. რაც დრო გადის ნადირს უფრო ემსგავსები, ვიდრე [...];

10. რას დარბის იარაღით ხელში, დაეტიოს სახლში, ოჯახი შექმნას, შვილებს მიხედოს...

ხოლო გარეგნული აღწერები, სიტუეტე და სიმხდალე კი მდებრობით სქესს:

6. -შენ აქ დამელოდე, მე მოვიყვან! -მტკიცედ უთხრა მეგობარს, რადგან იცოდა, რომ [.....] მიტოვებული სახლის ემინოდა;

---

² იხილეთ დანართი 2.

8. ასეთი უშიშარი და თამამი რომ იყო, ზოგი ძალიან აქებდა, მაგრამ იყვნენ ისეთებიც, ვინც ბრაზობდა: [...] ნაზი დამორჩილი უნდა იყოს, ასეთი თავის ნათქვამა, ჭიბრიანი და შეუვალი არასდროს ყოფილან [...] და ეს რა გაჩნდა ასეთიო...

11. [...] is a [...] by birth and an adventurer by a spirit. [...] spends [...] days practicing archery, riding [...] horse, and exploring the world around [...]. [...] loves [...] family, but [...] wants to control [...] own destiny;

12. [...] was beautiful, but [...] was proud and arrogant, and [...] could not stand it if anyone might surpass [...],

13. [...] skin was as soft and tender as a rose petal, and [...] eyes were as blue as the deep sea;

15. [...] grew up a bright and brilliant [...], with striking red hair and a ery temper).

მეორე სამიზნე ჯგუფის მიერ კითხვარზე გაცემული პასუხების ანალიზი მოცემულია ქვემოთ მოყვანილ სქემებში:

Fig 19. მონაწილეთა მიერ გაცემული პასუხები

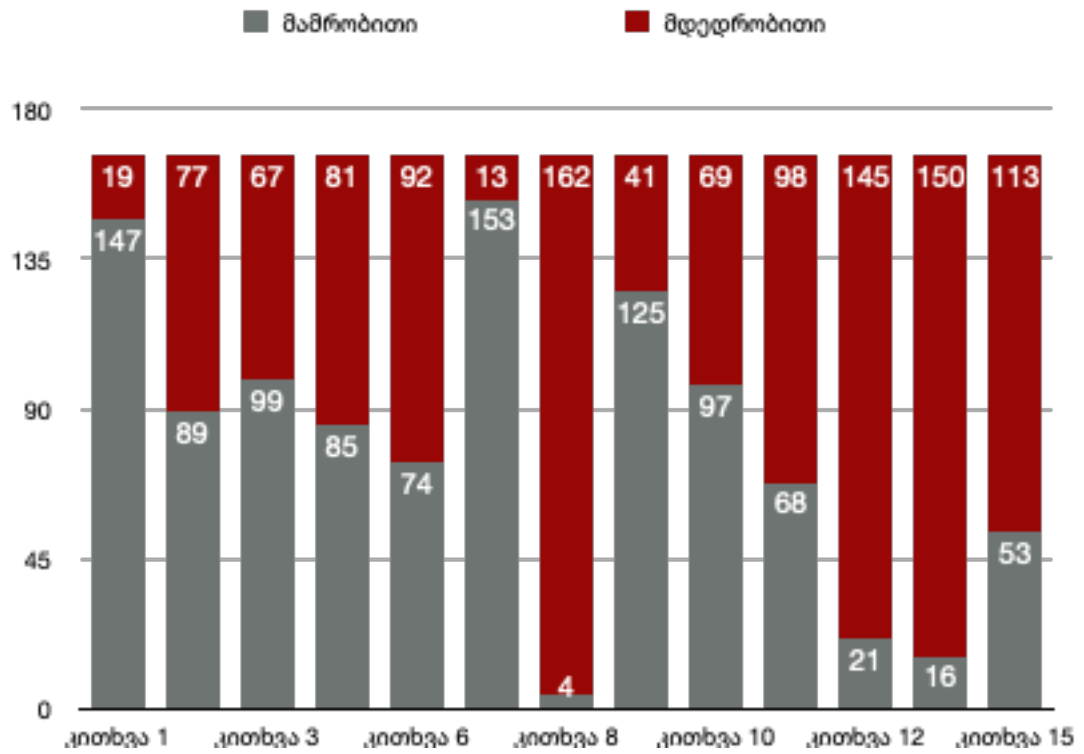

Fig 20. ქალების მიერ გაცემული პასუხები

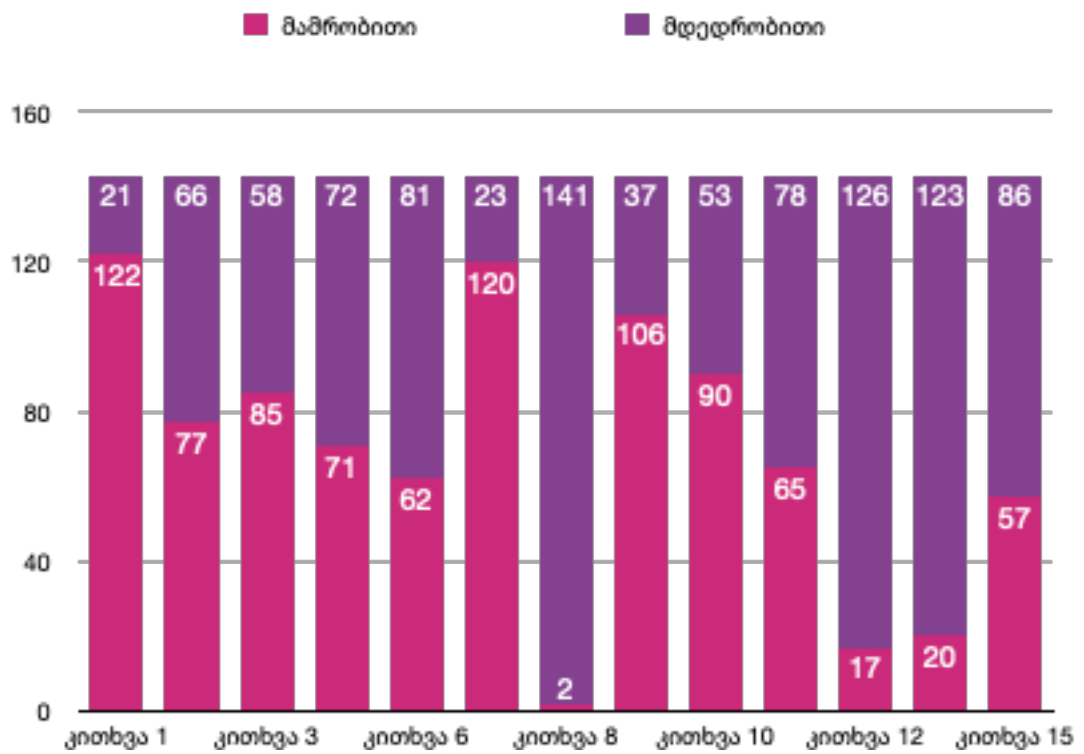
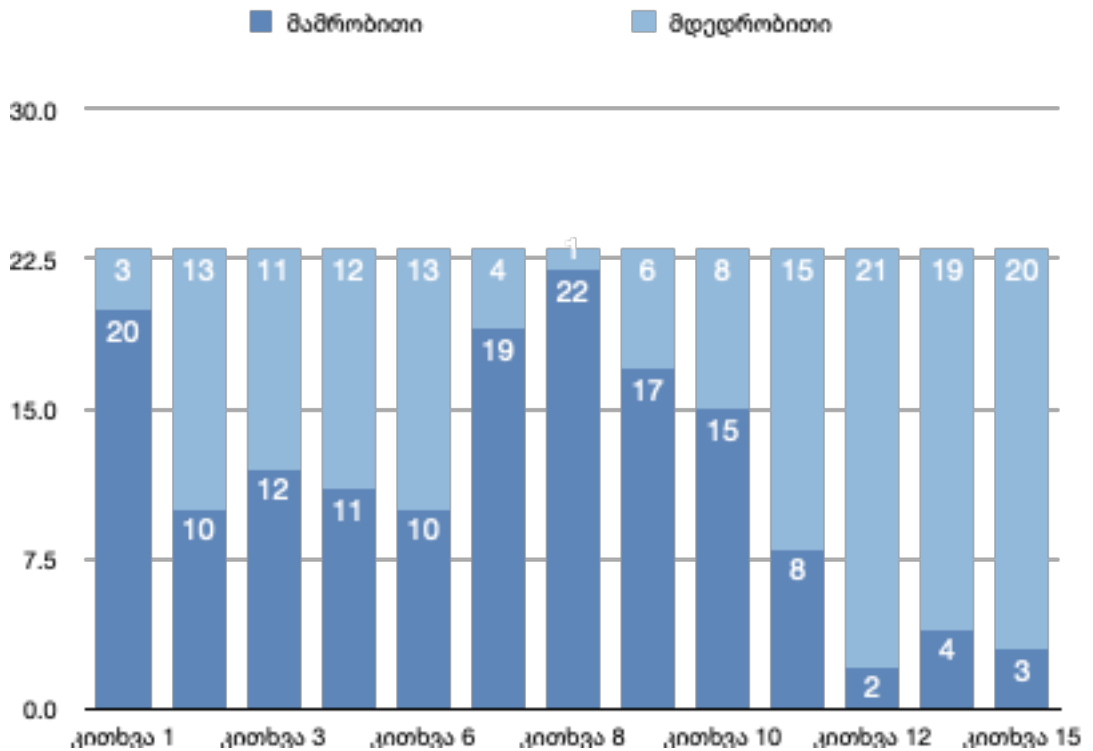

Fig 21. კაცების მიერ გაცემული პასუხები

საინტერესოა, რომ მიღებული პასუხების დამუშავებისა და ანალიზის შედეგად გამოიკვეთა სტერეოტიპული აზროვნების ერთგვაროვნება როგორც სქესის, ასევე ასაკის მიხედვით, იქნება ეს 8 თუ 87 წლის ადამიანი.

უფრო კონკრეტულად, კვლევის მონაწილეებს, როგორც მდედრობითი, ისე მამრობითი სქესის წარმომადგენლებს, მიაჩნიათ, რომ ზღაპრებში ძალისა და ღონის აღმნიშვნელი ლექსიკური ერთეულები ან/და ეპითეტები უფრო მეტად მამრობით სქესს შეესაბამება. კერძოდ, კითხვარში ცალკეულ კითხვაზე არჩეულ პასუხს მონაწილეები შემდეგი არგუმენტებით ასაბუთებენ: „დათვთან მოჭიდავე მდედრობითი სქესის წარმომადგენელი არსად შემხვედრია“; „ფიზიკური ძალის დემონსტრირებამ, სიძლიერემ [მიმანიშნა],- რაც ზღაპრებში ასოცირდება მამაკაცთან“ „ზღაპრებში ასეთი

თვისებებითა და შესაძლებლობებით მხოლოდ მამრობითი სქესის პერსონაჟს ახასიათებენ. თანაც ასეთი ძალის მფლობელნი, ძირითადად, მამრობითი სქესის პირები არიან (ლონიერ ფალაუნებს ამარცხებს.. დათვის ეჭიდება)”. თუმცა, ამ სამიზნე ჯგუფის ზოგიერთი მონაწილე აღნიშნავს, რომ ძლიერ და მებრძოლ ადამიანად მათთვის ქალი ასოცირდება: „მდედრობითი სქესი ასოცირდება ჩემთვის ასეთ [ძლიერ] ადამიანთან”, ზოგიც კი წინადადების სინტაქსური მახასიათებლების, წყობისა და სემანტიკის გაანალიზებით მივიდა სწორ პასუხამდე. კერძოდ, მათ აღნიშნეს, რომ სიტყვა „ზოგიერთი” მნიშვნელოვანია, რაც ხაზს უსვამს, რომ ეს ამონარიდი ქალს ეხება, რადგანაც სიძლიერე მამაკაცის ზოგადი მარკერია და მისი აღწერისას, სიტყვა „ზოგიერთის” გამოყენების საჭიროება აღარ იქნებოდა.

გამოკითხულთა უმრავლესობა ასევე აღნიშნავს, რომ ბრძოლა და საბრძოლო აღჭურვილობის ტარება ზღაპრებში მხოლოდ კაცების პრეროგატივაა, შესაბამისად, უმეტესობა (153-13) ბრძოლაში მიმავალ პერსონაჟს მამაკაცად აღიქვამს: „მებრძოლი ქალების პრეცედენტი ცოტაა”, „ომში ძირითადად მამაკაცები მიდიოდნენ, რა თქმა უნდა იყვნენ ქალებიც, მაგრამ ძირითადად მამაკაცები იბრძოდნენ”, „ომი და აბჯარი კაცს უფრო შეეფერება. მეომარი ქალები იშვიათია და, მით უმეტეს, მძიმე აბჯარასხმული”. თუმცაღა, კვლევის 13 მონაწილე აღნიშნავს, რომ რადგან მეფემ პერსონაჟისთვის საგანგებოდ დაამზადებინა ჩაფხუტი და აბჯარი, მათი აზრით, პერსონაჟი სწორედ რომ ქალია, მიუხედავად იმისა, რომ ძველ პერიოდში, მებრძოლი ქალი ცოტა თუ იყო: „მეფის ბრძანებით ქალისთვის დაამზადებდნენ აბჯარს, მამაკაცის აბჯარს არ ჭირდება მეფის ბრძანება”, „ჩავთვალე, რომ მეფემ ჩაფხუტი ამიტომაც შეუკვეთა, რომ ქალია”. ერთმა მონაწილემ კი მართებულად აღნიშნა, რომ ზღაპარი შეიძლება მათა წყნეთელზე იყოს.

საინტერესოა მეორე, მესამე და მეცხრე კითხვების პასუხები, ამ შემთხვევაში კვლევაში მონაწილეთა პასუხები თანაბრად გადანაწილდა. ეს შეკითხვებია:

2. დევის ნატეხი ხარო -ეტყვის ხოლმე ბებო- უტეხი და ჯიუტი ხასიათი გაქვსო.
3. ეს ალმასი შენი ძალა იქნება. იცოდე, რომ [...] ბევრი რამ შეუძლიათ, მთავარია, შენი ღონე სწორად გამოიყენო...
9. რაც დრო გადის ნადირს უფრო ემსგავსები, ვიდრე [...]

გამოკითხულთა ნაწილს მიაჩნია, რომ ლექსიკური ერთეული „დევი“ და „ნადირი“ ან მამრობითი სქესისა ან ცალსახად მამრობით სქესს მიემართება, შესაბამისად, უფრო მამაკაცს აღწერს. მათი აზრით, ქალის ეპითეტად ავტორი უფრო „დევექლას“ ან „ქაჯს“ გამოიყენებდა: „გოგოები უფრო ქაჯებს ვემსგავსებით ხოლმე [ვიდრე ნადირებს]“, „დევი მამაკაცია ქართულ ზღაპრებში. ქალთან, ალბათ, დევექლა იქნებოდა“, „ნადირი“ ხშირად უხეში და უზრდელი მამაკაცის ეპითეტია.“. მონაწილეთა აზრი ორად გაიყო იმასთან მიმართებით, თუ ვისთვისაა უფრო დამახასიათებელი სიტყუტე- მამაკაცისთვის თუ ქალისთვის. ბევრი მდებდრობითი სქესის წარმომადგენელი იმასაც აღნიშნავს, რომ ბებია მათ სწორად ასე აღწერს- უტეხსა და ჯიუტს („ხშირად მეუბნება ბებია“, „დაახლოებით იგივეს მეუბნებოდა საკუთარი ბებიაც“). ზოგიერთმა რესპოდენტმა ყურადღება გაამახვილა სიტყვაზე „ნატეხი“, რომელთა აზრით, ეს ლექსიკური ერთეული ქალის პატარა აღნაგობას უკაშირდება და ეხმიანება ზემოთ აღნიშნულ და განხილულ სიტყვას “little“- „ქალის პრინციპულობა და "ნატეხი ხარო"თითქოს ციცქნა არსებაა, უმეტესწილად ქალთან ასოცირდება მსგავსი ფრაზა“. საყურადღებოა მესამე კითხვის პასუხებიც, სადაც მონაწილეები აღნიშნავენ, რომ ბრილიანტი (ალმასი) გოგონას საუკეთესო მეგობარია, ან ის ფაქტი, რომ პერსონაჟს ალმასი სიძლიერისთვის გადასცეს, ცალსახად მიანიშნებს იმაზე, რომ იგი გოგონაა. აქვე, ეს მონაწილეები პასუხს შემდეგი არგუმენტით ამყარებენ: ბიჭს ღონე ბუნებრივად აქვს და მას ალმასის დახმარება არ დასჭირდებოდა: „ის, რომ ალმასი ძალას აძლევს, მიმანიშნებს, რომ თითქოს ქალი უნდა იყოს, რადგან ჩათვლილია, რომ ქალი ძლიერი არ არის...“. თუმცა, როგორც მეცხრამეტე ცხრილშია მოცემული, მონაწილეთა უმეტესობა, მიუხედავად უკვე განხილული ელემენტებისა, სიტყუტესა და ძალას მაინც მამრობით სქესის პერსონაჟებს მიაწერს: „არც კი მახსენდება ზღაპარი მამაც და ძლიერ გოგონებზე“, „სირთულეების დაძლევა ზღაპრებში, ძირითადად, კაცებს უწევს“, „ღონე ზღაპრებში თითქმის ყველა შემთხვევაში მამაკაცთან ასოცირდება“, „როგორც წესი, საგმირო საქმეები ზღაპრებში მამრობითი სქესის საქმეა“, „ალბათ ქალმა აჩუქა ჭაბუკს ალმასი ისევ და ისევ ზღაპრებში ქალებს ხშირად აქვთ ნვდომა მაგიასთან და ზებუნებრივ ძალებთან“, „ნადირი“ გოგონასთან არ გამოიყენება“.

„სიმხდალე“ ექსპერიმენტის მონაწილეების საკმაოდ დიდი რაოდენობისთვის (92 პასუხი) ქალისთვის დამახასიათებელი მარკერია:

6. შენ აქ დამელოდე, მე მოვიყვან! -მტკიცედ უთხრა მეგობარს, რადგან იცოდა, რომ [.....] მიტოვებული სახლის ეშინოდა;

კერძოდ, მე-6 შეკითხვასთან დაკავშირებით, ცდის პირთა უმეტესობა მიიჩნევს, რომ ზღაპრებში არსებობს ის სტერეოტიპი, რომ გოგონები მშობარა და დაუცველი არსებები არიან: „[მიმანიშნა] სტერეოტიპებმა გოგონებზე ზღაპრებში როგორც მშობარა დაუცველ არსებებზე“, „მდედრობითი სქესის წამომადგენლებს, ვფიქრობ, უფრო ეშინიათ მიტოვებული სახლების“, „ზღაპრებში ქალი ყოველთვის სუსტია“, „ქალი მშობარაა“. თუმცა, როგორც ზოგიერთი აღნიშნავს, მშობარა ბიჭიც შეიძლება იყოს, თუმცა ჭკვიანი ქალი თავს ისე აჩვენებს, თითქოს კაცები შეუპოვრები არიან: „კაცები მშობრები არიან და არ აღიარებენ არასდროს. ამიტომ ქალები, სოლიდარობის მიზნით, ისე იქცევიან, თითქოს იციან, რომ კაცებს არ ეშინიათ“.

განსხვავებული პასუხები ფიქსირდება ცრემლებსა და სტერეოტიპულ აზროვნებასთან დაკავშირებით (აქა ხარ? შენთან ვიყავი სახლში, გეძებდი. -მოესმა მოულოდნელად მისი ხმა და ისე შერცხვა საკუთარი ცრემლების, სასწრაფოდ ხეზე აცოცდა). იმ მონაწილეებმა, ვინც სტერეოტიპულად გაიაზრეს ეს ამონარიდი, ცრემლებისა და ტირილისადმი გამოხატული სირცხვილი ბიჭებს მიანერეს: „კაცები ხომ არ ტირიან“, „არ ვიცი რატომ, მაგრამ, ზოგადად, მამაკაცებს რცხვენიათ ცრემლების“, „კაცები არასდროს ტირიან“, „ბიჭები არ ტირიან! ასე იზრდებიან ჩვენთან“, „ცრემლის ჩვენება, ალბათ, კაცს უფრო რცხვენია“. გარდა ამისა, ხეზე ცოცვაც უმეტესობამ ბიჭისთვის უფრო დამახასიათებელ მოქმედებად ჩათვალა: „გოგონებს ნაკლებად ახასიათებთ ხეზე ცოცვა. უფრო ოთახში დამალვით შემოიფარგლებიან“. ეს პასუხი ძალზედ საინტერესოა, რადგანაც პირდაპირ ეხმიანება დისერტაციაში ჩატარებულ და ზემოთაღწერილ კვლევას, რომლის მიხედვითაც გოგონები უფრო პასიურები არიან, ხოლო კაცები - უფრო აქტიურები. გარდა ამისა, გოგონები ზღაპრებში უფრო სახლის სფეროსთან არიან გაიგივებული, ხოლო მამაკაცები- ნაკლებად არიან დაკავებული საშინაო საქმეებით. საინტერესოა, რომ მათ ვინც

უგულვებელყვეს სიტყვა „ სირცხვილი“ და ყურადღება მხოლოდ ცრემლებზე გაამახვილეს, ეს თვისება ქალის სტერეოტიპულ მახასიათებლად მიიჩნის: „უფრო მდებდრობითი სქესი, რადგან შეგრძნება დამრჩა, რომ ძალიან ემოციურად აყვა გრძნობებს პერსონაჟი და შემდეგ შერცხვა, მეც ბევრჯერ დამმართნია და ალბათ ამიტომ მივამგვანე“, „ცრემლები, სისუსტე, მორიდება ახასიათებს მდებდრობით სქესს“, „საზოგადოებაში გავრცელებული თვალსაზრისით და, ასევე, ფაქტების გათვალისწინებით, ქალები უფრო დრამატულები არიან და უსაზღვროდ ღვრიან ცრემლებს, კაცებთან შედარებით. თუმცა, რა თქმა უნდა, ტირილს სქესი არ გააჩნია, ჩემი აზრით, მაგრამ რატომღაც მდებდრობითის ასოციაცია გამიჩნდა ამ შემთხვევაში.“

სილამაზეზე ხაზგასმა, გარეგნული აღწერები, კვლევის მონაწილეთათვის, ქალი პერსონაჟისთვისაა დამახასიათებელი:

11. [...] is a [...] by birth and an adventurer by a spirit. [...] spends [...] days practicing archery, riding [...] horse, and exploring the world around [...]. [...] loves [...] family, but [...] wants to control [...] own destiny;

12. [...] was beautiful, but [...] was proud and arrogant, and [...] could not stand it if anyone might surpass [...],

13. [...] skin was as soft and tender as a rose petal, and [...] eyes were as blue as the deep sea;

15. [...] grew up a bright and brilliant [...], with striking red hair and a ery temper).

კვლევის მონაწილეები, როგორც მდებდრობითი, ისე მამრობითი სქესის წარმომადგენლები, ცალსახად აღნიშნავენ, რომ გარეგნულ მხარეზე აქცენტი უფრო მდებდრობითი სქესის პერსონაჟის აღწერისას ხდება: „მამრობითი სქესის სილამაზეს იშვიათად თუ აღნიშნავენ...“, „სიტყვა beautiful [მიმანიშნებს, რომ ქალია]“, „ლამაზი - ამ ზედსართავით გოგოებს უფრო ახასიათებენ“, „დამკვიდრებული ტერმინოლოგიით, ლამაზი ითქმის ქალზე, პლუს სტერეოტიპების მიხედვით, გარეგნობასთან

დაკავშირებული ჯიბრი და კონკურენცია ქალებს ახასიათებთ”, „beautiful, but [...] was proud and arrogant უფრო ქალისთვის დამახასიათებელი მხატვრული შედარებებია”.

პასუხის არჩევისას, რესპოდენტები ითვალისწინებენ ავტორის ლინგვისტურ არჩევანსაც. მათი აზრით, „ლამაზი“ უფრო ქალთან დაკავშირებული ეპითეტია, ხოლო სიმპათიური მამაკაცის - „კაცზე რომ ყოფილიყო მიმართული Handsome იქნებოდა”, „man is handsome not beautiful”, „სიტყვა beautiful ქალის ასოციაციას აღძრავს, კაცის შემთხვევაში იქნებოდა სიტყვა handsome”, „ლამაზი და ამაყი პერსონაჟები ზღაპრებში, ძირითადად, მდებარობითი სქესის არიან”, „ავტორს რომ ნდომებოდა, მამრობითი სქესის პერსონაჟის დადებითი მხარეების ჩვენება, ლამაზის ნაცვლად „მამაცს და ძლიერს“ დანერდა”.

ვარდთან და ზღვასთან შედარებამ (13. [...] skin was as soft and tender as a rose petal, and [...] eyes were as blue as the deep sea) და უღალმა თმამ კვლევის მონაწილეები მიახვედრა, რომ ავტორი ქალზე საუბრობდა. როგორც მათ აღნიშნეს, ასეთი ეპითეტებით მხოლოდ ქალს თუ შეამკობდნენ: „რბილი კანი და სხვა ასეთი რომანტიკული სიტყვებით ქალებს აფასებენ”, „ალბათ სასურველია, რომ უფრო ქალზე იყოს ამ შემთხვევაში საუბარი, რადგან ნაზ კანზეა საუბარი”, „რა თქმა უნდა მდებარობითი, რადგან ასეთი ეპითეტებით მამაკაცებს იშვიათად თუ ამკობენ”, „მამრობითი პერსონაჟის დეტალური აღწერა არ არის საჭირო პერსონაჟისთვის სიღრმის შესაქმნელად და ამონარიდში გარეგნულ ფაქტორებზეა ფოკუსი”. თუმცა, ზოგიერთმა აღნიშნა, რომ ეს მონაკვეთი მამაკაცსაც შეიძლება აღწერდეს, რადგანაც მათ აღწერისას დორიან გრეი წარმოიდგინეს, ან დაათვისირეს ის აზრი, რომ ქალებიც აკვირდებიან მამაკაცის გარეგნობას და მათ სწორედ რომ ასეთი იდეალური პარტნიორი სურთ: „ქალებიც აკვირდებიან კაცების გარეგნულ იერს”, „განაპირობა ჩემმა იდეალისტური პარტნიორის ამორჩევის სურვილმა”.

ცალკე განხილვის საფუძველს იძლევა ის ფაქტი, რომ კვლევის ზოგიერთი მონაწილე აღნიშნავს, რომ როდესაც ინგლისურენოვან ზღაპრის ამონარიდებს კითხულობს, ჰგონია, რომ მათში უფრო მეტი სტერეოტიპული აზროვნების რღვევა უნდა ჩანდეს, შესაბამისად, მიაჩნიათ, რომ ისეთი მახასიათებლები, რომლებიც აშკარად მამაკაცურია (riding a horse, archery, ery temper, etc.), შეიძლება ქალსაც

აღნიშნავდეს: „ინგლისურენოვან ნაწარმოებებში გენდერული სტერეოტიპების რღვევისა მეტი მოლოდინი მიჩნდება”, თუმცაღა, როგორც ზემოთ განხილულმა კვლევამ აჩვენა, ევროპული და ინგლისურენოვანი ზღაპრებიც საკმაოდ სტერეოტიპული ღირებულებების ამსახველია. გამოკითხულთა უმრავლესობამ დიდი ყურადღება მიაქცია, ასევე, პერსონაჟის სურვილს, აკონტროლოს საკუთარი ბედი. ეს, მათი აზრით, ქალისთვისაა დამახასიათებელი, რადგანაც სწორედ ქალს არ აქვს საკუთარი ბედისწერის მართვის საშუალება: „ქალს ექნებოდა ოცნებად ქცეული საკუთარი ბედის მართვა, რადგან ზღაპრებში ხშირად მათ საკუთარი სურვილის საწინააღმდეგოდ აქორწინებენ”, „იდეალურად ერგება ამ ამონარიდს გამოტოვებულ ადგილებში მდებარეობითი სქესის მოაზრება. ზღაპრებში მხოლოდ ქალს შეიძლება უნდოდეს საკუთარი ბედის კონტროლი. მხოლოდ ის არის დაბადებით ქალი, სულით კი მამაკაცი/მებრძოლი”, „ქალზე ვიტყვით დამატებით, რომ სულით თავგადასავლების მაძიებელია (კაცი დაბადებიდანვე ასოცირდება თავგადასავლების მაძიებელთან), ასევე, ძველთაგანვე ქალს სურდა გამხდარიყო თავისი ბედისწერის მმართველი (ანუ, დამოუკიდებელი), კაცთან მიმართებაში "მაგრამ" არ არის საჭირო (but [...] wants to control [...] own destiny. *), „to control and own destiny მამაკაცებს ყოველთვის ყველაფრის უფლებას აძლევენ. ქალებს კი ხშირად ბრძოლა გვიწევს ბედნიერებისთვის”, „განაგებდე საკუთარ ბედს მენიშნა; ალბათ მიიჩნევა, რომ კაცი უფრო იოლად განაგებს საკუთარ ბედს და უფრო თავისუფალია არჩევანში; რადგან აქ ხაზგასმა არის გაკეთებული, ალბათ ქალი უფრო იგულისხმება”.

გამოკითხულთა თითქმის უმრავლესობამ (162-4), სინაზე და მორჩილება (8. ასეთი უშიშარი და თამამი რომ იყო, ზოგი ძალიან აქებდა, მაგრამ იყვნენ ისეთებიც, ვინც ბრაზობდა: [...] ნაზი და მორჩილი უნდა იყოს, ასეთი თავის ნათქვამა, ჭიბრიანი და შეუვალი არასდროს ყოფილან [...] და ეს რა გაჩნდა ასეთიო...) ქალის მახასიათებლად მიიჩნია. მათი აზრით, ქალის და მორჩილების სურვილი ზღაპარშიც აქტიურად ჩანს: „თამამი ქალი მიუღებელია ზღაპრებში, რადგან ქალი ნაზია და სუსტი”, „გოგოებს ყოველთვის საყვედურობენ, როდესაც "გოგოსთვის შეუფერებლად" იქცევიან”, „ცალსახად მდებარეობითი, სტერეოტიპული ხედვის თანახმად, გოგო ნაზი, მორჩილი და დამყოლი უნდა იყოს”, „პერსონაჟის ან საზოგადოების უმეტესობა მოითხოვს, რომ იყოს მისი სქესის სხვა წარმომადგენლების მსგავსად ნაზი და მორჩილი, ნაცვლად უშიშარისა და თამამისა. პერსონაჟის საქციელზე და ხასიათზე

მსგავსი შეხედულებები ლოგიკურად მიუთითებს იმაზე, რომ ეს პერსონაჟი მდედრობითი სქესისაა”. რესპოდენტების უმრავლესობამ აღნიშნა, რომ, სინაზესთან ერთად, მორჩილება ქალის ერთ-ერთ უმთავრეს მარკერად შეიძლება ჩაითვალოს, რაც კიდევ ერთხელ უსვამს ხაზს იმ გავრცელებულ აზრს, რომ ქალი კაცის საკუთრებაა, ის უნდა იყოს მორჩილი, ხოლო ის, ვინც ამ მახასიათებლებს ვერ ერგება, საზოგადოება განიკითხავს და ზემოდან უყურებს.

აზრთა სხვადასხვაობა გამოიწვია მეათე კითხვამ- „რას დარბის იარაღით ხელში, დაეტიოს სახლში, ოჯახი შექმნას, შვილებს მიხედოს...”. ამ კითხვაზე პასუხების ანალიზისას კვლევისას ცხადი გახდა, რომ მონაწილეებმა სხვადასხვა ასპექტს მიაქციეს ყურადღება- მათი აზრით, ზოგადად, სახლში ჯდომა ქალის საქმეა, მაგრამ ოჯახის მოვლა (სავარაუდოდ, იგულისხმება ფინანსური მხარდაჭერა) და შვილების „მიხედვა“ (ანუ ფინანსური უზრუნველყოფა) მათ უფრო მამაკაცის მოვალეობად მიაჩნიათ: „ოჯახს კაცი უვლის”. მონაწილეებმა ასევე „საეჭვოდ” მიიჩნიეს ფრაზის „ოჯახი შექმნა” ქალთან დაკავშირება, რომელიც, მათი აზრით, უფრო კაცზე „ითქმის“- „ოჯახის შექმნას, ძირითადად, მამაკაცს აძალებენ ხოლმე”. გარდა ამისა, „იარაღით სირბილი” უფრო კაცისთვის მისაღებ საქციელად მიაჩნიათ, თუმცა აქვე აღნიშნავენ, რომ, „რადგან მწვავე კრიტიკაა გამოთქმული, ალბათ, იარაღით სიარულისთვის ქალს უფრო გააკრიტიკებდნენ, ვიდრე კაცს, თან ბავშვების მოვლაზეც არის ხაზი გასმული და ეს უკანასკნელი, ძირითადად, ქალების მოვალეობა იყო”, „ზღაპრებში არასოდეს ლანძღავენ მამრობითი სქესის პერსონაჟებს იარაღის ხმარების გამო. შესაბამისად, ეს პერსონაჟი მდედრობითი სქესისაა”. მიუხედავად ყველაფრისა, გამოკითხულთათვის ძალზედ დამაბნეველი აღმოჩნდა სხვადასხვა სქესისთვის დამახასიათებელი მარკერების ერთ წინადადებაში გაერთიანება, და უმრავლესობამ (97-69) მაინც მიუთითა, რომ ზღაპრის ეს ამონარიდი კაცს შეესაბამება.

შეტამების სახით, უნდა ითქვას, რომ მეორე კვლევაში მონაწილე 166-მა ადამიანმა ცალსახად გამოავლინა გენდერული როლებისადმი სტერეოტიპული დამოკიდებულება. კვლევის მონაწილეთაგან 23 იყო მამაკაცი, ხოლო 143- მდედრობითი სქესის წარმომადგენელი; კვლევაში მონაწილეების ასაკი, როგორც აღვნიშნეთ, მოიცავდა 8-დან 87 წლამდე თითქმის ყველა ასაკობრივ ჯგუფს. მიუხედავად იმისა, რომ დასმული კითხვების უმრავლესობის პასუხი გოგონასთან

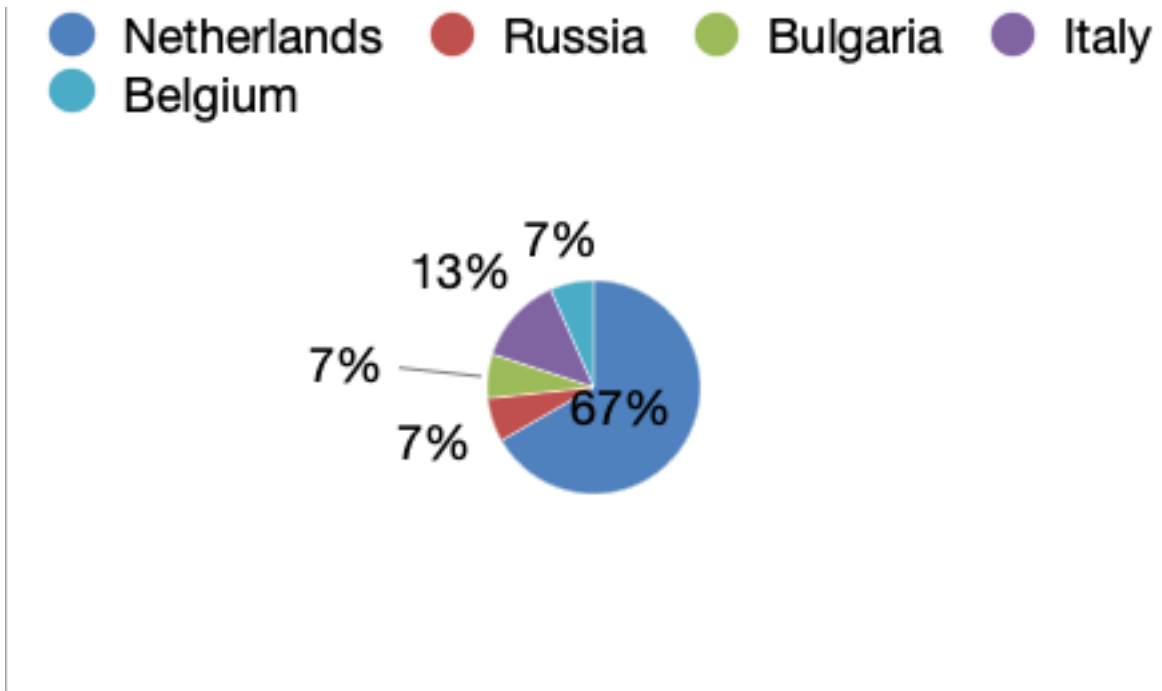
დაკავშირებული უნდა ყოფილიყო (ამონარიდში ამოღებული იყო არსებითი სახელები, საკუთარი სახელები თუ პირის ნაცვალსახელები, რომლებიც მიაწინებდა მონაწილის სქესს) ექსპერიმენტის მონაწილეებმა, განურჩევლად მათი სქესისა თუ ასაკისა, გავრცელებული მამაკაცური თუ ქალური სტერეოტიპებიდან გამომდინარე, აარჩიეს პასუხები. მაგალთად, ცნებები „სილამაზე“, „სინაზე“ და მათი გამომხატველი ლინგვისტური ერთეულები ქალისთვის დამახასიათებელ მარკერად აღიქვეს, ხოლო იარაღი, ბრძოლა და ცრემლები, ტირილის სურვილის დამალვა და სირცხვილი - მამაკაცებისთვის დამახასიათებელ ელემენტებად. აშკარაა, რომ სტერეოტიპული დამოკიდებულება გენდერული როლებისადმი დღემდე მწვავედ დგას საზოგადოებაში. ამას მოწმობს ისიც, რომ ცდის მონაწილე 8 წლის ბავშვიც კი უკვე მოქცეულია ამ გავლენის ქვეშ. შესაბამისად, სოციუმი და ასევე ზღაპარი, რომელიც ცალსახად აირეკლავს საზოგადოების მდგომარეობას და არის სოციალური მოვლენა, დიდ როლს თამაშობს ბავშვის და, შემდგომ, ზრდასრული ადამიანის აზროვნების ჩამოყალიბებაში.

კვლევა-ექსპერიმენტის მესამე ეტაპზე გამოვკითხეთ უცხოელი სტუდენტები და პროფესორები. ამ ეტაპის მიზანი იყო ჩვენთვის მნიშვნელოვანი მომენტი -შეგვესწავლა ის კულტურული განხვავებები, რომელიც შეიძლება გამოვლენილიყო სხვა კულტურებში. მცირე მასშტაბიან კვლევა-ექსპერიმენტში მონაწილეობა მიიღო 15-მა ადამიანმა, უფრო კონკრეტულად კი, ლაიდენისა და ჰაიდელბერგის საერთაშორისო უნივერსიტეტების სტუდენტებმა და პროფესორებმა, რომელთაგანაც ათია ნიდერლანდელი, ორი იტალიელი და თითო ბელგიელი, ბულგარელი და რუსი. გამოკითხულთაგან 12 მდებარეობითი სქესის წარმომადგენელია, 2 მამაკაცი, ხოლო ერთმა თავი შეიკავა სქესის დაფიქსირებისგან (კვლევის შედეგებიდან ამოღებულია მისი პასუხები, რადგანაც მან ასევე არ გასცა კითხვებს სრული პასუხები). რაც შეეხება ასაკობრივ ჯგუფს, კვლევაში მონაწილეები 22-დან 61 წლამდე ასაკობრივ ზღვარს მოიცავენ³.

³ კითხვები იხილეთ- დანართი 3.

Fig. 22 კვლევაში მონაწილეთა ქვეყნები

ეს კვლევა-ექსპერიმენტი შედგენილია იმავე პრინციპით, როგორც წინა კითხვარები, იმ განსხვავებით, რომ ითარგმნა ქართული ამონარიდები. მასში შედის რვა შეკითხვა, რომელზეც კვლევის მონაწილეები ანონიმურად სცემენ პასუხს, შემდეგ კი კომენტარის სახით ასაბუთებენ თავიანთ არჩევანს. ამონარიდები ამოღებულია როგორც ინგლისურენოვანი ზღაპრებიდან, ისე ჩვენს მიერ ინგლისურად ნათარგმნი ქართული ზღაპრების ამონარიდებიდან. ქართული ზღაპრების ჩართვა კითხვარში მიზნად ისახავდა პასუხს კითხვაზე, არსებობს თუ არა ქართული კულტურული სტერეოტიპები, რომლებიც სხვა ევროპული კულტურის ჩვენს მიერ გამოკითხული წარმომადგენლებისთვის გაუგებარი ან არამნიშვნელოვანი ჩანს. აღსანიშნავია, რომ წინა ექსპერიმენტის მსგავსად, ამ კითხვარშიც ყველა კითხვა აღწერს გოგონას, თუმცა პასუხები განსხვავდება იმის და მიხედვით, თუ რა სემანტიკური სტერეოტიპული ელემენტებია გადმოცემული. უფრო კონკრეტულად, თუ ამონარიდში ჩანს პერსონაჟის საოჯახო სფეროსთან დაკავშირების მომენტი ან სტერეოტიპულად ფემინინური ელემენტები (კითხვები 1, 2, 5) — რესპოდენტების უმეტესობა აღნიშნავს, რომ ის გოგონას მიემართება, ხოლო კითხვებს, რომლებიც აღწერენ ბრძოლასა და

საბრძოლო ატრიბუტიკას, ან ტიპურ მამაკაცურ ქცევებს (კითხვები- 3, 4, 6, 7, 8) გამოკითხულთა უმრავლესობა უკავშირებს ბიჭებს.

Fig 23. უცხოელ გამოკითხულთა საერთო პასუხები

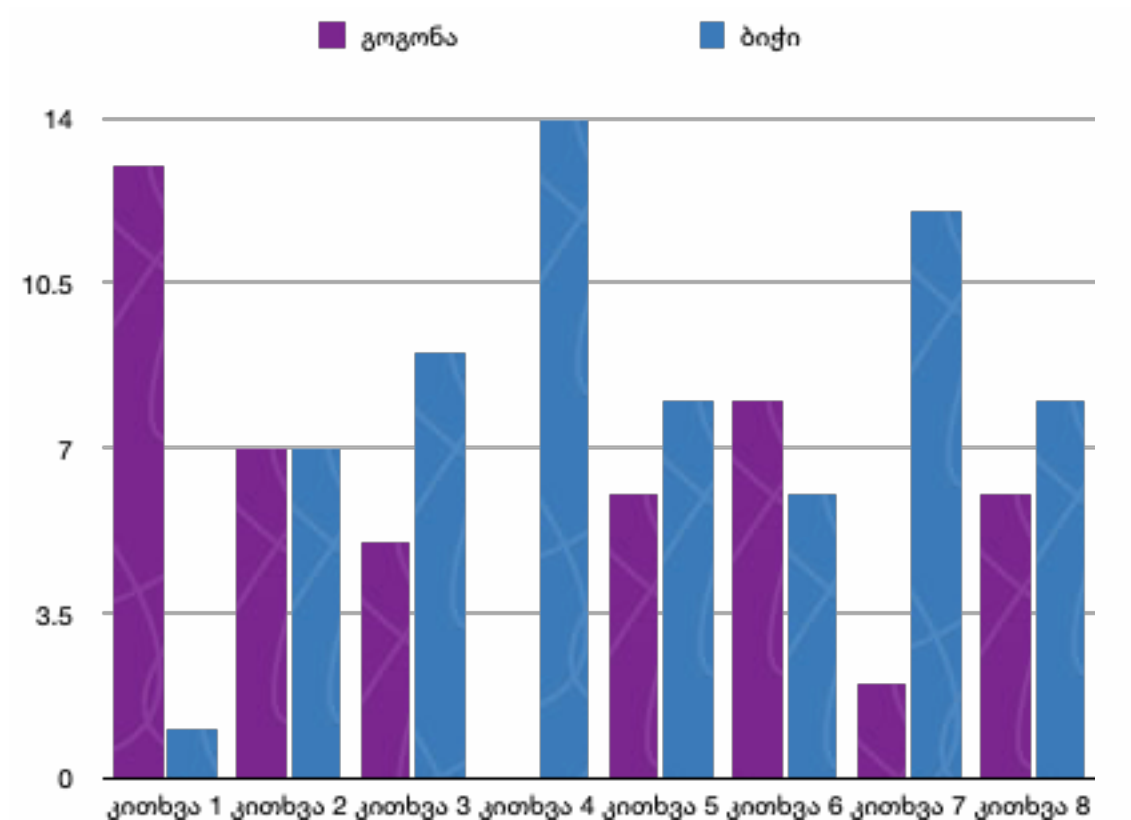

Fig. 24. ქალების მიერ გაცემული პასუხები

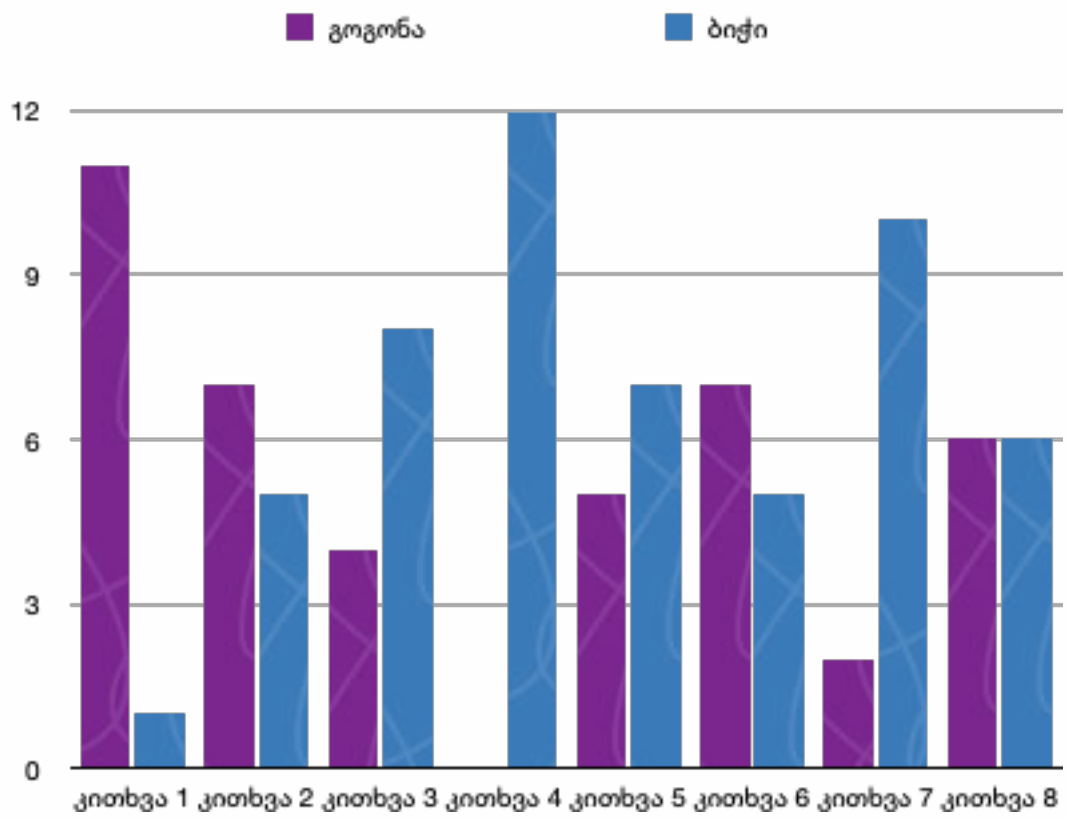
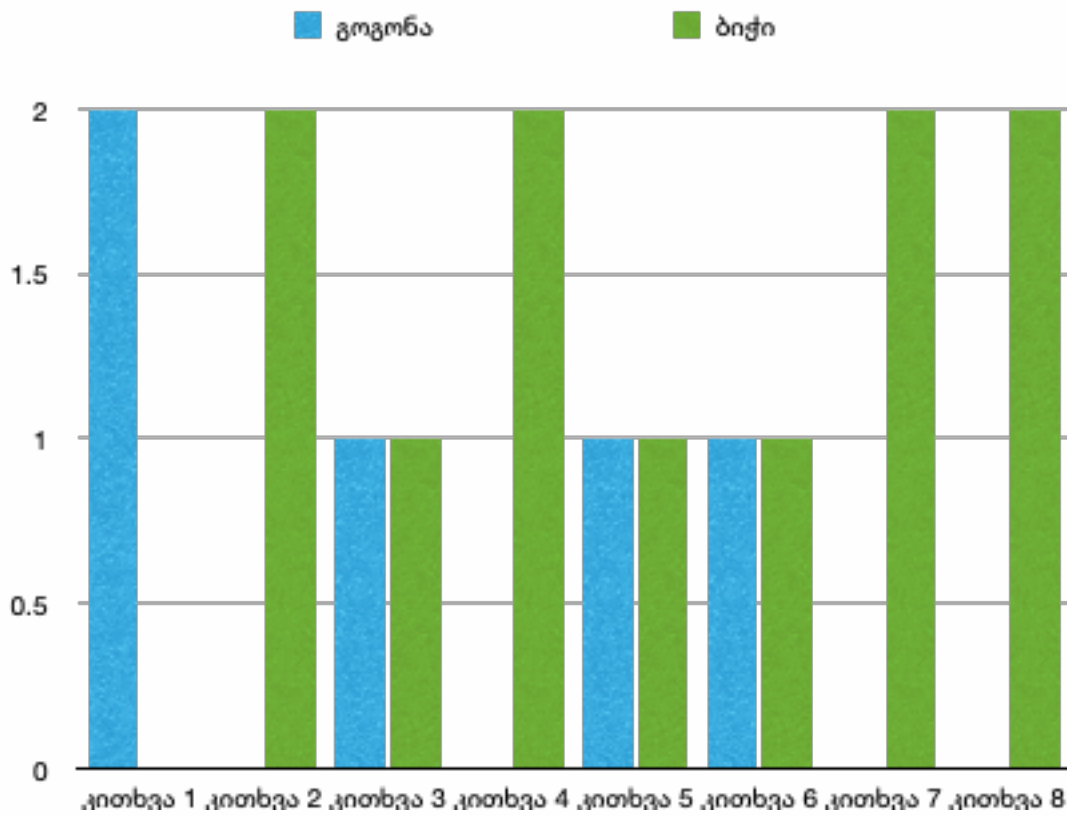

Fig 25. კაცების მიერ გაცემული პასუხები

ცხრილებში თვალნათლივ ჩანს ის სტერეოტიპული დამოკიდებულება ქალისა და კაცის როლის მიმართ, რომელიც ფესვგადგმულია არა მხოლოდ ქართულ, არამედ ევროპულ საზოგადოებაშიც. აღსანიშნავია, რომ ექსპერიმენტში მონაწილეებმა იციან ამ სტერეოტიპების შესახებ და აღიარებენ, რომ მიუხედავად თავიანთი პროგრესული მიდგომებისა საზოგადოებაში არსებული გენდერული როლებისადმი, არჩევანის წინაშე, ისინი მაინც სტერეოტიპულად ფიქრობენ - “I feel like a man would knock/bang on the door rather than use a knocker. But that's very stereotypical obviously”; “I still think of men when I read armour”. უფრო მეტიც, ერთ-ერთი კვლევის მონაწილე ბოდიშსაც იხდის, რადგანაც ის ცალსახად ასახელებს ქალს, როგორც ადამიანს, რომლის ადგილიც სამზარეულოშია.

„კონკიადან” ამოღებული ფრაზა “You [...] belong in the kitchen”-გამოკითხულთა უმრავლესობას (13-1) მიაჩნია, რომ ქალს ეხება, რადგანაც ეს ფრაზა, ძირითადად, მხოლოდ ქალთან მიმართებაში აქვთ მოსმენილი: “I have heard this said mostly about women”, “my German teacher used to say this”, “Most fairytales I know have females in the kitchen (maids, the mother, etc)”. უფრო მეტიც, ერთ-ერთ პოლანდიელ სტუდენტს, საკუთარი აზრის გასამყარებლად, პოლანდიური გამონათქვამიც მოჰყავს არგუმენტად, რომელიც ქალის როლს უკიდურესად აკნინებს: “ One Dutch saying roughly translates to: the only right a female has is the kitchen counter” და მის ერთადერთ უფლებად სამზარეულოს წარმოგვიდგენს. ერთ-ერთი პასუხის მიხედვით, ტრადიციული ზღაპარი არ არის გათანამედროვეებული და ხშირად სტერეოტიპული გენდერული როლების გამტარებელია- “Fairytales are not up-to-date with current dynamics and are usually concerned with traditional gender stereotypes. While this is not always bad, this particular instance (kitchen) denitely illustrates one of the reasons behind the feminist movement nowadays and why it is necessary”. აღსანიშნავია, რომ ექსპერიმენტის ერთერთი მონაწილე, რომელიც ამ ფრაზას არ არგებს ფემინურ სტერეოტიპს, არის გოგონა, რომელსაც არგუმენტად მოჰყავს ის, რომ მისი შეყვარებული ყოველთვის თავად ამზადებს კერძებს: “My boyfriend is the one who always cooks”. თუმცა, კომენტარებში იგი არ აკონკრეტებს, რომ ეს ფრაზა სტერეოტიპულად ქალს უფრო

მიეკუთვნება თუ კაცს და მხოლოდ საკუთარი გამოცდილებაზე დაყრდნობით სცემს პასუხს.

როგორც უკვე აღინიშნა, ექსპერიმენტის მონაწილეებს იარაღთან, ბრძოლასთან დაკავშირებული შინაარსის კითხვები ცალსახად მამაკაცის მიმართ მიმართულად მიაჩნიათ. მაგალითად, თოთხმეტივე მონაწილემ მიიჩნია, რომ მეოთხე კითხვა (In the morning [...] put on the armour and the king ordered to get [...] the helmet too) ეხება მამაკაცს, რადგანაც რაინდები და შეიარაღებული მებრძოლები ზღაპრებში, და არა მხოლოდ, ძირითადად, კაცები არიან, თუ არ ჩავთვლით ვიკინგებს, სადაც ქალებიც ისეთივე აქტიურ მონაწილეობას იღებდნენ ბრძოლებში, როგორც მამაკაცები: “Traditionally, armored people are men in the fairytales I know”; “Historical knights are all men. In history, it were usually the men who wore armor and fought the king's battles, not the women (the only exception might be the Vikings)”, “Rarely do we read about women in battle”.

მონაწილეებს ასევე მამაკაცურ ქცევებად მიაჩნიათ თავგადასავლების საძებნელად წასვლა თუ ღრაკონთან შერკინება: “Men tend to chase the dragons in fairytales”, “The second thing I thought of was how in fairytales mostly men were the ones doing the saving”, “Being on a quest, adventurous, curiosity as opposed to just keeping safe and to themselves”. გარდა ამისა, ისინი მართებულად აღნიშნავენ, რომ ზღაპრებში ნამდვილად ჩანს მამრობითი სქესის პერსონაჟები, რომლებიც ებრძვიან ღრაკონებს თუ სხვა ურჩხულებს, არიან უფრო მამაცები, თავგადასავლების მოყვარეულები თუ ცნობისმოყვარეები მაშინ, როდესაც გოგონები, ძირითადად, სახლში რჩებიან და სწორედ მათ გადასარჩენად იბრძვიან მამრობითი პერსონაჟები ასე თავგანწირვით.

როგორც უკვე მრავალჯერ აღინიშნა ნაშრომის წინა თავებში, მამრობითი პერსონაჟები ზღაპრებში ბევრად უფრო აქტიურები არიან, ვიდრე გოგონები და ამას ამჩნევენ მკითხველებიც. საინტერესოა ერთ-ერთი პასუხი, რომლის მიხედვითაც კიდევ იკვეთება დამატებითი სტერეოტიპი: “Chasing the dragon makes me think of drugs and I associate drug use more with men”, სადაც ერთ-ერთი მონაწილე აღნიშნავს, რომ ღრაკონი მისთვის ზღაპრებში ალევგორიულად წარმოადგენს ნარკოტიკს, რომლის მოხმარება მის წარმოდგენაში უფრო მამაკაცთან ასოცირდება, ვიდრე ქალთან.

საზოგადოებაში ემოციების გამოხატვა, ტირილი ნაკლებად მამაკაცური ქცევებია. როგორც ქართულ საზოგადოებაში, ისევე ევროპულშიც ჩანს მამაკაცების მიერ ემოციების ჩახშობისა და შებოჭვის ტენდენცია, შესაბამისად, როდესაც პერსონაჟს რცხვენია საკუთარი ცრემლების და იმალება, მას უმეტესობა (9-5) ბიჭად აღიქვამს: “I think it's less accepted in society for men to show their tears than for women to do so, because women are stereotyped to be the more emotional sex and it's not 'manly' for men to cry or display emotions”, “in general males are more likely to be ashamed of emotions to me”.

ექსპერიმენტში მონაწილეები თანხმდებიან, რომ ქალები ჭკვიანები არიან, რაც ასევე ეწინააღმდეგება იმ გავრცელებულ აზრს, რომელიც ძველ ქართულ ზღაპრებში ჩანს ქალის გონებრივ შესაძლებლობებთან დაკავშირებით. კარგ მჩველებად მათ ქალები მიაჩნიათ (6. They also consulted [...] in all these matters, for [...] had excellent ideas, and [...] advice was always good.), თუმცა მათ ზღაპრებში, ასეთ პერსონაჟებად მაინც კაცები ახსენდებთ: “Apart from the Fairy Godmother type of characters, it is usually the wise old man/male animal that character turn to in time of need”; “Could be both actually. Stereotypically, women give better advice (also not true)”- უნდა აღინიშნოს, რომ პასუხის ავტორი, რომელიც, სხვათა შორის, მდებრობითი სქესის წარმომადგენელია, მიიჩნევს, რომ ქალი არ არის კარგი მრჩეველი. თუმცა, პასუხების უმეტესობაში მაინც დაფიქსირებულია ის მოსაზრება, რომ კაცები ითვლებოდნენ ავტორიტეტებად, შესაბამისად, მეტი ჭკუა სწორედ რომ მათ უფრო მოეკითხებოდათ. აღსანიშნავია, რომ ისტორიულად ქალი ხშირად ძლიერი, თუმცა, მეორეხარისხოვანი როლის მატარებელი იყო და მის გონებრივ შესაძლებლობას ნაკლებად აფასებდნენ: “Men in the past were seen as authorities, rational people, women less so”; “I think even in history, women played a big role behind the scenes in giving advice to men. Unfortunately, men received acclaim for a lot of this”. ქალის ხმის ჩახშობასა და ჩაჩუმებას უკავშირდება მეხუთე კითხვაც, რომელშიც კონკია ვერ ბედავს, მამას უთხრას სიმართლე დედინაცვალზე, რადგანაც მისი ეშინია. ეს ცალსახად გამოხატავს იმ სტერეოტიპს, რომ ქალი ჩუმად უნდა იტანჯებოდეს; მას მხოლოდ გარეგნული მიმზიდველობა ევალება და, შესაბამისად, ესთეტიური ტკობის ინსტრუმენტის როლს თამაშობს კაცის ცხოვრებაში.

ქალს უნდა ვხედავდეთ, თუმცა სულ ჩუმად უნდა იყოს: “Because women are often told to suffer in silence and keep quiet, for they should only be seen and not heard.”⁴

ლინგვისტური თვალსაზრისით, განსაკუთრებით საინტერესოა მერვე კითხვა (8. [...] came to a cave with a large door that had a huge knocker on it, took hold of the knocker and banged on the door). ამ კითხვაზე პასუხის დროს გამოკითხულთა უმრავლესობა აღნიშნავს, რომ ავტორის მიერ შერჩეული ლინგვისტური ერთეულები, მათი აზრით, მამაკაცს უფრო შეეფერება, ვიდრე ქალს. მაგალითად, ავტორის მიერ შემოთავაზებული banged on the door და არა, მაგალითად, knocked მიანიშნებს მკითხველს, რომ ამ მოქმედებას მამაკაცი ასრულებს: “The fact that someone 'banged' on the door, and not knocked. It sounds more masculine”. უფრო მეტიც, უხეში მოძრაობები, და მძიმე და მასიური ინსტრუმენტების გამოყენებაც ზოგისთვის მამაკაცობის საზომიც კი შეიძლება იყოს: “real man handle large tools”. ავტორის ენასა და ლინგვისტურ არჩევანს აქცევს ყურადღებას გამოკითხულთა უმრავლესობა მეორე ამონარიდშიც ([.....] is a [...] by birth and an adventurer by a spirit. [...] spends [...] days practicing archery, riding [...] horse, and exploring the world around [...]. [...] loves [...] family, but [...] wants to control [...] own destiny), სადაც მათ პასუხს განაპირობებს არა მამაკაცური ქცევები- ჯირითი, ისრის სროლა, პერსონაჟის ცნობისმოყვარე ხასიათი, არამედ ფრაზა- wants to control [...] own destiny- კაცს ნაკლებად უწევს თავისი უფლებების დაცვა, რადგანაც მას ნაკლებად ურღვევენ „თავისუფლების მოპოვება”, საკუთარი ბედისწერის წარმართვა კი რთულია ქალისთვის. გარდა ამისა, საინტერესოა დამოკიდებულება, რომ ბიჭის აღწერისას ავტორი ნაკლებად გამოიყენებდა ოჯახს და მისადმი სიყვარულს, რადგანაც, რესპოდენტთა აზრით, ოჯახი და მისი სიყვარული უფრო ქალური მახასიათებელია: “I think archery is not necessarily a male thing to do, Artemis carried a bow and arrow. "Loves family... but wants to control own destiny" sounds like something you wouldn't say about a man. It would be self-evident that he wants to control his own destiny, also the family wouldn't come up I don't think”; “The "wants to control _ own destiny" part seems more like female to me; the entire fragment makes me think of the 'Brave' fairytale movie”.

---

⁴ გადააზრება ინგლისური ანდაზისა: “Children should be seen but not heard”.

შეჯამებისას უნდა აღინიშნოს, რომ მესამე, უცხო კულტურების წარმომადგენლებთან ჩატარებული კვლევის შედეგით კიდევ ერთხელ დასტურდება, რომ ზღაპარი არის სოციოლინგვისტური და, ამავდროულად, უნივერსალური მოვლენა. მას ნამდვილად დიდი როლი მიუძღვის საზოგადოებაში სტერეოტიპების გავრცელებაში, რადგანაც ის ნათლად ასახავს იმ სოციალურ მდგომარეობას, რომელიც ამა თუ იმ საზოგადოებას სხვადასხვა პერიოდში აწუხებს. გარდა ამისა, ზღაპრებში აღწერილია ის უნივერსალური თემები/ სტერეოტიპები, რომელიც ყველა საზოგადოებისთვის, იქნება ეს ქართული, თუ, ზოგადად, ევროპული, სრულიად გასაგები და თანაბრად პრობლემურია და, ამდენად, ეს თემებიც უნივერსალურ ხასიათს იძენს. არჩევანის დასაბუთებისას, ევროპული რესპოდენტები პირდაპირ ასახელებენ იმ სტერეოტიპებს, რომლებიც უბიძგებთ მათ არჩევანის გაკეთებაში:

1. საზოგადოებაში კაცია ავტორიტეტი, შესაბამისად, ჭკუა, რჩევის მიცემა მისთვის უფრო დამახასიათებელი თვისებებია, ვიდრე ქალისთვის. მიუხედავად იმისა, რომ ისინი მაინც გვერდს ვერ უვლიან ქალის გონებრივ შესაძლებლობებსა თუ როლს საზოგადოებაში, პასუხად მაინც მამაკაც პერსონაჟს ირჩევენ.

2. იარაღი, ჯირითი, თავგადასავლების სიყვარული, ცნობისმოყვარეობა მამაკაცური მახასიათებლებია, ქალებს ზღაპრებში (შესაბამისად, ზოგადად საზოგადოებაში) უფრო სახლის სივრცეში ვხედავთ, მათ მოეთხოვებათ იყვნენ დამჯერნი, ნაკლებად ინუნუნონ და უნდა გაალამაზონ მამაკაცის სამყარო (“seen but not heard”).

3. როგორც ქართულ, ისე ევროპულ საზოგადოებაში აშკარად ჩანს მამაკაცის ემოციების მინიმუმამდე დაყვანის ტენდენცია . შესაბამისად, ექსპერიმენტის მონაწილეებს მართებულად ჰგონიათ, რომ პერსონაჟი, რომელიც ცრემლებს მალავს და თან ტირილის რცხვენია, ბიჭი უნდა იყოს. ზღაპარში, როგორც ზემოთ უკვე განვიხილეთ, სანდრა, რომელსაც რცხვენია თავისი ცრემლების, მამაკაცური თვისებებით გამოირჩევა („მთისგული”).

4. კითხვარის შევსებისას ექსპერიმენტის მონაწილეებმა მნიშვნელოვნად მიიჩნიეს ავტორის ენა და ლინგვისტური არჩევანიც, რომელსაც ისინი გამიზნულად იყენებენ პერსონაჟის პიროვნული თვისებების აღსაწერად. ორივე შემთხვევაში (მულტფილმი „მამაცი“ (Brave) და „ქალაქისკაბიანი პრინცესა“) წარმოდგენილია მამაკაცური თვისებების მქონე მდედრობითი სქესის პერსონაჟები, შესაბამისად, ავტორის მიერ არჩეული ლექსიკური ერთეულები, რესპოდენტების აზრით, მიესადაგება უფრო ბიჭ პერსონაჟებს, ვიდრე გოგონებს.

მესამე თავის დასკვნა

დისერტაციის მესამე თავში აღწერილი ექსპერიმენტი ჩატარდა სამ ეტაპად. მასში, საერთო ჯამში, მონაწილეობა მიიღო 200-მა მონაწილემ, აქედან 33 გამოკითხული არის მამაკაცი, 166 ქალი, ხოლო ერთმა თავი შეიკავა სქესის მითითებისგან. კვლევა-ექსპერიმენტებში მონაწილეობდნენ როგორც ქართული, ასევე სხვა კულტურის წარმომადგენლები (ნიდერლანდები, იტალია, ბულგარეთი, ბელგია, რუსეთი), რამაც საშუალება მოგვცა შეგვედარებინა და შეგვეპირისპირებინა განსხვავებები კულტურულ სტერეოტიპებში, ბუნებრივია, ასეთის არსებობის შემთხვევაში. კვლევის მონაწილეების ასაკი მერყობდა 8-დან 87-წლამდე, რამაც ხელი შეგვიწყო დავკვირვებოდით და შეგვესწავლა, არსებობდა თუ არა გენდერული როლებისადმი განსხვავებული დამოკიდებულება სხვადასხვა თაობის რესპოდენტებში. თუმცა, აღმოჩნდა, რომ რვა წლის ბავშვსაც ისეთივე სტერეოტიპული აზროვნება აქვს, როგორც 87 წლის ადამიანს. გარდა ამისა, კითხვარის პასუხებიდან გამომდინარე, გენდერული როლებისადმი იგივე დამოკიდებულება ჩანს კვლევის როგორც მდედრობითი, ისე მამრობითი სქესის მონაწილეებს შორის. აღსანიშნავია ისიც, რომ „შავნაბადას“ მოსწავლეებთან ჩატარებულ ინტერვიუებში აშკარაა, რომ გოგონები ცდილობენ დაიცვან თავიანთი როლი საზოგადოებაში, თუმცა ისინიც, გარკვეულწილად მაინც, მოქცეულნი არიან საერთო სტერეოტიპული შეხედულებების ქვეშ.

გენდერული სტერეოტიპების გავრცელების ერთ-ერთ პირველწაროდ ზღაპარი და ზღაპრის თემატიკაზე დაფუძნებული მულტიპლიკაციური ფილმი შეიძლება ჩაითვალოს, რადგანაც ზღაპარი არის სოციალური მოვლენა, რომელიც პირდაპირ აირეკლავს საზოგადოებაში არსებულ ბევრ პრობლემას, მათ შორის გენდერული როლების გადანაწილებასაც. ბუნებრივია, როდესაც ბავშვი ეცნობა ზღაპრებს, ის იაზრებს მასში მოცემულ ინფორმაციას და შემდეგ მიღებული ცოდნა გადააქვს და უსადაგებს რეალურ ცხოვრებას. შესაბამისად, მას უყალიბდება ის არაჯანსაღი დამოკიდებულება გენდერული როლებისადმი, რომელიც აღწერილია ზღაპრებში. როგორც კვლევის შედეგებმა აჩვენა:

1. ზღაპრებში მთავარი, აქტიური როლების გადანაწილებაში უპირატესობა ენიჭება მამაკაცს; იგი ზღაპრის ყველაზე მნიშვნელოვანი გმირია, ხოლო ქალი-მეორეხარისხოვანი. როგორც ჩანს, ამას ბავშვები იდეალურად იაზრებენ, რაც მათ უჩენს მოლოდინს, რომ მამაკაცი საზოგადოებაში სოციუმის უფრო მნიშვნელოვანი წევრია, ვიდრე ქალი.

2. გაანალიზებულ ზღაპრებში ქალები წარმოდგენილნი არიან როგორც უსუსური, პასიური და სუსტი არსებები; მათ სჭირდებათ მამაკაცის მიერ დაცვა, ხოლო ბიჭები გვევლინებიან აქტიური, ძლიერ და მებრძოლ პერსონაჟებად. ყველა ის კითხვა, რომელიც ეხებოდა ძალის დემონსტრირებასა თუ ბრძოლას, რესპოდენტების უმრავლესობამ აღიქვა, როგორც მამრობითი სქესისკენ მიმართული.

3. ქალები ზღაპარში, ძირითადად, ლამაზ ქმნილებებად (ქერა, ცისფერთვალა, თხელ და ტანად არსებებად) გვევლინებიან, რაც სილამაზის სტანდარტებთან დაკავშირებით არაჯანსაღ დამოკიდებულებას უყალიბებს ორივე სქესის წარმომადგენელ ბავშვს. კვლევის მონაწილეებმა სილამაზეზე კონცენტრირებული ამონარიდები, რა თქმა უნდა, მდებრობით სქესს მიაკუთვნეს.

4. ემოციების შებოჭვა ექსპერიმენტის მონაწილეებისთვის მამაკაცისთვისაა დამახასიათებელი, ხოლო ზედმეტი ემოციურობა- ქალისთვის. მართლაც,

საზოგადოება ზედმეტად ბოჭავს მამრობითის სქესის წარმომადგენლებს და „უკრძალავს“ მათ ემოციების გამოხატვას. ამას, მოგვიანებით, შეიძლება უარყოფითი გავლენა ჰქონდეს ადამიანის ფსიქიკაზე.

5. ქალის ხმის ჩახშობა, მისი დამორჩილება ზღაპრისთვის აქტუალური თემატიკაა, რომელიც რესპოდენტებმა, საკუთარი გამოცდილებით, მართებულად, ქალებს მიაკუთვნეს.

აშკარაა, რომ საზოგადოება ცდილობს სტერეოტიპულ ჩარჩოებში მოაქციოს ორივე სქესის წარმომადგენელი, რომელიც იძულებულია მიჰყვეს დადგენილ წესებს. ისინი კი, ვინც უარს ამბობენ სტერეოტიპულ აზროვნებაზე, ხშირად ხდებიან საზოგადოებისგან გარიყული წევრები.

ზოგადი დასკვნები

დისერტაციაში მიღებული დასკვნები ამგვარად შეიძლება წარმოვადგინოთ:

გენდერული როლების ზოგადი აღწერა: ევროპული და ქართული ზღაპრების (სულ 46 ზღაპარი) სოციოლინგვისტური და ზოგადკულტურული თვალსაზრისით ანალიზმა ცხადყო, რომ შესწავლილი კულტურების ზღაპრებში თვალნათლივ ჩანს გენდერული როლებისადმი მასკულინური გენდერის დომინანტური, სტერეოტიპული დამოკიდებულება და აირეკლება საზოგადოებაში გამეფებული სოციო-კულტურული სტანდარტები. კერძოდ, ზღაპრებში ქალის გენდერული როლი და ფუნქცია უპირატესად საოჯახო საქმეებთან ასოცირებდა, იგი სოციალურად პასიურია, მეორეხარისხოვანი და მხოლოდ გარეგნული სილამაზის არაჯანსაღი სტანდარტისაკენ მიილტვის.

ქალისა და მამაკაცის სოციალური ფუნქცია თუ გენდერული როლი სრულიად განსხვავდება ერთმანეთისგან როგორც ევროპულ, ისე ქართულ ზღაპარში. ქალისთვის სტერეოტიპულად დამახასიათებელია სინაზე, დამყოლობა, გასაცდელთან მშვიდად შეგუება, ქარაფუტობა (თუმცა, რამდენიმე ქართულ ზღაპარში ვხვდებით გამორჩეულად ჭკვიან ქალსაც). სწორედ ასეთი „ზნეკეთილი“ ქალი წარმოადგენს იდეალურ ცოლს. შესაბამისად, „უზნეო“ ან არადამყოლი ქალი არ არის სასურველი და ქართულ ზღაპრებში სწორედ ასეთ ქალს უსწორდებიან ფიზიკურად, რათა მთარჯულონ და ოჯახისა და საზოგადოებისათვის მისაღებ (ანუ, არააქტიურ და ადვილად სამართავ) არსებად აქციონ იგი; ხშირად ჩანს ქალის ხმის ჩახშობის სურვილი, მას ხშირად სჯიან ცნობისმოყვარეობისა თუ გონიერების გამო.

გარდა ამისა, პასიური და დაქვემდებარებული ქალის ცხოვრების გასახალისებლად და მისი ხარისხის გასაუმჯობესებლად აუცილებელია მამაკაცის (პრინცის) დახმარება; უფრო მეტიც, ქალი პერსონაჟის ცხოვრება უინტერესო და ხშირად აუტანელიც კია, სანამ მას მამაკაცი არ დაიხსნის ამგვარი ყოფისგან.

აღსანიშნავია ისიც, რომ ზღაპრის უარყოფითი ქალი პერსონაჟები მასკულინური თვისებებით ხასიათდებიან (პირდაპირობა, საქმეზე ორიენტირებულობა,

ნაკლებად ემპათიურობა) და განსაკუთრებული დაუნდობლობით გამოირჩევიან, რაც განსაზღვრავს მათ აღსანერად გამოყენებულ უარყოფითი კონოტაციის ლექსიკას. საინტერესოა ისიც, რომ „ბოროტი“ ქალი პერსონაჟებიც კი ექცევიან ქალის სტერეოტიპული გენდერული როლების ჩარჩოებში, როდესაც მათ მთავარ ცხოვრებისეულ მისწრაფებად მხოლოდ სილამაზისკენ ლტოლვა მიიჩნევა და არა, მაგალითად, სოციალური ძალაუფლებისკენ ლტოლვა, რაც მხოლოდ მამაკაც პერსონაჟებს ახასიათებთ.

მეორე მხრივ, ასევე თვალნათლივია მამაკაცი პერსონაჟების გენდერული როლის აქტიური და უპირატესი სტატუსი საზოგადოებაში. მამაკაცი გმირი სტერეოტიპულად არის მამაცი და ჭკვიანი, მას ხელენიფება გადანწყვეტილებების მიღება, ახასიათებს ემოციური და მენტალური სტაბილურობა და ზომიერება. იგი არის წარმმართველი ძალა როგორც ოჯახში, ისე საზოგადოებაში. უფრო მეტიც, იგი ზღაპრის ყველაზე მნიშვნელოვანი გმირია, ხოლო ქალი- მეორეხარისხოვანი.

აღწერილი მდგომარეობა, სავარაუდოდ, გამონვეულია ზღაპრისა და მასში წარმოდგენილი გენდერული პრობლემების უნივერსალურობითა და მსოფლიოში კარგად ცნობილი „მოხეტიალე სიუჟეტებით“. ზღაპრებში არეკლილია ის უნივერსალური თემები/ სტერეოტიპები, რომელიც ყველა საზოგადოებისთვის, იქნება ეს ქართული, თუ, ზოგადად, ევროპული, სრულიად გასაგები და თანაბრად პრობლემურია და, ამდენად, ეს თემებიც უნივერსალურ ხასიათს იძენს.

გენდერული როლების ამგვარი სტერეოტიპული გადანაწილება როგორც გოგონებს, ისე ბიჭებს, ასწავლის არაჯანსაღ სტერეოტიპულ მიდგომას ცხოვრებისადმი, კონკრეტულად კი, უჩენს მოლოდინს, რომ მამაკაცი საზოგადოებაში სოციუმის უფრო მნიშვნელოვანი წევრია, ვიდრე ქალი. შესაბამისად, მამაკაცისთვის მართვის სადავეების გადაცემა აუცილებელი და გეგმაზომიერი მოვლენაა.

სოციალური პრობლემების ასახვა ზღაპარში: ზოგადევროპულ და ქართულ ზღაპრებში ხშირად ჩანს სოციალური პრობლემები, რომლებიც ზღაპრის შექმნის პერიოდში, კონკრეტულ კულტურაში იყო აქტუალური და, ზოგადად, ქალის დისკრიმინაციის ინსტრუმენტებად გვევლინებიან. ეს გამოიხატება ქალის ძალდატანებითი თუ გარიგებით გათხოვებით, ქალის დაბალი სოციალური სტატუსის

გამო მაღალი სოციალური წრის მამაკაცის მიერ დაწუნებითა და უგულველყოფით; ხშირია ქალზე როგორც საკუთრებაზე ან ნივთზე საუბარი; გარდა ამისა, ქალთა ხმის მუდმივი ჩახშობა, არაჯანსაღი სილამაზის სტანდარტების დანერგვა, თუ ქალების საოჯახო სფეროსთან გაიგივება და მათი მაქსიმალურ შესაძლებლობად თუ მისწრაფებად სარფიანად გათხოვების წარმოჩენა, ზღაპრის სამყაროში ჩვეულებრივ მოვლენად ითვლება.

აღსანიშნავია ქართულ ზღაპრებში წინწამონეული საზოგადოებრივ ფენებს შორის დაპირისპირების თემაც, რომელიც ნაშრომში განხილულ ევროპულ ზღაპრებში არ შეგხვდებოდა. თუკი ევროპულ ზღაპრებში ხშირია ბედნიერი დასასრული, დაბალი საზოგადოების წარმომადგენელი გოგონები ზღაპრის ბოლოს მაღალი ფენის წარმომადგენლებს- უფლისწულებს მიყვებიან ცოლად, ქართულ ზღაპრებში უფლისწულები თუ მაღალი ფენის საზოგადოების წევრები ხშირად უარს ამბობენ მათზე დაბლამდგომი სტატუსის მქონე ქალის ცოლად შერთვაზე.

სამწუხაროდ, ქართულ ზღაპრებში ხშირია ქალზე ფიზიკური ძალადობის ამსახველი ეპიზოდები, რასაც არ ვხვდებით ევროპულ ზღაპრებში. ეს, ბუნებრივია, აირეკლავს ქვეყნის სოციოკულტურულ სიტუაციას- საქართველოში უფრო და უფრო ხშირად ფიქსირდება ქალზე ფიზიკური ძალადობა და მკვლელობაც კი.

აქვე გვინდა აღვნიშნოთ, რომ ევროპული ზღაპრებისგან განსხვავებით, ძველ ქართულ ზღაპარში არაპირდაპირ, მაგრამ მაინც იკვეთება ტრანსგენდერის/ არატრადიციული ორიენტაციის თემაც, რომელიც სრულიად უპრეცედენტო საკითხია არა მხოლოდ ძველ ქართულ, არამედ თანამედროვეში ზღაპრებშიც კი. სავარაუდოა, რომ ავტორის მთავარ მიზანს არ წარმოადგენდა ამ თემატიკის აღწერა, მაგრამ ისიც უდავოა, რომ ზღაპარში განხილულია ორი ქალის სასიყვარულო ურთიერთობა. უნდა აღინიშნოს, რომ ავტორი იმ მონაკვეთში, სადაც აღწერს სასიყვარულო ურთიერთობას, ვეზირის შვილს (ანუ ქალს) მოიხსენიებს, როგორც ვაჟს. ეს, სავარაუდოდ, განპირობებულია მისი სურვილით, რომ თამამ თემატიკას ნაკლებად გამოეწვია უარყოფითი ემოციები.

ზღაპრის ენა და ლინგვისტურ-გენდერული მახასიათებლები: დისერტაციაში ზოგადევროპული (ფრანგული, გერმანული, იტალიური, ბრიტანული) და ქართული

ზღაპრების ენის ლინგვისტური ანალიზისას გამოიკვეთა, რომ ზოგადად, ზღაპარი ნაკლებად იყენებს დიალოგურ მეტყველებას და, შესაბამისად, ხშირია, ზღაპრის სპეციფიკიდან გამომდინარე, გაბმული ავტორისეული ნარატივი. ეს მოსალოდნელიც არის, რადგანაც ზღაპრის ენა, მისი განსაკუთრებული ფუნქციის გამო, a priori მარტივად აღსაქმელი უნდა იყოს. მეორე მხრივ, ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ მიუხედავად თხრობის სიმარტივისა, ზღაპრებში მაინც ვხვდებით საინტერესო სტილისტურ ხერხებს, მაგალითად, ალუზიას, მეტაფორებს, შედარებებს, ირონიას, რომლებიც პატარა მკითხველში კოგნიტიური და ანალიტიკური აზროვნების უნარს ავითარებს.

ქალი პერსონაჟის მიერ ან ავტორის მიერ ქალი პერსონაჟის მიმართ გამოყენებული ზმნების ჯგუფი, მამაკაცი პერსონაჟებისგან განსხვავებით, არ არის სემანტიკურად აქტიური ფიზიკური თუ კოგნიტიური პროცესის აღმნიშვნელი და ხშირად, როგორც უკვე ვთქვით, ქალის ხმა საერთოდაც დაკარგულია ზღაპრებში. გარდა ამისა, ქალის ქმედებების დახასიათების დროს მოხმობილი არსებითი სახელები თუ ზედსართავები, ჩვეულებრივ, უფრო ქალის საოჯახო სივრცესთან არის დაკავშირებული და ქალის რომანტიულ/იდეალურ სამყაროს (კაბები, ფეხსაცმლები, მეჭლისები, პრინცები) მიემართება, ხოლო ზედსართავები, ძირითადად, აღწერენ ქალის გარეგნულ მახასიათებლებს და იშვიათად- მის გონებრივ შესაძლებლობებს.

აღსანიშნავია, რომ სხვა ევროპული ზღაპრებისგან (ფრანგული, გერმანული, იტალიური) განსხვავებით, ბრიტანული ზღაპრების სოციოლინგვისტური ანალიზი საშუალებას გვაძლევს დავასკვნათ, რომ ზოგ ბრიტანულ ზღაპარში ქალები ინტელექტუალურ და მამაცად პერსონაჟებად განიხილებიან. ეს აირეკლება ზღაპრის ენაშიც. ამ კულტურის ზღაპარში აქტუალიზებული ლექსიკის ლინგვისტურ-სემანტიკურმა ანალიზმა აჩვენა, რომ ქალი პერსონაჟები, აქტიური პროცესის აღმნიშვნელი სემანტიკის ზმნებით ხასიათდებიან. ეს ეხება როგორც ფიზიკურ, ისე გონებრივ აქტივობას. მეორე მხრივ, ზოგადი ანალიზიდან თვალნათლივ იკვეთება, რომ ბრიტანული კულტურის ზღაპრებშიც აირეკლება ქალისა და მისი ზოგადი სოციალური როლის მიმართ სტერეოტიპული დამოკიდებულება, რაც გულისხმობს იმას, რომ მამაკაცი პერსონაჟებისგან განსხვავებით, ქალი პერსონაჟების აღწერისას განსაკუთრებულად ხაზგასმულია მათი გარეგნობა. გარდა ამისა, პერსონაჟების გარეგნული მხარე ამ კულტურაშიც დაკავშირებულია მათ როლთან- ლამაზი და

ახალგაზრდა პერსონაჟები, როგორც წესი, დადებითი კონოტაციის ლექსიკით არიან წარმოდგენილი, ხოლო მახინჯი და მოხუცი- უარყოფითი კონოტაციის მქონე ლინგვისტური ხერხებით ხასიათდებიან. მეორე მხრივ, არც ბრიტანულ ზღაპარში გამოირჩევა ქალი სტაბილური გონებამახვილობითა და ინტელექტით, რადგანაც მამრობითი სქესის ბრიყვი წარმომადგენელიც კი ჭკვიან ქალზე გონებამახვილი და მოხერხებულია;

რაც შეეხება ქართულ ზღაპრებს, აქაც ქალი პერსონაჟები ტრადიციულად პასიურები არიან, ხოლო მამაკაცი პერსონაჟები - უფრო აქტიურნი. შესაბამისად, ქალები პასიური სემანტიკის ზმნებით აღიწერებიან, ხოლო მამაკაცები-აქტიური პროცესის აღმნიშვნელი ზმნებით და დადებითი კონოტაციის ლექსიკით. მეორე მხრივ, ქალი პერსონაჟის დახასიათების დროს მხოლოდ მაშინ გამოიყენება აქტიური პროცესის აღმნიშვნელი ზმნები, როდესაც მას მასკულინური თვისებები აქვს (ასეთ შემთხვევებში, ისინი ან მამაკაცის როლს ირგებენ, ან ქალისთვის „შეუფერებლად“ კარგი ინტელექტუალური მონაცემები აქვთ). აქვე აღვნიშნავთ, რომ ქართულ ზღაპრებში ჭკვიანი ქალი მხოლოდ იქამდეა სასურველი, სანამ ის მამაკაცის გონებრივ შესაძლებლობებს არ დაჯახნის. უფრო მეტიც, ხშირად ჩანს ქალის ინდივიდუალური და სოციალური ხმის ჩახშობის სურვილი, როდესაც ჭკვიან ქალს არ უჯერებენ ან სჯიან მხოლოდ ინტელექტუალური მონაცემების გამო.

გარკვეულ გამონაკლისად შეიძლება ჩავთვალოთ ის, რომ ზოგადად, ქართულ ზღაპარში არ ჩანს ქალის გარეგნულ მხარეზე ისეთი მკვეთრი ხაზგასმა, როგორიც შეინიშნება ევროპულ ზღაპრებში. ამიტომ, შეიძლება ითქვას ქართულ ზღაპრებში ვხვდებით გმირთა მწირ პორტრეტებს. თუმცა, თუ მაინც ჩნდება გმირის გარეგნობის აღწერა, ევროპული ზღაპრებისგან განსხვავებით, ქართულ ზღაპრებში უფრო ხშირად მამაკაცი გმირის გარეგნობის აღწერას ვხვდებით.

აღსანიშნავია, რომ ზღაპრები, რომელიც გავრცელებული აზრით, ბავშებისთვისაა შექმნილი, ლინგვისტური და შინაარსობრივი თვალსაზრისით, ხშირად ნაკლებად შეესაბამება ბავშვის ასაკობრივ ჯგუფს. მაგალითად, აღიწერება ისეთი მოვლენები, როგორიცაა ძალადობა, გაუპატიურება. ავტორის ენობრივი არჩევანი, გარდა აღწერილი თავისებურებებისა, ავლენს არქაულ ლექსიკასაც. მაგალითად,

ქართულ ზღაპრებში ხშირია ძველქართული, მოძველებული ლექსიკური ერთეულების გამოყენება, რომელიც პატარა მკითხველისთვის გაუგებარი შეიძლება იყოს.

თანამედროვე ქართული ზღაპარი: ძველი ქართული ზღაპრებისგან განსხვავებით, თანამედროვე ქართული ზღაპრის ყველა ქალი გმირი სრულიად უპირისპირდება ტრადიციულ ზღაპრის გმირს. ზღაპრებში წარმოდგენილი ძლიერი ქალი პერსონაჟები სრულიად უგულვებელყოფენ საზოგადოების აზრს, რითაც, ბუნებრივია, ამ უკანასკნელის უკმაყოფილებას იწვევენ. თანამედროვე ზღაპრებში თვალნათლივანა წარმოჩენილი ბრძოლა იმ გენდერული სტერეოტიპების წინააღმდეგ, რომლის წინაშე დღემდე დგას ქართული საზოგადოება. უფრო მეტიც, თითოეულ ზღაპარში დასახელებულია ის თემატიკა, რომელიც წინა საუკუნეების ზღაპრის ტრადიციულ ნარატივად ითვლებოდა და ნაჩვენებია მის წინააღმდეგ გაბრძოლება. ეს ვლინდება არა მარტო გმირების ქცევისა და მოქმედებების აღწერისას გამოყენებული ლინგვისტური ერთეულებით, არამედ თვით გმირების მეტყველების თავისებურებებითაც: ქალი პერსონაჟები აღარ საუბრობენ პასიური ზმნებით, არამედ ავტორები მათ აღსაწერად და ასალაპარაკებლად იყენებენ აქტიური ფიზიკური თუ გონებრივი პროცესის გამომხატველ ზმნებს, ისინი იოლად იღებენ გადაწყვეტილებებს, აქვთ თავიანთი ნების გამოხატვისა და განხორციელების სურვილი და შესაძლებლობები. შეიძლება ითქვას, რომ ქართულ თანამედროვე ზღაპრებში ქალი პერსონაჟები იმდენად ძლიერები არიან, რომ აღარ სჭირდებათ მამაკაცის მიერ დაცვა, უფრო მეტიც, მათ თავად ხელეწიფებათ მამრობითი სქესის წარმომადგენლების გამოსარჩლება; გოგონები უკვე ინტერესდებიან ისეთი არატრადიციულად ფემინური პროფესიებით, როგორცაა, მაგალითად, მფრინავი. ქალი აღარაა დაკავშირებული მხოლოდ ოჯახთან, მას ბევრად მეტი ამბიცია გაუჩნდა. თანამედროვე ქართული ზღაპარი მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ გოგონების პოზიციიდან, ვინაიდან წინ წამოიწია განსხვავებული მასკულინური მამაკაცი პერსონაჟები, რომლებსაც უკვე აქვთ „უფლება“ გამოხატონ შიში, გაუბედავობა თუ სხვა, ტრადიციულად მამაკაცური ემოცია, შეუძლიათ დაუფარავად იტირონ კიდეც. ასევე, მამაკაცი პერსონაჟიც კი შეიძლება იყოს ფიზიკურად სუსტი. ბუნებრივია, ყოველივე ეს სოციალური როლებისადმი ბევრად უფრო ჯანსაღ მიდგომასა და დამოკიდებულებას ასწავლის როგორც გოგონას, ისე ბიჭს.

დისერტაციის ფარგლებში ჩატარებული ექსპერიმენტების შედეგად გამოვლინდა, რომ კვლევის მონაწილეები კარგად იცნობენ საზოგადოებაში არსებულ გენდერულ სტერეოტიპებს. აღსანიშნია, რომ საქართველოში ჩატარებულ კვლევაში მონაწილეობა მიიღო 200 ადამიანი, უფრო კონკრეტულად, 8 წლიდან 87 წლამდე ასაკის ორივე სქესის წარმომადგენელმა, რაც გვაძლევს საშუალებას უფრო მასშტაბური სურათის დანახვისა, რომელიც არც თუ ისე სახარბიელოა- 8 წლის ბავშვიც ისეთივე სტერეოტიპული აზროვნების მატარებელია, როგორც 87 წლის ადამიანი. ამას ადასტურებს როგორც კითხვარის პასუხების ანალიზი, ისე გიმნაზია “შავნაბადას” სკოლის მოსწავლეებთან ჩატარებული ინტერვიუები. საინტერესოა, რომ ერთი და იგივე ბავშვები, კითხვარში ასახული პასუხების მიხედვით, უფრო შებოჭილად და სტერეოტიპულად აზროვნებდნენ, ვიდრე დისკუსიის დროს. გოგონები ზღაპრის განხილვისას თვალნათლივ ცდილობდნენ ბიჭებს დაპირისპირებოდნენ და დაეძლიათ ის სტერეოტიპები, რომლებიც მათ საკმაოდ ბევრ შემთხვევაში უწესებს, მაგრამ კითხვარის შევსებისას მათ აქტიურ, მამაც პერსონაჟს მაინც ბიჭებთან აკავშირებდნენ.

აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ ზღაპრებში წამოჭრილი სტერეოტიპები თანაბრად გასაგები და პრობლემურია როგორც ქართველი, ისე უცხოელი რესპოდენტებისთვის, რაც კიდევ ერთხელ უსვამს ხაზს ზღაპრისა და გენდერული თემატიკის უნივერსალურობას. როგორ ქართველმა, ისე უცხოელმა კვლევის მონაწილეების პასუხებიდან შეიძლება დავასკვნათ, რომ:

როგორც ქართულ, ისე ევროპულ საზოგადოებაში აშკარად ჩანს მამაკაცის ემოციების მინიმუმამდე დაყვანის ტენდენცია, საზოგადოება თითქოს „უკრძალავს“ მამაკაცს ემოციების გამოხატვას. შესაბამისად, ემოციების შებოჭვა ექსპერიმენტის მონაწილეებისთვის მამაკაცისთვისაა დამახასიათებელი, ხოლო ზედმეტი ემოციურობა- ქალისთვის.

აღსანიშნავია, კითხვარის მონაწილეების ლინგვისტური შეხედულებები- კითხვებზე პასუხისას ექსპერიმენტის მონაწილეებმა მნიშვნელოვნად მიიჩნიეს ავტორის ენა და ლინგვისტური არჩევანიც, რომელსაც ისინი გამიზნულად იყენებენ პერსონაჟის პიროვნული თვისებების აღსაწერად. ორივე შემთხვევაში (მულტფილმი „მამაცი“ (Brave) და „ქალაქისკაბიანი პრინცესა“) წარმოდგენილია

მამაკაცური თვისებების მქონე მდედრობითი სქესის პერსონაჟები, შესაბამისად, ავტორის მიერ არჩეული ლექსიკური ერთეულები, რესპოდენტების აზრით, მიესადაგება უფრო ბიჭ პერსონაჟებს, ვიდრე გოგონებს.

როგორც ვხედავთ, ზღაპრებში წარმოდგენილი სტერეოტიპები პირდაპირ და ზუსტად მიეწოდება მკითხველს, განურჩევლად მისი ასაკისა თუ კულტურული კუთვნილებისა. ზღაპრები აუცილებელია ბავშვის გონებრივი განვითარებისთვის, თუმცა მასში წინამორწეული თემატიკა საფრთხეს უქმნის ბავშვის სწორი აზროვნების ჩამოყალიბებას, კონკრეტულად კი უყალიბებს მას არაჯანსაღ დამოკიდებულებას როგორც გენდერული როლებისადმი, ასევე გარეგნული სილამაზის სტანდარტებისადმი. შესაბამისად, აუცილებელია თანამედროვე, პოლიტიკურად უფრო კორექტული ზღაპრების პოპულარიზაცია, რომელშიც უფრო პროგრესული კუთხიდან არის დანახული ქალისა და მამაკაცის როლები, რომლებიც უფრო მეტად ერგება თანამედროვე საზოგადოებასა და აზროვნების მოდელს. თუმცა, ეს არ ნიშნავს იმას, რომ ძველი ზღაპრები სრულიად უნდა უგულვებელვყოთ, რადგანაც ისინი საზოგადოების სოციალური მოდელის განვითარების ისტორიის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანეს ნაწილად გვევლინებიან და აირეკლავენ გასული საუკუნეების საზოგადოებაში დამკვიდრებული ცხოვრების წესებსა თუ ურთიერთობების კულტურას. სანაცვლოდ, შესაძლებელია ტრადიციული ზღაპრების ბავშვებისთვის ისე მიწოდება, რომ მათ შეპირისპირებითი ანალიზის მეშვეობით თავადვე დაასკვნან, რომ ქალის როლი არ შემოიფარგლება მხოლოდ დედობით, დიასახლისობითა და მამაკაცის თვალის ტკბობით, არამედ მას ბევრად მეტის შეთავაზება შეუძლია საზოგადოებისთვის.

პირველადი წყაროები

ღლონტი, ალ. (1974). ანანა. გვ. 118-120. გამომცემლობა „განათლება“.

ღლონტი, ალ. (1974). ვაჟად ქცეული ქალი. გვ. 169-178. გამომცემლობა „განათლება“.

ღლონტი, ალ. (1974). ვინც საქმე გააკეთა, პურიც იმანა ჭამოს. გვ. 203-206.
გამომცემლობა „განათლება“.

ღლონტი, ალ. (1974). ზნიანი ქალი. გვ. 214. გამომცემლობა „განათლება“.

ღლონტი, ალ. (1974). მენახირის ქალი. გვ. 349-351. გამომცემლობა „განათლება“.

ღლონტი, ალ. (1974). მზექალა და მზევარდა. გვ. 162-168.
გამომცემლობა „განათლება“.

ღლონტი, ალ. (1974). ოქრუა. გვ. 328-332. გამომცემლობა „განათლება“.

ღლონტი, ალ. (1974). პატარძალი. გვ. 325 გამომცემლობა „განათლება“.

ღლონტი, ალ. (1974). რძალ-მამლის ამბავი. გვ. 364-365.
გამომცემლობა „განათლება“.

ღლონტი, ალ. (1974). ტყუილი ტირილი. გვ. 348-349. გამომცემლობა „განათლება“.

ღლონტი, ალ. (1974). ღარიბი გლეხი და უჭკუო ცოლი. გვ. 362-364.
გამომცემლობა „განათლება“.

ღლონტი, ალ. (1974). ცოლის მორჯულება. გვ. 349. გამომცემლობა „განათლება“.

ღლონტი, ალ. (1974). ჭკვიანი რძალი. გვ. 335-337. გამომცემლობა „განათლება“.

ღლონტი, ალ. (1974). ხელმწიფე და გლეხის ქალი. გვ. 305-308
გამომცემლობა „განათლება“.

ღლონტი, ალ. (1974). ჭეელი მოსამართლე და მისი ცოლი. გვ. 326-327. გამომცემლობა
„განათლება“.

Basile, G. (n.d.). Parsley [Petrosinella] . Retrieved from <https://www.pitt.edu/~dash/type0310.html> (Giambattista Basile, *The Pentamerone; or, The Story of Stories*, translated from the Neapolitan by John Edward Taylor, new edition revised and edited by Helen Zimmern (London: T. Tisher Unwin, 1894), pp. 56-62.)

Basile, G. (n.d.). Sun, Moon, and Talia. Retrieved from <https://www.pitt.edu/~dash/type0410.html> (*The Pentameron of Giambattista Basile*, translated by Richard F. Burton (Privately printed, 1893), day 5, tale 5. Translation revised by D. L. Ashliman.)

Bundo, M., Twiss, J., Keller, E. G., & Pence, C. (2018). *A day in the life of Marlon Bundo*. San Francisco: Chronicle Books.

Garner, J. F. (April 1994). *Politically Correct Bedtime Stories: Modern Tales for Our Life and Times*. New Jersey: John Wiley & Sons Inc. ISBN 0-02-542730-X.

Grimm, J., & Grimm, W. (1812). Cinderella. Retrieved from <https://www.pitt.edu/~dash/grimm021.html>. (Jacob and Wilhelm Grimm, *Kinder- und Hausmärchen*, 1st ed. (Berlin: Realschulbuchhandlung, 1812), v. 1, no. 21. Translated by D. L. Ashliman. © 1998)

Grimm, J., & Grimm, W., (n.d.). Little Brier-Rose. Retrieved from <https://www.pitt.edu/~dash/type0410.html> (*Kinder- und Hausmärchen*, 1st ed., vol. 1 (Berlin: Realschulbuchhandlung, 1812), no. 50, pp. 225-29.)

- Grimm, J., & Grimm, W. (1812). Little Red Cap. "Rothkäppchen," *Kinder- und Hausmärchen*, 1st ed. (Berlin: Realschulbuchhandlung, 1812), v. 1, no. 26, pp. 113-18. Translated by D. L. Ashliman.
- Grimm, J., & Grimm, W., (n.d.). Rapunzel. Retrieved from <https://www.pitt.edu/~dash/grimm012.html> (Jacob and Wilhelm Grimm, "Rapunzel," *Kinder- und Hausmärchen*, gesammelt durch die Brüder Grimm [Children's and Household Tales -- Grimms' Fairy Tales], 7th ed., vol. 1 (Göttingen: Verlag der Dieterichschen Buchhandlung, 1857), no. 12, pp. 65-69. Translated by D. L. Ashliman. © 2000-2006.)
- Jacobs, J., (n.d.). Earl Mar's Daughter. Retrieved from <https://fairytalez.com/earl-mars-daughter/>
- Jacobs, J. (1890). Princess of Canterbury: Joseph Jacobs. Retrieved from <https://fairytalez.com/princess-of-canterbury/>
- Jacobs, J. (n.d.). The Cinder Maid. *Europa's Fairy Book* (New York and London: G. P. Putnam's Sons, 1916), pp. 1-12. Retrieved from <https://www.pitt.edu/~dash/type0510a.html#perrault>
- Jacobs, J., (n.d.). The Golden Ball. Retrieved from <https://fairytalez.com/the-golden-ball/>
- Marelles, Ch., (n.d.). The True History of Little Golden-Hood. Retried from <https://www.pitt.edu/~dash/type0333.html> (by Andrew Lang, *The Red Fairy Book*, 5th edition (London and New York: Longmans, Green, and Company, 1895), pp. 215-19.
- Munsch, R. N., & Martchenko, M. (1980). *The Paper Bag Princess*. Toronto: Annick Press.
- Once There Was a Girl. (2018). UnWomen. Retrieved from <https://saba.com.ge/reader/book/12916>
- Parsillette (n.d.). Retrieved from <https://www.pitt.edu/~dash/type0310.html#parsillette> (*Revue des traditions populaires*, vol. 6 (1891), pp. 590-93.)

- Perrault, Ch. (n.d.). The Little Glass Slipper. Retrieved from <https://www.pitt.edu/~dash/type-0510a.html#perrault>. (Published in Lang, A. *The Blue Fairy Book*, 5th ed. London: Longmans, Green, and Co., 1891, pp. 64-71.)
- Perrault, Ch. (n.d.). The Little Red Riding Hood. Retrieved from <https://www.pitt.edu/~dash/type0333.html> Andrew Lang, *The Blue Fairy Book*, 5th edition (London: Longmans, Green, and Company, 1891), pp. 51-53. Lang's source: Charles Perrault, *Histoires ou contes du temps passé, avec des moralités: Contes de ma mère l'Oye* (Paris, 1697).
- Perrault, Ch. (n.d.). The Sleeping Beauty in the Wood. Retrieved from <https://www.pitt.edu/~dash/type0410.html> (Andrew Lang, *The Blue Fairy Book*, 5th ed. (London: Longmans, Green, and Company, 1891), pp. 54-63. *Perrault's Fairy Tales*, translated by S. R. Littlewood (London: Herbert and Daniel, 1912).
- Lame Molly (n.d.). Retrieved from <https://fairytalez.com/lame-molly/>
- Lang, A., (1889-1913). Little Maia. Retrieved from <https://fairytalez.com/little-maia/>
- Little Red Riding Hood (n.d.), Retrieved from <https://www.pitt.edu/~dash/type0333.html#wratisslaw> (from A. H. Wratislaw, *Sixty Folk-Tales from Exclusively Slavonic Sources* (London: Elliot Stock, 1889), no. 15, pp. 97-100.)
- The White Lady (n.d.). Retrieved from <https://fairytalez.com/the-white-lady/>
- The Grandmother (n.d.). Retrieved from <https://www.pitt.edu/~dash/type0333.html> (Collected by folklorist Achille Millien (1838-1927) in the French province of Nivernais, about 1870
- Schneller Ch. (n.d.). Little Red Hat. Retrieved from <https://www.pitt.edu/~dash/type0333.html> ("Das Rothhütchen," *Märchen und Sagen aus Wälschtirol: Ein Beitrag zur deutschen Sagenkunde* (Innsbruck: Verlag der Wagner'schen Universitäts-Buchhandlung, 1867), no. 6, pp. 9-10. Translated by D. L. Ashliman. © 2007.

Southey, R., (1839). The Story of the Three Bears. Retrieved from <https://etc.usf.edu/lit2go/68/fairy-tales-and-other-traditional-stories/5105/the-three-bears/>

მეორადი წყაროები

გოგიაშვილი, ე. (2011). მითოსური და რელიგიური სიმბოლიკის დინამიკა ზღაპრის სტრუქტურაში. თბილისი: უნივერსალი. Retrieved from: <http://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/152167/1/MitosuriDaReligiuriSimbolikisDinamika.pdf>

გოგიაშვილი, ე., (2016) „მოხეტიალე სიუჟეტები“ და მე-19 საუკუნის ფოლკლორისტული თეორიები The 'Migration' of Plots and the Theories of Folkloristics in the 19th Century. განათლება, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ყოველკვარტალური რეფერირებადი და რეცენზირებადი ჟურნალი, 1(15). pp. 46-56. ISSN 1512-102X Anderson, Graham. (2000). *Fairytale in the Ancient World*. London: Routledge.

Baker-Sperry, L. (2007). The production of meaning through peer interaction: Children and Walt Disney's Cinderella. *Sex Roles*, 56(11-12), 1-23.

Baker-Sperry, L., & Grauerholz, L. (2003). The Pervasiveness and Persistence of the Feminine Beauty Ideal in Children's Fairy Tales. *Gender and Society*, 17(5), 711-726. Retrieved from www.jstor.org/stable/3594706

Bazzini, D., & Curtin, L., & Joslin, S., & Regan, S., & Martz, D. (2010). Do Animated Disney Characters Portray and Promote the Beauty-Goodness Stereotype?. *Journal of Applied Social Psychology*. 40. 2687 - 2709. 10.1111/j.1559-1816.2010.00676.x.

- Beattie, G. W. (1981). 'Interruption in conversational interaction, and its relation to the sex and status of the interactants'. *Linguistics*, 19, 15-35.
- Beckett, S. L. (2000). "Once Upon a Time... Today: Retelling Traditional Fairy Tales for Contemporary Audiences". In: Van Gorp, d'Haen, Mussarra-Schroder (eds.) (2000): 489- 503.
- Bettelheim, B. (1962). *The uses of enchantment: the meaning and importance of fairy tales*. New York: Vintage Books.
- Bettelheim, B., (1976). *The Uses of Enchantment: the Meaning and Importance of Fairy Tales*. Knopf, 1976.
- Brown, Penelope and Levinson, Stephen C. (1986). *Politeness: Some Universals in Language* *sage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Browne, I. (1992). Internalization and constraint in women's subordination. *Current Perspectives in Social Theory* 12:97-123.
- Burton, D., 1982. Through glass darkly: Through dark glasses. In: R. Carter, ed. *Language and literature. An introductory reader in stylistics*. London: George Allen and Unwin, 195–214.
- Carr, Craig L. (2010). *Orwell, Politics, and Power*. Continuum International Publishing Group
- Clark, R., Lennon, R., & Morris, L. (1993). Gendered images in recent American children's books by Black and non-Black illustrators. *Gender & Society*, 7(2), 227–245. doi: 10.1177/089124393007002005
- Coates, J. (2004). *Women, men, and language: A sociolinguistic account of gender differences in language*. Harlow, England: Pearson Longman.

- Collier-Meek, M. A., England, D. E., Descartes, L. (2011). Gender role portrayal and the Disney Princesses. *Sex Roles: A Journal of Research*, 64(7-8), 555–567. Retrieved from <https://doi.org/10.1007/s11199-011-9930-7>
- Crespi, I. (2003). *Gender socialization within the family: A study on adolescents and their parents in Great Britain*. Department of Sociology Catholic University of Milan.
- Dale, S. (1980). *Man made language*. Routledge & Kegan Paul.
- Dessalles, J.-L., & Grieve, J. (2009). *Why we talk: the evolutionary origins of language*. Oxford: Oxford University Press.
- Dundes, A. (1982). *Cinderella: a folklore casebook*. New York: Garland.
- Eagly, A. & Wood, W. (2012). Social role theory. *Handbook of theories in social psychology*. 2. 458-476. 10.4135/9781446249222.n49.
- Eden, J. (2015). Are Women Passive? What History Says about Gender, Sexuality, and Christian Ministry. *Priscilla Papers*, Vol. 29, No. 3
- Fagot, B I., Hagen, R., Leinbach, M. D., and Kronsberg, S. (1985). Differential reactions to assertive and communicative acts of toddler boys and girls. *Child Development* 56: 1499-505.
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and social change*. Oxford: Polity Pr.
- Fairy tale origins thousands of years old, researchers say (20 January 2016). *BBC*. Retrieved from <https://www.bbc.com/news/uk-35358487>
- Fishman, P. (1980). ‘Conversational insecurity’. In D. Cameron (ed.) 1990 *The Feminist Critique of Language: A Reader*. Pp. 234-241. London: Routledge.

- Fishman, P. (1983). *Interaction: the Work Women Do*. University of California, Santa Barbara.
- Flannery, R., & Cooper, J. M. (1953). *The Gros Ventres of Montana*. Washington: Catholic University of America Press.
- Frank, A. W. (2012). *Letting stories breathe: a socio-narratology*. Chicago: University of Chicago Press.
- Giddens, A. (1989). *Sociology*. Cambridge: Polity Press.
- Gu, L. (2013, December). Language and Gender: Differences and Similarities. In 2013 International Conference on Advances in Social Science, Humanities, and Management (ASSHM-13). Atlantis Press.
- Haase, D. (2016). "Television." In *Folktales and Fairy Tales: Traditions and Texts from around the World*, 2nd ed. 4 vols. Edited by Donald Haase and Anne Duggan. Santa Barbara: ABC-CLIO, pp. 1007–11.
- Haddock, S. A., Towbin, M. A., Zimmerman, T. S., Lund, L. K., & Tanner, L. R. (2003). Images of Gender, Race, Age, and Sexual Orientation in Disney Feature-Length Animated Films. *Journal of Feminist Family Therapy: An International Forum*, 15(4), 19–44.
- Hall, A. (2010). Nazi fairy tales paint Hitler as Little Red Riding Hood's saviour. The Telegraph. Retrieved from <https://www.telegraph.co.uk/history/world-war-two/7594061/Nazi-fairy-tales-paint-Hitler-as-Little-Red-Riding-Hoods-saviour.html>
- Halliday, M. A. K., & Matthiessen, C. M. I. M. (2014). *Hallidays Introduction to functional grammar*. London: Routledge.
- Hofstede, G. (1991). *Cultures and organizations: Software of the mind*. London [etc.]

- Holmes, S. (2015). 'That perfect girl is gone': Pro-ana, anorexia and *Frozen* (2013) as an 'eating disorder' film. *Participations Journal of Audience & Reception Studies*, 12(2), 98–120.
- Holmes, J. (2006). *Gendered Talk at Work: Constructing Gender Identity through Workplace Discourse*. Oxford: Blackwell.
- Holmes, J. (1995). *Women, men and politeness*. London: Longman.
- Holmes, J. (1984). 'Hedging your bets and sitting on the fence: some evidence for hedges as support structures'.
- Kochiyama, A. (2013). Teaching gender awareness through Fairy tales in the EFL classroom. *English Review: Journal of English Education*, 2(1), 1-7
- Kuciapiński, M. J. (2014). The Therapeutic and Educational Properties of Fairytale Therapy in the Early Stages of Children'S Development. *Pedagogika Rodziny*, 4(2), 77–93. doi: 10.2478/fampe-2014-0019
- Labov, W. (1972a). *Language in the Inner City*. Oxford: Basil Blackwell.
- Labov, W. (1972b). 'Rules for ritual insults'. *Insane* (1972). 120-69.
- Lakoff, R. (1975). *Language and woman's place*. New York: Harper & Row.
- Lakoff R. (2008) Language, Gender, and Politics: Putting "Women" and "Power" in the same Sentence *The Handbook of Language and Gender*. 160-178. DOI: 10.1002/9780470756942.ch7
- Levorato, A. (2003). *Language and gender in the fairy tale tradition: a linguistic analysis of old and new story-telling*. Place of publication not identified: Palgrave Macmillan.

- Liabenow, A. (2014) "The Significance of the Numbers Three, Four, and Seven in Fairy Tales, Folklore, and Mythology". Honors Projects. 418. Retrieved from: <http://scholarworks.gvsu.edu/honorsprojects/418>
- Leeuwen, T. van. (1995). The Representation of Social Actors. In *Texts and Practices Reading in Critical Discourse Analysis* (Vol. 6, pp. 81–106). London College of Printing and Distributive Trades.
- Lévi-Strauss, C (1976) . *Anthropologie structurale deux* (1973, *Structural Anthropology*, Vol. II, trans. Monique Layton,)
- Lucas, P. (n.d.). The Evolution of Fairy Tales and How They Will Last. Retrieved from: <https://fairytalecriticaleditionlu.weebly.com/the-evolution-of-fairy-tales-and-how-they-will-last.html>
- Malafantis, K. & Ntoulia, A. (2011). "Rewriting fairy tales: New challenge in creativity in the classroom" [online paper] *Extravío*. Revista electrónica de literatura comparada, núm. 6. Universitat de València [date] ISSN: 1886-4902.
- Mariamidze, T. "Femicide in Georgia - 151 Women Murdered in 6 Years." *Georgia Today on the Web*, 12 Dec. 2019, 17:23, Retrieved from: georgiatoday.ge/news/18625/Femicide-in-Georgia---151-Women-Murdered-in-6-Years.
- McCarley, H. "From Once Upon a Time to Happily Ever After: Grimms' Fairy Tales and Early Childhood Development" (2017). Senior Projects Spring 2017. 288. Retrieved from: http://digitalcommons.bard.edu/senproj_s2017/288
- Merchant, K. (2012). "How Men and Women Differ: Gender Differences in Communication Styles, Influence Tactics, and Leadership Styles" *CMC Senior Theses. Paper 513*. Retrieved from http://scholarship.claremont.edu/cmc_theses/513
- Mills, S. (2003). *Gender and Politeness*. Cambridge: Cambridge University Press

- Mizokami, Y. (2001). Does 'Women's Language' Really Exist? : A Critical Assessment of Sex Difference Research in Sociolinguistics. Retrieved from: <http://plum.itc.nagoya-u.ac.jp/index.html>.
- Nanda, S. (2014). The Portrayal of Women in the Fairy Tales; *The International Journal of Social Sciences and Humanities Invention* Vol. 1|Issue 04|Pg:246-250
- Ness, M. (2018, Jul 19). Politics and Fairy tales: Early Versions of "The Three Little Pigs". [Blog post]. Retrieved from <https://www.tor.com/2018/07/19/politics-and-fairy-tales-early-versions-of-the-three-little-pigs/>
- O' Barr, W. and Atkins, B. (1998). "Women's language" or "powerless language"? In J. Coates (ed.)(1998) *Language and gender: A reader*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Orenstein, C. (2002). *Little Red Riding Hood uncloaked: ten moral tales from the forest*. New York, NY: Basic Books.
- Paterson, K. (2014). It's harder to catch a boy because they're tougher: Using fairytales in the classroom to explore children's understandings of gender. *Alberta Journal of Educational Research*. 60. 474-490.
- Poynton, K. (1985). *Language and Gender: Making the Difference*. Oxford: Oxford University Press.
- Preisler, B. (1986). *Linguistic Sex Roles in Conversation*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Propp, V. IA. (1968). *Morphology of the folktale*. Austin :University of Texas Press
- Richter, L. (1977). ROLES OF WOMEN IN INDIAN MAGAZINE FICTION. *Journal of South Asian Literature*, 12(3/4), 81-93. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/40872157>

- Riley, P. (2001). Nazi Fairy Tales. Retrieved from <https://peggyriley.com/2011/10/04/nazi-fairy-tales/>
- Renzetti, C. M. & Curran, D. J. (1998). *Living sociology*. Allyn and Bacon, Boston
- Sapir, E. (1922). *The Fundamental Elements of Northern Yana*. University of California Publications in American Archaeology and Ethnology 13. 215-234. Berkeley: Univ. of California Press.
- Semsar, Sarah (2014) "Sleeping Beauty through the Ages," *Ellipsis*: Vol. 41 , Article 31. DOI: <https://doi.org/10.46428/ejail.41.31>
- Siegler, D. & R. Siegler (1976). 'Stereotypes of males' and females' speech'. *Psychological Reports*.
- Spender, D. (1980). *Man Made Language*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Stubbs, M. (1996a). *Text and corpus analysis*. Oxford: Blackwell.
- Stubbs, M. (1996). Computer-Assisted Text and Corpus Analysis: Lexical Cohesion and Communicative Competence. *The Handbook of Discourse Analysis*, 304–320. doi: 10.1002/9780470753460.ch17
- Storr, C., (1955). 'Little Polly Riding Hood', in *Clever Polly and the Stupid Wolf*. London.
- Tajfel, Henri (1981): *Human Groups and Social Categories*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tannen, D. (1984) *Conversational Style: Analyzing Talk among friends*. Norwood: Albex.
- Tannen, D. (1990). *You just don't understand: Women and men in conversation*. New York, NY: Morrow.

- Tomasello, M. (1999). *The cultural origins of human cognition*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Trudgill, P. (1972) Sex, Covert Prestige and Linguistic Change in the Urban British English of Norwich. *Language in Society*, 1, 2, 179-195.
- Vansina, J. (1961). *Oral Tradition: a study in historical methodology*. Chicago: Aldine Publishing Company.
- Warner, M. (1995). *From the Beast to the Blonde: On Fairy Tales and Their Tellers*. London: Chatto & Windus.
- Weatherall, A & Gallois, C. (2003). *Gender and identity: Representation and social action*.
- Weitzman, L. J. (1972). *Sex-role socialization in picture books for preschool children*. Andover, MA: Warner Modular Publications.
- Williams, Jennifer A., & Giles, Howard. (1978). The changing status of women in society. In Tajfel, Henris (Ed.), *Differentiation Between Social Groups* (pp. 431-436). London: Academic Press.
- Winch, G. (27 June 2015). "Seven Reasons We Are Captivated by the Number Seven." *Psychology Today*, Sussex Publishers. Retrieved from: www.psychologytoday.com/us/blog/the-squeaky-wheel/201506/seven-reasons-we-are-captivated-the-number-seven.
- Woodward K and Woodward S. (2015) Gender studies and interdisciplinarity. *Palgrave Communications*. 1:15018 doi: 10.1057/palcomms.2015.18.
- Woodward K (2014) 3rd edn. *Social Sciences: The Big Issues*. Routledge: London.

- Zimmerman, D. & C. West (1975). Sex roles, interruptions and silences in conversation. *Language and Sex: Difference and Dominance*. Ed. By Thorne, B. & N. Henley. Rowley, Mass.: Newbury House
- Ziolkowski, Jan. (2006). *Fairy Tales from Before Fairy Tales: The Medieval Latin Past of Wonderful Lies*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Zipes, J. (2012). The Cultural Evolution of Storytelling and Fairy Tales: Human Communication and Memetics. *The Irresistible Fairy Tale*. doi: 10.23943/princeton/9780691153384.003.0001
- Zipes, J. (2007). *When dreams came true: Classical fairy tales and their tradition*. New York: Routledge.
- Zipes, J. (2006). *Why fairy tales stick: The evolution and relevance of a genre*. New York: Routledge.
- Zipes, Jack. (2006). *Zipes, J. (2006). Fairy tales and the art of subversion: The classical genre for children and the process of civilization*. New York: Routledge.
- Zipes, J. (1997). *Happily ever after: Fairy tales, children, and the culture industry*.
- Zipes, J. (1993). *The trials & tribulations of Little Red Riding Hood*. New York: Routledge.
- Zipes, J. (1988a). *The Brothers Grimm*. New York: Routledge

---

დანართი 1

1. ღონიერი, ჭკვიანი, თავგადასავლების მოყვარული? ... ზოგიერთი ისეთი [...] ვიცი, ყველაზე ღონიერ ფალაუნებს რომ ამარცხებს, ცხენს ცალი ხელით სწევს, დათვს ეჭიდავება და ცელის ერთი მოსმით ნახევარ მინდორს მკის.

ა. გოგონა

ბ. ბიჭი

1.1. დაასაბუთეთ თქვენი პასუხი.

---

2. დევის ნატეხი ხარო -ეტყვის ხოლმე ბებო- უტეხი და ჯიუტი ხასიათი გაქვსო.

ა.გოგონა

ბ. ბიჭი

2.1. დაასაბუთეთ თქვენი პასუხი

---

3. ეს ალმასი შენი ძალა იქნება. იცოდე, რომ [...] ბევრი რამ შეუძლიათ, მთავარია, შენი ღონე სწორად გამოიყენო...

ა.გოგონა

ბ. ბიჭი

3.1. დაასაბუთეთ თქვენი პასუხი

---

4. აქა ხარ? შენტან ვიყავი სახლში, გეძებდი. -მოესმა მოულოდნელად მისი ხმა და ისე შერცხვა საკუთარი ცრემლების, სასწრაფოდ ხეზე აცოცდა.

ა.გოგონა

ბ. ბიჭი

4.1. დაასაბუთეთ თქვენი პასუხი

---

5. დილით [...] საომარი აბჯარი ჩაიცვა და მეფის ბრძანებით დამზადებული ჩაფხუტიც მოართვეს.

ა.გოგონა

ბ. ბიჭი

5.1. დაასაბუთეთ თქვენი პასუხი

---

6. ასეთი უშიშარი და თამამი რომ იყო, ზოგი ძალიან აქებდა, მაგრამ იყვნენ ისეთებიც, ვიც ბრაზობდა: [...] ნაზი და მორჩილი უნდა იყოს, ასეთი თავისნათქვამა, ჭიბრიანი და შეუვალი არასდროს ყოფილან [...] და ეს რა გაჩნდა ასეთიო...

ა.გოგონა

ბ. ბიჭი

6.1. დაასაბუთეთ თქვენი პასუხი

---

7. რას დარბის იარაღით ხელში, დაეტიოს სახლში, ოჯახი შექმნას, შვილებს მიხედოს...

ა.გოგონა

ბ. ბიჭი

7.1. დაასაბუთეთ თქვენი პასუხი

ზღაპარი

ქალაქისკაბიანი პრინცესა

(რობერტ მუნში, 1980)

ელიზაბეტი ულამაზესი პრინცესა იყო. ის სასახლეში ცხოვრობდა და ძვირფასი კაბეზიც ჰქონდა. ელიზაბეტი პრინც რონალდზე უნდა დაქორწინებულიყო.

საუბედუროდ, გოგონას სასახლე დრაკონმა გაანადგურა, ცეცხლოვანი სუნთქვით ტანსაცმელი გადაუწვა და პრინცი რონალდი ტყვედ წაიყვანა.

ელიზაბეტმა დადევნება და რონალდის დაბრუნება განიზრახა.

ტანსაცმელი ყველგან ეძება, მაგრამ დრაკონს ყველაფერი გადაეხუტა, მხოლოდ ქალაქის ჩანთა გადარჩენილიყო დრაკონის ცეცხლოვან სუნთქვას. გოგონამ ქალაქი კაბად მოირგო და დრაკონს გაეკიდა. დევნა არ იყო რთული, რადგანაც დრაკონი გზად გადამწვარ ტყეებსა და გამოხრულ ცხენის ძვლებს ტოვებდა.

საბოლოოდ, ელიზაბეტი გამოქვაბულს მიაღწა, რომელსაც დიდი ჭიშკარი და უზარმაზარი საკაკუნო ჰქონდა. გოგონამ ხელი დაავლო საკაკუნოს და კარზე მიაბრახუნა.

დრაკონმა კარის ღრიტოში ცხვირის წვერი გამოყო და ელიზაბეტს მიმართა: „პრინცესა.. როგორ მიყვარს პრინცესების შესანსვლა, მაგრამ დღეს უკვე მთელი სასახლე გადავსანსლე. ძალიან დაკავებული დრაკონი ვარ. ხვალ დაბრუნდი.“ ამის თქმა იყო და დრაკონმა კარი ისე სწრაფად მოაჭახუნა, რომ ელიზაბეტმა ლამის ცხვირი მოიყოლა ღრიტოში.

გოგონამ კიდევ ერთხელ დაავლო ხელი საკაკუნოს და კიდევ ერთხელ დააბრახუნა კარზე.

დრაკონმა კარში ცხვირი გამოყო და გოგონას უთხრა: „წადი. პრინცესების ჭამა კი მიყვარს, მაგრამ დღეს მთელი სასახლე გადავსანსლე. ძალიან დაკავებული დრაკონი ვარ. ხვალ დაბრუნდი“.

„მოიცადე!“, შეჰყვირა ელიზაბეტმა. „მართალია რომ ყველაზე ჭკვიანი და ცეცხლოვანი დრაკონი ხარ მთელს მსოფლიოში?“

„დიახ“, მიუგო დრაკონმა.

„მართალია, რომ ათი ტყის გადაბუგვა შეგიძლია ცეცხლოვანი სუნთქვით?“, ჰკითხა ელიზაბეტმა.

„კი!“, მიუგო დრაკონმა, ღრმად ჩაისუთქა და იმდენი ცეცხლი გამოუშვა რომ ორმოცდაათი ტყე ერთად გადაწვა.

„შესანიშნავია“, თქვა ელიზაბეტმა, დრაკონმა კიდევ ერთხელ ჩაისუნთქა და იმხელა ცეცხლი გამოუშვა, რომ ასი ტყე გადაბუგა.

„საოცარია“, თქვა ელიზაბეტმა, დრაკონმა კიდევ ჩაისუნთქა, თუმცა ამჯერად, ცეცხლის ალები აღარ გადმოუვიდა ხახიდან. თურმე ხორცის შესანვავად საკმარისი ცეცხლიც კი აღარ ჰქონდა დარჩენილი სტომაქში.

ელიზაბეტმა ჰკითხა: „დრაკონო, მართალია, რომ დედამინას ათ წამში შეგიძლია შემოუფრინო?“

„აბა რაა!“, შესძახა დრაკონმა, ახტა და ათ წამში მსოფლიოს შემოუფრინა.

როდესაც დაბრუნდა, დრაკონი ძალიან დაქანცული ჩანდა, მაგრამ ელიზაბეტმა კიდევ ერთხელ შეუძახა: „სასწაულია, აბა რა არის! კიდევ ერთხელ, აბა?!“

დრაკონი ისევ ახტა და გატრინდა, ამჯერად დედამინის შემოსაფრენად ოცი წამი დასჭირდა.

როდესაც დაბრუნდა იმდენად დაღლილი და გადაქანცული იყო, რომ ლაპარაკის თავიც კი აღარ ჰქონდა, დანვა და მაშინვე ჩაეძინა.

ელიზაბეტმა ნაზად ჩასჩურჩულა: „დრაკონო!“. დრაკონი არ გაინძრა. გოგონამ ჩამოფლტული ყური აუწია და ბოლო ხმაზე ჩასძახა: „დრაკონოოოოოოო!“.

დრაკონი ისეთი მოქანცული იყო, რომ არც კი გაუგია ელიზაბეტის ხმა.

ელიზაბეტმა დრაკონს გაადააბიჯა და გამოექვაბულის კარი შეაღო. იქ პრინცი რონალდი დახვდა. რონალდმა გოგონას თვალი შეავლო და შესძახა: „ელიზაბეტ, რა ჭუჭყიანი ხარ! დამწვრის სუნი ავდის, თმები აგბურღვია და თან ძველი ქალაქის კაბა აგიჯაჯია. ახლა წადი და მხოლოდ მაშინ დაბრუნდი, როდესაც ნამდვილი პრინცესასავით იქნები გამოპრანჭული“.

„რონალდ!“, უპასუხა ელიზაბეტმა, „მართალია, ლამაზი ტანსაცმელი გაცვია, თმაც ღერა-ღერა გაქვს დანყობილი, ნამდვილი პრინცივითაც გამოიყურები, მაგრამ დიდი უვარგისი ვინმე კი ხარ!“.

ელისაბეტი და რონალდი აღარ დაქორწინებულან.

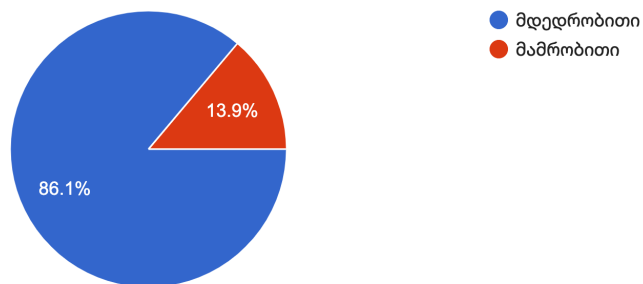
პირველადი კითხვები:

- 1) ამ ზღაპარში, დრაკონი პრინცს წაიყვანს. სხვა ზღაპრებში, ძირითადად, პრინცესებს რატომ იტაცებენ დრაკონები?
- 2) ზღაპრებში პრინცები როგორ ამარცხებენ ხოლმე დრაკონს?
- 3) პრინცესები ხანჯლებით ხშირად დარბიან?
- 4) როგორ გადაარჩინა პრინცი ელიზაბეტმა? პირიქით რომ ყოფილიყო, როგორ გგონია როგორ გადაარჩენდა პრინცი პრინცესას?
- 5) როგორ ფიქრობ, კარგი გადაწყვეტილება მიიღო პრინცესა ელიზაბეტმა, რომ პრინცს არ გაყვა ცოლად? რატომ?

დანართი 2

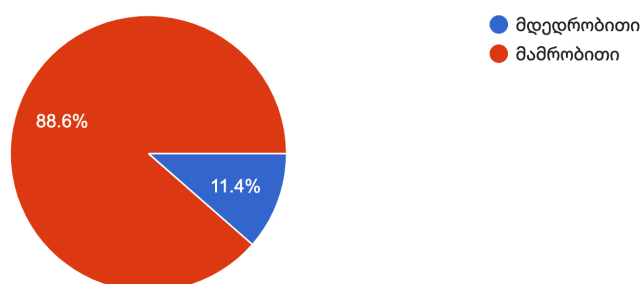
თქვენი სქესი

166 responses

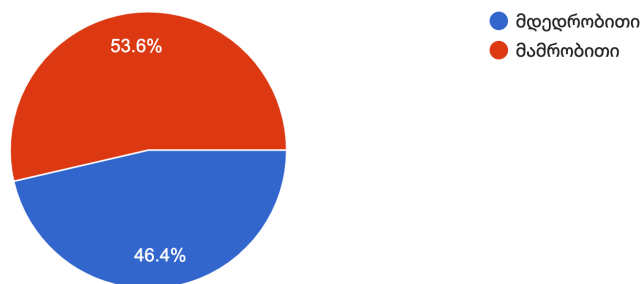
1. ღონიერი, ქკვიანი, თავგადასავლების მოყვარული? ... ზოგიერთი ისეთი [...] ვიცი, ყველაზე ღონიერ ფალავნებს რომ ამარცხებს, ცხენს ცალ... ცელის ერთი მოსმით ნახევარ მინდორს მკის.

166 responses

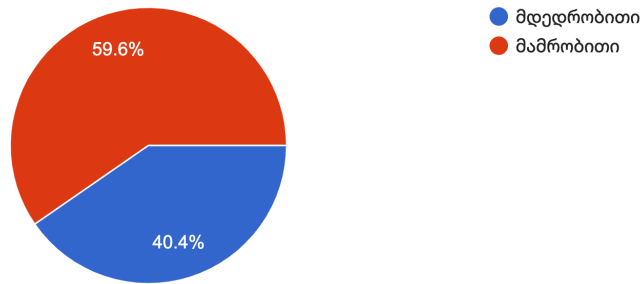

2. დევის ნატეხი ხარო -ეტყვის ხოლმე ბებო- უტეხი და ჭიუტი ხასიათი გაქვსო.

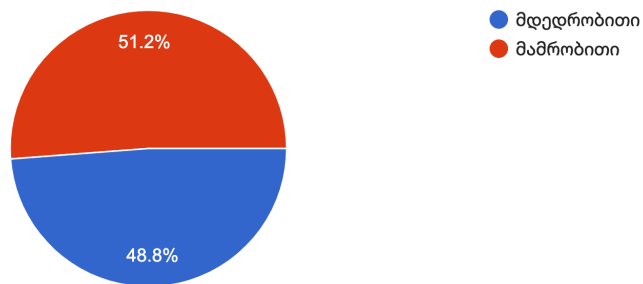
166 responses

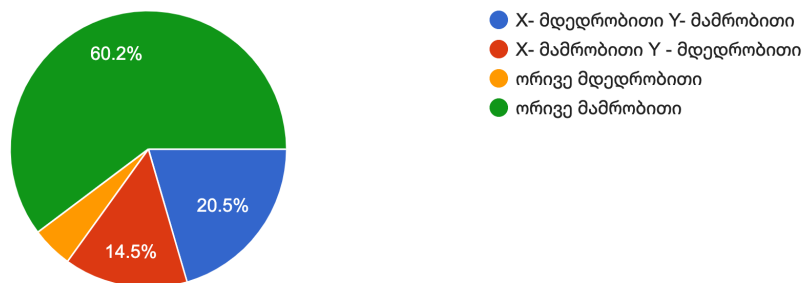
3. ეს აღმასი შენი ძალა იქნება. იცოდე, რომ [...] ბევრი რამ შეუძლიათ, მთავარია, შენი ღონე სწორად გამოიყენო...
166 responses

4. აქა ხარ? შენთან ვიყავი სახლში, გეძებდი. -მოესმა მოულოდნელად მისი ხმა და ისე შერცხვა საკუთარი ცრემლების, სასწრაფოდ ხეზე აცოცდა.
166 responses

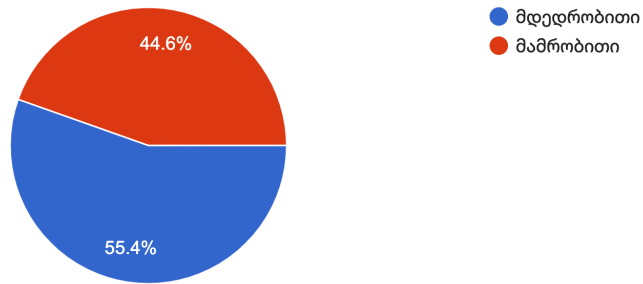
5. X და Y პირველივე შეხვედრაზე დამეგობრდნენ. X-მა Y ჩხუბისგან იხსნა....ამ დროს ეზოში ქარიშხალივით ჩაიქროლა X-მა, აყლაყუდას ჩან...მოსტაცა და საოცარი სისწაფით შეხტა ხეზე...
166 responses

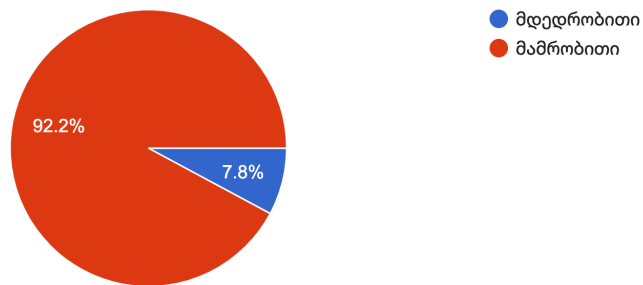
6. -შენ აქ დამელოდე, მე მოვიყვან! -მტკიცედ უთხრა მეგობარს, რადგან იცოდა, რომ [.....] მიტოვებული სახლის ეშინოდა.

166 responses

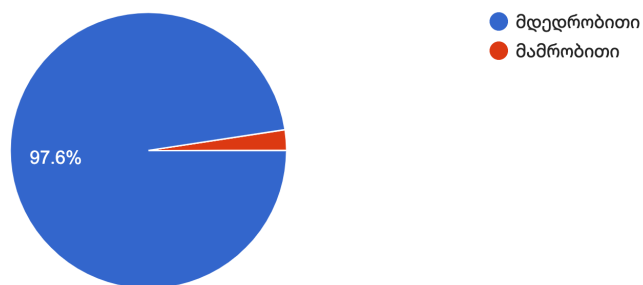
7. დილით [...] საომარი აბჯარი ჩაიცვა და მეფის ბრძანებით დამზადებული ჩაფხუტიც მოართვეს.

166 responses

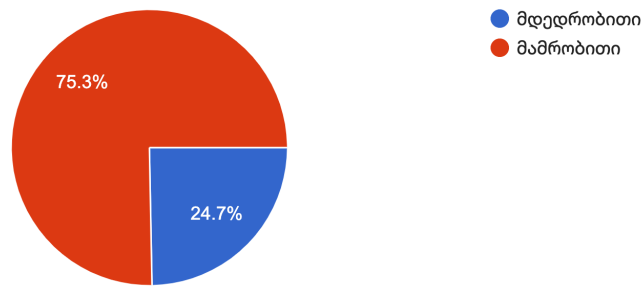
8. ასეთი უშიშარი და თამამი რომ იყო, ზოგი ძალიან აქებდა, მაგრამ იყვნენ ისეთებიც, ვიც ბრაზობდა: [...] ნაზი და მორჩილი უნდა იყოს, ა...სდროს ყოფილან [...] და ეს რა გაცნადა ასეთიო...

166 responses

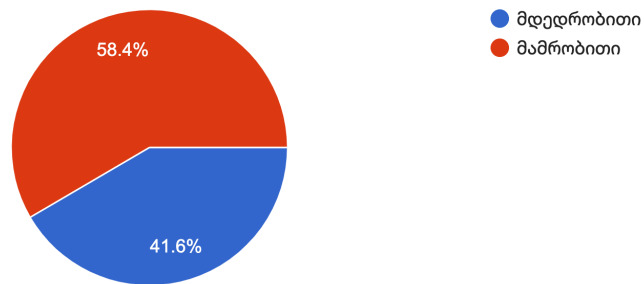
9. რაც დრო გადის ნადირს უფრო ემსგავსები, ვიდრე [...].

166 responses

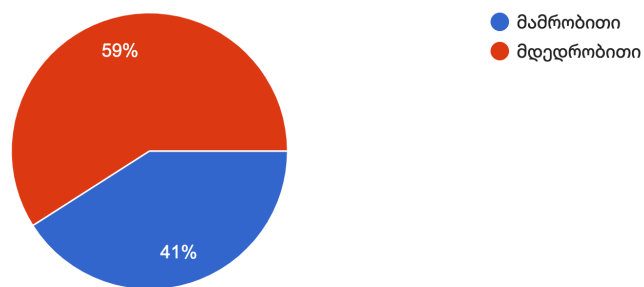
10. რას დარბის იარაღით ხელში, დაეტოს სახლში, ოჯახი შექმნას, შვილებს მიხედოს...

166 responses

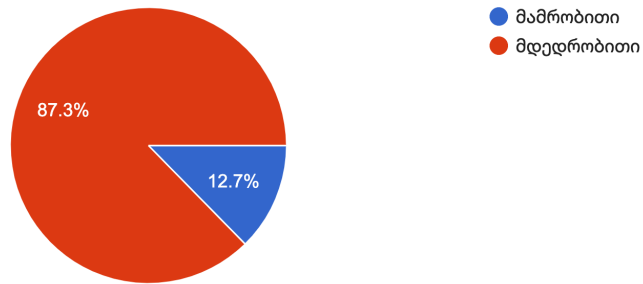

11. [...] is a [...] by birth and an adventurer by a spirit. [...] spends [...] days practicing archery, riding [...] horse, and exploring the world around [...]. [...] |.....] family, but [...] wants to control [...] own destiny.

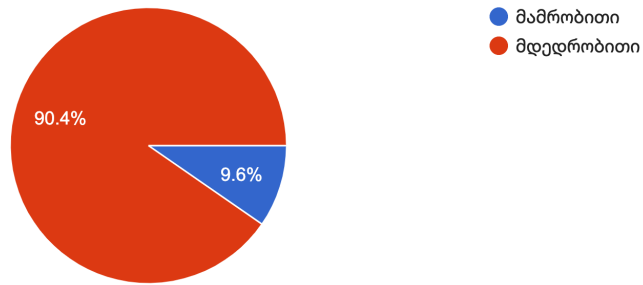
166 responses

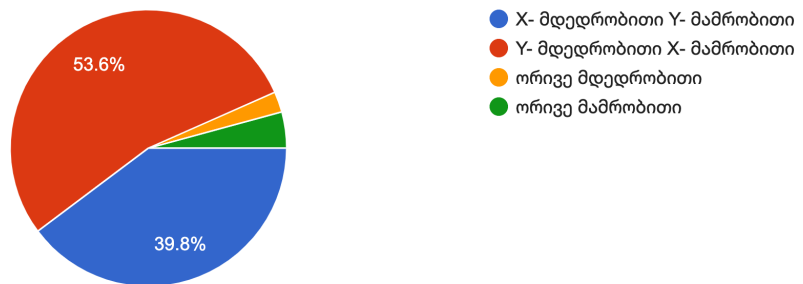
12. [...] was beautiful, but [...] was proud and arrogant, and [...] could not stand it if anyone might surpass [...].
 166 responses

13. [...] skin was as soft and tender as a rose petal, and [...] eyes were as blue as the deep sea.
 166 responses

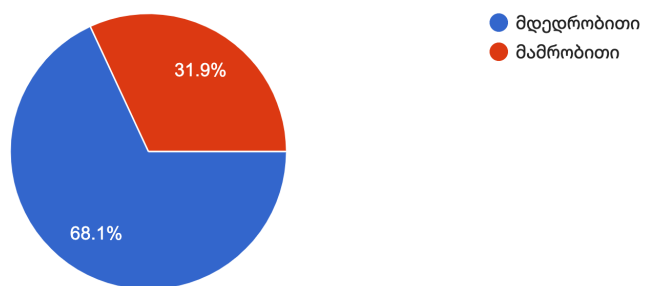

14. X kissed Y high and shapely forehead. As X stroked Y wet hair in place, it seemed to X that Y looked like that marble statue in a little garden. X kissed [...] again and hoped that Y would live.
 166 responses

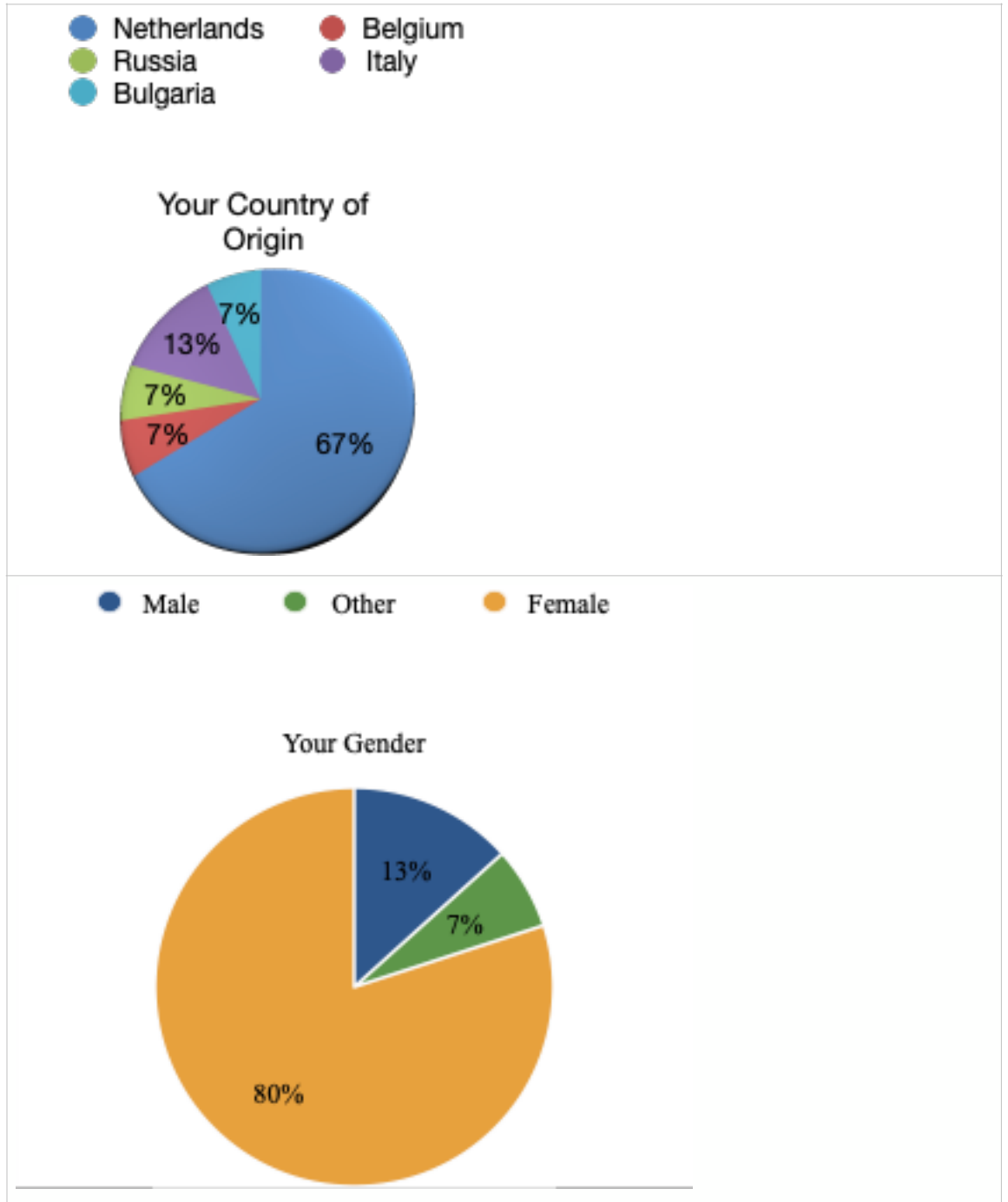

15. [...] grew up a bright and brilliant [...], with striking red hair and a fiery temper.

166 responses

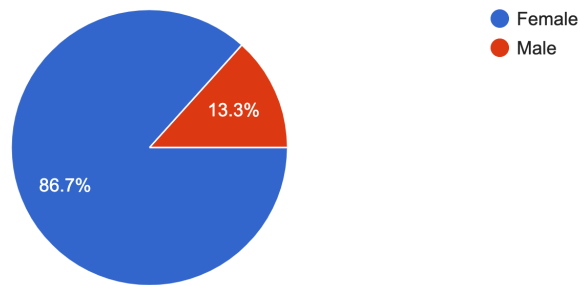

დანართი 3

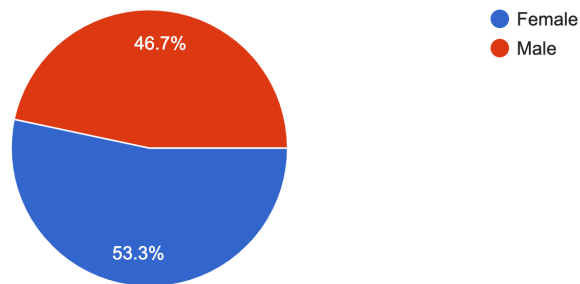
1. You belong in the kitchen...

15 responses

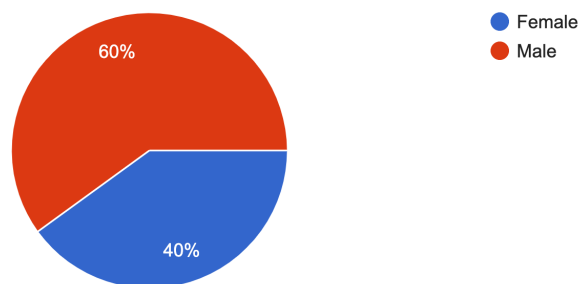
2. [...] is a [...] by birth and an adventurer by a spirit. [...] spends [...] days practicing archery, riding [...] horse, and exploring the world around [...]. [...] I.....] family, but [...] wants to control [...] own destiny.

15 responses

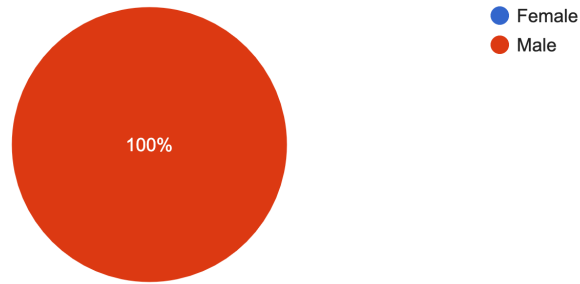
3. [...] was so ashamed of [...] tears, [...] quickly climbed up the tree and hid.

15 responses

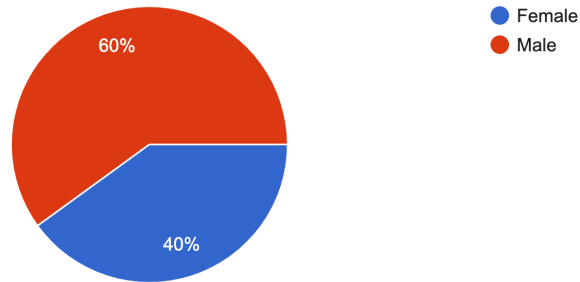
4. In the morning [...] put on the armour and the king ordered to get [...] the helmet too.

15 responses

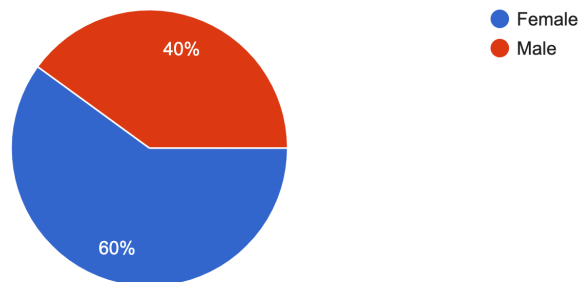
5. The poor [...] bore it all patiently, and dared not tell the father, who would have scolded [...]; for his wife governed him entirely.

15 responses

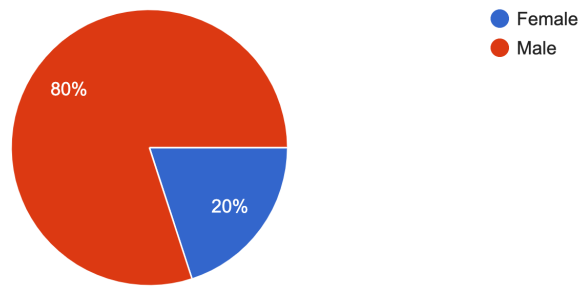
6. They also consulted [...] in all these matters, for [...] had excellent ideas, and [...] advice was always good.

15 responses

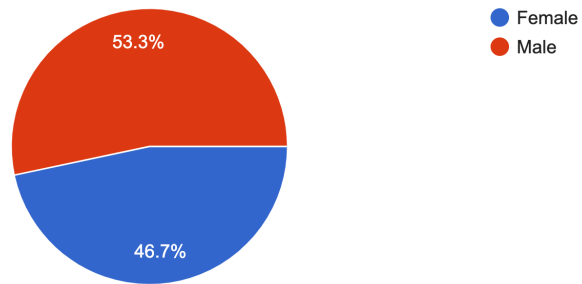
7. [...] decided to chase the dragon and get the friend back.

15 responses

8. [...] came to a cave with a large door that had a huge knocker on it, took hold of the knocker and banged on the door.

15 responses

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University Faculty of
Humanities

English Philology

Sopio Totibadze

Linguistic Expression of Gender Stereotypes in European and
Georgian Fairy Tales

THESIS

Submitted in partial fulfillment for the Degree of Doctor of Philosophy
(PhD) in Philology

Scientific Supervisor: **Rusudan Dolidze**

Doctor of Philology

Associate Professor

Tbilisi
2020